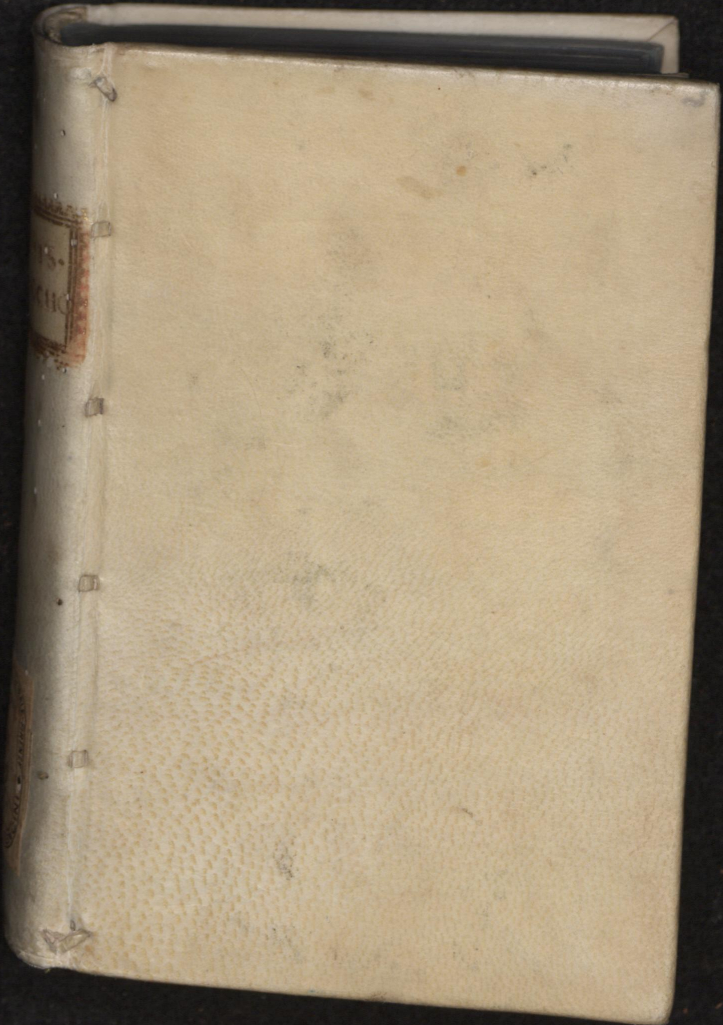

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

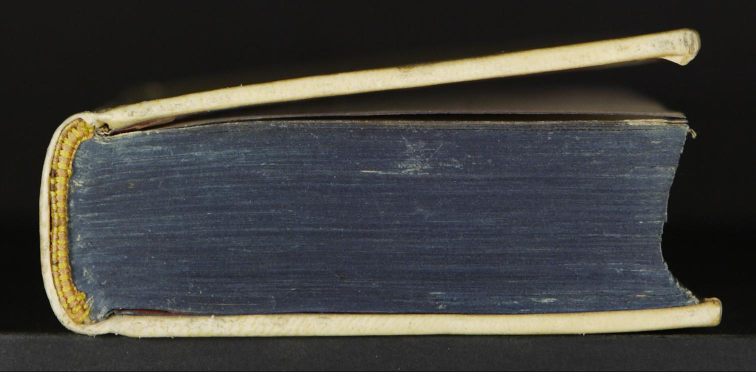

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
III
2
37
RACCOLTA NENCINI

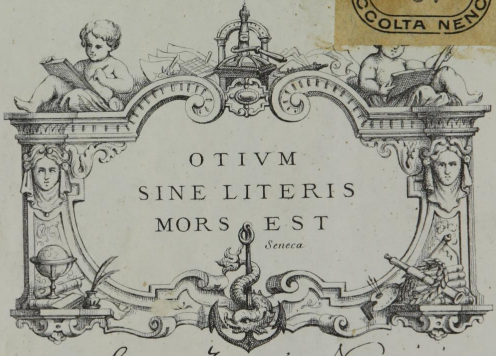

Ex Libris Joannis Nencini
1874

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

80 Ald. 3/2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

CATECHISMVS,

Ex Decreto Concilii Tridentini, AD PAROCHOS.

Pii V. Pont. Max. iuſſu editus.

Romæ, in ædibus Populi Romani,
apud Paulum Manutium,
M D LXIX.

Cum priuilegio Pii V. Pont. Max. & Philippi Hiſpaniarum Regis, per uniuerſam Neapolitanam & Mediolanenſem ditionem.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

PII V. PONT. MAX.
PRIVILEGIVM.

MOTV proprio &c. Paſtorali officio cupientes quam diligentiſſime poſſumus diuina adiuuante gratia fungi, & ea, quæ ſacro Tridentino Concilio ſtatuta,& decreta fuerunt, exequi, curauimus, ut a delectis aliquot Theologis in hac alma Vrbe componeretur Catechiſmus: quo Chriſti fideles de eis rebus quas eos noſſe, profiteri,& ſeruare oporteret, Parochorum ſuorum diligentia edocerētur,qui liber cum,Deo iuuante, perfectus,in lucem edendus ſit; prouidēdum duximus,ut quam diligentiſſime,et fideliſſime imprimatur.itaque in hac alma Vrbe eũ potiſſimũ imprimi uoluimus dilecti filij Pauli Manutij diligentia, qui alios eccleſiaſticos libros hic imprimere ſolet. Quia uero,ſi alibi imprimeretur euenire poſſet, ut non pari fide, ac diligentia talis argumenti liber imprimeretur; ob hanc cauſam,& quia etiā indemnitati,ut æquum eſt,conſultum uolumus ipſius Manutij, qui in eo imprimendo magnos ſumptus fecit,et multũ laboris ſuſcepit; Vniuerſis,et ſingulis librorũ impreſſoribus, et bibliopolis tā extra,quam intra Italiam, ſub excommunicationis latę ſententię pœna,noſtris uero,& Sanctę Romanę Eccleſię tēporali ditioni immediate, mediateue ſubiectis, etiā ſub pœna quingentorum ducatorũ auri,fiſco noſtro applicandorum,& amiſ-

ſionis librorum, ipſo facto etiam ſine declaratione cuiuſquam Iudicis incurrenda, inhibemus, & interdicimus ne quis prædictum Catechiſmum latinum, aut in uulgarem ſermonem translatum, intra quinquennium proximum poſſit imprimere, uel ab alijs impreſſum uendere, ac ne poſt quinquēnium quidē abſque licentia noſtra, & Sedis Apoſtolicæ: Mandantes dilectis filijs noſtris Camerario, & Vicario Vrbis, necnō Gubernatori, Senatori, Cameræ Apoſtolicæ cauſarū Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatiſq., Vicelegatis, Gubernatoribus, et Poteſtatibus terrarū Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Baricelliſq. earundē, ac uenerabilibus fratribus ſingularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiſcopis, & Epiſcopis, eorumq. Vicarijs, ut, quoties ipſius Pauli nomine requiſiti fuerint, ei efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes præmiſſa omnia, & ſingula cōtra inobedientes, & cōtrauenientes ad executionem cenſurarum, & pœnarū prædictarum, omni, et quacūque appellatione remota, procedāt, et quilibet eorum procedat, inuocato etiam, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſæcularis. Quia uero difficile eſſet hanc noſtram cedulam originalem ad ſingula loca deferri: uolumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionem noſtram huiuſmodi attinet, credi debeat exemplis in ipſis libris imprimendis, quodque præſentis noſtri Motus proprij, etiam abſque illius regiſtratura, ſola ſignatura ſufficiat, & ubique fidē faciat in iudicio & extra, quacumque regula, ſiue conſtitutione Apoſtolica contraria non obſtante:

Non

Nõ obſtantibus cõſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, priuilegijs quoque, indultis quibuſcumque alijs in contrarium fortaſſe facientibus.

Placet Motu proprio M.

Dat. Romæ, apud Sanctum Marcum, ſeptimo Kalend. Octobr. anno primo.

PHILIPPVS.

DEI GRATIA REX CASTELLAE, Aragonum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæque etc.

DON PERAFANNVS de Ribera Dux de Alcala, & in hoc regno prædictæ Maieſtatis Vicerex, Locumtenens & Capitaneus generalis &c.

Magnifico uiro Paulo Manutio regio fideli dilecto gratiam regiam & bonam uoluntatem. Cum per ſuã Sanctitatem, ut fuit nobis expoſitum, tibi commiſſum & iniunctum fuerit, ut, expenſis Populi Romani, Catechiſmum, nouum Breuiarium, ſeu Miſſale, & alios libros nouos imprimi cures: ſupplicatumque propterea nobis fuerit pro tui parte, quatenus regiæ et catholicæ Maieſtatis nomine tibi concederemus, per aliquod temporis ſpatium, uidelicet per annos quindecim libros prædictos, et quoſcũque alios nouos, necnon cõplures in melius redactos, aut cum nouis commentarijs, declarationibus, ſeu poſtillis, uel traductos in latinum ſeu

uulgare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

uulgare eloquium, ſeu in quamcumque linguam, impreſſos tamē in Vrbe ſub nomine Populi Romani, in præſenti Regno imprimi nō poſſe, nec extra Vrbē impreſſos in Regnū immitti, nec alio modo exemplari, & quouis modo imprimi facere, & in Regno prędicto uēdi, uel quouis modo cōtractari, niſi tantummodo per te, uel tuos heredes & ſucceſſores ac alios tui, uel tuorum heredum prædictorū parte, dicto tempore annorum quindecim perdurante. Nos autem attenta cauſa prædicta, & quod ſuper hac conceſſione fuimus ſuæ Sanctitatis nomine requiſiti, ea propter tenore pręſentium de certa noſtra ſcientia, deliberate, & conſulto, ac ex gratia ſpetiali prædictæ Maieſtatis nomine, cum deliberatione et aſſiſtētia regij Collateralis Cōcilij, ſtatuimus, & decernimus, quod per annos quindecim a die Dat. præſentium in antea numerādos, nemini liceat in hoc Regno libros iam dictos imprimere, aut exemplari, & imprimi facere, nec extra dictā Vrbem impreſſos ī hoc prędictum Regnū immittere, aut aliquo pacto contractare, abſque ſpetiali permiſſione prædicti Pauli Manutij, uel dictorum ſuorū heredum, & ſucceſſorum dicto tempore annorum quindecim perdurante: Volentes & decernentes expreſſe, quod ſiquis contra prædictam noſtram ordinationē attentare præſumpſerit, ipſo facto inccurrat in pœnam ducatorum trecentorum, tibi, & tuis prædictis heredibus & ſucceſſoribus pro tertia parte applicandorum, & pro alia tertia parte Regio fiſco, & pro reliqua alia accuſatori, ac libri

ac libri

ac libri operũ prædictorum in hoc Regno, aut per exemplum in quouis alio loco extra dictã Vrbem impreſſi,& in Regnum ipſum immiſſi,deuoluãtur, & ſint tui, uel dictorum tuorum heredum,& ſucceſſorum. Mandantes propterea per has eaſdẽ omnibus & ſingulis officialibus,& ſubditis Regijs maioribus, & minoribus,quocumque nomine nuncupatis,titulo, officio,auctoritate, poteſtate, & iurisdictione fungentibus,præſentibus & futuris, ad quos, ſeu quẽ ſpectabit,& præſentes peruenerint, ſeu fuerint quomodolibet pręſentatæ,unicuique in ſua iurisdictione,quatenus tibi,ſeu alteri legitimæ perſonæ pro tui parte, præſtent, & præſtari faciãt omne auxilium, conſilium,& fauorem opportunũ & neceſſarium ſuper confiſcatione dictæ pœnæ & executione dictorum librorum ĩ caſibus præmiſſis tibi deuolutorum,adeo quod pro prædictis ad nos recurſum habere tibi neceſſe non ſit:& ſi ſecus factum fuerit, ſtatim incurrant iram & indignationem Regiam, & pœnam ducatorum auri mille, præſentibus regio ſigillo a tergo impreſſis, præſentanti ſingulis uicibus remanſuris.

Datum Neapoli,die ultimo menſis Maij,

M D L X V I.

PHILIPPVS Hiſpaniarum Rex &c. Noſtri ſemper inſtituti fuit,ijs fauere, qui religioni, ac rei litterariæ promouẽdæ labore,ſumptuque ſuo incũbunt. quorum in numero doctum, ac fidelem dilectũ noſtrum

ſtrum Paulum Manutium eſſe accepimus. is cum ſignificari nobis curauerit, ſe Catechiſmum latina, italicaque lingua conſcriptum, & ſuos in M. Tullij Ciceronis epiſtolas, quas familiares appellant, commentarios in ſocietate P.R. typis ſuis ad communẽ omnium piorum, & ſtudioſorũ utilitatem edere ſe paratum eſſe: at uereri ne alij poſtea, ſumpto inde exemplo, alibi eos edentes, & uendentes laboris ac ſumptus, diligentiæq. ſuæ fructum intercipiant: dignus nobis uiſus eſt, cui nos, pro noſtra uirili, proſpicere, ac conſulere debeamus. Itaque his litteris noſtris ſancimus, & iubemus; ut ne quis Typographus, Bibliopola, Librarius, aut alius quiuis Catechiſmum & commentarios antedictos Romæ in ſocietate P.R. ab ipſo Manutio editos, & impreſſos a die impreſſionis ad annos ſex, in uniuerſa Mediolanenſi ditione noſtra, eo inuito, imprimere, aut alibi impreſſos clam, palam ue in eam inferre, & uendere audeat. Si quis contra, quam his litteris noſtris ſanctum, iuſſum ue eſt, fecerit; illum continuo pœnam ſcutatorum aureorum ter centum ac amiſſionis librorum omnium ſubire uolumus: quos cum eius pecuniæ tertia parte Manutio, reliquę uero dimidiam partem fiſco noſtro, alteram accuſatori aſſignari & attribui mandamus per eum magiſtratum, cuius poteſtati ſubiectus fuerit is, qui contra feciſſe reperietur. In quorum &c.

Dat. Mediolani, M. D. LXVI, menſe Octob.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

CATECHISMVS

Ex Decreto Concilij Tridentini,

AD PAROCHOS,

Sanctiss. D. N. P. Quinti iussu editus.

E A EST *humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, et diligentia, inuestigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cuius rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere numquam potuerit. Inuisibilia quidem Dei, ut docet Apostolus, a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: uerum mysterium illud, quod absconditum est a sæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestum fuisset sanctis, quibus uoluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset. Cum autem fides ex*

Rom. 1 — Ad Col. 1 — Rom. 10

auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac ministeriú: siquidem dictum est; Quo modo audient sine prædicante? quo modo uero prædicabunt, nisi mittantur? & quidem ab ipsius mundi origine, clementissimus ac benignissimus Deus suis numquam defuit, sed multifarie, multisque modis locutus est Patribus in prophetis, eisque pro temporum condicione ad cælestem beatitudinem certum, ac directum iter monstrauit. Sed quoniam prædixerat, daturum se doctorem iustitiæ in lucem gentium, ut esset salus eius usque ad extremum terræ, nouissime locutus est nobis in Filio, quem etiam, uoce e cælo delapsa a magnifica gloria, iussit ut omnes audirent, eiusque præceptis obtemperarent. Deinde uero Filius alios dedit apostolos, alios prophetas, alios Pastores, & doctores, qui uerbum uitæ annunciarent, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuantes omni uento doctrinæ, sed, firmo fidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in spiritu sancto.

Rom.10 Heb.1 Psal.49 Hebr.1 2.Pet.1 Ephe.4

Verba Pastorum Ecclesię tamquam Dei uerba recipienda.

Ac ne quis uerbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris, tamquam uerbum hominum, sed, sicut uere est, uerbum Christi acciperet, ille ipse Saluator noster tantá auctoritaté eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: Qui uos audit, me audit; & qui uos spernit, me spernit. quod quidé non de ijs tantú, quibuscú sermo habebatur, intelligi uoluit,

Luc.10

uerum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, quibus se omnibus diebus usque ad consummationem sæculi affuturum esse pollicitus est. At uero, cum hæc diuini uerbi prædicatio numquam intermitti in Ecclesia debeat, tum certe hoc tempore maiori studio, & pietate elaborandum est, ut sana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo uitæ, fideles nutriantur, & confirmentur. exierunt enim falsi prophetæ in mundum, de quibus dixit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, ut uarijs doctrinis, & peregrinis Christianorũ animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longe progressa est, ut nullis fere certis finibus contineri posse uideatur. ac, nisi Saluatoris nostri præclara illa promißione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmauit, ut portæ Inferi aduersus eam præualere numquam poßint: maxime uerendum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Matth. 28

1. Ioan. 4

Hier. 23

Matth. 16

Nam ut omittamus nobilissimas prouincias, quæ olim ueram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & sancte retinebant, nunc autem derelinquentes uiam rectam, errauerunt, atque in eo se maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum suorum doctrina quam longissime recesserunt; nulla tam remota regio, aut

Quo astu hæretici sint usi ad impia dogmata infundẽda.

tam munitus locus, nullus Christianæ reipub. angulus inueniri potest, quo hæc pestis occulte irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam, præter illa ingentia uolumina, quibus catholicam fidem euertere conati sunt, a quibus tamen cauere, cum apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris, ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos conscripserunt: qui cum pietatis speciem præseferrent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tri-
Trid. Syn. dentinæ Synodi, cum tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis esse putarunt, grauiora catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere, sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris munus obeundum esset. Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude uersati sunt: sed tamen Patribus uisum est maxime referre, si liber
sanctæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alij, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem possint; ut quemadmodum unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi, communis regula, atque præscriptio.

Ergo, cum multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere uideantur, nemo existimet, illud sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianæ fidei dogmata, uno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur uniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & instituto minus conuenire perspicuum est: sed quoniam Parochos, sacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maxime propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita uersati fuerint, adiuuare possent. Quæ cum ita sint, ante quam ad ea singillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ summa continetur, institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis

Catechismus cur editus.

debent; ut ſciant, quonam, ueluti ad finem, omnia eorum conſilia, labores, ſtudia referenda ſint, quoue pacto id, quod uolunt, facilius conſequi, & efficere poſſint. Illud igitur primum uidetur eſſe, ut ſemper meminerint, omnem Chriſtiani hominis ſcientiam hoc capite comprehēdi, uel potius, quem-
Ioan. 17 *admodum Saluator noſter ait, Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum Deum, &, quem miſiſti, Ieſum Chriſtum. Quamobrem in eo præcipue eccleſiaſtici doctoris opera uerſabitur, ut fi-*
1. Cor. 2 *deles ſcire ex animo cupiant Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: ſibique certo perſuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant, aliud*
Act. 4 *nomen non eſſe datum hominibus ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri: ſiquidem ipſe propitiatio*
1. Ioan. 2 *eſt pro peccatis noſtris. At uero quia in hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum, ſi mādata eius obſeruemus; proximum eſt, et cū eo, quod diximus, maxime coniunctum, ut ſimul etiam oſtēdat, uitam a fidelibus non in otio & deſidia degendam eſſe, ue-*
1. Ioan. 2 *rum oportere, ut, quemadmodum ipſe ambulauit, ita & nos ambulemus, ſectemurque omni ſtudio iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, manſuetu-*
Ad Tit. 2 *dinem: dedit enim ſemet ipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorū operum, quæ Apoſtolus Paſtoribus præcipit, ut loquantur,*
Matth. 22 *& exhortentur. Cum autem Dominus, ac Saluator noſter non ſolum dixerit, ſed etiam exemplo ſuo*

demon-

demonſtrarit, legem, & prophetas ex dilectione
pendere; Apoſtolus deinde confirmarit, charitatẽ 1.Tim.1
eſſe finem præcepti, ac legis plenitudinem; dubita Rom.13
re nemo poteſt, hoc tamquam præcipuum munus,
omni diligentia curandum eſſe, ut fidelis populus
ad immenſam Dei erga nos bonitatem amandam
excitetur, ac diuino quodam ardore incenſus, ad
ſummum illud & perfectiſſimum bonum rapiatur;
cui adhærere, ſolidam, & ueram felicitatem eſſe is
plane ſentiet, qui illud Prophetæ dicere poterit:
Quid enim mihi eſt in cælo, & a te quid uolui ſu- Pſal.72
per terram? Hæc nimirum eſt uia illa excellentior, 1.Cor.12
quam idem Apoſtolus demonſtrauit, cum omnem 1.Cor.13
doctrinæ, & inſtitutionis ſuæ rationem ad charita-
tem, quæ nũquam excidit, dirigeret. Siue enim cre
dendum, ſiue ſperandum, ſiue agendũ aliquid pro-
ponatur, ita in eo ſemper charitas Domini noſtri
commendari debet, ut quiuis perſpiciat, omnia per
fectæ Chriſtianæ uirtutis opera non aliunde, quam
a dilectione, ortum habere, neque ad alium finem,
quam ad dilectionem, referenda eſſe.

Cum autem in omni re tradenda plurimum in- Catechiſmi doctrina ad captum cuiuſque accommodata.
terſit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas; tum
uero hoc in Chriſtiani populi inſtitutione maximi
momenti exiſtimandum eſt. Obſeruanda eſt enim
audientium ætas, ingenium, mores, condicio; ut
qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficia
tur; ut & omnes Chriſto lucrifaciat, & ſe ipſum 1.Cor.9
fidelem miniſtrum, & diſpenſatorem probare poſ- 1.Cor.4

Matth. 25 ſit, ac ueluti ſeruus bonus, & fidelis, dignus ſit, qui ſuper multa conſtituatur a Domino. Neque uero unius tantum generis homines fidei ſuæ commiſſos eſſe arbitretur, ut præſcripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatem inſtituere æque omnes fideles poſſit: ſed cum alij, ueluti modo geniti, infantes ſint, alij in Chri-
1. Pet. 2 ſto adoleſcere incipiant, nonnulli uero quodam mo
1. Cor. 3 do confirmata ſint ætate, neceſſe eſt diligenter conſi-
Heb. 5 derare quibus lacte, quibus ſolidiore cibo opus ſit,
Eph. 4 ac ſingulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ ſpiritum augeant, donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Id uero
Rom. 1 Apoſtolus in ſe ipſo omnibus obſeruandum indicauit, cum dixit, ſe Græcis, & barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitorem eſſe; ut uidelicet intelligerent, qui ad hoc miniſterium uocati ſunt, ita in tradendis fidei myſterijs, ac uitæ præceptis, doctrinam ad audientium ſenſum, atque intelligentiā accommodari oportere; ut, cum eorum animos, qui
Tren. 4 exercitatos ſenſus habēt, ſpirituali cibo expleuerint ne interim paruulos fame perire patiantur, ut qui panem petant, & non ſit qui frangat eis. Neque uero cuiuſquam ſtudium in docēdo retardari debet, propterea quod interdum neceſſe ſit auditorem earum rerum præceptis inſtrui, quæ leuiores, & humiliores uidentur, nec ſine moleſtia ab ijs potiſſimum tractari ſolent, quorum animus in ſublimium

rerum

rerum contemplatione uersatur, ac conquiescit. Nã si ipsa æterni patris sapientia in terras descendit, ut in carnis nostræ humilitate cælestis uitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Christi, ut paruulus fiat in medio fratrum suorum, et tamquam nutrix fouens filios suos ita cupide proximorum salutem desideret, ut, quod de se ipso Apostolus testatur, eis uelit non solum euangelium Dei, sed etiam animam tradere?

1. Theff. 2

1. Theff. 2

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda sit, uerbo Dei continetur, quod in scripturam, traditionesque distributum est. itaque in harum rerum meditatione Pastores dies, noctesq. uersabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam, omnes, quicumque animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt. est autem hæc admonitio in hũc modũ. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ: est enim omnis scriptura diuinitus inspirata utilis ad docendũ, ad arguendũ, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Sed quoniam, quæ diuinitus tradita fuerunt, multa sunt, & uaria, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam, mente cõprehensa, memoria teneri possint, ut, cum se obtulerit docẽdi occasio, eorũ parata sit et prõpta explicatio; sapientissime maiores nostri totã hanc uim, & rationẽ salutaris doctrinæ, in quattuor hæc capita redactam, distribuerũt, apostolorum Symbolum, Sacramenta,

Doctrina fidei catholicę cõtinetur scriptura & traditionib. tum de Symbolo, sacramẽtis, Decalogo, oratione Dominica

2. Tim. 3

1. Tim. 4

Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenēda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationem & gubernationem, siue ad humani generis redemptionem spectent, siue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem signa sunt, & tamquam instrumenta ad diuinam gratiam consequendam, hæc septem sacramentorum doctrina complectitur. Iam uero quæ ad leges referuntur, quorum finis est
1.Tim.1 *charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precatione comprehenditur. Quare sequitur, ut, explanatis quattuor his quasi communibus sacræ scripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari possit. Itaque uisum est monere Parochos, ut, quoties usu uenerit, ut aliquem interpretentur euangelij, uel quemuis alium diuinæ scripturæ locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quattuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tamquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugient. exempli causa, si explanandum sit illud euangelium primæ do-*
Luc.21 *minicæ aduentus: Erunt signa in sole, & luna, &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli articulo, Venturus est iudicare uiuos, & mortuos. quibus inde assumptis, Pa-*

stor

ctor una eademque opera fidelem populum & Symbolum, & euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quattuor genera, ad quæ referri uniuersam diuinæ scripturæ uim, atque doctrinam diximus.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis, & tempori accõmodatus uidebitur: nos Patrum auctoritatem secuti, qui initiandis Christo domino, & in eius disciplina instituendis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operæpretiũ duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare. Sed quoniam in diuinis litteris multiplex est fidei significatio, hic de ea loquimur, cuius ui omnino assentimur ijs, quæ tradita sunt diuinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam, nemo iure dubitabit, præsertim cum scriptum sit: Sine fide impossibile est placere Deo. Cum enim fi- Heb.11
nis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quam ut humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat, ipsius a Deo cognitionem accipere. Hæc uero cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius uirtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum esse sanctissimæ matris Ecclesiæ auctoritas comprobarit. nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs, quorum Deus auctor est, qui est ipsa ueritas. ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, & illam, quam humanæ historiæ scripto-
ribus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

ribus adhibemus. Fides autem, quamquam late pateat, & magnitudine, ac dignitate differat, (est enim sic in sacris litteris, Modicæ fidei, quare du-
Matth. 14 bitasti? &, Magna est fides tua: &, Adauge nobis
Luc. 17 fidem: item, Fides sine operibus mortua: &, Fi-
Matth. 15
Gal. 5 des, quæ per charitatem operatur) tamen est idem
Iacobi 2 genere, & diuersis fidei gradibus eadem definitio-
Marco 16 nis uis, & ratio conuenit. Quam uero fructuosa sit, & quantam ex ea utilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur. Quæ igitur primum Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctoresque sancti apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim symboli articulis distinxerunt. nam cum mandatum a Domino accepissent, ut pro ipso legatione fungentes, in uniuersum mundum proficiscerentur, atque omni creaturæ euan-
1. Cor. 1 gelium prædicarent, Christianæ fidei formulam componẽdam censuerunt, ut scilicet id ipsum omnes sentirent, ac dicerent, neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei unitatem uocassent, sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadẽ sententia. Hanc autem Christianæ fidei, & spei professionem, a se compositam, apostoli Symbolum appellarunt; siue quia ex uarijs sententijs, quas singuli in commune contulerunt, conflata est; siue quia ea ueluti nota, et tessera quadam uterentur, qua desertores, et subintroductos falsos fratres, qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui uere Christi militiæ sacramento se obligarent, facile possent internoscere.

CREDO

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

CREDO IN DEVM. *Cum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorum singillatim, uel uniuerse certam, & firmam fidem habere oportet, tum uero illud primo, ac necessario omnibus credendum est, quod ueluti ueritatis fundamentum ac summa de diuinæ essentiæ unitate, & trium personarum distinctione, earumq. actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterij doctrinam breuiter in Symbolo apostolorum comprehensam esse, Parochus docebit. Nam ut maiores nostri, qui in hoc argumento, pie, & accurate uersati sunt, obseruauerunt, in tres potissimum partes ita distributum uidetur, ut in una, diuinæ naturæ prima persona, & mirum creationis opus describatur; in altera, secúda persona, et humanæ redemptionis mysterium; in tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nostræ, uarijs, & aptissimis sententijs concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam a Patribus nostris frequenter usurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur: ita in hac fidei confessione, quidquid distincte, & separatim ab alio nobis credendum est, recte, & apposite articulum dicimus.*

CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM CAELI ET TERRAE.

His uerbis ea sententia subiecta est: certo credo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

ac sine ulla dubitatione profiteor Deum patrē, primam scilicet Trinitatis personam, qui sua omnipotenti uirtute cælum ipsum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neque solum eum corde credo, & ore confiteor, uerum summo studio, ac pietate ad illum, ueluti summum, & perfectissimum bonum, contendo. Hæc igitur sit breuis quædam primi huius articuli comprehensio. Sed quoniam magna mysteria in singulis fere uerbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda sunt: ut, quantum Dominus permiserit, ad eius maiestatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Verbi huius, credo, in materia fidei euangelicæ acceptio, & professio.

Igitur credendi uox hoc loco, putare, existimare, opinari, non significat, sed, ut docent sacræ litteræ, certissimæ assensionis uim habet, qua mens Deo, sua mysteria aperienti, firme, constanterque assentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sine ulla hæsitatione certum, & persuasum est. Neque uero existimare quisquam debet, fidei notitiam minus certam esse, quod ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit. etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ut non sit nobis opertum euangelium, sicut ijs, qui pereunt. Iam uero, ex

2. Cor. 4

ijs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

*ijs, quæ dicta sunt, consequitur, eum, qui cælesti
hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curio-
sitate liberum esse. Deus enim cum iussit nos crede-
re, non diuina iudicia scrutanda, eorumque ratio-
nem, & causam perquirendam nobis proposuit,
sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, ut
animus in æternæ ueritatis notitia conquiescat. Ac
profecto cum Apostolus testetur; Deus uerax est,
omnis autem homo mendax; si arrogantis, & im-* Rom.3
*pudentis hominis est, graui, ac sapienti uiro ali-
quid affirmanti fidem non habere, sed præterea ur-
gere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus pro
betur: cuius temeritatis, atque adeo stultitiæ fue-
rit, Dei uoces audientem, cælestis, ac salutaris
doctrinæ rationes requirere? fides itaque, seclu-
sa omni non solum ambiguitate, sed etiam demon-
strandi studio, tenenda est. Verum illud præte-
rea doceat Parochus, eum, qui dicit* CREDO,
*præterquam quod intimum mentis suæ assensum
declarat, qui interior fidei actus est, debere id,
quod animo inclusum habet, aperta fidei professio-
ne præseferre, summaque alacritate palam fateri,* Psal.115
*ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum
habere, quo fretus Propheta dixit; Credidi pro-* Act.4
pter quod locutus sum: imitari apostolos, qui ad Rom.10
*principes populi responderunt; Non possumus,
quæ uidimus, & audiuimus, non loqui: diui Pauli
præclara illa uoce excitari; Non erubesco euange-
liũ: uirtus. n. Dei est in salutem omni credendi. Itē
quo*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

quo maxime huius sententiæ ueritas confirmatur:
Rom.10 Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

In devm. Hinc iam Christianæ sapientiæ dignitatem, & præstantiam, ex eaque, quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei præstantissimæ, maximeq. expetendæ cognitionem quasi fidei gradibus ascendere. In hoc enim multum inter se differunt Christiana philosophia, & huius sæculi sapientia, quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi post longos labores uix tandem inuisibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum causam & auctorem agnoscit, atque intelligit: contra uero illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cælum nullo labore penetrare possit, atque diuino splendore collustrata, primũ quidem æternum ipsum luminis fontem, deinde quæ infra ipsum posita sunt, intueri; ut nos uocatos esse
1.Pet.2 de tenebris in admirabile lumen, quod est apud apostolorum Principem, cum summa animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Recte igitur fideles primo se in Deum
Hiere 32 credere profitentur, cuius maiestatem ex Hieremiæ
1.Tim.6 sententia incomprehensibilem esse dicimus: Lucem enim, ut ait Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum uidit, sed nec uidere potest.
Exod. 33 cum enim ad Moysem loqueretur, Non uidebit me,
inquit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

inquit, homo, & uiuet. Nam ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perueniat, necesse est eam omnino a sensibus abstractam esse; cuius rei facultatem in hac uita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita sint, non reliquit tamẽ Deus, Act. 14.
ut inquit Apostolus, semetipsum sine testimonio bene faciens, de cælo dans pluuias, et tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ causa fuit philosophis nihil abiectum de Deo sentiendi, &, quidquid corporeum, quidquid concretum, & admistum est, ab eo longissime remouendi; cui etiam bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tamquam a perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent; quem sapientẽ, ueritatis auctorem, & amantem, iustum, beneficentissimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur; cuius immensam, & infinitam uirtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longe melius constat, & illustrius, ut illo loco, Spiritus est Deus: Ioan. 4.
item, Estote uos perfecti, sicut & Pater uester cælestis perfectus est: tum, Omnia nuda, & aperta Matth. 5
sunt oculis eius: & illud, O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: deinde, Deus uerax est: & , Ego sum uia, & ueritas, & uita: præterea, Iustitia plena est dextera tua: denique, Aperis tu ad Heb. 4 Rom. 11 Rom. 3 Ioan. 14

Psal.47 manum tuam, & imples omne animal benedictio-
Psal.144 ne: postremo, Quo ibo a spiritu tuo, & quo a fa-
Psal.138 cie tua fugiam? &, Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pēnas meas diluculo, & habitauero in extremis ma-
Hiere.23. ris &c. &, Nunquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna, & præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritate consentanea, & consequentia ex rerum effectarū inuestigatione philosophi cognouerūt. quamquam in eo etiam cælestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est; ut, quæ uiri tantū sapientes lōgo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint; uerum ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quanto præstantior diuini numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed proprie credentibus fidei lumen aditum patefecit? hæc autem Symboli articulis continetur, qui nobis diuinæ essentiæ unitatem, et trium personarum distinctionem, tum uero ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, a quo
Heb.11 cælestis, æternæque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem a diuo Paulo dicimus, Deum inquiren-

quirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, & an eius generis sint bona, ad quæ humana cognitio aspirare potuerit, multo ante eundem Apostolum Isaias propheta his uerbis ostendit: A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non uidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te. 1. Cor. 2 Isa. 64

Sed ex ijs, quæ diximus, unum etiã Deum esse, non plures Deos, confitendum est. nam cum Deo summam bonitatem, & perfectionem tribuamus; fieri non potest, ut id, quod summum, atque absolutißimum est, inueniatur in pluribus. Quod si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi conuenit. hoc autem multis sacrarum litterarum locis comprobatur. scriptum est enim: Audi Israel: Dominus Deus noster, Deus unus est. Præterea est Domini iussum: Non habebis Deos alienos coram me. deinde per Prophetam sæpe admonet: Ego primus, & ego nouißimus, & absque me non est Deus. Apostolus etiam palam testatur: Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Neque uero nos moueat, quod interdum sacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam quod prophetas, & iudices deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures deos stulte, & impie finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare uoluerunt excellentem aliquam uirtutem, uel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit,

Vnum solum Deũ esse, non plures.

Deuter. 6

Exod. 20

Esa. 48 41

Eph 4

Deum igitur natura, substantia, essentia unum, quemadmodum ad confirmãdam ueritatem in Symbolo Niceni Concili dictum est, Christiana fides credit, & profitetur, sed altius etiam ascendens ita unum intelligit, ut unitatem in trinitate, & trinitatem in unitate ueneretur: de quo nobis mysterio nũc dicere incipiendũ est. sequitur enim in Symbolo, PATREM. sed quoniam Patris uox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, a qua res ortæ essent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, suumque ordinem, & statum conseruarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, a quo familia propagata est, cuiusque consilio, & imperio regitur, patrem uocabant: ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnem rerum opificem, & rectorem agnoscebant, Patrem appellari uoluerunt. eodem nomine sacræ etiam litteræ usæ sunt, cum de Deo loquentes uniuersorum creationem, potestatem, admirabilemque prouidentiam ei tribuendam

Deute. 32 indicarent. legimus enim: Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te?

Malach. 2 & alibi: Numquid non pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creauit nos? At uero multo frequentius, & peculari quodam no-

Rom. 8 mine, præsertim in noui testamenti libris, Deus pa-

ter

ter Christianorum dicitur, qui non acceperunt spiritum seruitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: eam enim charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus: quod si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus, nec confunditur uocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, siue præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum patrem se credere profitentur.

1. Ioan. 3
Rom. 8
Hebr. 2

Verũ præter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim in luce illa inaccessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodque humana ratio, & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id Patris uocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una diuinitatis essentia non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una diuinitate personæ, Patris, qui a nullo genitus est; Filij, qui ante omnia sæcula a patre genitus est; Spiritus sancti, qui itidem ab æterno ex patre, & filio procedit. Atqui pater est in una diuinitatis substantia, prima persona, qui cum unigenito filio suo & spiritu sancto unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personæ, sed in

Pia meditatio circa nomen pater ĩ diuinis: & de personarũ proprietatibus.

unius Trinitate substantiæ. Iam uero hæ tres personæ, cum in ijs quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodo proprietatibus distinctæ intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est: Filius a patre genitus: Spiritus sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur; ut in confessione ueræ, sempiternæque deitatis, et in personis proprietatē, et in essentia unitatem, et in Trinitate æqualitatem pie, & sancte colendam credamus. Nam quod patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendū est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius aut posterius, maius aut minus cogitemus. absit enim hæc a fidelium mentibus impietas, cū eādem æternitatem, eandem gloriæ maiestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed patrem propterea quod ipse sit principium sine principio, primam esse personam, uere, et sine ulla dubitatione affirmamus; quæ quidē uti patris proprietate distincta est, ita in unam illā præcipue hoc conuenit, quod filium ab æterno genuerit: semper enim Deum simul & patrem fuisse, nobis significatur, cum Dei, & patris nomina coniuncta in hac confessione pronunciamus. Verum quoniam in nullius rei, quā huius omnium altissimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculosius uersari, aut grauius errare possumus; doceat Parochus, religiose retinenda esse essentiæ, & personæ propria uocabula, quibus hoc mysterium significatur, &

sciant

sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hæc subtilius exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius uocis: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria: satis enim uideri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos a Deo (cuius oraculis non assentiri, extremæ stultitiæ, atque miseriæ est) ita edoctos esse. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, et spiritus sãcti. rursus, tres sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Oret tamen aßidue, ac precetur Deum, & patrem, qui uniuersa ex nihilo condidit, disponitque omnia suauiter, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit: oret, inquam, sine intermißione, qui diuino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus dignus sit, qui uideat, quæ tanta sit Dei patris fœcunditas, ut se ipsum intuens, atque intelligens, parem et æqualem sibi filium gignat; quoue modo duorum idem plane & par charitatis amor, qui spiritus sanctus est, a patre & filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili uinculo inter se connectat; atque ita diuinæ trinitatis una sit essentia, & trium personam perfecta distinctio.

Prouer. 25
Matth. 28
1. Ioan. 5

OMNIPOTENTEM. Solēt sacræ litteræ multis nominibus Dei summã uim, et immēsam maiestatē explicare, ut ostendãt quãta religione et pietate illius

 sanctißi-

ſanctiſſimum numen colendum ſit: ſed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem uim frequentiſſi
Gen. 17. me tribui. Ipſe enim de ſe dicit, Ego dominus omnipotens. & rurſus Iacob, cum filios ad Ioſeph mitteret, ita illis precatus eſt: Deus autẽ meus omni
Gen. 43 potens faciat uobis eum placabilem. deinde uero in
Apoc. 1 Apocalypſi ſcriptum eſt, Dominus Deus, qui eſt, & qui erat, & qui uenturus eſt omnipotens. et ali
Luc. 1 bi, Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.
Num. 11 Nonnumquã etiam pluribus uerbis illud idem ſignificari ſolet. Atque huc pertinet, quod dicitur: Non erit impoſſibile apud Deum omne uerbum.
Sap. 12 Numquid manus Domini inualida eſt? item, Subeſt tibi, cum uolueris, poſſe. & alia generis eiuſdẽ. ex quibus uarijs dicendi formis id percipitur, quod uno omnipotentis uerbo comprehendi perſpicuum eſt. Intelligimus autem hoc nomine, nihil eſſe, nihil animo, & cogitatione fingi poſſe, quod Deus efficere nequeat. etenim non ſolum hæc, quæ tametſi maxima ſunt, aliquo tamen modo in cogitationem noſtram cadunt, efficiendi poteſtatem habet, nimirum, ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente exiſtãt, uerum etiam multa maiora in illius poteſtate ſita ſunt, quæ humanæ menti, et intelligentiæ ſuſpicari non licet. Neq. uero, cum omnia Deus poſſit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid poteſt. hæc enim in eam naturã cadũt, cuius imperfecta actio eſt: Deus uero, cuius perfe-

ctiſſima

ctissima semper est actio, ideo hæc non posse dicitur, quia, posse ea, infirmitatis est, non summæ, & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longe omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ eius essentiæ maxime coniuncta, & conuenientia non sunt.

Recte autem, sapienterque factum Parochus ostendat, ut, prætermissis alijs nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam cum Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item eius ditioni, & imperio subiecta esse. Cum uero, omnia ab eo fieri posse, non dubitemus; cõsequens omnino est, ut cetera etiam explorata de illo habeamus; quæ si desint, quo modo omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem, & spem nostrã confirmandam ualet, quam si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri a Deo posse. quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile sit, rerumque ordinem, ac modum superet, illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla hæsitatione assentitur: quin potius, quo maiora sint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, numquam animus rei magnitudine, quam

Fides de omnipotentia Dei quam necessaria & utilis.

quam exoptat, frangitur, sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide præcipue munitos nos esse oportet, uel cum admiranda aliqua opera ad proximorum usum, & utilitatem edere cogimur, uel cum a Deo precibus impetrare aliquid uolumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cum apostolis incredulitatem obijciens diceret: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis; dicetis monti huic, transi hinc illuc; & transibit; & nihil impossibile erit uobis. De altero autem sanctus Iacobus ita testatus est: Postulet in fide nihil hæsitans. qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. non ergo æstimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Multa præterea hæc fides commoda, atque utilitates nobis præbet, in primis uero ad omnem animi modestiam, & humilitatem nos instituit: sic enim inquit Princeps apostolorum: Humiliamini sub potenti manu Dei. Monet etiam non esse trepidandum, ubi non sit timor, sed unum Deum timendum esse, in cuius potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sint. ait enim Saluator noster: Ostendam uobis, quem timeatis. Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

Matth. 17 · Iacob. 1 · 1. Pet. 5 · Luc. 12

Vtimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda, & celebranda. Nam qui

qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpius exclamet: Fecit mihi magna, qui potens est. Sed quod patrem omnipotentem in hoc articulo uocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut filio etiam, & spiritui sancto commune non sit. Nam quemadmodum Deum patrem, Deum filium, Deum spiritum sanctum, neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus: ita æque patrem, ac filium, & spiritum sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At uero, præcipua quadam ratione, patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine uocamus, uti etiam filio, qui æternum patris uerbum est, sapientiam, & spiritui sancto, quia utriusque amor est, bonitatem tribuimus; quamuis hæc, & alia huiusmodi nomina communiter in tribus personis, ex catholicæ fidei regula, dicantur.

Luc. 1

CREATOREM CAELI, ET TERRAE.

Quam necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulo ante fidelibus tradi, ex ijs quæ nunc de uniuersorum creatione explicanda erunt, perspici potest. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim nō ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex

nihilo creauit, idque nulla ui, aut necessitate coactus, sed sua sponte, & uoluntate instituit. Neq. uero ulla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus, quæ ab ipso effectæ essent, bonitatem suam impertiretur. nam Dei natura, ipsa per se beatissima, nullius rei indigens est,

Psal. 15 ut inquit Dauid: Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quemadmodum autem sua bonitate adductus, quæcumque uoluit, fecit: ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum uniuersa conderet, secutus est; uerũ quia rerum omniũ exemplar diuina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac ueluti imitatus, summa sapientia, & infinita uirtute, quæ ipsius propria est, rerum uniuersitatem initio procreauit: Ipse

Psal. 148 enim dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Verum cæli, & terræ nomine, quidquid cælum, & terra complectitur, intelligendum est.

Psal. 8 Nam præter cælos, quos opera digitorũ eius Propheta appellauit, solis etiam splendorem, lunæque & ceterorum siderum ornatum addidit, atque, ut essent in signa, & tempora, & dies, & annos, ita cælorum orbes certo, & constanti cursu temperauit, ut nihil perpetua eorum conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius uideri possit.

De creatione Angelorum, mundi ui-

Præterea spiritualem naturam, innumerabilesque angelos, qui Deo ministrarent, atque adsisterent, ipse ex nihilo creauit, quos deinde admirabili

rabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornauit. Nam cum illud sit in diuinis litteris, Diabolum in ueritate non stetisse: perspicuum est, eum, reliquosque desertores angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse. de quo ita est apud sanctum Augustinum: Cum bona uoluntate, idest, cum amore casto, quo illi adhærent, angelos creauit, simul in eis & condens naturam, & largiés gratiam. Vnde sine bona uoluntate, hoc est Dei amore, numquam sanctos angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: Tu domine mi rex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis uerbis: Potentes uirtute, facientes uerbum illius. atque ob eam rem sæpe in sacris litteris uirtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cælestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui a Deo parente, & creatorem suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt: de quibus Princepes apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus nō pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.

fibilis, & ipsius hominis. Ioan.8 Augustin. lib. 22. de Ciuit.Dei cap.9 2.Reg.14 Psal.102 2. Pet.2

At uero terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus uerbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque ut ascenderent montes, & descenderent

Psal. 103

descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac, ne aquarum uis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum, & florum uarietate conuestiuit, atque ornauit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aera, ita etiam terras compleuit. Postremo, ex limo terræ hominem sic corpore affectum, & cõstitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius ui, sed diuino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod aũt ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formauit, liberumq. ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo tẽperauit, ut rationis imperio numquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde ceteris animantibus præesse uoluit: quæ quidem facile erit Parochis ad fideliũ institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere. Hæc igitur de uniuersorum creatione, cæli, & terræ, uerbis intelligenda
Psal. 88 sunt: quæ omnia breuiter quidem Propheta complexus est illis uerbis: Tui sunt cæli, et tua est terra: orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti: sed multo etiam breuius Patres Niceni Concilij, additis in Symbolo duobus illis uerbis, uisibilium, & inuisibilium significauerunt. Quæcumque enim rerum uniuersitate comprehenduntur, atque a Deo creata esse confitemur, ea uel sub sensum cadunt,

dunt, & uisibilia dicuntur, uel mente, & intelligentia præcipi a nobis possunt, quæ inuisibilium nomine significantur. Nec uero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto, absolutoque opere, ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius uirtute constare potuisse. Nam quemadmodũ, omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est; ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atque eadem ui, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. atque id scriptura declarat, cum inquit: Quo modo posset aliquid permanere, nisi tu uoluisses, aut, quod a te uocatum non esset, conseruaretur? Non solum autem Deus uniuersa, quæ sunt, prouidentia sua tuetur, atpue administrat, uerum etiam, quæ mouentur, & agunt aliquid, intima uirtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultissima uis ad singula pertineat, & quemadmodum sapiens testatur: Attingat a fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenienses enunciaret Deum, quem ignorantes colebant: Non longe est ab unoquoque nostrum. in ipso enim uiuimus, & mouemur, & sumus. Atque hæc de primi articuli explicatione satis fuerint; si tamen illud etiã admo

Sap. 11 · Sap. 8 · Act. 17

nuerimus

nuerimus, creationis opus omnibus sanctæ & indiuiduæ Trinitatis personis commune esse. Ná hoc loco, ex apostolorum doctrina, patrem creatorem cæli, & terræ confitemur: in scripturis sacris legi- Ioan.1
Gen.1 mus de filio, Omnia per ipsum facta sunt: & de Spiritu sancto, Spiritus Domini ferebatur super aquas:
Psal.32 & alibi, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum.

ET IN IESVM CHRISTVM, FILIVM EIVS VNICVM, DOMINVM NOSTRVM. Mirificam, & uberrimam esse utilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confessione confluxit ad hu-
1.Ioan.4 manum genus, & illud sancti Ioannis testimonium ostendit: Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod a Christo do
Matth. 16 mino tributum est Principi apostolorum. Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis. Sed quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maxime ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines col locarat; incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miseriarum, & ærumnarum
Gen.2 causam cognoscant. Cum enim a Dei obedientia desciuisset Adam, interdictumque uiolasset illud, Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocumque enim die

die comederis ex eo, morte morieris: in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, quæ sancta Tridentina Synodus uberius explicauit. Propterea uero peccatum, & peccati pœnam in uno Adam non constitisse commemorabunt, sed ex eo, tamquam ex semine, & causa, ad omnem posteritatem iure permanasse. Cum igitur ex altißimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum aut angelorum uiribus: quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum subsidium, ut Dei filij infinita uirtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, infinitam tolleret peccati uim, & nos reconciliaret Deo in sanguine suo. Huius autem redemptionis fides, & confeßio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmonstrauit. nam in illa damnatione humani generis, quæ statim peccatum consecuta est, ostensa etiam spes redemptionis est illis uerbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione hominũ facturus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, semen tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Et deinceps eandem promißionem sæpe confirmauit, maioremque sui consilij significationem ijs præsertim hominibus dedit, quibus uoluit singularem beneuolentiam præstare. inter ceteros uero,

Conc. Trident.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

cum patriarchæ Abrahæ sæpenumero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertius declarauit, cum illo Dei iussis obediés, filium suum uni
Gen.22 cum Isaac immolare uoluit: ait enim: Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & uelut arenam, quæ est in littore maris. possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. Ex quibus uerbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immanissima Satanæ tyrannide libertatis salutem afferret. illum auté Dei filium, natum ex semine Abrahæ, secundum carnem fore necesse erat. Non ita multo post Dominus, ut eiusdem promissionis memoria conseruaretur, idem fœdus
Gen.28 cum Iacob Abrahæ nepote sanciuit. ná cum ille in somnis uidit scalá stantem super terrá, & cacumen illius tágens cœlos, angelos quoque Dei ascédentes & descendentes per eá, ut testatur scriptura; audiuit etiá Dominum innixum scalæ, dicenté sibi: Ego
Gen.28 sum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo: eritq. semẽ tuum quasi puluis terræ. Dilatabeтis ad orientem, & occidentem, & septentrioné, et meridiem, & benedicentur in te, et in semine tuo cúctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus, eadẽ sui promissi memoria renouáda, & generi Abrahá, et multis præterea hoĩnibus Saluatoris expectationem

tionem cõmouere: siquidem Iudæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cœpit. nam & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona saluator ille, & redemptor noster Christus Iesus allaturus esset. Ac prophetæ quidem, quorum mens cælesti lumine illustrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus efficit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, ceteraq. eius mysteria, hæc omnia, quasi tum adessent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, si futuri, & præteriti temporis tollatur diuersitas, nihil iam inter prophetarum prædicta, & apostolorum prædicationem, nihil inter ueterum patriarcharum fidem, & nostram interesse uideamus. Sed iam de singulis articuli partibus dicendum uidetur.

IESVS, proprium est nomen eius, qui Deus, & homo est, quod saluatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & uoluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Ac deinde Ioseph uirginis sponso non solum, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declarauit: ait enim: Ioseph, fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est:

Luc. 1

Matth. 1

pariet autem filium, et uocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populū suum a peccatis eorum. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis litteris. nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moysi successit, & populum a Moyse ex Aegypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit. Eodem etiam nomine Iosedec, sacerdotis filius appellatus est. Sed quanto uerius saluatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus; qui non uni alicui populo, sed uniuersis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Aegyptiaco, uel Babylonico dominatu oppressis, sed in umbra mortis sedentibus, & durissimis peccati, & Diaboli uinculis obstrictis, lucem, libertatem, & salutem dederit; qui eis cælestis regni ius, & hereditatem acquisiuerit; qui eos Deo patri reconciliauerit. in illis Christum dominum adumbratum uidemus, a quo ijs beneficijs, quæ diximus, cumulatum est genus humanum. Quæ præterea nomina prædicta sunt Dei filio diuinitus imponenda, ad unum hoc Iesus nomen referūtur. cum enim cetera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum uniuersæ salutis humanæ uim, rationemq. complexum est.

Iesus christus rex, sacerdos, & propheta supremus.

Iesus nomini Christi etiam nomen additum est, quod unctum significat, & honoris, et officij nomen est, nec unius rei proprium, sed cōmune multorum. nam ueteres illi Patres nostri christos appellabant sacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris dignitatem

dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ij sunt, qui populum assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est; ad eosque pertinet maxime, legum auctoritatem, innocentium uitam tueri, & nocentium audaciam ulcisci. Quoniã igitur utraque harum functionum Dei maiestatem referre in terris uidetur, ideo qui uel ad regium, uel ad sacerdotale munus obeundũ delecti erant, unguento ungebantur. Prophetas etiã ungendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij cælestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati sunt. At uero cum Iesus Christus, Saluator noster, in mundum uenit, trium personarum partes, & officia suscepit, prophetæ, sacerdotis, ac regis, atque ob eas causas Christus dictus est, & unctus ad illorum munerum functionem, nõ quidem alicuius mortalis opera, sed cælestis patris uirtute, non terreno unguento, sed spirituali oleo, quippe cum in sanctissimam eius animam spiritus sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effusa sit, quam ulla alia creata natura capere potuerit. atque id præclare Propheta ostendit, cum redemptorem ipsum affatus diceret: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Isaias Psal. 44 Isa. 61

ijs uerbis demonstrauit : Spritus Domini super
me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandū
mansuetis misit me. Itaque Iesus Christus summus
propheta, & magister fuit, qui nos Dei uoluntatem
docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum
patris cælestis cognitionem accepit : quod ei nomē
præclarius, ac præstantius conuenit, quod omnes
quicumque prophetæ nomine dignati sunt, eius discipuli
fuerunt, atque ob illam præcipue causā missi,
ut prophetam hunc, qui ad saluandos omnes uenturus
erat, prænunciarent. Christus item sacerdos
fuit, non quidem ex ordine, ex quo in ueteri le-
Psal. 109 ge leuiticæ tribus sacerdotes extiterunt, uerum ex
illo, de quo Dauid propheta cecinit: Tu es sacerdos
in æternum secundum ordinem Melchisedec.
Heb. 5. 7 Cuius rei argumentum Apostolus ad Hebræos scri
bens, accurate persecutus est. sed Christum, non solum
ut Deus, uerum ut homo, ac nostræ naturæ
particeps est, regem etiam agnoscimus ; de quo
Luc. 1 angelus testatus est : Regnabit in domo Iacob in
æternum, & regni eius non erit finis. Quod quidem
Christi regnum spirituale est, atque æternum,
in terrisque inchoatur, in cælo perficitur. Ac regis
quidem officia admirabili prouidentia suæ præstat
Ecclesiæ : ipse eam regit, ipse ab hostium impetu,
atque insidijs tuetur : ipse ei leges præscribit :
ipse non solum sanctitatem, iustitiam largitur, uerum
etiam ad perseuerandum facultatem, & uires
præbet. quamquam autem huius regni finibus
tam

tam boni, quam mali contineantur, atque adeo omnes homines iure ad illud pertineant: ij tamen præ ceteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocentem uitam degunt. neque uero hoc illi regnũ hereditario aut humano iure obtigit, tametsi genus a clarissimis regibus duceret, sed rex fuit, propterea quod Deus in illum hominẽ contulit quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mũdi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri cœptũ est, plene, perfecteque in die iudicij subijciẽtur.

FILIVM EIVS VNICVM. His uerbis altiora mysteria de Iesu credenda, & contemplanda, fidelibus proponuntur, nimirum filium dei esse, & uerum deum, sicut pater est, qui eum ab æterno genuit. præterea illum diuinæ Trinitatis secundam personam aliis duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum unam omnium essentiam, uoluntatem, potestatem agnoscamus. quod cum multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tum præclarissime illud ostendit sancti Ioannis testimoniũ: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Ioan. 1
Sed cum Iesum filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est; uerum ortum illum, quo ab omni æternitate pater filium genuit, quem ratione percipere atq. perfecte

intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac ueluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cum
Isa.53 Propheta dicere, Generationem eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum est, filium eiusdem esse naturæ, eiusdem potestatis, & sapientiæ cum patre, ut in Symbolo Niceno explicatius cõfitemur: ait enim: Et in Iesum Christum, filium eius unigenitum, & ex patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quẽ omnia facta sunt. Ex omnibus aũt, quæ ad indicandum modum, rationemque æternæ generationis similitudines afferuntur, illa propius ad rem uidetur accedere, quæ ab animi nostri cogi-
1.Ioan.1 tatione sumitur. quamobrem sanctus Ioannes filium eius Verbum appellat. Vt enim mens nostra, se ipsam quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum theologi dixerũt: ita Deus, quantum tamen diuinis humana conferri possunt, se ipsum intelligens, Verbum æternum generat. etsi præstat contemplari, quod fides proponit, & sincera mente Iesum Christum uerum Deum, & uerum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex patre; ut hominem uero, natum in tempore, ex matre Maria uirgine. & quamquam duplicem eius natiuitatem agnoscamus, unum tamen filium esse credimus. Vna enim persona est, in quam di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

uina, & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipse patris unicus filius, nos uero homines figmentum, et opus manuum eius simus. At si humanum ortum consideremus, multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut una cum eo paternæ hereditatis gloriam adipiscantur. ij sunt, qui fide Christum dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, & charitatis officijs præstant. quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo uocatur. Rom. 8

DOMINVM NOSTRVM. Multa sunt, quæ de Saluatore nostro in sacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia, ut homo, ipsi conuenire perspicuum est; quoniam a diuersis naturis diuersas earum proprietates accepit. Igitur uere dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum: quod a diuina natura habet. rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse: quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verum, præter hæc, quædam alia utrique naturæ cõgruũt, ut hoc loco, cum Dominum nostrum dicimus. Igitur si ad utramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noster prædicandus est. Nam quemadmodum ipse æternus Deus est, uti pater; ita omnium rerum æque dominus est, ac pater. & quemadmodum ipse & pater non est alius, atque alius Deus, sed idem plane Deus; ita ipse,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

& pater non eſt alius, atque alius dominus. Sed recte etiam multis rationibus, ut homo eſt, Dominus noſter appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipſe redemptor noſter fuit, atque a peccatis nos liberauit, iure hanc poteſtatem accepit, ut uere Dominus noſter eſſet, ac diceretur. ita enim
Philip. 2 Apoſtolus docet: Humiliauit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei
Matth. 28 patris. Atque ipſe de ſe poſt reſurrectionem, Data eſt, inquit, mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una perſona duæ naturæ, diuina, & humana, coniunctæ ſint. hac enim admirabili coniunctione meruit, ut quamuis pro nobis mortuus non eſſet, tamẽ dominus cõſtitueretur communiter quidem omniũ rerum, quæ conditæ ſunt, præcipue autem fideliũ, qui illi parent, atq. ſummo animi ſtudio inſeruiunt.

Quanti homo Chriſtianus Chriſto debeat.

Quod igitur reliquum eſt, Parochus fidelẽ populum ad eam rationẽ cohortabitur, ut ſciat æquiſſimum eſſe, præ ceteris hominibus nos, qui ab eo nomen inuenimus, Chriſtianique uocamur, &, quãta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non poſſimus, ob id maxime, quod eius munere hæc omnia fide intelligimus; æquum eſſe, inquam, nos ipſos,

non secus ac mancipia, redemptori nostro, et domino in perpetuum addicere, et cõsecrare. Et quidem, cũ baptismo initiaremur, ante ecclesiæ fores id professi sumus. declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, & Iesu Christo totos nos tradere. Quod si, ut Christianæ militiæ adscriberemur, tum sancta, & sollemni professione nos ipsos Domino nostro deuouimus: quo supplicio digni erimus, si, postquam ecclesiá ingressi sumus, Dei uoluntaté, & leges cognouimus; postquam sacramentorum gratiá percepimus; ex mundi, & diaboli præceptis, ac legibus uixerimus; perinde ac si, cum baptismo abluti sumus, mundo, et Diabolo, nõ Christo domino, ac redemptori, nomen dedissemus? Sed cuius animũ amoris facibus non incendat tanti domini tam benigna, & propésa in nos uoluntas, qui, tametsi nos in potestate sua, & dominatu ueluti seruos sanguine suo redemptos habeat, ea tamé charitate cõplectitur, ut nõ seruos uocet, sed amicos, sed fratres? Ioan. 15 Hæc profecto iustissima causa est, atq. haud scio an omnium sit maxima, cur eũ perpetuo debeamus dominũ nostrum agnoscere, uenerari, et colere.

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITV SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE.

Maximo quidem & singulari beneficio humanum genus a Deo affectum esse, qui nos e durissimi tyranni seruitute in libertatem uindicarit, ex ijs, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At uero si consilium etiam, et rationé, qua potissi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

potissimum id efficere uoluit, nobis ante oculos ponamus, profecto nihil diuina in nos beneficentia, ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse uidebitur. Eius igitur mysterij magnitudinem, quod nobis tamquam salutis nostræ præcipuũ caput sacræ litteræ considerandum sæpissime proponunt, Parochus a tertij articuli explicatione ostẽdere incipiet: cuius hanc esse sententiam docebit, nos credere, & confiteri, eum ipsum Iesum Christum, unicum dominum nostrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in utero uirginis, non ex uirili semine, ut alij homines, sed supra omnem naturæ ordinem spiritus sancti uirtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanẽs, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat. Ea autem uerba ita accipienda esse, ex sacri Concilij Constantinopolitani confessione plane perspicitur: ait enim: Qui propter nos homines, et propter nostrã salutem descẽdit de cælis, & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria uirgine, & homo factus est. Atque id etiam sanctus Ioannes Euangelista explicauit, ut qui ex ipsius Domini Saluatoris pectore altissimi huius mysterij cognitionem hausisset. nam cum diuini uerbi naturam
Ioan. 1 declarasset illis uerbis: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: ad extremum conclusit: Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypostasis est, ita humanam naturam

naturam assumpsit, ut una, & eadem esset diuinæ, & humanæ naturæ hypostasis, ac persona: quo factum est, ut tam admirabilis coniunctio utriusque naturæ actiones, & proprietates conseruaret, atque, ut est apud sanctum Leonem magnum illum Pontificem, Nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio. S. Leo. PP.

Sed quoniam prætermittenda non est uerborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus, Dei filium spiritus sancti uirtute conceptum esse, unam hanc diuinæ Trinitatis personam incarnationis mysterium non confecisse. Quamuis enim unus filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuinæ Trinitatis personæ, pater, filius, & Spiritus sanctus, huius mysterij auctores fuerunt. siquidem illa Christianæ fidei regula tenẽda est; Omnia quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque unam magis quam aliã, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest. nam filius a patre tantum generatur, spiritus sanctus a patre, & filio procedit. quidquid uero extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agunt, atque ex hoc genere filij Dei incarnatio censenda est. Quamquam uero hæc ita se habeant, solent tamen sacræ litteræ earũ rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliam alijs tribuere; quemadmodum summam omnium rerum potestatem patri, sapientiam filio,

spiritus

ſpiritui ſancto amorem adſcribunt. Et quoniam diuinæ incarnationis myſterium ſingularem, atque immenſam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadã ratione hoc opus ſpiritui ſancto tribuitur. In hoc myſterio quædam ſupra naturæ ordinem, quædam naturæ ui effecta eſſe animaduertimus. Nam, quod ex puriſſimo uirginis matris ſanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoſcimus: cum illud omnium hominum corporibus cõmune ſit, ut ex matris ſanguine formentur. Quod uero & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam ſuperat, illud eſt, ſimul atque beata uirgo angeli uer-
Luc. 1 bis aſſentiens dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum: ſtatim ſanctiſſimum Chriſti corpus formatum, eique anima rationis cõpos coniuncta eſt; atque ita in ipſo temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuiſſe, atque admirabile ſpiritus ſancti opus, nemo dubitare poteſt, cum, ſeruato naturæ ordine, nullum corpus, niſi intra præſcriptum temporis ſpatium, hominis anima informari queat. Deinde uero illud accedit, maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipſa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata eſt. quare ſimul corpus formatum, atque animatum eſt, corpori, & animæ diuinitas coniuncta. ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo eſſet,

& uirgo sanctissima uere, & proprie mater Dei, & hominis diceretur, quod eodem momento Deum, & hominem concepisset. Hoc autem ab angelo ei significatum est, cum ait: Ecce concipies in utero, Luc. 1
& paries filium, & uocabis nomen eius IESVM: hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Et euentu comprobatum est, quod Isaias prædixit: Ecce uirgo concipiet, et pariet filium. Idem quoque Isa. 7
Elisabeth, cum spiritu sancto repleta filij Dei conceptionem intellexisset, his uerbis declarauit: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Luc. 1
Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ uirginis sanguinibus sine ulla uiri opera, ut antea diximus, uerum sola spiritus sancti uirtute formatum est: ita etiam, ut primum conceptus est, illius anima uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit. neque enim, ut alijs hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur sanctus Ioannes, dat Deus spiritum, sed omnem Ioan. 3
gratiam tam affluenter in eius animam infundit, ut Ioan. 1
de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamen filium Dei adoptiuum appellare licet, quamuis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur. nam cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo existimandum est. Hæc sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda uisa sunt. ex quibus ut salutaris

fructus

fructus ad nos redundare poßit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debent, Deum esse, qui humanam carnem assumpsit; ea uero ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum uerbis explicare; ob eum denique finem hominem fieri uoluisse, ut nos homines filij Dei renasceremur. Hæc cum attente considerauerint, tum uero omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur, humilis ac fideli animo credant, & adorent, nec curiose, quod sine periculo uix umquam fieri potest, illa inuestigari, ac perscrutari uelint.

NATVS EX MARIA VIRGINE. *Hæc altera est huius articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter uersabitur, cum fidelibus credendum sit, Iesum dominum non solum conceptum spiritus sancti uirtute, sed etiam ex Maria uirgine natum, & in lucem editum esse. cuius mysterij fides quanta cum lætitia, & iucunditate animi meditanda sit, angeli uox, qui primus felicißimum nuncium mundo attulit, declarat: ait enim: Ecce euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* (Luc. 2) *Tum ex illius cælestis militiæ cantico; Gloria in altißimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis; quod angeli cecinerunt, facile est intelligere.* (Luc. 2) *Hinc etiam amplißimum illud Dei promißum ad Abraham impleri cœptũ est, cui dictum est, fore aliquando, ut in eius semine omnes gentes benedicerentur.* (Gen. 22) *Maria enim, quam uere*

matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam personam, quæ simul Deus, & homo erat, peperit, a Dauide rege originem duxit. Sed quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus uincit: ita in ortu nihil nõ diuinum licet contemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine ulla maternæ uirginitatis diminutione. & quo modo postea ex sepulcro clauso, & obsignato egressus est, atque ad discipulos clausis ianuis introiuit: uel, ne a rebus etiam, Ioan. 20
quas natura quotidie fieri uidemus, discedatur, quo modo solis radij concretã uitri substantiã penetrãt, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: simili, inquam & infinitis partibus altiori modo Iesus Christus ex materno aluo, sine ullo maternæ uirginitatis detrimento, editus est. ipsius enim incorruptam, & perpetuam uirginitatem uerissimis laudibus celebramus. Quod quidem spiritus sancti uirtute effectum est, qui in filij conceptione, & partu, matri ita affuit, ut ei & fœcunditatem dederit, & perpetuam uirginitatem conseruarit. Solet interdum Apostolus Christum Iesum nouissimum 1. ad Co-
Adam appellare, eumque primo Adam conferre. riut. 15.
nam ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad uitã reuocantur: atque ut Adã, quod ad naturalem condicionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet uirginem matrem cum Eua ita conferre, ut priori

Euæ secunda Eua, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eua enim, quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria postquam angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & uita ad homines perueniret. Propter Euam nascimur filij iræ: a Maria Iesum Christum accepimus, per quem filij gratiæ regene-
Gen. 3 *ramur. Euæ dictum est: In dolore paries filios. Maria hac lege soluta est, ut quæ, salua uirginalis pudicitiæ integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.*

Prophetię & figuræ conceptionis & natiuitatis Iesu Christi

Cum igitur tanta, & tam multa sint admirandę huius conceptionis, & natiuitatis sacramenta, diuinæ prouidentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris, & araculis significarentur. Quare huc pertinere sancti doctores intellexerunt multa, quæ in uarijs sacræ scripturæ locis legimus, præcipue ue-
Ezech. 44 *ro Portam illam sanctuarij, quam Ezechiel clau-*
Dan. 2 *sam uidit: item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem, qui factus est magnus mons, & impleuit uniuersam terram: deinde*
Num. 17 *Aaron uirgam, quæ una inter uirgas principum Israel germinauit: & rubum, quem Moyses ui-*
Exod. 3 *dit ardere, & non comburi. Multis uerbis sanctus*
Luc. 2 *Euágelista Christi natiuitatis historiam descripsit:*
Rom. 15 *qua de re nihil est quod plura a nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu sit. Danda autem illi*

est

est opera, ut hæc mysteria, quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, infixa animo, & mentibus fidelium hæreant; primum quidem, ut tanti beneficij commemoratione aliquā gratiam eius auctori Deo referant; deinde ut eximium hoc, & singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendam accōmodatius esse potest, quam sæpius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cū hominibus gloriam suam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemq. assumat; Deum hominē fieri, summamq. illam, & infinitā maiestatem homini ministrare, ad cuius nutū columnæ cæli, ut inquit scriptura, contremiscunt, & pauent, eumq. in terra nasci, quem in cælis angeli adorant? Quid igitur, cum hæc Deus nostra causa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obsequamur, facere oportet? quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles quā salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam uocē aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diuersorio: nascitur in uili præsepio: nascitur media hieme. ita enim scribit sanctus Lucas: Factum est, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret, & peperit filium suū primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eū in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Potuit ne Euāgelista humilioribus uerbis omnē

Luc. 2

cæli, & terræ maiestatem, & gloriam includere? Neque uero scribit, non fuisse locum in diuersorio, sed ei non fuiße, qui dicit: Meus est orbis terræ, &
Psal.49 plenitudo eius. Quod etiá alius euangelista testatus
Ioan. 1 est: In propria uenit, & sui eum non receperunt.

Incarnationis filii Dei mysterium quã to pietatis studio recolẽdum.

Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum uero cogitẽt, Deum carnis nostræ humilitaté, & fragilitatem subire uoluiße, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum satis declarat excellenté hominis dignitatem, & præstantiam, quæ illi diuino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idé uerus, & perfectus Deus sit: ut iam gloriari nobis liceat, filium Dei os nostrum, & carnem nostram esse; quod beatißimis illis spiritibus non licet: nusquam e-
Heb.2 nim, ut est apud Apostolum, angelos apprehẽdit, sed semen Abrahæ apprehendit. Præterea cauendum est, ne maximo nostro malo eueniat, ut, qué admodum illi in diuersorio Bethlehem locus, ubi nasceretur, defuit, ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locũ in cordibus nostris inuenire non poßit, ubi in spiritu nascatur. hoc enim, cum salutis nostræ cupidißimus sit, uehementer optat. nam ut ille spiritus sancti uirtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo
Ioan. 1 sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, sed ex Deo na-
Ad Roman. 6.7. sci, ac deinde ueluti nouam creaturam in nouitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis

integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet. hac enim ratione sanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus. 1. ad Corint. 2

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS.

Quantã habeat necessitatẽ huius articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicæ passionis memoriam sæpissime animo repetát, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, ut quammaxime illustretur, fidelesque tanti beneficij commemoratione excitati totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suspiciendam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam altera postea dicetur) illud nobis credendum proponit, Christum dominum, cum Pontius Pilatus Tiberij Cæsaris iussu Iudæam prouinciam administraret, cruci affixum esse. nam captus, irrisus, uarijs iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est. Nec uero cuiquam dubitandum est, eius animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuisse. nam quod humanam naturam uere assumpsit, necesse est fateri, animo etiam 1. ad Corint. 2

Matth.26 Mar.14 grauißimum dolorem sensisse. quare inquit: Tristis est anima mea usque ad mortem. Nam etsi personæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilo minus passionis acerbitatem sensit, quam si ea coniunctio facta non fuisset, cum in una Iesu Christi persona, utriusque naturæ, diuinæ, & humanæ, proprietates seruatæ sint: atque idcirco, quod erat passibile et mortale, passibile & mortale permansit; rursus uero, quod impassibile, & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obseruari uidemus, Iesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestæ certum, quod & ab Apostolo Paulo factum legimus, tempus describeretur: tum etiam, quia iis uerbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

1. ad Timoth. 6

Matth. 20

Cur Christus in ligno mortē perpessus.

Sed quod potissimum in ligno crucis mortē pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, ut scilicet, unde mors oriebatur, inde uita resurgeret. serpens enim, qui in ligno primos parentes uicerat, uictus est a Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse,

redemptio

redemptorem nostrum mortem crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant illud genus mortis a Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius uideretur, quemadmodum certe nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris, ignominiæq. plenissimum semper existimatum est, uerũ etiam in lege Moysis maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Neque uero Parochus huius articuli historiam prætermittet, quæ diligentissime a sanctis euangelistis exposita est, ut saltẽ summa eius mysterij capita, quæ ad confirmandã fidei nostræ ueritatem magis necessaria uidentur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, ueluti fundamento quodam, christiana religio, & fides nititur; eoque posito, reliqua omnia recte constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti, & intelligentiæ difficultatem affert; certe crucis mysteriũ omnium difficillimum existimandum est, uixque percipi a nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei prouidentiã licet admirari. Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiã prædicationis saluos facere credentes. Quare mirandum non est, si prophetæ ante Christi aduentum, apostoli post eius mortem, & resurrectionem

Deut. 21
Ad Gal. 3

1. ad Corint. 5

ctionem tantopere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quam crucis mysterium, statim post peccatum numquam destitit tum figuris, tum prophetarum oraculis filij sui mortem significare. Atque ut de figuris pauca quædam attingamus, Abel primum, qui fratris inuidia occisus est, deinde Isaac sacrificium, præterea Agnus, quē Iudæi, cum e terra Aegypti egrederentur, immolarunt, tum serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltauit, Christi domini passionis, ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea uaticinati sunt, id uero multo notius est, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ ceteris, ut Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in psalmis complexus est, Isaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, ut recte dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quā futuram prædixisse.

Gen. 4 Gen. 22 Exod. 12 Num. 21 Ioan. 3 D. Hiero.

MORTVVS, ET SEPVLTVS. *His uerbis Parochus credendum explicabit, Iesum Christum, postquam crucifixus est, uere mortuum, ac sepultum esse. Neque uero sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hanc fidei doctrinam sancti apostoli merito op-*

ponendam

ponendam censuerũt: de cuius articuli ueritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur: nam omnes euangelistæ cõsentiunt, Iesum spiritũ emisisse. Præterea, cum Christus, uerus, & perfectus homo fuerit, uere etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima separatur a corpore. Quare cũ Iesum mortuum esse dicimus, id significamus, eius animam a corpore diuisam esse: neque tamen concedimus diuinitatem seiunctam a corpore: quin potius cõstanter credimus, et confitemur, anima eius a corpore diuisa, diuinitatẽ tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam semper fuisse. Decebat autem filium Dei mori, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant seruituti. Sed illud in Christo domino singulare fuit, quod tunc mortuus est, cum ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena ui illatam, quam uoluntariam obijt. Nec uero mortem solum, sed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipse sibi cõstituit. ita enim Isaias scripsit: Oblatus est, quia ipse uoluit. Atque idem Dominus de se ante passionem dixit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Quod autem ad tempus, & locum attinet, cum Herodes eius uitæ insidiaretur, ipse inquit: Dicite uulpi illi, ecce eijcio dæmonia,

Matth. 27
Mar. 15
Luc. 23
Ioan. 19
Ad Heb. 2
Isa. 53
Ioan. 10
Luc. 13

et die consumor: uerumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Ille igitur nihil inuitus, aut coactus fecit, sed ipse sese uolens

Ioan. 18

obtulit, atque inimicis suis obuiam procedẽs dixit: Ego sum: et sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum iniuste, & crudeliter affecerunt: quo quidem nihil ad commouendos animi nostri sensus maiorem uim habere potest, cum pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua uoluntate suscipiat, sed quos uitare nequeat; hoc uero haud magni beneficij loco a nobis ponetur: uerum si nostro tantũ nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profecto hoc beneficij genus tantum est, ut omnem non solum referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem uel gratissimo cuique eripiat. ex quo Iesu Christi summa, & eximia charitas, eiusque diuinum, & immensum in nos meritum perspici potest.

Sepulturę christi cur expressa mentio, & quid de illius passione meditãdum.

Iam uero quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem ueluti articuli pars non constituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additũ est, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus: deinde, ut resur-

rectionis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

rectionis miraculum magis declaretur, atque elu-
ceat. neque uero hoc solum credimus, Christi cor-
pus sepultum esse, sed illud præcipue his uerbis cre-
dendum proponitur, Deum sepultum esse: quemad
modum ex fidei catholicæ regula uerissime etiam di
cimus, Deum mortuum, & ex uirgine natum es-
se. nam cum diuinitas nunquam diuisa fuerit a cor
pore, quod in sepulcro conditum est; recte confite-
mur Deum sepultum esse. Ac de genere quidem,
& loco sepulturæ illa Parocho satis erunt, quæ a Matth 27
sanctis euangelistis dicta sunt. Duo uero in primis Mar. 15
obseruanda sunt, alterum, Christi corpus in sepul- Luc. 23
cro nulla ex parte corruptum esse; de quo Prophe- Ioan. 19
ta ita uaticinatus erat: Non dabis sanctum tuum Psal. 15
uidere corruptionem. Alterum est, quod ad omnes
huius articuli partes attinet, sepulturam scilicet, Act. 2
passionem etiã, et mortem Christo Iesu, ut homini,
non ut Deo cõuenire. nam pati, & mori, in humanã
tantum naturam cadunt; quamuis Deo etiam hæc
omnia tribuantur; quoniam de illa persona, quæ si-
mul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte di-
ci perspicuũ est. His cognitis, ea de Christi passione,
& morte Parochus explicabit, ex quibus tanti my
sterij immensitatem si non comprehendere, contem-
plari saltem fideles possint. Ac primum quidem
considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia pa-
titur. Et quidem nullis uerbis eius dignitatem expli
care, aut mente comprehendere possumus. Sanctus
Ioannes uerbum esse dicit, quod erat apud Deum. Ioan. 1

Apostolus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Ad Heb. 1 Apostolus magnificis uerbis describit in hunc modum: Esse eum, quem Deus constituit heredem uniuersorum, per quem fecit & secula: qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, qui portat omnia uerbo uirtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Atque ut uno uerbo complectamur, patitur Iesus Christus, Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipse condidit: patitur dominus pro seruis: patitur is, per quem angeli, homines, cæli, elementa facta sunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si, eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est. nam, ut inquit scriptura, Terra mota est, & petræ scissæ sunt: tenebræ etiam factæ per uniuersam terram, & sol obscuratus est. Quod si mutæ etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt: cogitent fideles quibus lacrymis ipsi, tamquã uiui lapides huius ædificij, dolorẽ suum declarare debeant.

Matth. 27
Luc. 23

Passionis Christi causa, & de grauitate relabentium.

Iam uero causæ etiã passionis exponendæ sunt, ut eo magis diuinæ erga nos charitatis magnitudo, & uis appareat. Si quis igitur quærat, quæ causa fuerit cur filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inueniet, præter hereditariam labem primorum parentum, uitia, & peccata, quæ homines a mundi origine usque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps usque ad consummationem sæculi admissuri sunt. hoc enim in passione,

& morte filius dei, saluator noster, spectauit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis patri abunde, cumulateque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores, & ministri fuerũt: de quo Apostolus admonet, ita ad Hebræos scribens: Recogitate eum, qui talem sustinuit a peccatoribus aduersus semetipsum cõtradictioné, ut ne fatigemini animis uestris deficientes. Ad Heb. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata sæpius prolabũtur. nam cum peccata nostra Christum dominum impulerint, ut crucis supplicium subiret; profecto qui flagitijs, & sceleribus uolutantur, rursus, quod in ipsis est, crucifigunt in semetipsis filium Dei, & ostentui habét. Heb. 6. Quod quidem scelus eo grauius in nobis uideri potest, quam fuerit in Iudæis, quod illi, eodem Apostolo teste, Si cognouissent, numquam dominum gloriæ crucifixissent: 1. ad Corint. 2. nos autem & nosse eum profitemur; & tamen, factis negantes, quodam modo uiolentas ei manus uidemur inferre. Sed a patre etiam, & a semetipso Christum dominum traditum eße sacræ litteræ testantur: ait enim apud Isaiam: Propter scelus populi percußi eum. Isa. 53. Et paulo ante idem propheta, cum Dominum plagis, & uulneribus affectum, spiritu Dei plenus uideret, dixit: Omnes nos quasi oues errauimus: unusquisque in uiam suam declinauit, &

posuit

posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum
Isa.53 De filio autem scriptum est: Si posuerit pro peccato animam suam, uidebit semen longæuum. Sed eandem rem Apostolus grauioribus etiam uerbis expressit, cum tamen ex altera parte uellet ostendere, quantum nobis de immensa dei misericordia
Rom.8 & bonitate sperare liceat: ait enim: Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ut, quana fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat. quamquam si memoria teneamus, sudorem Domini fa-
Luc.22 ctum ut guttas sanguinis decurrentis in terram, cum ille tormenta, & cruciatus animo præciperet, quibus paulo post afficiẽdus erat; facile ex eo unusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse. nam si malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id quod sanguinis sudor declarauit; quid ipsam perpessionem fuisse existimandum est? Sed tamen Christum dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauissimas pœnas non senserit. nam & pedes, & manus clauis cruci affixæ, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis uerberatum est. Præteea omnium & generum, & ordinum homines conuenerunt in unum aduersus
Psal.2 Dominum, & aruersus Christum eius. Gentes
imen

enim & Iudæi passionis suasores; auctores, mini- Matth.26
stri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, Mar 14
ceteri omnes deseruerunt. Iam uero in cruce ipsa Luc.22
acerbitatemne, an ignominiam, an utrumque simul queremur? Ac profecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici nonnisi nocentissimi, & sceleratissimi homines consueuerunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas uehementiorem efficiebat. Augebat autē pœnarum magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio, & habitus; quod quidem cum spiritus sancti uirtute formatū esset: multo perfectius, & temperatius fuit quam aliorū hominum corpora esse possunt; atque ideo acriorem quoque sentiendi uim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpessum est. Quod uero ad intimū animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit. sanctis .n. hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatium diuinitus datum, quo recreati, tormentorum uim æquo animo ferre possent: immo uero in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: ait enim Apostolus: Gaudeo in passionibus pro uobis: & adimpleo Ad Col.1
ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. & alibi: Repletus sum consolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verum Christus dominus amaris- 2.ad Co.7
simæ passionis calicem, quem bibit, nulla suauitate

permista

permiſta temperauit. humanæ enim naturæ, quam aſsumpſerat, ſentire omnia tormenta permiſit, non ſecus, ac ſi homo, non etiam Deus, fuißet.

Reliquum modo eſt, ut commoda etiam, & bona, quæ ex paſsione Domini percepimus, a Parocho accurate explicentur. Primum igitur Domini paſsio, peccati liberatio fuit. nam, ut eſt apud
Apoc. 1 ſanctum Ioannem, Dilexit nos, & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo. & Apoſtolus inquit: Conuiuificauit uos, donans uobis omnia delicta;
Ad Col. 2 delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde a dæmonis tyrannide nos eripuit. ipſe enim Dominus inquit:
Ioan. 12 Nunc iudicium eſt mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipſum. Pœnam præterea peccatis noſtris debitam perſoluit. Tum uero, quia nullum gratius, & acceptius Deo ſacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Poſtremo, quoniam peccata ſuſtulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, no-
Heb. 10 bis patefecit. Atque id Apoſtolus ſignificauit illis uerbis: Habemus fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti. Neque uero in ueteri lege huius myſterij figura, & imago quædam defuit. nam illi, quibus interdictum erat, ne in patriam ante
Num 35. ſummi ſacerdotis mortem reuerterentur, hoc ſigni-

fica-

ficabant, nemini, quamuis iuste, & pie uixisset, aditum in cælestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus sacerdos Christus Iesus mortem obiret: qua quidem obita, statim cæli fores patuerunt iis, qui sacramentis expiati, fideque, spe, & charitate præditi, passionis eius participes fiũt. Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos peruenisse: primum quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadã ratione Iesus Christus pro peccatis nostris Deo patri persoluit. Neque uero pretium, quod pro nobis persoluit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, uerum ea longe superauit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cum illi filius in arca crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorsus mitigauit. atque hoc nomine Apostolus usus est, cum inquit: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Præterea redemptio, de qua est apud apostolorum Principem: Non corruptibilibus auro, uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. Et Apostolus docet; Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Verum, præter hæc immensa beneficia, illud etiam uel maximum cõsecuti sumus, ut in hac una passione, omnium uirtutum

Ad Eph. 5

1. Pet. 1

Ad Gal. 3

clarissima exempla habeamus. nam & patiētiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam non solum in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut uere dicere possimus, saluatorem nostrum, quæcumque uitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore uerbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in se ipso expressisse. Atque hæc breuiter de Christi domini saluberrima paßione et morte dicta sunt. Vtinam uero hæc mysteria in animis nostris aßidue uersentur, & una cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus; ut deinde, abiecta omni sorde peccati, ad nouam uitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui cælestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS.

Maxime quidem refert noße gloriam sepulturæ domini nostri Iesu Christi, de qua proxime dictum est; sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est. qui locus etsi separatim per se recte tractari poßit; nos tamen, sanctorum patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur,

tur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quamdiu eiusdem corpus in sepulchro fuit. His autem uerbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulcro iacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum uideri debet: propterea quod, ut sæpe iam docuimus, quamuis anima a corpore discesserit, numquam tamen diuinitas uel ab anima, uel a corpore separata est.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum uocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidem non minus impie, quam imperite putauerunt. superiori enim articulo, Christum dominum sepultum esse, edocti sumus: nec nulla causa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquendi genere idem a sanctis apostolis repeteretur: uerum inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ cæleste beatitudinem non sunt consecutæ. Ita uero sacræ litteræ hanc uocem multis in locis usurparunt. nam apud Apostolum legimus: In nomine Iesu omne genu flecti cælestium, terrestrium, & infernorum. & in Actis apostolorum diuus Petrus testatur: Christum dominum suscitatum solutis doloribus Inferni. Neque tamen ea receptacula unius, & eiusdem generis

De multiplici Inferni, significatione: ubi & de Purgatorio animarum.

Ad Phil. 2.

Act. 2.

ſunt omnia. eſt enim teterrimus, & obſcuriſſimus carcer, ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ ſimul cum immundis ſpiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyſſus, & propria
Apoc.21 *ſignificatione Infernus uocatur. Præterea eſt purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingreſſus patere poſſit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ ueritate, quam & ſcripturarum teſtimonijs, & apoſtolica traditione confirmatam eſſe ſancta Concilia declarant, eo diligentius, & ſæpius Parocho diſſerendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines ſanam doctrinam non ſuſtinent. Tertium poſtremo receptaculi genus eſt, in quo animæ ſanctorum ante Chriſti domini aduentum excipiebantur; ibique ſine ullo doloris ſenſu, beata redemptionis ſpe ſuſtentati, quieta habitatione fruebantur. Horũ igitur piorum animas, qui in ſinu Abrahæ Saluatorem expectabant, Chriſtus dominus ad inferos deſcendens liberauit. Nec uero exiſtimandum eſt, eum ſic ad inferos deſcendiſſe, ut eius tãtummodo uis ac uirtus, non etiam anima, eo peruenerit: ſed omnino credendum eſt, ipſam animam re, & præſentia ad inferos deſcen-*
Pſal.15 *diſſe: de quo extat firmiſſimum illud Dauidis teſtimonium: Nõ derelinques animam meam in Inferno. Verum etſi Chriſtus ad inferos deſcendit, nihil de eius ſumma poteſtate detractum eſt: neque*

eius

eius sanctitatis splendor macula aliqua aspersus: cum potius hoc facto uerissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertissime comprobatum sit. id quod facile intelligemus, si causas, cur Christus, & alij homines in ea loca uenerint, inter se conferamus. Ceteri enim omnes captiui descenderant: ipse uero inter mortuos liber, & uictor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alij omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim uero, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu priuati & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus dominus descendit, non ut aliquid pateretur, uerum ut sanctos, & iustos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quod igitur ad inferos descendit; nulla prorsus de summa eius dignitate, & potestate diminutio facta est.

Psal. 87

Quibus de causis Christ⁹ ad inferos descenderit.

His expositis, docendum erit propterea Christum dominum ad inferos descendisse, ut, ereptis dæmonum spolijs, sanctos illos patres, ceterosque pios e carcere liberatos secum adduceret in cælum. quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est. Statim enim illius aspectus clarissimam lucem captiuis attulit, eorumque animas immensa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

optatissimam beatitudinem, quæ in Dei uisione consistit, impertiuit. quo facto, id comprobatum est,
Luc.23 quod latroni promiserat illis uerbis: Hodie mecum eris in paradiso. Hanc uero piorum liberationem
Ose.13 Oseas tanto ante prædixerat in hunc modum: Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero inferne. Hoc
Zach.9 etiam significauit Zacharias propheta, cum ait: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Id ipsum de-
Ad Col.2 nique expreßit Apostolus illis uerbis: Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. Verum, ut huius mysterij uim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non solum qui post aduentum Domini in lucem editi erát, sed qui illud post Adam antecesserát, uel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, eius paßionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem ante quam ille moreretur, ac resurgeret, cæli portæ nemini umquam patuerunt: sed piorum animæ, cum e uiuis excesßissent, uel in sinum Abrahæ deferebantur, uel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum, & persoluendum est, Purgatorij igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad Inferos Christus dominus, ut ibi etiã, quemadmodum in cælo, & in terris, uim suam, potestatemque declararet, & omnino, ut in nomi-
Ad Phil.2 ne eius omne genu flecteretur cælestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summam

Dei

Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare uoluerit, ut sibi carissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

De glorioso resurrectionis Chri mysterio.

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli uerba: Memor esto, dominum Iesum Christum resurrexisse a mortuis. Quod enim Timotheo præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquam Christus dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem diei uespere sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini e cruce depositum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt; tertio a morte die, qui fuit dominicus, summo mane illius anima corpori iterum coniuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad uitam, ex qua moriens discesserat, rediit, & surrexit. Sed resurrectionis uoce non illud solum intelligendum est, Christum a mortuis excitatum esse, quod multis alijs commune fuit, sed sua ui, ac uirtute resurrexisse; quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini conceßum est, ut se ipsum poßit uirtute sua a morte ad uitam reuocare. Hoc uero summæ Dei

2. ad Timot. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

potestati tantummodo reseruatum est, ut ex illis
2 Cor. 13 Apostoli uerbis intelligimus: Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. quæ quoniam neque a Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad inferos descendisset, seiuncta umquam fuit, diuina uis tum in corpore inerat, quæ animæ iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset: qua & licuit sua uirtute reuiuiscere, atque a mortuis resurgere. Id uero
Psal. 97 Dauid spiritu Dei plenus prædixit his uerbis: Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde ipse Dominus diuino oris sui testimonio cõ
Ioan. 10 firmauit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; & potestatem habeo ponendi eam, &
Ioan. 2 iterum sumendi eam. Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ ueritatem dixit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent; ille tamen, ut scripturæ uerbis eodem in loco declaratum est, dicebat de tem-
Ioan. 2 plo corporis sui. Quamuis autem in scripturis interdum legamus, Christum dominum a patre suscitatum esse: hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua uirtute resurrexisse.

Ad Col. 1 Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod
Apocal. 1 ipse primus omniũ hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est. nam in scripturis & primogeni-

tus

tus ex mortuis, & primogenitus mortuorum uocatur. Atque, ut est apud Apostolum, Christus resur- 1. Cor. 15
rexit a mortuis, primitiæ dormientium: quoniã quidem per hominẽ mors, et per hominem resurrectio mortuorum: & sicut in Adã omnes moriuntur, ita et in Christo omnes uiuificabuntur. Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij, qui sunt Christi. Quæ quidẽ uerba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem uitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus dominus primum locum obtinet. nam si de resurrectione loquimur, hoc est de reditu ad uitam, cui iterum moriendi necessitas adiuncta est; ante Christum multi alij a mortuis excitati sunt: qui omnes tamen ea condicione reuixerunt, ut eis iterum moriendum esset: at Christus dominus ita resurrexit morte subacta, & oppressa, ut mori amplius non posset: quod qui- Ad Ro. 6
dem apertissimo illo testimonio confirmatur: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod uero articulo additur, TERTIA DIE, Parocho explanãdũ erit, ne fideles arbitretur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse. nã quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem uerissime dicitur triduo in sepulcro iacuisse, ac tertia die a mortuis surrexisse. Vt autem diuinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem sæculi

differre

differre noluit. rursus uero, ut eum uere hominem, uereque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die reuixit: quod temporis spatium ad ueram mortem comprobandam satis esse uidebatur.

Patres primæ Constátinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt, SECVNDVM SCRIPTVRAS. Quod quidem ab Apostolo acceptum in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit ijs uerbis; Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est fides uestra; & si Christus non resurrexit, uana est fides uestra: adhuc enim estis in peccatis uestris.

1. Ad Corin. 15

S. August. Luc. 18

Quare D. Augustinus, cum huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus. hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus est: fides Christianorum resurrectio Christi est. hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. ex quo factum est, ut frequentissime Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac numquam fere de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loqueretur. quare cum dixisset; Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, &, postquam flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit, Et tertia die resurget. & cum Iudæi ab eo peterent, ut aliquo signo, &

Luc. 18

miraculo

miraculo doctrinam suá comprobaret, respondit, nullum aliud signum eis datum iri, quam Ionæ prophetæ signum. sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic futurum affirmauit, filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Luc. 11 Matth. 12

Verum, ut huius articuli uim, & sensum melius perspiciamus, tria nobis inuestiganda, & cognoscenda sunt: Primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde, qui resurrectionis finis, & scopus sit, & quæ ab ea utilitate, & commoda in nos sint profecta. De necessitate, fine, & utilitate resurrectionis Iesu Christi. Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei iustitia ostenderetur, a quo maxime decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: Humiliauit semet ipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Ad Phil. 2 Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest. illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua uirtute a mortuis resurrexit. Deinde ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidé membra capitis sui condicioné consequãtur, necesse est. ita enim Apostolus argumentationé concludere uidetur, cum ad Corinthios, & Thessalonicéses 1. Cor. 15 1. Thes. 4 1. Pet. 1

scribit.

scribit. & a Principe apostolorum Petro dictum est: Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magna regenerauit nos in spem uiuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Postremo ob eam etiam rem Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, & redemptionis nostræ mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos a peccatis liberauit; resurgens uero præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit. Ex ijs uero, quæ hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi domini resurrectio fidelibus attulerit. In resurrectione enim, Deum esse immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli uictorem, agnoscimus: quod de Christo Iesu sine ulla dubitatione credendum, & confitendum est. Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia eius mysterij efficiens causa fuit; tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur. Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. quæcumque enim Deus in redéptionis nostræ mysterio egit

Ad Ro. 4

1. Cor. 15

egit, ad omnia Christi humanitate, tamquam efficienti instrumento, usus est. Quare eius resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam: exemplar uero dici potest, quoniam Christi domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodū Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata restituentur. Vt enim Apostolus docet, Saluatorem expectamus, dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus his uerbis ostendit. Quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris; ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et paucis interiectis, inquit: Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem uiuit, uiuit Deo. Ita & uos existimate, uos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo in Christo Iesu.

Ad Phil. 3

Ad Ro. 6

Duo igitur a Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, nouum uitæ genus instituamus, ita

Quæ ex Christi resurrectione exempla sumenda.

in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo uitæ instituto ita perseueremus, ut, adiuuante Domino, a iustitiæ uia, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque uero Apostoli uerba id solum demonstrant, Christi resurrectionẽ ad resurrectionis exemplum nobis proponi; uerum etiam resurgendi uirtutem nobis præbere, uiresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & iustitiæ permaneamus, ac Dei præcepta seruemus, declarant. nam quemadmodum ex eius morte nõ solum peccatis moriendi exẽplum capimus, sed uirtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius resurrectio ad iustitiam consequendam nobis uires affert, ut deinde pie, & sancte Deum colentes, in nouitate uitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam uitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus. Huius resurrectionis quæ potissimum signa obseruanda sint, Apostolus nos
Ad Col. 3 admonet. Nam cum inquit: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: plane ostendit, eos, qui uitá, honores, otium, diuitias ibi maxime, ubi Christus est, habere cupiunt, uerè cum Christo surrexisse. Cum uero addit: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: alteram etiam hanc ueluti notam

appoſuit, qua perſpicere poßimus, num uere cum Chriſto ſurrexerimus. ut enim corporis affectionẽ & ualetudinem guſtus indicare ſolet: ita, ſi, quæcumque ſunt uera, quæcumque pudica, quæcumq. iuſta, quæcumque ſancta, alicui ſapiant, isque cæleſtium rerum iucunditatem intimo mentis ſenſu percipiat, hoc maximo argumẽto eſſe poteſt, eum, qui ita affectus ſit, ad nouam, & ſpiritualem uitã una cum Chriſto Ieſu ſurrexiſſe. Ad Phi lip. 4

ASCENDIT AD CAELOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Dauid propheta, cum beatam, & glorioſam Domini aſcenſionem ſpiritu Dei plenus contemplaretur: omnes ad eum triumphum ſumma lætitia, & gaudio celebrandum illis uerbis hortatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis: aſcendit Deus in iubilatione. Psal. 46 ex quo intelliget Parochus, maximo ſtudio hoc myſterium explicandum eſſe, ſibique diligenter curandum, ut fideles illud non ſolum fide, & mente percipiant, ſed, quoad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, & uita exprimere ſtudeant. Quod igitur ad ſexti articuli explanationem attinet, in quo potißimum de diuino hoc myſterio agitur, a priori eius parte incipiendum eſt, &, quæ eius ſit uis, atque ſententia, aperiendum. De Chriſto enim Ieſu illud etiam fideles ſine ulla dubitatione credere oportet, cum, perfecto iam & abſoluto redemptionis

noſtræ

nostræ mysterio, ut homo est, in cælum corpore, & animo ascendisse. nam, ut Deus est, numquam ab eo abfuit, ut qui diuinitate sua loca omnia compleat. Ascendisse autem sua uirtute, doceat, non
4. Reg. 2 aliena ui sublatum, quemadmodum Elias, qui
Dan. 14 igneo curru in cælum euectus est: uel Habacuc pro
Act. 8 pheta, uel Philippus diaconus, qui diuina uirtute per aerem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque uero solum, ut Deus, præpotenti diuinitatis uirtute in cælos ascendit, sed etiam, ut homo est. Quamuis enim naturali ui id fieri non potuerit, tamen uirtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpusq́, ut libuit, mouere potuit: corpus uero, quod iam gloriam adeptum erat, mouentis animæ imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & ut homo est, Christum in cælum sua uirtute ascendisse credimus. In altera articuli parte hæc sunt: Sedet ad dexteram patris. quo loco tropum, idest uerbi immutationem licet animaduertere, frequentem in diuinis litteris, cum humanas affectiones, & membra, ad nostram intelligentiam accommodantes; Deo tribuimus. neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est; eandem rem ad cælestia etiam transferentes, ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo præ ceteris omnibus adeptus est, eum in patris dextera esse confitemur. Sedere

autem

autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiæ summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam a patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: Suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. Ex quibus uerbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & singularem Domini esse, ut nulli præterea conuenire possit. Quamobrem alio loco testatur: Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis? Sed articuli sensum Parochus latius explanabit, ascensionis historiam persequens, quam sanctus Lucas euangelista in actis apostolorum admirabili ordine descripsit. In cuius explicatione illud primum obseruare oportebit, cetera omnia mysteria ad ascensionem, tamquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectionem, & absolutionem contineri. nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent; ita ascensione eius peregrinatio concluditur. Præterea, alia Symboli capita, quæ ad Christum dominum pertinent, summam eius humilitatem, & contemptionem ostendunt. neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assumpserit

Eph. 1

Heb. 1

Act. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

pserit, patique, & mori uoluerit. At uero, quod tum superiori articulo a mortuis resurrexisse, nunc uero in cælum ascendisse, & ad Dei patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summam gloriam, diuinamque maiestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

Christi in cælũ ascẽsionis causa, & quæ nobis inde beneficia.

Iam his expositis accurate docendum est, cuius rei causa Christus dominus in cælos ascenderit. Primum enim ascendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrenæ huius, & obscuræ habitationis locus, sed altissimum, & splendidissimum cæli domicilium conueniret: nec uero solum ut eius gloriæ, & regni solium potiretur, quod sanguine meruerat, uerum etiam ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret: deinde, ut regnum suum non esse ex hoc mundo, re ipsa comprobaret. nam mundi regna, terrena, & fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur: Christi uero regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, sed spirituale, & æternum. itemq. eius opes, & diuitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in cælis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quærunt. nam & sanctus Iacobus testatur, Deum elegisse pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deum diligentibus se. Sed illud etiam Dominus noster

Ioan. 18 (margin, beside "regnum suum non esse ex hoc mundo")

Iacob. 2 (margin, beside "uites in fide")

noster in cælum ascẽdens efficere uoluit, ut nos eum ascendentem mente & desiderio prosequeremur. nam quemadmodum morte, & resurrectione sua moriendi, & resurgendi spiritu exemplum nobis reliquerat, ita ascensu nos docet, atque instruit, ut in terris positi, in cælum nos cogitatione conferamus; confitentes nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriam inquirẽtes ciues esse sanctorum, & domesticos Dei. Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, conuersatio in cælis est. Iam uero uim, & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apostolo interprete, multo ante cecinerat illis uerbis: Ascẽdens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Nã decimo die spiritum sanctum dedit, cuius uirtute, atque ubertate compleuit præsentem illam fidelium multitudinem: & uere tum magnifica illa promissa persoluit: Expedit uobis, ut ego uadam. si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eum ad uos. Ascendit etiam in cælum ex Apostoli sententia, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis, & apud patrem aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit sanctus Ioannes, hæc scribo uobis, ut non peccetis: sed &, si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nec uero quidquam est, unde fideles maiorem lætitiam, & animi iucunditatẽ capere debeãt,

Heb. 11 Ephe. 2 Phil. 3 Psal. 67 Eph 4 Act. 1 Ioan. 16 Hebr. 9 1. Ioan. 2

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

quam Iesum Christum patronum causæ, ac deprecatorem salutis nostræ constitutum esse, cuius sit apud æternum patrem summa gratia, & au-
Ioan. 14 ctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Iesus Christus uenit in cælestis gloriæ possessionem. nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque uiam muniuit, qua ad cælestem beatitudinem perueniremus; quemadmodum ipse in cena discipulis futurum prædixerat. quod quidem ut rei etiam euentu aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cælestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consecuta est. primum.n. fidei nostræ merito maximus cumulus accessit: nam fides earum rerum est, quæ sub aspectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ sunt. Quare si Do-
Ioan. 10 minus a nobis non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur: siquidem a Christo domino beati prædicantur, qui non uiderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cælum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet. nam quoniam Christum hominem in cælum ascendisse, & humanam naturam in dextera Dei patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore, ut nos etiam, eius membra, illuc ascendamus,

ascendamus, atque ibi cum capite nostro coniungamur: quod ipse Dominus his uerbis testatus est: Ioan. 17
Pater, quod dedisti mihi, uolo, ut, ubi sum ego, & illi sint mecum. Deinde hoc quoque uel maximum beneficium consecuti sumus, quod amorem nostrũ ad cælum rapuit, ac diuino spiritu inflammauit: nam uerißime dictum est, ibi cor nostrum esse, ubi Matth. 6
thesaurus noster est. Ac profecto, si Christus dominus in terris uersaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & consuetudine defixa esset; & illũ dumtaxat hominẽ spectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumque terrena quadam beneuolentia prosequeremur: uerum in cælum ascendens, amorem nostrum spiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc absentem cogitamus, eũ, ut Deum, ueneremur, & diligamus. Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano fere sensu de illo iudicare uidebantur; partim uero ipsius Domini testimonio confirmatum est, cum inquit: Expedit uobis, ut ego uadam. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Iesum præ- Ioan. 16
sentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque spiritus sancti aduentu: quare statim addit: Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Accedit etiam, quod in terris domum suam, idest Ecclesiam, amplificauit, quæ spiritus sancti uirtute, & ductu gubernaretur. eius uero uniuersæ inter homines Pastorem, & sum-

Eph. 4 mum antistitem Petrum, apostolorum principem, reliquit. tum uero dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios uero euangelistas, alios autem pastores, & doctores. atque ita ad dexteram patris sedens, alijs, atque alijs diuersa dona semper impertitur. nam testatur Apostolus, unicuique nostrum datam esse gratiã
Eph. 4 secundum mensuram donatione Christi. Ad extremum uero, quod antea de mortis, & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de ascensu fidelibus cogitandum est. quamuis enim Christi passioni salutem, & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum iustis ad cælum aperuit: tamen eius ascensus non solum ueluti exemplar nobis propositum est, quo alte spectare, & spiritu in cælum ascendere discamus, sed diuinam etiam uirtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIVOS, ET MORTVOS. Tria sunt domini nostri Iesu Christi ad suã Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. cum autem superioribus articulis, ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, ascensu etiam in cælum nostram causam, & patrocinium in perpetuum susceptum constet: sequitur, ut eius iudicium hoc articulo declaretur: cuius articuli ea uis est, & ratio, summo illo die Christum dominum de uniuerso hominum genere iudicaturum esse. Sacræ enim

litteræ duos filijs Dei aduentus esse testantur, alterum, cum, salutis nostræ causa, carnem assumpsit, & homo in uirginis aluo effectus est: alterum, cum in consummatione sæculi ad iudicandos omnes homines ueniet. hic aduentus in sacris litteris dies Domini appellatur: de quo Apostolus ait: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita ueniet. & Saluator ipse: De die autem illa, & hora nemo scit. Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Plena enim est sacra scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobandam, sed etiam fidelium oculis subijciendam; ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent; ita deinceps post filij Dei mortem, & ascensum in cælum, alterum diem Domini uehementissimo studio desideramus, expectátes beatam spem, & aduentú gloriæ magni Dei.

1. Thess. 5 Matth. 24 Mar. 13 2. Cor. 1

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationẽ obseruanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum domini uenire, & singularum cogitationum, actionum, uerborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam. Primum est, cum unusquisque nostrum migrat e uita: nam statim ad Dei tribunal

De duplici ad nos aduentu Domini & de necessitate generalis iudicij.

 sistitur,

ſiſtitur, ibiq. de omnibus iuſtiſſima quæſtio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit umquam. atque hoc priuatim iudicium uocatur. Alterum uero, cum uno die, atque uno in loco omnes ſimul homines ad tribunal iudicis ſtabunt, ut, omnibus omnium ſæculorum hominibus inſpectantibus, & audientibus, ſinguli, quid de ipſis decretum, et iudicatum fuerit, cognoſcant: cuius ſententiæ pronunciatio impijs, & ſceleſtis hominibus non minima futura eſt pœnarum, & ſuppliciorum pars. Rurſus uero pij, & iuſti non paruum ex ea præmium fructumq. percepturi ſunt, cum, qualis quiſque in hac uita fuerit, apparebit. hoc autem generale iudicium appellatur: de quo illud neceſſario oſtendendum eſt, quæ cauſa fuerit, cur, præter priuatum de ſingulis, alterum etiam de uniuerſis hominibus iudicium exerceretur. nam cum uel ipſis hominibus mortuis interdum ſuperſtites ſint filij parentum imitatores, reliqui ſint libri, diſcipuli, exemplorum, orationum, actionem amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipſorum mortuorum præmia, & pœnas augeri neceſſe eſt; cum hæc uel utilitas, uel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura ſit, quá extremus ueniat mundo dies; æquum erat de uniuerſa hac recte, aut perperam factorum, dictorumq. ratione perfectá quæſtioné haberi: quod fieri non poterat, niſi facto communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam, quod, cum piorum fama ſæpe lædatur, impij uero

inno-

innocentiæ laude commendentur; diuinæ iustitiæ ratio postulat, ut pij ereptam iniuria apud homines existimationem in publico uniuersorum hominum conuentu, & iudicio recuperent. deinde uero boni, & mali homines, quæcumque in uita egerunt, cum non sine corporibus egerint; omnino sequitur, ut benefacta, siue malefacta ad corpora etiá pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maxime igitur conueniebat, corporibus una cum eorú animis debita æternæ gloriæ præmia, aut supplicia impertiri: quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali iudicio fieri poterat. Postremo, quoniá in aduersis, & secundis hominum rebus, quæ promiscue nonnumquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil nõ infinita Dei sapientia, & iustitia geri, ac gubernari; par fuit, non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro sæculo constitui, uerum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illustriora fierent, atque ut Deo iustitiæ, & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa querela, qua sancti etiam uiri deplorare interdum, ut homines, solebant, cum improbos ualentes opibus, & honoribus florentes animaduerterent. nam Propheta, Mei, inquit, Psal. 72
pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos pacem peccatorum uidens. Et paulo post: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias: & dixi:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Ergo sine causa iustificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die: & castigatio mea in matutinis. Atq. hæc frequens querela multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generale iudicium exerceretur; ne forte homines di-

Iob 22 cerent, *Deum circa cardines cæli perambulantem non curare terrena.* Hæc autem ueritatis formula, iure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, ut, si quorum animi in prouidentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat; ut, cognita Dei iustitia, illi ne deficerent, hi a malis, æterni supplicij metu, atque expectatione, reuocarentur.

Matth. 24 Quare Dominus, & saluator noster, cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium; signaque aduentantis eius temporis descripsit; ut, cum illa uiderimus, finem sæculi prope esse intelligamus. Ac deinde in cælum ascendens angelos misit, qui apostolos, eius absentia mærentes, his uerbis consolarentur:

Act. 1 *Hic Iesus, qui assumptus est a uobis in cælum, sic ueniet, quéadmodum uidistis eum euntem in cælum.*

Christus cur iudex omniũ futurus: ac de præcedentibus iudicij signis, deq. forma, sẽtẽtia, modo.

Verum, Christo domino non solum ut deo, sed etiam ut homini hoc iudicium datum esse, sacræ litteræ declarant. quamuis enim iudicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit: præcipue tamen filio eam tribuimus; quod ipsi quoque sapientiam conuenire dicimus. Quod auté

ut homo mundum iudicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: Sicut pater habet uitã in semet ipso, sic dedit et filio habere uitã in semet ipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Decebat autem maxime a Christo domino hoc iudicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicẽ uidere, & auribus sententiam, quae proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac praeterea aequissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem apostolorum Princeps, cum in Cornelij domo summa Christianae religionis capita exposuisset, docuissetque Christum a Iudaeis in ligno suspensum, atque occisum, tertia uero die ad uitam resurrexisse, subiunxit: Et praecepit nobis, praedicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex uiuorum, & mortuorum. Sed tria haec praecipua signa iudicium antecessura esse, sacrae litterae declarant, praedicationem euangelij per uniuersum orbem, discessionem, Antichristum. ait enim Dominus: Praedicabitur hoc euangelium regni in uniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet consummatio. & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: quoniam, nisi uenerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet.

Ioan. 5
Act. 10
Matth 24
2. Thes. 2

fiet. Quæ autem iudicij forma, & ratio futura sit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex sanctorum euangeliorum, & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea, sententia, quæ a iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendẽda erit. Christus enim, saluator noster, lætis oculis pios a dextera stantes intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit: Venite benedicti patris mei: possidete regnum, quod paratum est uobis a constitutione mundi. Quibus uerbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitauerint, ijs uerbis pios & iustos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum ualle ad summum gaudium, a miserijs ad perpetuam beatitudinem, quã illi charitatis officijs promeriti fuerint, uocari. Deinde ad eos, qui a sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiam in eos effundet his uerbis: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Prioribus illis uerbis, Discedite a me, maxima pœna significatur, qua impij plectendi erunt, cum a Dei aspectu quamlongissime eijcientur; neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur. atque hæc quidem a theologis pœna damni appellata est, quod scilicet impij apud inferos diuinæ uisionis luce perpetuo carituri sint. Quod uero additur, Maledicti; mirum in modum auget illorum miseriam, & calamitates. si enim,

Matth. 25

Matth. 25

cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

cũ a diuina præsentia expellendi eßent, aliqua saltem benedictione digni haberentur, hoc profecto magno eis solatio esse potuisset. at quoniam nihil eiusmodi ipsis expectandum est, quod calamitatem leuiorem faciat, iure optimo, cum expellentur, diuina iustitia eos omni maledictione persequetur. Sequitur deinde, In ignem æternum. quod quidem alterum pœnarum genus, pœnam sensus theologi uocarunt: propterea quod sensu corporis percipiatur, ut in uerberibus, & flagellis, aliove grauiore suppliciorum genere; inter quæ, dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere. cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit; ex eo ostenditur, damnatorum pœnam omnibus supplicijs cumulandam eße. atque hoc magis declarant uerba illa, quæ in extrema sententiæ parte posita sunt: Qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum sit ut omnes molestias leuius feramus, si calamitatis nostræ socium aliquem, & consortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis a perditissimorum dæmonum societate diuelli numquam licebit? Et hæc quidem sententia in impios iustissime a domino Saluatore nostro feretur; ut, qui omnia ueræ pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministrauerint, hospitem non exceperint, nudum

Matth. 25

non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumq. non uisitarint. Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpissime inculcare debent. nam huius articuli ueritas fide cõcepta maximam uim habet ad frenãdas prauas animi cupiditates, atque a peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Ac profecto uix quisquam adeo præceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non reuocet, fore aliquando, ut ei apud iustißimum iudicem omnium non solum factorum, dictorumque, sed occultißimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persoluenda sit. Iustus uero ad colendam iustitiam magis ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur, neceße est, quamuis etiam in egestate, infamia, cruciatibus uitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo post ærumnosæ huius uitæ certamina uictor uniuersis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cælestem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, ut optime uiuendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quo poßint aduentantem magnum illum diem Domini maiore cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

Eccle. 7

CREDO IN SPIRITVM SANCTVM.

Hactenus, quæ ad primam, & secundã sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare uidebatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoceſt de ſpiritu ſancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligentiã Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, uel de ea minus recte sentire, quam de alijs superioribus articulis existimandũ sit. Quare Apostolus non permisit Ephesios quosdam spiritus sancti personam ignorare: a quibus cum quæsisset, an spiritum sanctum accepissent, cum illi, ne si spiritus sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogauit: In quo ergo baptizati estis? quibus uerbis significauit, distinctam huius articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua eum præcipue fructum capiunt, quod, cum attente cogitant, se, quidquid habent, spiritus sancti munere, & beneficio consecutos esse, tum uero de ipsis modestius, & humilius sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet. Act. 19

De propria spiritus sancti significatione.

Huius igitur articuli explanationem a ui, & notione, quæ hoc loco spiritus sancti uocabulo subiecta est, exordiri oportebit. nam cum illud æque de patre, & filio rectissime dicatur; (uterque

enim ſpiritus eſt, & ſanctus: ſi quidem Deum ſpiritum eſſe confitemur) deinde uero hac uoce angeli etiam, & piorum animæ ſignificentur; cauendum eſt, ne populus uerbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum eſt in hoc articulo, ſpiritus ſancti nomine tertiam Trinitatis perſonam intelligi: quo modo in ſacris litteris tum ueteris nonnumquam, tum noui teſtamenti frequenter accipitur. nam Dauid precatur: Et ſpiritum ſanctum tuum ne auferas a me. In libro ſapientiæ legimus: Senſum tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum ſanctum tuum de altiſſimis? & alibi: Ipſe creauit illam in ſpiritu ſancto. In nouo uero teſtamento iubemur baptizari in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et ſanctiſſimam uirginem de ſpiritu ſancto concepiſſe legimus. Tum uero a ſancto Ioanne ad Chriſtum mittimur: qui nos ſpiritu ſancto baptizat; ac plurimis præterea alijs in locis ea uox legentibus occurrit. Verum nemo mirari debet, tertiæ perſonæ, quemadmodum primæ, & ſecundæ, proprium nomen tributum non eſſe. nam ſecunda perſona ideo proprium nomen habet, & filius dicitur, quia eius æternus a patre ortus proprie generatio uocatur, ut in ſuperioribus articulis explicatum eſt. Vt igitur ortus ille, generationis nomine ſignificatur: ita perſonam, quæ emanat, proprie filium appellamus, &, a qua emanat, patrem. Nunc cum tertiæ perſonæ productioni

Pſal. 50 · Sap. 9 · Eccle. 1 · Matth. 28 · Matth. 1 · Luc. 1 · Ioan. 1

proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur; sequitur, ut etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, quæ Deo tribuuntur, a rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & essentiæ communicandæ rationem, quam generandi uirtute, agnoscimus, ob eam causam fit, ut rationem, qua se ipsum totum Deus ui amoris communicat, proprio uocabulo exprimere non possimus. Quare communi SPIRITUS SANCTI nomine tertia persona appellata est. quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia spiritualem uitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi muneris afflatu nihil æterna uita dignum efficere poßumus.

Verum, explicata uocabuli significatione, docendus in primis erit populus, spiritum sanctum æque ac patrem & filium Deum esse, eidem æqualem, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, eiusdemq. cum patre, & filio naturæ. Quod quidē illius uocis, IN, cum dicimus, Credo in spiritum sanctum, proprietas satis indicat, quæ, ad exprimendam fidei nostræ uim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta sacrarū litterarum testimonia confirmant. nam cum sanctus Petrus in Actis apostolorum dixißet: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te

Spiritum sanctum oio Patri & filio in omnibus æqualē esse.

Act.5

ſpiritui ſancto? mox inquit: Non es mentitus hominibus, ſed Deo: quem prius ſpiritum ſanctum appellauerat, eundem ſtatim Deum uocat. Apoſtolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, ſpiritum ſanctum eſſe interpretatur. Diuiſio-
1. Cor. 12 nes, inquit, operationum ſunt, idem uero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Deinde ſubiungit: Hæc autem omnia operatur unus, atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Præterea in Actis apoſtolorum, quod uni Deo prophetæ tri-
Iſa. 6 buunt, ille ſpiritui ſancto adſcribit. dixerat enim Iſaias: Audiui uocem Domini dicentis. Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne forte uideat oculis ſuis,
Act. 28 & auribus ſuis audiat. Quæ uerba cum Apoſtolus citaret, Bene, inquit, ſpiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam prophetam. Deinde uero cum ſcriptura ſpiritus ſancti perſonam cum patre & filio coniungit, ut cum patris, & filij, & ſpiritus ſancti nomen in baptiſmo adhiberi præcipit, nullus nobis de huius myſterij ueritate dubitandi locus relinquitur. nam ſi pater Deus eſt, & filius Deus: omnino fateri cogimur, etiam ſpiritum ſanctum, qui cum eis pari honoris gradu coniungitur, Deum eſſe. Accedit autem, quod is, qui in nomine cuiuſuis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum
1. Cor. 1 conſequi poteſt. Nunquid in nomine Pauli, inquit, baptizati eſtis? ut oſtenderet hoc eis nihil ad cōparandam

randam

randam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine spiritus sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo spiritu sancti diuinitas comprobatur, licet animaduertere tum in epistola Ioannis: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt: tum ex præclaro illo sanctæ Trinitatis elogio, quo diuinæ laudes & psalmi concluduntur, Gloria patri, & filio, & spiritui sancto. Postremo, quod ad eam ueritatem confirmandam maxime pertinet, quæcumque Dei propria esse credimus, ea spiritui sancto conuenire sacræ litteræ testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut cum Apostolus ait: An nescitis, quoniam membra uestra tẽplum sunt spiritus sancti? Item sanctificationem, & uiuificationem; & scrutari profunda Dei; & per prophetas loqui; & ubique esse: quæ omnia diuino tantum numini tribuenda sunt. Sed illud præterea fidelibus accurate explanandum est, spiritũ sanctũ ita Deum esse, ut eum tertiã personam in diuina natura a patre, & filio distinctam, & uolũtate productam confiteri oporteat. nam, ut alia scripturarũ testimonia omittãtur, baptismi forma, quam Saluator noster docuit, apertissime ostendit spiritũ sanctũ tertiã esse porsonã, quæ in diuina natura per se cõstet, & ab alijs distincta sit. Quod etiã Apostoli uerba declarant, cũ inquit: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & cõmunicatio sancti

1. Ioan. 5
1. Cor. 6
2. Thess.
Ioan. 6
2. Cor. 3
1. Cor. 2
Matth. 28
2. Cor. 13

ſpiritus ſit cum omnibus uobis, Amen. Idem uero multo apertius demonſtrant, quæ Patres in Conſtantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonij amentiam addiderunt, & in SPIRITVM SANCTVM DOMINVM, & uiuificantem, qui ex patre, filioque procedit; qui cum patre & filio ſimul adoratur, & conglorificatur; qui locutus eſt per prophetas. Quod igitur ſpiritum ſanctum Dominum confitentur, in eo declarant, quantum angelis antecellat; qui tamen no-
Heb.1 biliſſimi ſpiritus a Deo conditi ſunt. illos enim omnes ſanctus Paulus teſtatur eſſe adminiſtratorios ſpiritus, in miniſterium miſſos propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis. VIVIFICANTEM uero appellant, quod anima cum Deo coniuncta magis uiuit, quam corpus animæ coniunctione alitur, ac ſuſtinetur. Quoniam uero ſpiritui ſancto ſacræ litteræ hanc animæ cum Deo cõiunctionem tribuunt, rectiſſime uiuificantem ſpiritum ſanctum uocari perſpicuum eſt. Iam uero quod ſequitur, Qui ex patre, filioque procedit, docendi ſunt fideles, ſpiritum ſanctum a patre, & filio, tamquam ab uno principio, æterna proceſſione procedere. id enim eccleſiaſtica regula, a qua Chriſtiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum litterarum & Conciliorum auctoritate confirmatur. nam Chriſtus dominus, cũ de ſpiritu ſan-
Ioan.16 cto loqueretur, dixit: Ille me clarificauit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in

ſcripturis

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

scripturis sacris spiritus sanctus nonnunquam spiritus Christi, interdum spiritus patris appellatur: modo a patre, modo a filio mitti dicitur, ut æque a patre, & filio procedere non obscure significetur. Qui spiritum Christi non habet, inquit sanctus Paulus, hic non est eius. Et idem spiritum Christi uocat, cum ad Galatas inquit: Misit Deus spiritum filij sui in corda uestra, clamantem Abba pater. Apud sanctum Matthæú spiritus patris appellatur: Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri. Et Dominus in cena inquit: Paracletus, quem ego mittam uobis spiritum ueritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem spiritum sanctum a patre mittendum affirmat his uerbis: Quem mittet pater in nomine meo. Ex quibus uerbis cum processionem spiritus sancti intelligamus, perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de spiritus sancti persona tradenda erunt.

Io. 14. 15
Rom. 8
Gal. 4
Matth. 10
Ioan. 15
Ioan. 14

Docere præterea oportebit, quosdam esse spiritus sancti admirabiles affectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso, tamquam a perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamuis enim sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex ijs tamen multa spiritui sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos a Dei immensa charitate proficisci. nam cum spiritus sanctus a diuina uoluntate, ueluti amore inflammata, procedat; perspici

De admirandis spiritus sancti effectibus & donis.

potest, eos effectus, qui proprie ad spiritum sanctum referuntur, a summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut spiritus sanctus DONVM *appelletur. nam doni uocabulo significatur id, quod benigne, & gratuito, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcũque bona, & beneficia a Deo in nos collata sunt,*

1. Cor. 4 *(quid autem habemus, quod a Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis spiritus sancti concessu, & munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus. Eius autem plures effectus sunt. nam ut mundi creationem, creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus; uiuificationem spiritui sancto proprie tribui,*

Ezec. 37 *paulo ante demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: Dabo, inquit, uobis spiritum, & uiuetis. Præcipuos tamen, & maxime proprios spiritus sancti effectus Propheta enumerat:*

Isa. 11 *Spiritum sapientiæ, & intellectus, spiritum consilij, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis, & spiritum timoris Domini. quæ dona spiritus sancti uocantur. interdum autem spiritus sancti nomen*

S. August. *eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, Animaduertendum esse, cum in sacris litteris huius uocis* SPIRITVS SANCTI *mentio fit, ut dijudicare possimus, tertiamne Trinitatis personã, an eius effectus, atque operationes significet. nam hæc duo eodem interuallo distinguenda sunt, quo*

etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

etiam creatorem a rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce spiritus sancti donis, Christianæ uitæ præcepta haurimus, sentireque possumus, an spiritus sanctus in nobis sit. Verum, præ ceteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, quæ nos iustos facit, signatque spiritu promissionis sanctos, qui est pignus hereditatis nostræ. hæc enim mentem nostram arctissimo amoris uinculo Deo iungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi, nouam uitam instituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & uere simus. Eph. 1 / 1. Ioan. 3

CREDO SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Quanta diligentia curare Pastores debeant, ut huius noni articuli ueritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerātur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste sancto Augustino, prophetæ planius, & apertius de Ecclesia, quam de Christo, locuti sunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi posse, quam in incarnationis sacramento, præuiderent. Neque enim de futuri erant impij, qui ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se catholicos esse profiterentur, & catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefarie, quam superbe affirmarent. Deinde, si quis hanc ueritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est; S. August.

ſed qui, Eccleſiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri nõ poßit, ut aliquis ſe hæreſis peſte commaculet, ſi ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur; curent omni ſtudio Paſtores, ut fideles, cognito hoc myſterio, contra aduerſarij artes muniti, in fidei ueritate perſeuerent. Pendet autem hic articulus a ſuperiori: quia cum iam demonſtratum ſit, ſpiritum ſanctum omnis ſanctitatis fontem, & largitorem eſſe, nunc ab eodem Eccleſiam ſanctitate donatam confitemur.

Quid proprie nomine Eccleſiæ Chriſtianis intelligendũ & quæ myſteria cõtineat.

Ac quoniam Eccleſiæ uocem Latini a Græcis mutuati, poſt diuulgatum euangelium ad res ſacras trãſtulerunt; quam uim habeat hoc uocabulum, aperiendum eſt. Significat autem Eccleſia euocationem: uerum ſcriptores poſtea uſurparunt pro concilio, & concione. Neque uero refert, utrum populus ille ueri Dei, an falſæ religionis cultor extiterit. in Actis enim de Epheſino populo ſcriptum eſt, cum ſcriba turbas ſedaſſet, dixiſſe,
Act. 19 Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Eccleſia poterit abſolui. Legitimam uocat Eccleſiam populum Epheſinum, Dianæ cultui addictum. Neque ſolum gentes, quæ Deum nõ nouerunt, ſed etiã malorum, & impiorum hominum concilia interdum
Pſal. 25 Eccleſia nominantur. Odiui, inquit Propheta, Eccleſiam malignantium, & cum impijs non ſedebo. Communi uero deinde ſacrarum ſcripturarum conſuetudine hæc uox ad remp. Chriſtianam,

fideliumque

fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est; qui scilicet ad lucem ueritatis, & Dei notitiam per fidem uocati sunt, ut, reiectis ignorãtiæ, & errorum tenebris, Deum uerum, & uiuum pie, & sancte colant, illique ex toto corde inseruiant. Atque, ut unico uerbo hæc res tota absoluatur, Ecclesia, ut ait sanctus Augustinus, S. August.
est populus fidelis per uniuersum orbem dispersus. Nec uero leuia mysteria in hoc uocabulo continentur. etenim in euocatione, quam Ecclesia significat, statim diuinæ gratiæ benignitas, & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab alijs rebus publicis maxime differre. illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur: hæc autem Dei sapientia, & consilio constituta est. uocauit enim nos intimo quidem spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum & prædicatorum opera, ac ministerio. Præterea, ex hac uocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optime perspiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, idest congregatio diceretur. nam, ut docet sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret. quare merito Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cælestes, & æternas tantummodo consectatur

ctatur. Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysterijs, ad Christianam rempub. significandam traducta sunt. nam & domus, & ædificium Dei ab Apostolo uocatur. Si tardauero, inquit ad Timotheum, ut scias quo modo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis. Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit ueluti una familia, quã unus pater familias moderatur, & in qua est bonorum omnium spiritualium cõmunio. Dicitur etiam grex ouium Christi, quarum ille ostium est, & Pastor. Vocatur sponsa Christi. Despondi uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Dicitur denique Ecclesia corpus Christi, ut ad Ephesios, & Colossenses licet uidere. Et hæc singula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, ut populus Dei esset, elegit.

1.Tim.3

2.Co.11

Eph.5

Eph.1

Ad col.1

Ecclesia cur Militãs, & Triumphans dicatur & quosnam cõplectatur.

His uero explicatis, necesse erit singulas Ecclesiæ partes enumerare, earũque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei numen laudare nunquam intermittat. Ecclesiæ autem duæ potissimum sunt partes: quarum altera Triumphans,

altera

altera Militans uocatur. Triumphans est, cœtus illе clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquissimo dæmone triumpharunt, & ab huius uitæ molestijs liberi, ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans uero Ecclesia est, cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris uiuũt: quæ ideo Militans uocatur, quod illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Satana perpetuum sit bellum. Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendũ est: sed eiusdem Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt, quarum una antecessit, & cælesti patria iam potitur: altera in dies sequitur donec aliquando cum Saluatore nostro coniuncta, in sempiterna felicitate conquiescat. Iam in Ecclesia Militanti duo sunt hominum genera, bonorum, & improborum. & improbi quidem eorundem sacramentorum participes eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, uita ac moribus dissimiles: boni uero in Ecclesia dicuntur ij, qui non solum fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & charitatis uinculo inter se coniuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: Cognouit Dominus, qui sunt eius. Possunt uero 2.Tim.2
etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem scire minime possunt. Quare existimandum non est, Christum saluatorem de hac Ecclesiæ parte locutum Matth.18
esse,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

esse, cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut pareamus præcepit. nam cum illa sit incognita; cui certum esse poterit, ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum & diuinæ litteræ, & sanctorum uirorum scripta testantur: In quam sententiam scriptum est illud Apostoli; Vnum corpous, et unus spiritus.

Eph. 4

Ecclesia quibus figuris & similitudinibus designata, & quinā ab ea excludantur.

Hæc autem Ecclesia nota est, urbique supra mōtem sitæ comparata, quæ undique conspicitur. nam cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis euangelium docet, ueluti cum regnum cælorum, idest Militantem Ecclesiam, simile esse sagenæ in mare missæ cō memorat; uel agro, in quo zizania superseminata sunt; uel areæ, in qua frumentum cum paleis continetur; uel decem uirginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multo ante etiá in arca Noe, quia non solum munda, sed etiam immúda animantia concludebantur, huius Ecclesiæ figuram, & similitudinem licet intueri. Quamuis autem, bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere, catholica fides uere, & constanter affirmet: ex iisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diuersam admodum rationem esse. ut enim paleæ cum frumento in area confusæ sunt, uel interdum membra uarie intermortua corpori coniuncta: ita etiam mali in Ecclesia continentur: ex quo

Matth. 13
Matth. 3
Luc. 3
Matth. 25
Gen. 7

fit

fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea ex cludantur, primo infideles, deinde hæretici & schismatici, postremo excommunicati: ethnici quidem quod in Ecclesia numquam fuerunt, neque eam umquam cognouerunt, nec ullius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt; hæretici uero, atque schismatici, quia ab Ecclesia desciuerunt, neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam transfugæ ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, ut qui ab ea in iudicium uocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremo etiam excommunicati; quod Ecclesiæ iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De ceteris autem quamuis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidue, ut, si forte Ecclesiæ antistitum uita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquã de eorum potestate detrahi, certo sibi persuadeát. Verum uniuersæ etiam Ecclesiæ partes Ecclesiæ nomine significari solét, ut cum Apostolus Ecclesiam, quæ est Corinthi, Galatiæ, Laodicensium, Thessalonicensium nominat, priuatas etiam fidelium familias Ecclesias uocat: nam Priscæ, & Aquilæ domesticam Ecclesiam salutari iubet. item alio in loco, Salutant uos, inquit, in domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem etiam scibens

2. Cor. 1
1. Cor. 16
Colos. 4
1. Thess. 1
Rom. 16
1. Cor. 16

eandem

eandem uocem usurpauit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine eius præsides, ac Pastores significãtur:
Matth.18 Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiæ. Quo in loco præpositi Ecclesiæ designãtur. Sed locus etiã, in quem populus siue ad cõcionẽ, siue alicuius rei sacræ causa conuenit, Ecclesia appellatur. Præcipue uero in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsides solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

Ecclesiæ catholicæ proprietates & prærogatiuæ, deq eius uisibili supremo capite Pontifice Romano.

Aperiendæ autem sunt fidelibus huius Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio a Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: Vna enim, inquit, est columba mea, una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longe, lateque diffusa est ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: unum enim dominum, unam fidem, unum baptisma tantum esse prædicat: Vnus est etiã eius rector, ac gubernator, inuisibilis quidem Christus, quem æternus pater dedit caput super omnẽ Ecclesiam, quæ est corpus eius; uisibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri apostolorum Principis legitimus successor, tenet: de quo fuit illa omniũ patrum ratio, & sententia consentiens, hoc uisibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam, & conseruandam necessarium fuisse. quod præclare

Cant.6
Eph.4
Eph.1

& uidit

& uidit, & scripsit sanctus Hieronymus, & contra Iouinianum his uerbis: Vnus eligitur, ut, capite constituto, schismaticis tollatur occasio. Et ad Damasum: Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cũ successore Piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum, sequens, beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnãte diluuio. Quod & longe antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens ait. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam: & quamuis apostolis omnibus, post resurrectionem suam, paré potestatem tribuat, & dicat; Sicut misit me pater, & ego mitto uos: accipite spiritum sanctum: tamen, ut unitatem maifestaret, unitatis eiusdem originem, ab uno incipientem, auctoritate sua disposuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi adscribi non potest, scienti in urbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri apostoli singulas sibi quisq. defenderét: ut iã schismaticus, & præuaricator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.

S. Hiero.

B. Cypria.

Optatus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Post uero Basilius sic scriptum reliquit: Petrus collocatus est in fundamento: dixit enim: Tu es Christus filius Dei uiui: & uicissim audiuit se esse petram. licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus, nam Christus uere immobilis petra: Petrus uero propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur aliis: sacerdos est, & facit sacerdotes: petra est, & petram facit: & quæ sua sunt, largitur seruis suis. Postremo uero sanctus
S. Ambr. Ambrosius ait: Si quis obiiciat, Ecclesiam, uno capite, & sponso Iesu Christo contentam, præterea nullum requirere; in promptu responsio est. Vt enim Christum dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus: (nam ipse est qui baptizat, & qui absoluit, & tamen is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis uicarium, & ministrum præfecit. nam cum uisibilis Ecclesia, uisibili capite egeat: ita Saluator noster Petrum uniuersi fidelium generis caput, & pastorem constituit, cum illi oues suas pascendas uerbis amplissimis commendauit, ut qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesiæ regendæ, & gubernandæ potestatem habere uoluerit. Vnus præterea, idemque est spiritus, inquit Apostolus ad
1. Cor. 12 Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris uitam, impertitur. Ad
Eph. 4 quam unitatem seruandam cum Ephesios hortaretur

retur, inquit: Sollicitì seruare unitatem spiritus in uinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis uisum, auribus auditum, & alijs sensibus diuersas uires subministrat: ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. Una quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam uocati sumus: siquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam uitam, speramus. Una est denique fides, quæ omnibus tenenda est, ac præseferenda. Non sint, inquit Apostolus, in uobis schismata: atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramẽtum. Altera proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta: quod a Principe apostolorum accepimus eo loco: Vos autem genus electum, gens sancta. Appellatur autem sancta, quod Deo consecrata, dedicataque sit. sic enim cetera huiuscemodi, quamquã corporea sint, sancta uocari consueuerunt, cum diuino cultui addicta, & dedicata sunt. cuius generis sunt in lege ueteri uasa, uestes, & altaria: in qua primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirũ cuiquã uideri debet, Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores contineat. sancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, qui ue se, fide, & baptismate suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, &, quæ polliciti sunt, non

Eph. 4

1. Cor. 1

1. Pet. 2

præstant. quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non seruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios sanctificatos, & sanctos appellat: in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos, ut carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda est, quod ueluti corpus cũ sancto capite Christo domino, totius sanctitatis fonte, coniungitur, a quo spiritus sancti charismata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffunduntur. Præclare sanctus Augustinus, interpretans uerba illa prophetæ, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum; Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere, sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulo post: Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriã, cuius membra sancta sunt. Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificij cultum, & salutarem habet sacramentorum usum: per quæ, tamquam efficacia diuinæ gratiæ instrumẽta, Deus ueram sanctitatem efficit; ita ut, quicumque uere sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur, Ecclesiam eße sanctam, ac sanctam quidem

1. Cor. 1

S. August.

Gal. 3

dem, quoniam corpus est Christi, a quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur. Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe uniuersalis, uocetur: quæ appellatio uere illi tributa est: quoniam, ut testatur sanctus Augustinus, A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur. S.August. Neque enim, ut in humanis rebuspub. aut hæreticorum conuentibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est, uerum omnes homines, siue illi barbari sint, siue Scythæ, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue feminæ, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. Apoc.5 De Ecclesia dicit Dauid: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuā terminos terræ. Psal.2 Item: Memor ero Raab, & Babylonis scientium me. & : Homo natus est in ea. Psal.86 Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quiue futuri sunt, quamdiu mundus extabit, ueram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinent: quæ super fundamento apostolorum fundata est, ac prophetarum: Eph.2 qui omnes in illo lapide angulari Christo, qui fecit utraque unum, & pacem ijs, qui prope, & ijs, qui longe, annunciauit, constituti sunt, & fundati. Vniuersalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes, qui salutem æternam consequi cupiunt,

eam tenere, & amplecti debeant, non secus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingressi sunt.

Ecclesiæ ueræ a falsa dignoscẽdæ certissima regula.

Hæc igitur ueluti certissima regula tradẽda est, qua uera, & falsa Ecclesia iudicetur: sed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab apostolis ducit, Ecclesiæ ueritatem agnoscimus: siquidem eius doctrina ueritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab apostolis iam olim tradita, & in omnẽ orbem terrarum disseminata. ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum uoces longe a ueræ Ecclesiæ fide abeße, cum doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab apostolis ad hanc diẽ prædicata est, aduersentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam esset Ecclesia catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, APOSTOLICAM. Etenim spiritus sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per apostolicum, gubernat. Qui spiritus primum quidem apostolis tributus est, deinde uero summa Dei benignitate semper in Ecclesia mãsit. Sed quemadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradẽda, cum a spiritu sancto gubernetur: ita ceteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, ut quæ Diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ, & morum perniciosissimis erroribus uersari necesse est. Sed quoniam magnam uim habent figuræ ueteris testamenti ad excitandos fidelium animos, reuocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cuius rei potissimum causa apostoli his

usi sunt; illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe: quæ ob eam rem tantum diuino iussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet; quam Deus sic constituit, ut, quicumque per baptismum illam ingrederétur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent; qui uero extra illam essent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est, magna illa ciuitas Hierusalem, cuius nomine scripturæ sæpius sanctam Ecclesiã significant. Nimirum in illa solum offerre Deo sacrificia licebat: quia in sola etiã Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, uerus cultus, uerumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo poßit. Iam, illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quanam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat. nã etsi quiuis ratione, & sensibus percipit, Ecclesiã, idest hominum conuentum in terris esse, qui Christo domino addicti, & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse uideatur; cum nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus conuicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam Gen. 6

 ceteri

ceteri, intelligentiæ nostræ facultatem, & uires superet; iure optimo cõfitemur, nos Ecclesiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri. Neque enim homines huius Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam super firmissimam petram ædificauit, teste Propheta; Ipse fundauit eam altissimus: quam ob causam hereditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed diuino munere tributa: quare, quemadmodum naturæ uiribus comparari non potest; ita etiam fide solum intelligimus, in Ecclesia claues regni cælorum esse, eique potestatem peccata remittendi, excõmunicandi, uerumque Christi corpus consecrandi traditam; deinde ciues, qui in ea morantur, non habere hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirere. Vnam igitur Ecclesiam sanctam, & catholicam esse, necessario credendum est. tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem, mutata dicendi forma, sanctam, & non, in sanctam Ecclesiam, credere profitemur: ut, hac etiam diuersa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia diuinæ bonitati accepta referamus.

Psal. 86

Heb. 13

SANCTORVM COMMVNIONEM. *Cum sanctus Ioannes euangelista de diuinis mysterijs ad*

fideles

fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, han rationem attulit: Vt & uos, inquit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & cum filio eius Iesu Christo. Hæc societas in cõmunione sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. utinam uero in eo explicando ecclesiarum præsides, Pauli, & aliorum apostolorum diligentiam imitarentur. est enim non solum quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat. omnia enim eius rei causa peruestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam societatem sanctorum admittamur, admissique constantissime perseueremus, cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia catholica antea positus est, ueluti explicationem quandam. unitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit, ut, quidquid in eum collatum est, commune sit. omnium enim sacramentorum fructus ad uniuersos fideles pertinet: quibus sacramentis, ueluti sacris uinculis, Christo connectuntur, & copulantur, & maxime omnium baptismo: quo, tamquam ianua, in Ecclesiam ingredimur. Hac autem sanctorum communione, sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis uerbis: Confiteor

1. Ioan. 1

Ad Col. 1

unum baptisma. Baptismum nero in primis Eucharistia, & deinceps cetera sacramenta consequuntur. nam etsi hoc nomen omnibus sacramentis conuenit, cum Deo nos coniungant, illiusque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistiæ, quæ hanc efficit cõmunionem. Sed alia etiam commuuio in Ecclesia
1. Cor. 13 *cogitanda est. Quæcũque enim pie, sancteq. ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, &, ut illis prosint, charitate, quæ non quærit, quæ sua sunt, effi-*
S. Ambr. *citur. Id uero cum S. Ambrosij testimonio comprobatur, qui locũ illum psalmi explanans, Particeps ego sum omnium timentium te, ita inquit: Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam præ-*
Matth. 6 *scripsit, ut diceremus, Panem nostrum, non meum; ac reliqua eius generis, non nobis tantum, sed omnium saluti, & commodis prospicientes, At uero hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris litteris*
1. Cor. 12 *sæpe demonstratur. nam in corpore multa sunt mẽbra: sed etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec uero omnia eandem dignitatem habent, aut æque utiles, & decoras functiones exequuntur; nullique suum, sed totius corporis commodum, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & con-*

nexa sunt, ut, si unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognatione, & consensu doleát; si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diuersa sunt membra, nẽpe uariæ nationes, Iudæorum, Gentiũ, liberi, & serui, pauperes, & diuites; cum tamẽ baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est. ut enim alij in ea apostoli, alij doctores, omnes uero publicæ utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est, præesse, ac docere; aliorum item, parere, & subiectos esse. At uero tot, tantisque muneribus, ac bonis diuinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate uitam Christianam degunt, iustique, & cari Deo sunt. Membra uero mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, ut huius corporis membra esse desinant; sed cum sint mortua, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipiunt. tametsi, cum in Ecclesia sunt, ad amissam gratiam, uitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui spiritu uiuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi. Nec uero tantum communia sunt ea dona, quæ homines caros Deo, ac iustos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur

scientiæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, sed publicæ utilitatis causa, ad ædificandam Ecclesiam conceduntur. nam sanitatis gratia, non illius, qui ea præditus est, sed ægroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem a uere Christiano homine possidetur, quod sibi cum ceteris omnibus commune esse non existimare debeat. quare ad subleuandam indigen
1. Ioan 5 *tium miseriam prompti, ac parati esse debent. nã qui huiusmodi bonis ornatus est, si uiderit fratrem suum egere, nec illi subuenerit, is Dei charitatem non habere plane conuincitur. Quæ cum ita se habeant; satis constat, eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui, & ue-*
Psal. 83 *re illud dicere posse: Quam dilecta tabernacula tua Domine uirtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: & beati, qui habitant in domo tua Domine.*

REMISSIONEM PECCATORVM. *Nemo est, qui cum uideat, hunc articulum de remissione peccatorum, in ceteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solum diuinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maxime necessarium contineri. nam antea declaratum est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verum si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio*

monio cōfirmandum uideatur, ſatis illud erit, quod Saluator noſter paulo ante aſcenſum in cœlū de ea re teſtatus eſt, cum diſcipulis ſenſum aperuit, ut intelligerent ſcripturas: Oportebat, inquit, Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hieroſolyma. Quæ uerba ſi Parochi animaduerterint, facile intelligent, cum cetera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda ſint, tum uero præcipue huius articuli diligenter explicādi magnam eis a Domino neceſſitatem impoſitam eſſe. Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non ſolum peccatorum remiſſionem in catholica Eccleſia reperiri; de qua Iſaias prædixerat: Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: ſed etiam poteſtatem peccata remittendi in ea eſſe: qua ſi rite, & ſecundum leges a Chriſto domino præſcriptas ſacerdotes utantur, uere peccata remitti, & condonari credendum eſt. Hæc autem uenia, cum primum fidem profitentes ſacro baptiſmo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, ſiue ea origine cōtracta, ſiue quid propria uoluntate omiſſum, uel commiſſum ſit, aut pœnæ perſoluendum relinquatur. Verum per baptiſmi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur: quin potius, cum unicuique aduerſus concupiſcentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non deſinit, pugnandum

Luc. 24

Iſa. 23

pugnandum sit, uix ullum reperias, qui uel tā acriter resistat, uel tam uigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas uitare possit.

Cum igitur necesse fuerit, in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi; alia etiam ratione, quam babtismi sacramento, claues regni cælorum illi concreditæ sunt, quibus possint unicuique pænitenti, etiam si usque ad extremū uitæ diem peccasset, delicta condonari. Clarissima huius rei testimonia in sacris litteris habemus: nam apud sanctum
Matth. 16 Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum et in cælis; et quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis.
Matth. 18 Item: Quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solueritis super terram: erunt soluta & in cælo. Deinde sanctus
Ioan. 20 Ioannes testatur, Dominum, cum insufflasset apostolis, dixisse: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Neque uero existimandum est, hanc potestatem certis quibusdā peccatorum generibus definitā esse: nullum enim tam nefarium facinus uel admitti, uel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia nō habeat: quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & scelestus fuerit, quem si erratorum suorum uere pæniteat, certa ei ueniæ spes proposita esse non debeat. Sed neque hæc eadem potestas ita cricumscribitur

scribitur, ut præfinito solum aliquo tempore ea uti
liceat. nam quacumque hora peccator ad sanita-
tem redire uoluerit, reijciendum non esse docuit Sal Matth. 18
uator noster, cum Principi apostolorum interro-
ganti quoties peccatoribus ignoscendum esset, an
septies, respondit, Non septies, sed usque septua-
gies septies. Verum si ministros diuinæ huius pote-
statis spectemus, ea minus late patere uidebitur.
Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tãtum,
& sacerdotibus tam sancti muneris potestatem
dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationẽ
eius potestatis exercendæ pertinet. nam per sacra-
menta solum, si eorum forma seruetur, peccata re
mitti possunt: aliter uero nullũ ius a peccatis sol-
uendi Ecclesiæ datum est. ex quo sequitur, tum sa-
cerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda
ueluti instrumenta ualere: quibus Christus domi-
nus auctor ipso, et largitor salutis remissionem pec
catorum, & iustitiam in nobis efficit. Vt autem fi-
deles cæleste hoc munus, quod singulari in nos Dei
misericordia Ecclesiæ donatum est, magis suspiciãt,
atque ad eius usum, & tractationem ardentiori pie
tatis studio accedant, conabitur Parochos huius
gratiæ dignitatem, & amplitudinem demõstrare.
ea autem ex hoc potissimum perspicitur, si, cuius
uirtutis sit peccata remittere, & homines ex iniu-
stis iustos reddere, diligenter expositum fuerit.
Constat enim, infinita, & immensa Dei ui hoc effi-
ci; quã eandem in excitandis mortuis, & in mundi
creatione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

creatione neceßariam esse credimus. Quod si etiā, ut Augustini sententia confirmatur, maius opus existimandum est, aliquem ex impio pium facere, quam cælum, & terram ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita uirtute possit existere: consequens est, ut multo magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit. quare uerissimas esse priscorum Patrum uoces agnoscimus, quibus confitentur, ab uno Deo peccata hominibus cōdonari, neque ad alium auctorem, quam ad summam eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus
Isa. 43 referendum esse. Ego sum, inquit ipse Dominus per Prophetā, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendorum eadem ratio uidetur esse, quam in pecunia debita seruare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, nisi a creditore, pecunia, quæ debetur, remitti potest: ita, cum
Matth. 6 uni Deo peccatis obstricti simus, (siquidem quotidie oramus, Dimitte nobis debita nostra) perspicuum est, a nemine, præter illum, debita nobis condonari poße. Hoc uero admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus, saluator noster, ut homo, cum idem uerus Deus es-
Matth. 9 set, hoc munus a cælesti patre traditum accepit.
Mar. 2 Vt sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. Cum igitur homo factus eßet, ut hominibus

hanc

hanc peccatorum ueniam largiretur, priusquam in cælum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, eam potestatem Episcopis, & presbyteris in Ecclesia concessit: quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, ceteri, ut eius ministri, peccata dimittunt. Quamobrem si, quæ infinita uirtute effecta sunt, maxime admirari, & suscipere debemus: satis intelligimus, prætiosissimum hoc munus esse, quod Christi domini benignitate Ecclesiæ donatum est. sed ipsa etiam ratio, qua Deus, clementissimus pater, mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad huius beneficij magnitudinem contemplandam uehementer excitabit: sanguine enim unigeniti filij sui scelera nostra expiari uoluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille persolueret, iustusque pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati; facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, summamque erga nos charitatem ostendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, necesse est. nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum ex Christi morte, & cruce consecutus est, statim amittit, & omnino paradisi aditu,

què prius interclusum Saluator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem uenit, facere non possumus, quin humanæ miseriæ consideratio uehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ diuinitus tributa est; & huius articuli fide confirmati, oblatā unicuique facultatem credamus, ut possit diuina ope adiutus in pristinum dignitatis statum restitui: tunc uero cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profecto, si grata, & iucunda medicamenta uideri solent, quæ nobis medicorum arte, & industria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad uitam reparandam instituit? cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimā ijs, qui sanari cupiūt, salutem afferant.

Beneficiū remissionis peccatorū quanto studio suscipiendum.

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiose conuertere. Vix enim fieri potest, ut qui re utili, & necessaria non utatur, eam contemnere non existimetur; præsertim uero cum Dominus hanc potestatē remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesiæ, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. nam quemadmodum nemo sine baptismo expiari

potest:

potest: ita, quicumque baptismi gratiam, mortiferis sceleribus amissam, recuperare uoluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ sacramentum, confugiat necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne, tam ampla ueniæ facultate proposita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, uel ad peccandum faciliores, uel ad resipiscendum tardiores reddantur, in altero enim cum iniuriosi, & contumeliosi in hác diuinam potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suá impertiatur: in altero uero magnopere uerendum est, ne morte præoccupati, frustra peccatorum remissionem confeßi fuerint, quam tarditate & procrastinatione merito amiserunt.

CARNIS RESVRRECTIONEM.

Magná huius articuli uim esse ad fidei nostræ ueritatem stabiliendá id maxime ostédit, quod diuinis litteris non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cum in alijs Symboli articulis uix fieri uideamus, intelligi potest, hoc ueluti firmissimo fundamento salutis nostræ spem nixam esse. nam, ut Apostolus ratiocinatur: Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est predicatio nostra, inanis est & fides uestra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studij ponet, quam in eo euertendo multorum impietas laborarit. ma-

gnas enim & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulo post demonstrabitur. Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo, carnis resurrectionem appellari. quod quidem sine causa factum non est. nam docere uoluerunt Apostoli id, quod necessario ponendum est, animam esse immortalem. quare ne quis forte eam simul cum corpore interijsse, utrumque uero in uitam reuocari existimaret, cum animam plurimis sacrarũ litterarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem carnis tantum suscitandæ mentio in articulo facta est. & quamquam sæpe etiam in sacris scripturis
Isa.40 caro integrum hominem, ut est apud Isaiam, Omnis
Ioan.1 caro fenum; & apud sanctum Ioannem, Et uerbum caro factũ est; significet: hoc tamen loco carnis uox corpus declarat: ut duarum partium, animæ & corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum est, redire, animam uero incoruptam manere intelligamus. At uero, cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad uitam reuocetur, anima proprie non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est, illius hæresis confutandæ cau-
Tim.1 sa, quæ, uiuo Apostolo, Hymenæi, et Phileti fuit; qui asserebant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua a morte peccati ad uitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his uerbis planum

fit,

sit, eum errorem tolli, & ueram corporis resurrectionem confirmari.

Verum Parochi partes erunt, hanc ueritatem illustrare exemplis ex ueteri, nouoque testamento, & ex omni ecclesiastica historia depromptis. alij enim ab Elia, & Eliseo in ueteri testamento, alij, præter eos, quos Christus dominus a morte excitauit, a sanctis apostolis, alijsque permultis ad uitam reuocati sunt: quæ resurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat. ut enim plures a morte excitatos credimus: ita uniuersos ad uitam reuocatum iri credendum est. quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in sacris litteris mediocriter uersati sunt, facile occurrent. Illustriora uero loca sunt in ueteri quidem testamento, quæ leguntur apud Iob, cum ait, se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de ijs, qui in puluere terræ dormiunt, alios in uitam æternam, alios in opprobrium sempiternum euigilaturos: in nouo autem testamento, quæ sanctus Matthæus refert de disputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, quæ euangelistæ narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda sunt, quæ Apostolus, ad Corinthios, & ad Thessalonicenses scribens, accurata oratione disseruit. Sed quamuis hoc fide certissimum sit; multum

Carnis resurrectio exemplis scripturæ, & testimonijs comprobatur.

Iob 16

Dan. 12

Matth. 22

1. Cor. 15

1. Thes. 4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

tamen proderit, uel exemplis, uel rationibus osten dere, id, quod fides credendum proponit, a natura, aut ab humanæ mentis intelligentia nõ abhorrere. itaque Apostolus quærenti quo modo resurgerent mortui, sic respondit: Insipiens tu quod seminas, non uiuificabitur, nisi prius moriatur: & quod se minas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius cete- rorum: Deus autem dat illi corpus sicut uult. & paulo post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eam similitudinem multas præterea adiungi posse, sanctus Gregorius osten dit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo re- uocatur: & arbusta uiriditatem amittunt, & rur sus quasi resurgendo reparantur: & semina pu- trescendo moriuntur, & rursum germinando re- surgunt. Rationes illæ præterea, quæ ab ecclesiasti cis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem pro- bandam accommodatæ uideri possunt. Ac primũ quidem, cum animæ immortales sint, & tamquã pars hominis ad humana corpora naturalem pro- pensionem habeant, eas a corporibus seiunctas per petuo manere, præter naturam existimandum est. Quoniam uero, quod naturæ aduersatur, ac uio- lentum est, diuturnum esse non potest; consenta- neum fore uidetur, ut denuo cum corporibus iun- gantur: ex quo etiam sequitur, ut corporum resur rectio futura sit. quo quidem argumentandi gene-

1. Cor. 15

S. Gregorius

re

re Saluator ipse noster usus est, cum aduersus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit. Deinde, cum malis supplicia, bonis præmia a iustissimo Deo sint proposita; ex illis uero quamplurimi, ante quam debitas pœnas persoluant, ex his magna ex parte nullis affecti uirtutis præmijs e uita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro sceleribus, aut recte factis corpora, quibus ueluti peccati socijs homines utuntur, una cum anima pœna, aut præmio afficiantur. qui locus diligentissime tractatus est a sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cum de resurrectione dissereret, Si in hac uita, inquit, tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quæ quidem uerba nemo ad animæ miseriam referri existimabit; quæ cum immortalis sit, quamuis corpora non resurgerent, in futura tamen uita beatitudine frui posset; uerum de toto homine intelligenda sunt. nisi enim corpori debita pro laboribus præmia redduntur; necesse est, ut, qui, quemadmodum apostoli, tot ærumnas, & calamitates in uita perpessi sunt, omniũ sint miserrimi. Idem uero multo apertius docet ad Thessalonicenses his uerbis: Gloriamur in ecclesiis Dei pro patientia uestra, & fide in omnibus persecutionibus uestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si

S. Chrysostomus.

1. Cor. 15

2. Thess. 1

ſi tamen iuſtum eſt apud Deum tribuere tribulationem ijs, qui uos tribulant, & uobis, qui tribulamini, requiem nobiſcum in reuelatione domini Ieſu de cælo, cum angelis uirtutis eius in flamma ignis dantis uindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti. Adde etiam, non poſſe homines, quam diu anima a corpore ſeiuncta eſt, plenã felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipiſci. Vt enim quælibet pars, a toto ſeparata, imperfecta eſt: ita etiã anima, quæ corpori non eſt adiuncta: ex quo ſequitur, ut illi ad ſummam felicitatem nihil deſit, corporum reſurrectionem neceſſariam eſſe.

De uaria reſurgentium condicione.

His igitur, atque alijs huiuſmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apoſtoli doctrina, quinam ad uitam ſuſcitandi ſint. nam ad

1. Cor. 15

Corinthios ſcribens, Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorumque diſcrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium

Ioan. 5

par condicio futura eſt, reſurgent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ, qui uero mala egerũt, in reſurrectionem iudicij. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim ſententiæ, quæ aſſerit omnes morituros eſſe, nemine excepto, Eccleſiam acquieſcere, ipſamque ſententiam magis ueritati conuenire, ſcriptum re-

liquit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

liquit sanctus Hieronymus. idem sentit & sanctus Augustinus. Neque uero huic sententiæ repugnant Apostoli uerba, ad Thessalonicenses scripta: Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. nam sanctus Ambrosius, cum ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors præueniet, & quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut peruenientes ad Dominum, præsentia Domini recipiát animos, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademq. sententia comprobatur sancti Augustini auctoritate in libro de Ciuitate Dei. Cum uero multum referat, nobis certo persuaderi, hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscuiusque proprium fuit, quamuis corruptum sit, & in puluerem redierit, tamen ad uitam suscitandum esse; illud etiá Parochus accurate explicandú suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cum inquit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea uoce, Hoc, proprium corpus aperte demonstrans. Iob etiam de eo clarissime uaticinatus est: Et in carne mea, inquit, uidebo Deum, quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, reuocatio. Denique, si consideremus, cuius rei

S. Hieronymus, & Augus.

1. Thes. 4

S. Ambr.

1. Cor. 15

Iob 19

Damascenus.

causa resurrectionem futuram paulo ante demonstratum est; nihil erit, quod cuiusquam animũ hac in re dubium facere possit. Idcirco autem corpora
2.Cor.5 excitanda eße docuimus, ut referat unusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cuius opera uel Deo, uel Dæmoni seruiuit, resurgere oportet; ut eũ eodem corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas, & supplicia miserrima perferat. Neque uero corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ ueritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est.
S.Augušt. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: Nihil tunc uitij, inquit, in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis molem assument, sed, quod illam habitudinẽ superabit, reputabitur superfluum: & e diuerso, quæcumque uel morbus, uel seniũ confecit in corpore, reparabitur per Christum uirtute diuina, ut, si aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriã huius uitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco:
S Augušt. Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed
Matth. quos docuerit, iuxta illud: Omnes capilli capitis uestri numerati sunt, qui secundum diuinam sapiẽtiam sunt reparãdi. In primis uero, quoniam membra ad ueritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituẽtur omnia. Qui enim uel ab ipso ortu oculis

capti sunt, uel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibusuis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent. aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis coniunctionem propensa est, minime satisfactū esset: cuius tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis constat, resurrectionem æque, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt; ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus solum fatendum est, de quibus sanctus Augustinus ita testatur: Non erunt absque illis membris: non enim posset illa mutilatio non esse corporis uitium: alioquin, qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere. uerumtamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladij, cicatrices refulgentes super omne aurum, & lapidem pretiosum, ueluti & cicatrices uulnerum Christi: quod de improbis quoque uerissime dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint. nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum restitutio nō ad eorum felicitatem, sed ad calamitatem, ac miseriam est redundatura; cum merita non ipsis mēbris, sed personæ, cuius corpori coniuncta sunt, adscribantur. nam ijs, qui pœnitentiam egerunt, ad præmium, illis uero, qui eandem contempserint,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

rint, ad supplicium restituentur. Hæc uero si a Parochis attente considerentur, numquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosque pietatis studio fidelium animos; ut uitæ huius molestias, & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ iustis, & pijs proposita est, auide expectent.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corpori substantiam constituunt, quamuis illud ipsum, atque idem corpus a mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen, & diuersam eius condicionem fore. ut enim cetera omittamus, in eo maxime resurgentium corpora omnia a se ipsis differét, quod, cum antea mortis legibus subiecta essent, postea quam ad uitam suscitata fuerint, sublato bonorú, malorumque discrimine immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi uictoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum sacrarum scripturarum testimonia nos admonent: sciptum est
Isa. 25 emim: Præcipitabit mortem in sempiternum. &
Os. 13 alibi: Ero mors tua, o mors. quod explicans Apo
1 Cor. 15 stolus, inquit: Nouissima inimica destruetur mors.
Apoc. 21 & apud sanctum Ioannem legimus: Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Christi domini merito, quo mortis imperium euersum est, peccatum Adæ longo interuallo superari. Idem etiam diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, ut boni beata uita

perpetuo

perpetuo fruerentur; mali uero sempiternas pœnas Apoc.9
luentes, quærerent mortem, & non inuenirent; optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis, malisque communis erit. Habebunt præterea sanctorum rediuiua corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quam umquam antea fuerint. Præcipua uero sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina a Patribus obseruatæ. earum primo est impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ulloue dolore, aut incommodo affici queant. nihil enim aut frigorum uis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. Seminatur, 1.Cor.15.
inquit Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod autem impassibilitatem potius, quam incorruptionẽ scholastici appellarint, ea causa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi, significarent. non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licet incorruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, uariisque cruciatibus affici. Hanc consequitur claritas, qua sanctorum corpora, tamquã sol, fulgebũt. ita enim apud sanctum Matthæum testatur Salua- Matth.13
tor noster: Iusti, inquit, fulgebunt sicut sol in regno Matth.17
patris eorũ. Ac ne quis de eo dubitaret, suæ transfi Philipp.3
gurationis exemplo declarauit. Hanc interdũ Apostolus gloriã, modo claritatem appellat. Reformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ cõfiguratum

corpori

1. Cor. 15 corpori claritatis suæ. & rursum: Seminatur in
Exod. 34 ignobilitate, surget in gloria. Huius etiam gloriæ
2. Cor. 3 imaginem quãdam uidit populus Israel in deserto, cum facies Moysis ex colloquio, & præsentia Dei ita colluceret, ut in eam filij Israel oculos intendere non possent. Est uero claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis qua anima fruitur: quo modo etiã anima ipsa beata efficitur, quod in eam pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc uero munere non æque omnes, perinde ac primo, ornari credendum est. erunt quidem sanctorum corpora omnia æque impaßibilia, sed eundem splendorem non habebunt. nam, ut testa-
1. Cor. 15 tur Apostolus, Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Cum hac dote coniuncta est illa, quam agilitatem uocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facillimeque, in quamcumque partem anima uoluerit, ita moueri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat, quemadmodum aperte sanctus Augustinus in libro de Ciuitate Dei, & Hie-
1. Co. 15 ronymus in Isaiam, docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: Seminatur in infirmitate, surgit in uirtute. His uero addita est, quæ uocatur subtilitas, cuius uirtute corpus animæ imperio omnino subijcietur, eique seruiet, & ad nutum præsto erit:
1 Cor. 15 quod ex illis Apostoli uerbis ostenditur: Semina-

tur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

tur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hæc fere sunt præcipua capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.

Vt autem fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint; primum declarare oportebit, maximas a nobis Deo gratias agendas esse, qui hæc sapientibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim uiri, uel prudentiæ laude præstantes, uel singulari doctrina præditi, in hac tam certa ueritate cæci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est quod summam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione consequetur, qnod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, uel beneuolentia coniuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabimur. quo quidem genere consolationis Apostolum usum esse constat, cum ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet. Sed in omnibus etiam alijs ærumnis, & in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris leuationē afferet; quemadmodum sancti Iob exemplo didicimus, qui una hac spe afflictum, & mærentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione dominum Deum suum conspiceret. Præterea, hoc plurimum ualebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam uitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe

Quā salutares ex articulo Resurrectionis capiantur fruct⁹.

Matth. 11

1. Thes. 4

Iob 19

labe puram agere quamdiligentiſſime curent : ſi enim cogitauerint, ingentes illas diuitias, quæ reſurrectionem conſequuntur, ipſis propoſitas eſſe, facile ad uirtutis, & pietatis ſtudia allicientur. Contra uero nulla res maiorem uim habitura eſt ad cõprimendas animi cupiditates, hominesque a ſceleribus auocandos, quam ſi ſæpius admoneantur, quibusnã malis, & cruciatibus improbi afficiendi ſunt, qui extremo illo die procedent in reſurrectionem iudicij.

Ioan.5 VITAM AETERNAM. Sancti apoſtoli, duces noſtri, Symbolum, quo fidei noſtræ ſumma continetur, æternæ uitæ articulo claudi, & terminari uoluerunt; tum quia poſt carnis reſurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum eſt, niſi æternæ uitæ præmium; tum uero, ut perfecta illa felicitas, et bonis omnibus cumulata, nobis ſemper ante oculos uerſaretur, doceremurq. in ea mentem, & cogitationes noſtras omnes defigendas eſſe. Quare Parochi erudiendis fidelibus nũquam intermittẽt, præmijs æternæ uitæ propoſitis, eorum animos accendere; ut, quæcumque uel difficillima Chriſtiani nominis cauſa ſubeunda eſſe docuerint, facilia, atque adeo iucunda exiſtiment, promptioresque ad parendum Deo, & alacriores reddantur. Sed quoniam ſub his uerbis, quæ ad beatitudinem noſtram declarandam hoc loco uſurpantur, plurima myſteria in occulto latent, ea ſic aperiẽda ſunt, ut, quantum cuiuſque ingenium ferat, omnibus patere poſſint. Admonendi igitur ſunt fideles, hic uocibus,

Vitam æternam, non magis perpetuitatem uitæ, cui etiam dæmones, sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, qui a Domino saluatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut uitam æternam possideret, in euangelio quæsiuit: perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc uero sensum sacræ litteræ hæc uerba accipiunt, ut multis in locis licet animaduertere. Hoc uero potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æternæ esse non possunt, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis uox satis explicare poterat, quod quærebatur; præsertim cum non defuerint homines inanis cuiusdam sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent, que percipiuntur sensibus. hec enim pereunt, & ueterascunt: beatitudo uero nullo temporis termino definienda est. quin potius terrena hæc longissime a uera felicitate absunt: a qua is quammaxime recedit, qui mundi amore, & desiderio tenetur. scriptum est enim: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. & paulo post: Mundus transit, & concupisentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mor

Luc. 18

1. Ioan. 2

ut mortalia contemnere, nullamque in hac uita, in qua non ciues, sed aduenæ sumus, felicitatem obtineri posse, in animum inducant. Ad Tit. 2 *Quamquam hic etiam spe beati merito dicemur, si abnegantes impietatem, ac sæcularia desideria, sobrie, & iuste, & pie uixerimus in hoc sæculo, expectantes beatã spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. Hæc autem cũ permulti, qui sibi ipsi sapientes uidebantur, minus intelligerent, & in hac uita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex ui huius nominis, Vitam æternam, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti numquam posse, ut falso nonnulli suspicati sunt. nam felicitas ex omnibus bonis sine ulla mali admistione cumulatur: quæ cum hominis desiderium expleat, in æterna uita necessario consistit. neque enim potest beatos non magnopere uelle, ut illis bonis, quæ adeptus est, sibi perpetuo frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis, & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.*

De inenarrabili sanctorũ gloria; & de prẹmijs essentialib⁹ & accidẽtalibus.

Verum, quanta sit beatorum, qui in cælesti patria uiuunt, felicitas, ea quæ ab ipsis tantum, præterea nemine, comprehendi possit, hæ ipsæ uoces, cum uitam beatam dicimus, satis demonstrant. nam cum ad rem aliquam significãdam eo nomine utimur, quod cum multis alijs commune est, facile intelligimus deesse propriam uocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas ijs uocibus decla-

declaretur, quæ non magis in beatos, quã in omnes, qui perpetuo uiuant, recte conueniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem, & præstantiorem quandam rem esse, quam ut proprio uocabulo perfecte significare eius rationem possimus. nam etsi plurima alia nomina cælesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur, cuiusmodi sunt, regnum Dei, Christi, cælorum, paradisus, sancta ciuitas, noua Hierusalem, domus patris: tamen perspicuũ est, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis præmijs, quæ uitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & iustitiam, & omnia Christianæ religionis officia inuitandi. Constat enim, uitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere. atqui hoc potissimum bono, cum uitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hac, & calamitosa uita, quæ tot, & tam uarijs miserijs subiecta est, ut mors uerius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius esse potest: quo tandem animi studio, qua contentione æternam illam uitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis perfectam & absolutam bonorum omnium rationẽ coniunctam habet? nam, ut sancti Patres tradiderunt, æternæ uitæ felicitas, omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia: scriptum est

 enim

Apoc. 7. enim in Apocalypsi: Non esurient, neque sitient amplius; neque cadet super illos sol, neque ullus æstus. & rursus: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor: neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Iam uero beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, & uoluptatis genera futura sunt: cuius gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est, nos in illam, nempe in gaudium Domini, introire; ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulate expleamus.

S. Augus. Quamuis autem, ut sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus cariturι sumus, quam bona, ac uoluptates, quas hausuri sumus, numerari posse uideantur: danda tamen erit opera, ut, quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscẽdæ cupiditatem inflammare poterunt, breuiter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam a grauissimis diuinarũ rerum scriptoribus accepimus. ij enim duo bonorũ genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet; alterum ipsam beatitudinem consequitur. quare illa essentialia, hæc uero accessoria bona, docendi causa, appellarũt. Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet uocare, in eo sita est, ut Deum uideamus, eiusq. pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc est uita

æterna

æterna, inquit Christus dominus, ut cognoscant te Ioan. 17
solum Deum uerũ, et quem misisti Iesum Christũ.
quam sententiam sanctus Ioannes uidetur interpretari, cum ait: Carissimi, nunc filij Dei sumus: & 1. Ioan. 3.
nondum apparuit, quid erimus: scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Significat enim beatitudinem ex ijs duobus constare; tum quod Deus intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est; tum quod ueluti Dij efficiemur: nam qui illo fruuntur, quamuis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & prope diuinam formam indunnt, ut Dij potius, quam homines uideantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod unaquæque res uel ex eius essentia, uel ex eius similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Dei simile, cuius similitudinis adiumento ad perfectam eius notitiam peruenire possimus: consequens est, ut eius naturam, & essentiam uidere nemini liceat, nisi hæc eadem diuina essentia se nobis coniunxerit. atque id Apostoli uerba illa si- 1. Cor. 13
gnificant: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nam quod inquit, In ænigmate; interpretatur sanctus Au- S. August.
gustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam sanctus Dionysius S. Dionysius Areopagita.
aperte ostendit, cum affirmat, nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse. neque enim ex alicuius rei corporeæ similitudine, eius,

quæ corpore careat, eſſentia, & ſubſtantia cogno ſci poteſt; cum præſertim neceſſe ſit, rerum ſimilitudines minus concretionis habere, & magis ſpirituales eſſe, quam res ipſas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur. quoniam uero fieri non poteſt, ut alicuius rei creatæ ſimilitudo æque pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt, reperiatur: ita fit, ut ex nulla ſimilitudine diuinam eſſentiã perfecte intelligere poſſimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumſcribuntur: at Deus infinitus eſt, neque ullius rei creatæ ſimilitudo eius immenſitatem capere poteſt. Quocirca una illa ratio diuinæ ſubſtantiæ cognoſcendæ relinquitur, ut ea ſe nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam noſtrã altius extollat, atque ita idonei ad eius naturæ ſpeciem contemplandam reddamur. id uero lumine gloriæ aſſequemur, cum eo ſplendore illuſtrati, Deum lumen uerum in eius lumine uidebimus. nam beati Deum præſentem ſemper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præſtantiſſimo, diuinæ eſſentiæ participes effecti, uera, & ſolida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut, cum Dei benignitate cum certa ſpe nobis expectandam eſſe, in Symbolo Patrum definitum ſit: ait enim: Expecto reſurrectionem mortuorum, & uitam uenturi ſæculi. Diuina hæc plane ſunt, neque ullis uerbis explicari, aut cogitatione comprehendi

a nobis

a nobis possunt. Verum licet aliquam huius beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, & quamuis eius substantia non mutetur, fit tamen, ut diuersum quippiam, nimirum ignis esse uideatur: eodem modo, qui in cælestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod sunt, esse non desinant, ut multo magis distare ab iis, qui in hac uita sunt, merito dici possint, quam ferrum candens ab eo, quod nullam caloris uim in se contineat. ut igitur rem paucis cõplectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, quam essentialem uocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum, & perfectissimum possidet? Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia; quæ quoniá ab humana ratione minus remota sunt, uehementius quoque animos nostros commouere, & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolos ad Romanos uidetur intelligere, Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, uel cum eius natura maxime coniunctam esse ostendimus; sed ea etiam, quæ constant ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habituri sunt. At uero quãtus

ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius serui, sed amici, fratres, ac filij Dei uocentur? quare ita electos suos amátissimis, & honorificentissimis uerbis Saluator noster
Matth. 25 compellabit; Venite benedicti patris mei, possidete paratum nobis regnum. ut merito liceat exclamare: Nimis honorificati sunt amici tui Deus. Sed
Psal. 138
laudibus etiam a Christo domino, coram patre cælesti, & angelis eius celebrabuntur. Præterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui a uiris sapientia præstátibus habeatur, quod eos locupletissimos uirtutis suæ testes fore existiment; quantum beatorum gloriæ accessurum putamus, quod alius alium summo honore prosequetur? Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus: sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcunque nobis iucunda in hac uita contingere, uel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cælestium uitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quam oculus uidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis ascendit, fieri Apostolus
1. Cor. 2
affirmat. nam corpus quidem, quod antea crassum, & concretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, tenue, & spirituale effectum fuerit, nullis
Luc. 12 amplius alimentis indigebit: anima autem æterno
gloriæ

gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor transiens omnibus ministrabit, cum summa uoluptate exsaturabitur. Quis uero pretiosas uestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit, omnesque immortalitate, & splendore amicti, & sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiam, & magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem pertinet; quid cælo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, uel amplius, uel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum eius domicilij pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet, Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Domine uirtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Atque, ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omnium uox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni studio curare debent. nam, In domo patris mei, inquit Dominus, mansiones multæ sunt; in quibus maiora, & minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur. Qui enim parce seminat, parce metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, uerum etiam eius consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, & charitate instructi, & in oratione, &

Psal. 83
Ioan. 14
2. Cor. 9

sacramētorum salutari usu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant. ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, ut aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

Isa. 32

DE SACRAMENTIS.

CVM OMNIS Christianæ doctrinæ pars scientiam, diligentiamque desiderat: tum sacramentorum disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & utilitate uberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem; ut eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res digne & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa diuini interdicti regula non discedant: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos.

Matth. 7

Principio igitur, quoniam uniuerse de toto genere sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis ui, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguam significationem explanare; ut, quæ huius uerbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, sacramenti nomen, quod ad propositam rem attinet, aliter a

profanis

profanis, quam a sacris scriptoribus, acceptum esse. nam alij auctores sacramēti nomine obligationem illá significari uoluerunt, cum iurati aliquo seruitutis uinculo obstringimur, ex quo iusiurandum, quo se milites fidelē operam reip. præstaturos pollicentur, sacramentū militare dictum est. atque hæc frequētissima huius uocabuli significatio apud illos uidetur fuisse. Verum apud Latinos patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, sacramenti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci, ad eandem rem significandam, mysterij uocabulo usi sunt. in eam uero sententiam sacramenti uocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: Vt notum faceret nobis sacramentum uoluntatis suæ. Deinde ad Timotheum: Magnum est pietatis sacramentum. Præterea in libro sapientiæ: Nescierunt sacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere, sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam, significare. Quare Latini doctores signa quædam sensibus subiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, sacramenta commode appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id sacramenta dici possunt, quod diuina uirtus sub rerum corporearum tegumentis occulte salutem efficiat. Nec uero quisquam putet hoc uocabulum nuper in Ecclesiá inductum esse. nam qui sanctos Hieronymum, &

Ad Eph. 1

1. Tim. 3

Sap. 2

D. Grego

Augu-

Augustinum legerit; facile perspiciet, antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandam sæpissime sacramenti nomine, interdum uero etiam Symboli, uel, mystici signi, uel sacri signi uoce usos esse. Atque hæc de sacramenti nomine dicta sint: quod quidem ueteris etiam legis sacramentis conuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus præcepta tradere, cum ea euangelij lege, & gratia sublata sint.

De propria ui, atque natura sacramenti.

Verum, præter nominis notionem, quæ hactenus declarata est, rei etiam uis, & natura diligenter inuestiganda, &, quid sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus & iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multæ rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ uideantur, nulla tamen planius, & dilucidius eam demonstrat, quam definitio a D. Augustino tradita, quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt. Sacramentum, inquit ille, est signum rei sacræ: uel, ut alijs uerbis, in eandem tamen sententiam, dictum est, sacramentum est inuisibilis gratiæ uisibilis signum, ad nostram iustificationem institutum. Quæ quidem definitio ut magis pateat, singulæ eius partes Pastoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ sensibus percipiuntur, duo esse genera. aliæ enim ob id inuentæ sunt, ut aliquid significent: aliæ non alterius rei significandæ,

D. Aug.

sed

sed sua tantum causa effectæ sunt: quo in numero omnes pene res, quæ natura cōstāt, haberi possunt. At uero in priori genere uocabula rerum, scriptura, uexilla, imagines, tubæ, & alia huiuscemodi permulta ponēda sunt. nam si ex uocabulis uim significandi detraxeris, sublata uidetur esse causa, quamobrem uocabula instituerentur. Hæc igitur signa proprie dicuntur. illud enim signum esse sanctus Augustinus testatur, quod præter rem, quam sensibus obijcit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus: sicut ex uestigio, quod terræ impressum intuemur, transisse aliquem, cuius uestigium apparet, facile cognoscimus. Quæ cum ita se habeant; sacramentum ad hoc rerum genus, quæ significādi causa institutæ sunt, referri, perspicuum est: siquidem specie quadam, & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris sua uirtute, quæ sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim, (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis, & sollēnibus uerbis, aqua extrinsecus abluimur, hoc significat; spiritus sancti uirtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas nostras præclaro illo cælestis iustitiæ dono augeri, atq. ornari: simulq. ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat. Sed ex scripturis etiā aperte colligitur, sacramentū inter signa numerandū esse. Apostolus.n. de circūcisione, ueteris legis sacramēto, quæ Abrahā patri omniū credentiū data erat,

S. August.

Rom.4 Rom.6 erat, ita ad Romanos scribit: Et signum acepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizatos esse, li-
Rom 6 cet cognoscere, baptismum huius rei significationem habere, nimirum, ut ait idem Apostolus, nos cōsepultos esse cum illo per baptismum in mortem. Neque uero parum proderit, si fidelis populus sacramenta ad signa pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut, quæ illis significantur, continentur, atque efficiuntur, sancta, & augusta esse facilius sibi persuadeat; cognitaque eorum sanctitate, ad diuinā erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.

Sacramentū esse rei sacræ signū, quo modo intelligendum.

S.August.

Sequitur nunc, ut uerba illa, REI SACRAE, quæ est altera definitionis pars, explicentur. quod quidem ut commode fieri possit, paulo altius repetenda sunt, que de signorum uarietate sanctus Augustinus acute, & subtiliter disputauit. Quædam enim signa naturalia dicuntur, quæ præter se ipsa alterius rei notitiam (quod omnibus signis commune esse, antea demonstratum est) in animis nostris gignunt, ueluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur. atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quod fumus non uoluntate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut, si quis fumum tantum uidet, naturam simul et uim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente, & cogitatione percipiat. Quædam uero signa natura non constant,

ſtant, ſed conſtituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, ut & colloqui inter ſe, & aliis animi ſui ſenſa explicare, uiciſſimque aliorum ſententiam, & conſilia poſſent congnoſcere. Hæc autem quam uaria, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium ſenſum, reliqua ad ceteros ſenſus pertinent. nam cum aliquid alicui innuimus, &, exempli cauſa, ſublato uexillo quippiã declaramus; ſatis conſtat, eam ſignificationem ad oculos tantũ referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui non ſolum delectãdi, ſed plerumque ſignificandi cauſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quo quidem præcipue ſenſu uerba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam uim habent. Verum, præter illa ſigna, quæ hominum conſenſu, & uoluntate conſtituta eſſe, hactenus diximus, alia quædam ſunt diuinitus data, quorum tamen non unum genus eſſe omnes conſentiunt. Alia enim ſigna ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata ſunt, ut aliquid ſignificarent, uel admonerent: cuiuſmodi fuerunt, legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Moſaici cultus cærimonias pertinebant: alia uero Deus inſtituit, quæ nõ ſignificandi modo, ſed efficiendi etiam uim haberent. atque in hoc poſteriori ſignorum genere ſacramenta nouæ legis numeranda eſſe, liquido apparet. ſigna enim ſunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ

rei

rei cuiuſpiam ſacræ, quam declarant, efficientiam in ſe continere certo credimus. Sed quemadmodum ſigna in multiplici uarietate eſſe oſtendimus; ita etiam res ſacra non unius modi exiſtimanda eſt. Quod uero ad propoſitam ſacramenti definitionem attinet: diuinarum rerum ſcriptores, ſacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos ſanctos efficit, ac omniũ diuinarum uirtutum habitu exornat, demonſtrant. huic enim gratiæ propriam ſacræ rei appellationẽ tribuendam merito putarunt, quippe cum eius beneficio animus noſter Deo conſecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid ſacramentum ſit, declaretur, docendum erit, rem eſſe ſenſibus ſubiectam, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis, & iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ uim habet: ex quo ſequitur, ut facile quiuis poſſit intelligere, imagines ſanctorum, cruces, & alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem ueritatis doctrinam facile erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de baptiſmo admonuimus, cum dicebamus ſollemnẽ illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius ſpiritus ſancti ui fieret, idem etiam in aliis ſacramentis exercere aliquis uelit. Iam uero hiſce myſticis ſignis, quæ a Deo inſtituta ſunt, illud etiam præcipue conuenit, ut ex Domini inſtitutione non unam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis

sacramentis licet cognoscere, quæ non solum sancti tatem, & iustitiam nostram, sed præterea duo alia cum ipsa sanctitate maxime coniuncta declarant, Christi scilicet redemptoris passionem, quæ sanctitatis causa est, & uitam æternam, cælestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus sacramentis perspici possit, merito sacri doctores unicuique sacramentorum triplicem significandi uim inesse tradiderunt; tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat; tum quia aliam præsentem indicet, ac demonstret; tum quia aliam futuram prænunciet. Neque uero existimandum est, hoc ita ab illis doceri, ut etiam sanctarum scripturarum testimonio non probetur. nam cum Apostolus ait: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: plane ostendit, idcirco baptismum signum dicendum esse, quod Dominicæ passionis & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut, quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus: ex his uerbis perspicuũ est, baptismum signum esse, quo cælestis gratia in nos infusa declaratur: cuius munere nobis datum est, ut, nouam uitam instituentes, omnia ueræ pietatis officia facile, & libenti animo exequamur. Postremo cum addit: Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resur-

Rom. 6

Rom. 6

resurrectionis erimus: apparet, baptismum uitæ etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare. Sed præter hæc quæ commemorauimus, uaria significandi genera, & rationes, sæpe etiam euenit, ut sacramentum non unam tantum rem præsentem, sed plures demonstret, ac notet. id uero sanctissimum Eucharistiæ sacramentum intuentibus facile est intelligere, quo ueri corporis, & sanguinis Domini præsentia, necnon gratia, quam non impure sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula sacramentis nouæ legis insint; ut ea summa cum religione colenda, & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

Sacramenta, præsertim legis euangelicæ, cur instituta.

Verum ad rectum sacramentorum usum docendum nihil accommodatius uideri potest, quam diligenter causas exponere, cur sacramenta instituti oportuerit. Plures autem numerari solent: quarum prima est, humani ingenii imbecillitas. siquidem natura ita comparatum uidemus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ obliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei uirtute efficiuntur, facilius intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissime fecit, ut eam ipsam uirtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in

nos

nos benigntate declarare. nam, ut præclare a sancto Chrysostomo dictum est; si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque illis integumentis inuoluta, ei oblata essent: quoniã uero anima corpori coniuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur. Altera uero causa est, quod animus noster haud facile cõmouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mundi exordio quæ facere instituerat, uerbis quidẽ frequentissime iudicare consueuit; interdum uero, cum opus aliquod institueret, cuius magnitudo promisso fidẽ abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnumquã miraculi speciem haberent, uerbis adiunxit. nam cum Deus Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret; ille uero, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, quam ut sustinere posset; aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret; Dominus promissionem suam multa signorum uarietate firmauit. Quemadmodum igitur in ueteri testamento Deus fecerat, ut magni alicuius promissi cõstantiam signis testificarentur: ita etiam in noua lege Christus, saluator noster, cũ nobis peccatorum ueniam, cælestem gratiam, spiritus sancti cõmunicationem pollicitus est, quædam signa oculis, & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurũ dubitare numquam possemus.

S. Chrys.

Exod. 3

Exod. 4

Tertia causa fuit, ut illa tâquam remedia, ut scribit sanctus Ambrosius, atque euangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem uel recuperandam, uel tuendam præsto essent. Virtutem enim, quæ ex passione Christi manat, hoc est gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per sacramenta, quasi per alueum quendam, in nos ipsos deriuare oportet. aliter uero nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus sacramenta, uerbo suo et promissione sancita, relinquere in Ecclesia uoluit, per quæ passionis suæ fructum nobis re ipsa cõmunicari sine dubitatione crederemus; si modo unusquisque nostrum ad se eam creationem pie, & religiose admoueret.

Sed quarta etiam causa accedit, cur sacramentorum institutio necessaria uideri possit; ut scilicet notæ quædam, & symbola essent, quibus fideles internoscerentur; cum præsertim nullus hominum
D. Augu. cœtus queat, ut etiam a D. Augustino traditum est, siue ueræ, siue falsæ religionis nomine, quasi unum corpus coagmentari, nisi aliquod uisibilium signorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur præstant nouæ legis sacramenta, quæ & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, et ipsos fideles sancto quodam uinculo inter se connectunt.

Præterea, aliam etiam iustissimam fuisse causam sacramenta instituendi, ex illis Apostoli uer-
Rom. 10 bis, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ostendi potest. Sacramentis enim

fidem

fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam facere uidemur. Quare ad baptismum accedentes, palam testamur, nos credere, eius aquæ uirtute, qua in sacramento abluimur, spiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deinde uim habent sacramenta non solum ad fidem in animis nostris excitandam, & exercendam, sed etiam eam charitatem inflāmandam, qua amare inter nos debemus, cum, arctissimo nos uinculo colligatos, & unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communione, recordamur. Postremo, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant, ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent; dum sensibilibus elementis subijcere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis seruiremus. Hæc sunt, quæ potissimum de sacramenti nomine, natura, institutione, fideli populo tradenda esse uisa sunt: quæ posteaquam a Pastoribus accurate exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula sacramenta constent, quæque sint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cærimoniæ additæ illis fuerint.

De materia sacramentorū, eorumq. cærimonijs.

Primum igitur explicandū est, rem sensibilem, quæ supra in sacramenti definitione posita est, non unam tantum esse, quamuis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet sacramentum conficitur: quorum alterum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

materiæ rationem habet, atque elemẽtum dicitur; alterum formæ uim, & uerbum communi uocabulo appellatur: sic enim a Patribus accepimus. qua in re notum est, atque apud omnes peruulgatum illud sancti Augustini testimonium: Accedit uerbũ ad elementum, & fit sacramentum. Rei igitur sensibilis nomine tum materiam, siue elementum intelligunt, ut in sacramento baptismi aquam, confirmationis chrisma, & extremæ unctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt: tũ præterea uerba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus uero utrumque aperte indicauit, cum inquit: Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Quo in loco materia, & forma sacramenti exprimitur. Addenda autem erant uerba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam uim habere perspicuum est; ac, si ipsa desint, plane obscurum erit, quidnam materia sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in baptismo licet uidere, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi uim habeat, & utriusque rei symbolum esse possit, nisi uerba addantur; utrũ horum in baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua dijudicabit; nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit: at cum uerba adhibentur, statim intelligimus, abluendi uim, & signifi-

S. August.

Ad Eph. 5

significationem habere.

In hoc autem nostra sacramenta antiquæ legis sacramentis plurimum præstant, quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma seruaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obscura essent: nostra uero formam uerborum ita præscriptam habent, ut, si forte ab ea discedatur, sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur sunt partes, quæ ad naturam, & substantiam sacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque sacramentum necessario constituitur. His accedunt cærimoniæ: quæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat; tamen, si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de uera sacramenti ratione imminui credendum est. Ac merito quidem a primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper seruatum est, ut sacramenta sollemnibus quibusdam cærimoniis ministrarentur. Primum enim maxime decuit, sacris mysteriis eum religionis cultum tribuere, ut sancta sancti tractare uideremur. præterea, quæ sacramento efficiuntur, cærimoniæ ipsæ magis declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde uero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obseruant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charita-

tē excitant: quo maior cura, et diligentia adhibēda erit, ut fideles uim cærimoniarũ, quibus ſingula ſacramēta cõficiuntur, cognitã, et perſpectã habeant.

De neceſſitate, numero, & utilitate ſacramentorum.

Sequitur, ut ſacramentorum etiam numerus explicetur. quæ quidem cognitio hanc utilitatē affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi ſui uires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos ſingularem beneficentiam conuertet, quo plura ſalutis, ac beatæ uitæ adiumenta nobis diuinitus parata eſſe intellexerit. Catholicæ igitur Eccleſiæ ſacramenta, quemadmodum ex ſcripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & conciliorum teſtatur auctoritas, ſeptenario numero definita ſunt. Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex iis etiam rebus, quæ per ſimilitudinem a naturali uita ad ſpiritualem transferuntur, probabili quadam ratione oſtendi poterit. Homini enim ad uiuendum, uitamque conſeruandam, & ex ſua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc ſeptem neceſſaria uidentur; ut ſcilicet in lucem edatur, augeatur, alatur; ſi in morbum incidat, ſanetur; imbecillitas uirium reficiatur; deinde, quod ad remp. attinet, ut magiſtratus numquam deſint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac poſtremo, legitima ſobolis propagatione ſe ipſum & humanum genus conſeruet. Quæ omnia quoniam uitæ illi, qua anima Deo uiuit, reſpondere ſatis apparet, ex iis facile ſacramentorum numerus colligetur. Primus enim eſt Baptiſmus,

ſmus, ueluti ceterorum ianua, quo Chriſto renaſci-
mur: deinde Confirmatio; cuius uirtute fit, ut di
uina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis
enim iam apoſtolis, ut D. Auguſtinus teſtatur, in- D. Auguſt.
quit Dominus, Sedete in ciuitate, donec induamini Luc, 24
uirtute ex alto. Tum Euchariſtia, qua, tamquam
cibo uero cæleſti, ſpiritus noſter alitur, & ſuſtine-
tur. de ea enim dictum eſt a Saluatore: Caro mea Ioan. 6
uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Se-
quitur quarto loco Pænitentia; cuius ope ſanitas
amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati uulnera acce-
pimus. Poſtea uero extrema Vnctio, qua pecca-
torum reliquiæ tolluntur, et animi uirtutes recrean- Iacob 5
tur: ſiquidem D. Iacobus, cum de hoc ſacramento
loqueretur, ita teſtatus eſt: Et ſi in peccatis ſit, re-
mittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica ſacra-
mentorum miniſteria perpetuo in Eccleſia exercen-
di, ſacrasque omnes functiones exequendi poteſtas
traditur. Poſtremo additur matrimonium, ut ex
maris & feminæ legitima, & ſancta coniunctio-
ne filij ad Dei cultum, & humani generis conſerua-
tionem procreentur, & religioſe educentur.

Illud uero maxime animaduertendum eſt, quam- De preſtantia & differentia ſacramentorum, & eorum auctore.
uis omnia ſacramenta diuinam, & admirabilem
uirtutem in ſe contineát, tamen non parem omnia,
& æqualem neceſſitatem, aut dignitatem, aut
unam, eandemque ſignificandi uim habere. Atque
ex ijs tria ſunt, quæ tametſi non eadem ratione, ta-
men præ ceteris neceſſaria dicuntur. baptiſmum

Ioan. 3 enim unicuique sine ulla adiunctione necessariũ esse, Saluator his uerbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Pænitentia uero illis tantummodo necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite pænituerit. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verũ si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorũ numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cum suo loco ea, quæ ad singula sacramenta pertinent, explicabuntur. Deinceps uidendum est, a quo hæc sacra, & diuina mysteria acceperimus. neque enim dubitandum est, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, a quo donum ipsum profectum est, dignitate, & præstantia quammaxime augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cum Deus sit, qui homines iustos efficiat; ipsa uero sacramenta iustitiæ adipiscendæ mirifica quædam instrumenta sint: patet, unum eundemque Deum in Christo iustificationis & sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea, sacramenta eam uim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum uero unius Dei potentiæ proprium sit, in corda & mentes hominum illabi; ex hoc etiã perspicitur, sacramenta a deo ipso per Christũ instituta

tuta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

tuta esse; quemadmodum, ab eo quoque intus dispensari, certa, & constanti fide tenendum est. hoc enim testimonium de illo se accepisse sanctus Ioan. affirmat, cũ ait: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem uideris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto. Sed quamuis Deus sacramentorum auctor, & dispensator sit, ea tamen non per angelos, uerum per homines ministrari in Ecclesia uoluit. non minus enim ministrorum officio, quam materia, & forma, ad sacramenta conficienda opus esse, perpetua sanctorum Patrum traditione confirmatum est. Atque hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam gerunt, ea re fit, ut, siue boni, siue mali sint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia catholica seruauit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, uere sacramenta conficiant, & conferant: ita ut gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi, qui ea suscipiunt, se ipsos tanto bono fraudare, & spiritui sancto uelint obsistere. Hanc uero in Ecclesia certam, & exploratã sententiam semper fuisse, sanctus Augustinus in ijs disputationibus, quas aduersus Donatistas conscripsit, clarissime demonstrauit. Quod si etiam scripturæ testimonia quærimus; ipsum Apostolum, his uerbis loquentem, audiamus: Ego, inquit, plantaui: Apollo rigauit: sed Deus incremẽtum dedit: neque enim

Ioan. 1

S. August.

1. Cor. 3

enim, qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementũ dat Deus. Ex quo loco satis intelligitur; quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorum manu satæ sunt; ita nihil uitij aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiti sunt. Quare, ut ex D. Ioannis euangelio sancti Patres nostri docuerunt, Iudas etiam Iscariotes plures baptizauit: ex
S. August. *quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita ut præclare D. Augustinus scriptum re-*
Act. 19 *liquerit: Dedit baptismum Iudas, & non baptizatum est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatũ est post Ioannem: quia, si datum est a Iuda, baptisma Christi erat: quod autem a Ioanne datum est, Ioannis erat: nõ Iudam Ioanni, sed baptismũ Christi, etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioãnis, etiam per manus Ioannis dato, recte præponimus.*

Sacramenta nouæ legis impura consciẽtia ministrare, quã perniciosum ipsis ministris, & de eorũ effectu.

Neque uero Pastores, alij ue sacramentorum ministri, cum hæc audiunt, satis sibi esse arbitrentur, si, posthabita morum integritate, ac conscientiæ munditia, illud tantum cogitent, quo modo sacramenta ab illis rite ministrentur. id enim etsi diligenter curandum est, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, posita non sunt. Meminisse autem semper debent, sacramenta diuinã quidem uirtutem, quæ illis inest, numquam amittere, at uero impure ea ministrantibus æternam perniciem, & mortem afferre. Sancta enim, quod semel atque iterum ac sæpius admonere oportet, sancte,

& religiose tractanda sunt. Peccatori, ut est apud Prophetam, dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu uero odisti disciplinam. Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo scelus concipi existimandũ erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, uel in fœdas manus sumere, contrectare, atque alijs porrigere, & ministrare uereatur? cũ præsertim apud sanctũ Dionysium scriptum sit, malis symbola (ita enim sacramenta appellat) ne contingere quidem permissum esse. Sanctitatem igitur sacrarum rerũ ministri in primis sectentur, pure ad sacramẽta ministranda accedãt, atque ita se ad pietatẽ exerceãt, ut ex eorum frequenti tractatione, & usu uberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, consequãtur.

Psal. 49

S. Diony.

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam sacramentorum effectus sit: id enim sacramenti definitioni, quæ supra tradita est, non parũ lucis allaturum uidetur. hi autem duo præcipue numerantur. Ac principem quidem locũ merito gratia illa obtinet, quam usitato a sacris doctoribus nomine iustificantem uocamus. ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit: Christũ dilexisse Ecclesiam, & se ipsum credidisse pro ea, ut illã sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo. Quo autẽ pacto tanta res, & tã admirabilis per sacramẽtũ efficiatur, ut, quemadmodum S. Augustini sententia

Ad Eph. 5

D. August.

sententia celebratum est, Aqua corpus abluat, et cor tangat; id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutũ enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura ea ui præditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotẽtis Dei uirtutem in sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua ui res ipsæ naturales præstare nõ possunt. Quo circa, ne ulla umquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari sacramẽta cœptum est, uoluit clementissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorũ significationibus declarare; ut eadem perpetuo interius fieri cõstantissime crederemus, quamuis longe a nostris sensi-

Matth. 3 bus remota essent. Itaque, ut omittamus, Saluato-

Mar. 1 re nostro in Iordane baptizato, cælos apertos esse,

Luc. 3 & spiritum sanctum columbæ specie apparuisse; ut admoneremur, eius gratiam, cum salutari fonte abluimur, in animã nostram infundi: ut hoc inquã omittamus, (magis enim ad baptismi sanctificatio nem, quã sacramenti administrationem pertinet)

Act. 2 nonne legimus, cum Pentecostes die apostoli spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei ueritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc, facto repente de cælo sonitu, tamquam aduenientis spiritus uehementis, apparuisse illis dispertitas linguas quasi ignis? ex quo intellectum est, sacramento confirmationis eundem nobis spiritum tribui,

easque

easque uires addi, quibus possimus carni, mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque hæc miracula, quoties apostoli sacramenta ista ministrarent, initio nascẽtis Ecclesiæ aliquandiu uisa sunt, donec, firmata iam fide, & corroborata, fieri desierunt.

De excellentia sacramentorum nouæ legis ad uetera comparatorũ, & de charactere.

Ex ijs igitur, quæ de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam plane constat, excellentiorem, & præstantiorem uim sacramẽtis nouæ legis inesse, quam olim ueteris legis, sacramenta habuerunt: quæ cum infirma essent, egenaque elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ, quare, ut signa tantum earum rerum, quæ mysterijs nostris efficienda essent, instituta sunt. At uero sacramenta nouæ legis, ex Christi latere manantia, qui per spiritum sanctum semet ipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostrã ab operibus mortuis ad seruiendum Deo uiuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis uirtute operantur. Quocirca si ea cum antiquis sacramentis conferamus, præterquam quod plus efficaciæ habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse inuenientur. Alter uero sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, baptismi, confirmationis, & ordinis sacri, est character, quem animæ imprimunt. nam cum Apostolus ait: Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit

Ad Heb. 9.

2. Cor. 1

dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris: uoce illa, Signauit, non obſcure characterem deſcripſit; cuius proprium eſt, aliquid ſignare, & notare. Eſt autem character ueluti inſigne quoddá animæ impreſſum, quod deleri numquam poteſt, eique perpetuo inhæret: de quo ita apud S. Auguſtinum ſcriptum eſt: An minus forte ſacramenta Chriſtiana, quam corporalis hæc nota, qua ſcilicet miles inſignitur, poterunt? illa namque militi, ad militiam, quam deſeruiſſet, reuertenti, non noua imprimitur, ſed antiqua cognoſcitur, & approbatur. Iam uero character hoc præſtat, tum ut apti ad aliquid ſacri ſuſcipiendum uel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoſcatur. Ac baptiſmi quidem charactere utrumque conſequimur, ut ad alia ſacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus a gentibus, quæ fidem non colunt, diſtinguatur. Idem autem in charactere confirmationis, & ſacri ordinis licet cognoſcere: quorú altero ueluti Chriſti milites ad eius nominis publicam confeſſionem, & propugnationem, ac contra inſitum nobis hoſtem, & ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus armamur, atque inſtruimur, ſimulque ab iis, qui nuper baptizati, tamquam modo geniti infantes ſunt, diſcernimur; alter uero tum poteſtaté ſacramenta conficiendi, & miniſtrádi coniunctam habet, tum eorum, qui eiuſmodi poteſtate præditi ſunt, a reliquo fidelium cœtu diſtinctionem oſtendit. Tenenda igitur eſt catholicæ Ec-

S. Auguſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

clesiæ regula, qua docemur, tria hæc sacramenta characterem imprimere, neque ullo umquam tempore iteranda esse.

Hæc sunt, quæ generatim de sacramentis tradéda erunt. in cuius argumenti explicatione, Pastores duo potissimú efficere omni studio conétur. Primú est, ut fideles intelligant, quanto honore, et cultu, & ueneratione hæc diuina, et cælestia munera digna sint: alterum uero, ut, quoniá a clementissimo Deo ad communem omniú salutē proposita sunt, iis pie & religiose utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant, ut, si pænitentiæ præsertim et Eucharistiæ saluberrimo usu aliquádiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facile Pastores assequi poterunt, si, quæ de sacramentorú diuinitate, et fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabunt: primum a Domino, saluatore nostro, a quo nihil nisi perfectissimú proficisci potest, instituta esse: præterea, cum ministrantur, spiritus sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimú nomen præsto esse: deinde, admirabili, & certa curandarum animarum uirtute prædita esse: tum, per ea immensas illas Dominicæ passionis diuitias ad nos deriuari. Postremo uero ostendent, totum Christianum ædificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti, uerum, nisi uerbi Dei prædicatione, & sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere uerendum esse, ne magna ex parte labefactatú concidat.

ut enim

ut enim per sacramenta in uitam suscipimur: ita hoc ueluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

Ex ijs quidem, quæ hactenus de sacramentis uniuerse tradita sunt, cognosci potest, quam necessarium sit ad Christianæ religionis uel doctrinam percipiendam, uel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum singulis credenda catholica Ecclesia proponit: sed, si quis diligentius Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam baptismi cognitionem a fidelibus magnopere requiri: adeo non solum frequenter, sed grauibus uerbis & spiritu Dei plenis, eius mysterij memoriã renouat, diuinitatẽ commendat, atque in eo redemptoris nostri mortem, sepulturam, & resurrectionem nobis ante oculos tum ad contẽplandum, tum ad imitandum constituit. Quare Pastores numquam se satis multam operam, & studium in huius sacramenti tractatione collocasse arbitrentur: uerum, præter eos dies, in quibus more maiorũ diuina baptismi mysteria potissimum explananda essent, in sabbatho magno Paschæ, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque cærimonijs hoc sacramentum celebrare consueuerat, alijs etiam diebus occasionem captent de hoc argumento disserendi. Atque illud in primis tempus maxime opportunum ad eam rem uideri poterit, si

rit, si interdum, cum baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinem conuenisse animaduerterint. tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc sacramentum attinent, persequi, unum saltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris baptismi cærimonijs expressam uident, pioque & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque, ijs rebus admonitus, quas in alio geri uideat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obligauerit, cum baptismo initiatus est; simulque illud cogitet, an uita, & moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Vt igitur, quæ docenda erunt, dilucide exponantur; quænam sit baptismi natura, & substantia, aperiendum est; si prius tamen ipsius uocis significatio explicetur. Ac baptismus quidem græcum esse nomen nemo ignorat: quod etsi in sacris litteris non solum eam ablutionem, quæ cum sacramento coniuncta est, sed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad passionem translatum est, significat; tamen apud Ecclesiæ scriptores non quamuis corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum sacramento coniungitur, nec sine præscripta uerborum forma ministratur. qua quidem significatione Apostoli ex Christi domini instituto frequentißime usi sunt.

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim

N fidei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

fidei appellari, quod illud suscipientes, uniuersam
D. August. *Christianæ religionis fidem profiteantur, D. Augustinus testatur. Alij uero, quia fide corda nostra illuminantur, quam in baptismo profitemur, hoc sacramentum Illuminationem uocarunt. nam &*
Hebr. 10 *Apostolus ita inquit: Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, significans.*
S. Chrys. *Chrysostomus præterea in oratione, quam ad baptizatos habuit, tum expurgationem, qua per baptismum expurgamus uetus fermentum, ut simus noua conspersio, tum sepulturam, tum plantationem, tum crucem Christi nominat: quarum omnium appellationum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere.*
S. Diony. *Cur autem D. Dionysius principium sanctissimorum mandatorum uocauerit, perspicuum est; cum hoc sacramentum ueluti ianua sit, qua in Christianæ uitæ societatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperãdi initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.*

Baptismi pro sacramẽto sumpti definitio, materia forma, effectus.

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior, & commodior esse uidetur, quã ex uerbis Domini apud Ioannẽ, et Apostoli ad Ephesios licet intelligere. nam cũ Saluator dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei: et Apostolus, cum de Ecclesia loqueretur: Mundans eam lauacro aquæ in uerbo:

ita fit ut recte, & apposite definiatur, baptismum esse sacramentum regenerationis per aquam in uerbo. Natura enim ex Adam filij iræ nascimur, per baptismum uero in Christo filij misericordiæ renascimur: siquidem dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Sed quibuscumque tandem uerbis baptismi naturam explicare contigerit, docendus erit populus, hoc sacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto certa, & sollemnia uerba necessario adhibentur, quemadmodũ semper sancti Patres docuerunt. quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur: Accedit uerbum ad elementũ, & fit sacramẽtũ. Id uero eo diligẽtius monere oportebit, ne forte fideles in eum errorẽ inducantur, ut existimẽt, quod uulgo dici solitum est, aquã ipsam, quæ ad conficiendum baptismũ in sacro fonte asseruatur, sacramentum esse. tunc enim sacramẽtũ baptismi dicendũ est, cum aqua ad abluendũ aliquem additis uerbis, quæ a Domino instituta sunt, re ipsa utimur. Iam uero, quoniam singula sacramẽta ex materia, & forma constitui initio diximus, cum generatim de omnibus sacramentis ageretur, iccirco, quæ utraque sit in baptismo, a Pastoribus declarandum erit. Materiam igitur, siue elementum huius sacramenti, esse omne naturalis aquæ genus, siue ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei,

Ioan. 1

D. Augu.

aut fontis, quæ sine ulla adiunctione aqua dici so-
Ioan. 3 let. nã & Saluator docuit: Nisi quis renatus fue-
rit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnũ
Ad Eph. 5 Dei. et Apostolus inquit, Ecclesiam lauacro aquæ
1. Ioan. 5 mundatam esse. Et in B. Ioannis epistola scriptum
legimus: Tres sunt, qni testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Quod etiam alijs sacra rum litterarum testimonijs comprobatur. Quod
Matth. 3 uero a Ioanne Baptista dictum est, uenturum esse Dominum, qui baptizaret in spiritu sancto, et igne; id quidem nullo modo de baptismi materia intelligendum est; sed uel ad intimum spiritus sancti effectum, uel certe ad miraculum referri debet, quod
Act. 2 die Pentecostes apparuit, cum spiritus sanctus e cælo in apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus dominus noster prædixit: Ioan-
Act. 1 nes quidem baptizauit aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies.

Figuræ, et prophetiæ antiquæ baptismi. Verum idem quoque a Domino tum figuris, tum prophetarum oraculis significatum esse, ex diuinis scripturis animaduertimus. Diluuium enim, quo
Gen. 6 mundus purgatus est, quod multa malitia hominũ esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, huius aquæ figuram, & similitudi-
1. Petr. 3 nem gessisse, apostolorum Princeps in priori epistola ostendit. Et maris rubri transitum eiusdem
1. Cor. 10 aquæ significationem habuisse, D. Paulus, ad Co-
4. Reg. 5 rinthios scribens, exposuit. ut interim omittamus
Ioan. 5 tum Naaman Syri ablutionem, tum probaticæ

piscinæ

piscinæ admirabilem uim, & alia id genus multa, in quibus huius mysterij symbolum inesse facile apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Isaias propheta omnes sitientes inuitat, uel quas e templo egredientes Ezechiel in spiritu uidit, tum præterea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, et menstruatæ Zacharias prænunciauit, ad salutarem baptismi aquam indicandam atque exprimendá pertineant. Quantum uero baptismi naturæ, & uirtuti consentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribens demonstrauit: sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam uitam necessarium erat, iccirco aquæ materiam, quæ numquam non præsto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectú baptismi maxime significat. ut enim aqua sordes abluit, ita etiam baptismi uim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonstrat. Accedit illud, quod, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic baptismo cupiditatú ardor magna ex parte restinguitur. Illud uero animaduertendú est, quamuis aqua simplex, que nihil aliud admistum habet, materia apta sit ad hoc sacramétum conficien-

Isa. 55
Ezech. 47
Zach. 13
D. Hiero.

dum, quoties scilicet baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex apostolorum traditione semper in catholica Ecclesia obseruatum esse, ut, cum sollemnibus cærimonijs baptismus conficitur, sacrum etiam chrisma addatur, quo baptismi effectũ magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, utrum hæc an illa uera aqua sit, qualem sacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro certo habendum esse, nũquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, baptismi sacramentum ulla ratione confici posse.

Quam sit necessaria formæ baptismi cognitio.

Sed duarum partium, ex quibus baptismus constare debet, postquam altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere; quæ est altera eius pars maxime necessaria. In huius autem sacramenti explicatione, eo maiori cura, & studio elaborandum putabunt, quod tam sancti mysterij notitia non solum sua sponte fideles uehementer delectare potest, quod quidem in omni diuinarum rerũ scientia communiter euenit, uerum etiam ad usus fere quotidianos summopere expetẽda est. Cum enim sæpe incidãt tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum sæpissime a mulierculis baptismum ministrari oportet; ita fit, ut promiscue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius sacramenti substantiam pertinent, cognita, & perspecta esse debeant. Quare dilucidis

&

& apertis uerbis, quæ facile percipi ab omnibus possint, Pastores docebunt, hanc esse profectam & absolutam baptismi formam, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ita enim a Domino, & Saluatore nostro traditum est, cum apostolis apud Matthæum præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ex illo autem uerbo, Baptizantes, catholica Ecclesia, diuinitus edocta, optime intellexit, in huius sacramenti forma actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cum dicitur: Ego te baptizo. Ac quoniam, præter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem causam, quæ baptismum efficit, significare oportebat, iccirco illud pronomen, TE, & distincta diuinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta sacramenti forma ijs uerbis concludatur, quæ modo exposita sunt: Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Neque enim sola filij persona, de quo a Ioanne scribitur; Hic est, qui baptizat; sed simul omnes sanctæ Trinitatis personæ ad baptismi sacramentum operantur. Quod autem, In nomine, non, In nominibus, dictum est: hoc plane declarat unam Trinitatis naturam, & diuinitatem. etenim hoc loco nomen, ad personas non refertur, sed diuinam substantiam, uirtutem, & potestatem, quæ una & eadem est in tribus personis, significat. Sed in hac forma, quam integram, & per-

Matth. 28

Ioan. 1

fectam esse ostendimus, obseruandum est, quædam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, sacramentum confici non potest; quædam uero non ita necessaria, ut, si desint, sacramenti ratio non constet: cuiusmodi est uox illa, Ego: cuius uis in uerbo BAPTIZO continetur: immo uero in ecclesiis Græcorum uariata dicendi ratione prætermitti consueuit: propterea quod nullam fieri oportere ministri mētionem iudicarunt: ex quo factum est, ut in baptismo hac forma passim utantur: Baptizatus seruus Christi in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: a quibus tamen perfecte sacramentum ministrari, ex Concilij Florentini sententia, & definitione apparet; cum his uerbis satis explicetur id, quod ad baptismi ueritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc re ipsa peragitur. Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum apostoli
Act. 2 in nomine tantum domini Iesu Christi baptizarēt;
Act. 8 id quidem spiritus sancti afflatu eos fecisse, exploratum nobis esse debet; ut initio nascentis Ecclesiæ Iesu Christi nomine prædicatio illustrior fieret, diuinaque, & immensa eius potestas magis celebraretur. Deinde uero rem penitus introspicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ ab ipso Saluatore præscriptæ sunt. qui enim Iesum Christum dicit, simul etiam patris personam, a quo unctus, & spiritum sanctum, quo unctus est, significat. Quamquam dubium fortasse uideri potest, an huiusmodi forma apo-
stoli

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

stoli aliquem baptizauerint, si Ambrosii, & Basilij, sanctissimorum, & grauissimorum Patrum, auctoritatem sequi uolumus, qui ita baptismum in nomine Iesu Christi interpretati sunt, ut dixerint, ijs uerbis significari baptismum, non qui a Ioanne, sed qui a Christo domino traditus esset, tametsi a cõmuni, & usitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, apostoli non discederẽt. Atque hoc loquẽdi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas usus uidetur, cum inquit: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Saluator & Dominus noster seruandam præceperat, baptizatos esse. S. Ambr. & Basilius Ad Gal. 3

Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptismi substantiam maxime pertinent, fideles docere satis fuerit. Quoniam uero in hoc sacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem seruari oportet; iccirco eius quoque partis doctrina a Pastoribus tradẽda est, atque ab eis breuiter explicandum, communi Ecclesiæ more & consuetudine receptum esse, ut baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. nam qui hoc sacramento initiari debẽt, uel in aquam mergũtur, uel aqua in eos infunditur, uel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus quicumque seruetur, baptismum uere perfici credendum est. aqua enim in baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutionem, quam efficit: quare baptismus ab Apostolo Ad Eph. 5

lauacrum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

lauacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Ecclesia obseruatū animaduertimus; quam uel aquæ effusione, quod nunc in frequenti usu positum uidemus, uel aspersione, quemadmodum a Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei ueritatem traduxit, & baptizauit. Vtrum uero unica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. utrouis enim modo & antea in Ecclesia baptismū uere confectum esse, & nunc cōfici posse, ex D. Gregorij Magni epistola, ad Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen a fidelibus is ritus, quem unusquisque in sua ecclesia seruari animaduerterit. Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus uigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem uerba sacramenti, quæ formam continēt, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse. His expositis, conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, baptismum, quemadmodum & reliqua sacramenta, a Christo domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt, explicabūtq. duo diuersa tempora baptismi notanda esse; alterum, cum Saluator eum instituit; alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac, quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc sacramentum

[Margin notes: Act. 2 — S. Gregorius.]

institutum

institutum esse perspicitur, cũ ipse a Ioanne baptizatus sanctificandi uirtutem aquæ tribuit. testantur enim sanctus Gregorius Nazanzenus, & Augustinus, eo tempore aquæ uim generandi in spiritualem scilicet uitã datã esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, nõ mundari indigens, sed tactu mũdæ carnis aquas mundans, ut uim abluendi habeant. Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quod tunc sanctißima Trinitas, in cuius nomine baptismus conficitur, numen suum præsens declarauit. Vox enim patris audita est: filij persona aderat: & spiritus sanctus in columbæ specie descendit: præterea cæli aperti sunt, quo nobis iam per baptismum licet ascendere. Quod si quis scire cupiat, quanam ratione tanta, et tam diuina uirtus a Domino aquis tributa sit: id quidẽ humanam intelligentiam superat: hoc uero satis percipi a nobis potest, baptismo a Domino suscepto, sanctissimi, & purißimi eius corporis tactu aquam ad baptismi salutarem usum consecratã esse, ita tamen, ut hoc sacramentum, etsi ante paßionem institutum fuerit, a passione tamen, quæ omnium Christi actionum tamquam finis erat, uim, & efficientiam duxisse, credendum sit. Sed de altero etiam, quo scilicet tẽpore lex de baptismo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter sacros scriptores cõuenit, post Domini resurrectionem, cũ apostolis

B.Gregorius Nazanzen. & S.August.

Matth. 3
Mar. 1
Luc. 3

Marc. 16

Matth.28 apostoli præcepit; Euntes docete omnes gentes baptizátes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: ex eo tempore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de baptis
1.Petr.1 mo teneri cœpisse. Quod quidem ex apostolorum
Ad Eph.5 Principis auctoritate colligitur, cum inquit: Regenerauit nos in spem uiuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Idemq. ex illo Pauli loco; Se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, (cum de Ecclesia loqueretur) mundans eá lauacro aquæ in uerbo; licet cognosere. uterque enim baptismi
Ioan.3 obligationem ad tempus, quod mortem Domini cõ secutum est, uidetur retulisse: ut dubitandum nullo modo sit, uerba etiam illa Saluatoris; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei; id ipsum tempus spectasse, quod post passionem futurum erat. Ex his igitur, si accurate a Pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quin fideles maximam in hoc sacramento dignitatem agnoscant, ac summa animi pietate uenerétur: præsertim uero cú cogitarint, præclara illa, & amplissima munera, quæ, cum Christus dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt, singulis, cum baptizantur, intima
4.Reg.6 spiritus sancti uirtute donari, atque impertiri. Vt enim si, quemadmodum Elisei puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut cælestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere putandus esset, quem diuina baptismi mysteria in maximam

admira

admirationem nō traducerent: cur idem etiam euē turum non existimemus, cum a Pastoribus huius sacramenti diuitiæ ita expositæ fuerint, ut eas fideles si non corporis oculis, at mentis acie, fidei splendore illuminatæ, contemplari queant?

Iam uero, a quibus ministris hoc sacramentum conficiatur non utiliter modo, sed necessario, tradendū uidetur; tum ut ij, quibus præcipue hoc munus commissum est, illud sancte, & religiose curare studeāt; tum ut ne quis, tamquā fines suos egressus, in alienam possessionem intempestiue ingrediatur, uel superbe irrumpat, cum in omnibus ordinem seruādum esse Apostolus admoneat. Doceantur igitur fideles triplicem esse eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos, & sacerdotes collocandos esse; quibus datum est, ut iure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant. ijs enim in apostolis præceptum est a Domino; Euntes baptizate: quamuis Episcopi, ne grauiorem illā docendi populi curam deserere cogerentur, baptismi ministerium sacerdotibus relinquere soliti essent. Quod uero sacerdotes iure suo hanc functionem exerceant, ita ut præsente etiam Episcopo ministrare baptismum possint, ex doctrina Patrum, & usu Ecclesiæ constat. nam cum ad Eucharistiā consecrandam instituti sint; quæ est pacis & unitatis sacramentum: consentaneum fuit, potestatem ijs dari omnia illa administrandi, per quæ necessario huius pacis, & unitatis quilibet particeps fieri posset.

Qui proprij ministri baptismi.

1. Cor. 4

Matth. 28

posset. Quod si aliquãdo Patres sacerdotibus, sine Episcopi uenia, baptizãdi ius permissum nõ esse dixerunt; id de eo baptismo, qui certis anni diebus sollemni cærimonia administrari cõsueuerat, intelligendum uidetur. Secũdum ministrorum locum obtinent Diaconi; quibus, sine Episcopi, aut sacerdotis concessu, non licere hoc sacramẽtum administrare, plurima sanctorũ Patrum decreta testãtur. Extremus ordo illorum est, qui, cogente necessitate, sine sollemnibus cærimonijs baptizare possunt: quo in numero sunt omnes, etiã de populo, siue mares, siue feminæ, quãcumque illi sectam profiteãtur. nam & Iudæis quoque, & infidelibus, & hæreticis, cũ necessitas cogit, hoc munus permissum est; si tamẽ id efficere propositũ eis fuerit, quod Ecclesia catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem cum multa ueterum Patrum, & Conciliorũ decreta confirmarunt; tũ uero a sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitũ est, qui dicere audeãt, baptismũ qui etiã datur ab hæreticis in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, cũ intentione faciẽdi quod facit Ecclesia, nõ esse uerũ baptismũ. In quo profecto summam Domini nostri bonitatẽ, et sapiẽtiã licet admirari. nã cum hoc sacramentũ necessario ab omnibus percipiendũ sit; quemadmodum aquã eius materiam instituit, qua nihil magis cõmune esse potest; sic neminem ab eius administratione excludi uoluit; quãuis, ut dictum est, non omnibus liceat sollemnes cærimonias adhibere: non quidem

Cõc. Triden.

quod

quod ritus, aut cærimoniæ plus dignitatis, sed quod minus necessitatis, quã sacramentũ, habeant. Neque uero, hoc munus ita omnibus promiscue permissum esse, fideles arbitrentur, quin ordinẽ aliquẽ ministrorũ statuere maxime deceat. mulier enim si mares adsint, laicus itẽ præsente clerico, tum clericus coram sacerdote, baptismi administrationẽ sibi sumere non debent. Quãquam obstetrices, quæ baptizare cõsueuerunt, improbandæ nõ sunt, si interdum, præsente aliquo uiro, qui huius sacramenti conficiendi minime peritus sit, quod alias uiri magis proprium officium uideretur, ipsæ exequantur.

Accedit autẽ ad eos ministros, qui, ut hactenus declaratũ est, baptismũ cõficiunt, alius etiam ministrorũ genus, qui ad sacrã, & salutarẽ ablutionem celebrandã ex uetustissima catholicæ Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent. ij nunc patrini, olim susceptores, spõsores, seu fideiussores, cõmuni uocabulo, a rerũ diuinarum scriptoribus uocabãtur. De quorum numero, quoniã ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Pastoribus agendũ erit; ut fideles intelligant, quæ potissimum ad illud recte perficẽidum necessaria sint. In primis uero explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad baptismum præter sacramenti ministros patrini etiã, et susceptores adiũgerentur. quod quidẽ optimo iure factũ esse, omnibus uidebitur, si meminerint, baptismũ esse spiritualem regenerationem, per quã filij Dei nascimur. de ea enim ita loquitur D. Petrus: Sicut modo geniti infantes 1. Pet. 2

De patrinis baptizandorũ.

rationem

rationabiles, sine dolo lac concupiscite. Vt igitur, postquam aliquis in hanc lucem editus est, nutrice, et pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, et bonis artibus erudiatur: ita etiam necesse est, ut, qui ex baptismi fonte uitam spiritualem uiuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, a quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem uiri perfecti, iuuante Domino, euadant; cum præsertim Pastoribus, qui publicæ parochiarum curationi præpositi sunt, tantum temporis non supersit, ut priuatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Huius autem uetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium a D. Dionysio habemus, cum inquit: Diuinis nostris ducibus (sic enim apostolos uocat) in mentē uenit, & uisum est suscipere infantes, secundum istum sanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, ueluti pædagogo, traderent, sub quo, sicut sub diuino patre, & saluationis sanctæ susceptore, reliquum uitæ puer degeret. Eandem uero sententiam confirmat Higinij auctoritas. Quamobrem sapientissime a sancta Ecclesia constitutum est, ut non solum is, qui baptizat, cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit, & cum eius ueris parentibus affinitate deuinciantur; ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri non possint, atque inita diriman-

S. Dionys.

Higinius papa.

dirimantur. Præterea docere oportet fideles, quæ sint susceptoris partes. etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum sit; quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines uideantur. Hoc igitur uniuerse susceptores semper cogitent, se hac potissimũ lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo commẽdatos habeãt, atque in ijs, quæ ad Christianæ uitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni uita præbeant, quales eos futuros esse sollemni cæremonia spoponderũt. Audiamus quid ea de re sanctus Dionysius scribat, uerba sponsoris exprimens. S.Diony. Spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam uenerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrarijs omnino, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item diuus Augustinus, Vos, inquit, ante omnia tam uiros, quam mulieres, qui filios in baptismatu suscepistis, moneo, ut cognoscatis, fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos uisi estis de sacro fonte suscipere. D. Augu. Ac profecto decet maxime, eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequẽdo numquam defatigari; & qui se alterius pædagogum, & custodem professus est, minime pati illum esse desertum, quem semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & præsidio suo egere intellexerit. Quæ autem filijs spiritualibus tradenda sint, paucis D. Augustinus comprehendit, cum de hoc D. Augu.

ipso susceptorum officio loqueretur: ait enim: Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant, et ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant; Decalogum etiam, & quæ sint prima Christianæ religionis rudimenta. Quæ cum ita se habeant; facile intelligimus, cuinam hominum generi sanctæ huius tutelæ administratio committenda non sit, nimirum iis, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut sedulo, & accurate non queant. Quocirca, præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio a carnali distet, hæretici in primis, Iudæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper uersentur, ut fidei ueritatem mendaciis obscurent, atque omnem Christianam pietatē euertant. Plures quoque ne baptizatum de baptismo suscipiant, sed ut unus tantum, siue uir, siue mulier, uel ad summum unus, & una, Tridentino Concilio statutum est; tum quia disciplinæ, atque institutionis ordo a multitudine magistrorum perturbari poterat; tū quia prouidere oportebat, ne inter plures eiusmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonii uinculo hominū inter homines societas latius diffunderetur.

Quam necessaria baptismi susceptio tā adultis, aquam infantibus.

Sed cum ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expositæ sunt, fidelibus utilissima habenda sit; tum uero nihil magis necessarium uideri

potest,

potest, quam ut doceamur, omnibus hominibus baptismi legem a domino præscriptam esse, ita ut, nisi per baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & interitum a parentibus, siue illi fideles, siue infideles sint, procreentur. Igitur sæpius a Pastoribus explicandum erit, quod apud Euangelistam legitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quam legem non solum de ijs, qui adulta ætate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse, idque ab apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia & auctoritas confirmat. Præterea, credendum est, noluisse Christum dominum baptismi sacramentum, & gratiam pueris denegari de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite prohibere ad me uenire; talium est enim regnum cælorum. quos amplexabatur, super quos manus imponebat, quos benedicebat, Deinde, cum legimus, totam aliquam familiam a Paulo baptizatam esse, satis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse. Deinde circumcisio, quæ figura fuit baptismi, eum morem maxime commendat. Pueros enim octauo die circumcidi solitos, nemo est, qui ignoret. Ac quibus circumcisio manu facta in expoliatione corporis carnis proderat, ijsdem baptismum, qui est circumcisio Christi non manu facta, prodesse perspicuum est. Postremo, ut Apostolus docet, si unius

Ioan. 3
Matth. 19
Marc. 1
1. Cor. 3
Gen. 21
Leuit. 12
Luc. 1. 2
Colos. 2
Rom. 5

delicto mors regnauit per unum; multo magis abũdantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipiẽtes, in uita regnabunt per unum Iesum Christum. Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint; multo magis per Christum dominum possunt gratiam, & iustitiam consequi, ut regnent in uita: quod quidem sine baptismo fieri nullo modo potest. Quare docebunt Pastores, infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad ueram pietatem informandam esse. nam, ut a sapiente præclare dictum est; Adolescens iuxta uiã suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Neque enim dubitare licet, quin fidei sacramẽta, cum abluuntur, accipiant; non quia mentis suæ assensione credant; sed quia parentum fide, si parẽtes fideles fuerint, sin minus, fide (ut D. Augustini D.Augu. *uerbis loquamur) uniuersæ societatis sanctorum muniuntur. etenim ab ijs omnibus recte dicimus eos baptismo offerri, quibus placet ut offerantur, & quorum charitate ad communionẽ sancti spiritus adiunguntur. Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, cum primũ id sine periculo facere liceat, ad ecclesiam deferendos, & sollemnibus cærimonijs baptizandos curent. nam cum pueris infantibus nulla alia salutis comparandæ ratio, nisi eis baptismus præbeatur, relicta sit; facile intelligitur, quam graui culpa illi sese obstringant, qui eos sacramenti gratia diutius, quam*

necessitas postulet, carere patiantur; cum præsertim, propter ætatis imbecillitatem, infinita pene uitæ pericula illis impendeant. Diuersam uero rationem in ijs seruandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat. nam Christiana quidem fides illis proponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi sunt. quod si ad dominum Deum conuertantur; tũ uero monere oportet, ne ultra tempus, ab Ecclesia præscriptum, baptismi sacramentum differant. nam cum scriptum sit; Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi sunt, perfectam conuersionem in noua per baptismũ generatione positam esse; præterea, quo serius ad baptismum ueniunt, eo diutius sibi carendum esse ceterorum sacramentorum usu, & gratia, quibus Christiana religio colitur, cum ad ea sine baptismo nulli aditus patere possit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex baptismo percipimus: siquidem non solum omnium scelerum, quæ antea admissa sunt, maculam & sordes baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit, sed diuina gratia nos ornat: cuius ope, & auxilio in posterum etiam peccata uitare possumus, iustitiáque & innocentiam tueri: qua in re summam Christianæ uitæ constare facile omnes intelligunt. Sed quamuis hæc ita sint: nõ consueuit tamẽ Ecclesia baptismi sacramentũ huic hominum generi statim

tribuere, sed ad certum tempus differendum esse constituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere supradictum est, coniunctum habet cum illis, qui rationis usu præditi sunt, baptismi suscipiendi propositum, atque consilium & male actæ uitæ pœnitentia satis futura sit ad gratiam, & iustitiam, si repentinus aliquis casus impediat, quo minus salutari aqua ablui possint. Contra uero hæc dilatio aliquas uidetur utilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Ecclesia diligenter prouidendum est, ne quis ad hoc sacramentum ficte, & simulato animo accedat, eorum uoluntas, qui baptismum petunt, magis exploratur, atque perspicitur. cuius rei causa in antiquis Conciliis decretum legimus, ut qui ex Iudæis ad fidem catholicam ueniunt, antequam baptismus illis administretur, aliquot menses inter catechumenos essent: deinde, ut fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ uitæ institutionibus erudiuntur perfectius. Præterea, maior religionis cultus sacramento tribuitur, si constitutis tantum Paschæ, & Pentecostes diebus, sollemni cærimonia baptismum suscipiant. Sed interdum tamen baptismi tempus iusta aliqua & necessaria causa differendum non est, ueluti si uitæ periculum instare uideatur, ac præsertim si illi abluendi sint, qui iam fidei mysteria plene perceperint. quod quidem Philippum, & apostolorum Principem fecisse satis constat, cum alter Candacis reginæ eunuchum, alter

Act. 8. & 10

Cornelium

Cornelium, nulla interposita mora, sed statim ut se fidem amplecti professi sunt, baptizauit.

Docēdum præterea, & populo explicandū erit, quo modo affecti esse debent, qui baptizandi sunt. in primis itaque opus est, ut uelint, propositumque illis sit, baptismum suscipere. nam cum unusquisque in baptismo peccato moriatur, & nouam uitæ rationem, & disciplinam suscipiat; æquum est, nō inuito cuiquam, aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, baptismum præberi. Quare ex sancta traditione semper seruatum animaduertimus, ut nemini baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an uelit baptizari. Nec uero in pueris quoque infantibus eam uoluntatem deesse existimandum est, cum Ecclesiæ uoluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit. Præterea, amentes, & furiosos, qui cum aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam baptismi suscipiendi uoluntatem habeant, nisi uitæ periculum immineat, baptizandos non esse: cum autem in uitæ discrimine uersantur, si, ante quam furere inciperent, eius uoluntatis significationem dederunt, abluendi sunt; sin minus, a baptismi administratione abstinendum est. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. quod si in mentis potestate numquam fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint; eos in fide Ecclesiæ non secus, ac pueros, qui ratione carent,

baptizandos esse, Ecclesiæ auctoritas, & consuetudo satis declarat. Verum, præter baptismi uoluntatem, fides etiam ea ratione, qua de uoluntate dictum est, ad consequendam sacramenti gratiam maxime necessaria est. etenim Dominus, & Salua-
Marc. 16 tor noster docuit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Deinde ut quemlibet admissorum scelerum, & male actæ uitæ pæniteat, atque ut idem in posterum a peccatis omnibus abstinere statuat, opus est. aliter enim, qui ita baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omnino repellēdus esset. nihil enim baptismi gratiæ, & uirtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & consilium, qui nullum umquam peccandi finem sibi constituunt. Cum itaque baptismus ob eam rem expetendus sit, ut Christum induamus, & cum eo coniungamur; plane constat, merito a sacra ablutione reijciendum esse, cui in uitijs, & peccatis perseuerare propositum est, præsertim uero, quia nihil eorum, quæ ad Christum, & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est: inanemque baptismum, si iustitiæ, & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelligimus, qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum, cogitat: etsi, quod ad sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine ulla dubitatione consequitur, si modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a sancta Ecclesia administratur. Quamobrē Princeps apostolorū

magnæ

magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait scriptura, compuncti corde, ab eo, & a reliquis apostolis, quid sibi faciendum esset, quæsiuerant, ita respondit: Pænitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum. & alio loco, Pænitemini, inquit, & conuertimini, ut deleantur peccata uestra. Item beatus Paulus, ad Romanos scribens, aperte ostendit, ei, qui baptizatur, omnino moriendum esse peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis uiuentes. Hæc uero si fideles sæpe meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatem uehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare, & diuinum baptismi beneficium sola sua misericordia adductus tribuit: deinde, cum sibi ante oculos proponent, quam aliena esse debeat ab omni crimine eorum uita, qui tanto munere ornati sunt; illud etiam in primis a Christiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam sancte & religiose traducere uitam studeant, perinde ac si ea ipsa die baptismi sacramentum, & gratiam consecuti essent. quamquam ad inflammandos ueræ pietatis studio animos nihil magis proficiet, quam si Pastores accurata oratione explicauerint, quinam sint baptismi effectus.

Act. 2

Act. 3

Rom. 6

Concupiscentia in renatis nõ adscribitur culpæ

De his igitur quoniam sæpe agendum est, ut fideles magis perspiciant, se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo deijci ullis aduersarii insidijs

insidijs, uel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, siue a primis parentibus origine contractum, siue a nobis ipsis commissum, quamuis etiam adeo nefarium sit, ut ne cogitari quidem posse uideatur, admirabili huius sacramenti uirtute remitti, & condonari. Id uero multo ante ab Ezechiel prænunciatum est, per quem dominus Deus ita loquitur: Effundam super uos aquam mundam, & mũdabimini ab omnibus inquinamentis uestris. Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subiecit: Et hæc quidẽ fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Atque hanc doctrinam perpetuo a sancta Ecclesia traditam esse, perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de baptismo paruulorum conscripsit, ita testatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum originale: regenerante autem spiritu, non solum originalium, sed etiam uoluntariorum peccatorum fit remissio. Et sanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptismate condonata sunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cum anathema in eos decreuit, qui aliter sentire auderent, quiue asseuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli, aut radicitus euelli,

Eze. 36

1. Cor. 6

D. August.

S. Hiero.

sed

sed quodammodo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut eiusdem sanctæ Synodi uerbis utamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis est his, qui uere consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt. Ac fateri quidem oportet, sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam uel fomitem remanere: sed illa uere peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Augustini sententia, in paruulis baptizatis concupiscentiæ reatus absoluitur, ad agonem relinquitur. atque idem alibi testatur: Concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet. concupiscentia enim, quæ ex peccato est, nihil aliud est, nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans: qui tamen motus si uoluntatis consensum, aut negligentiam coniunctam nō habeat, a uera peccati natura longe abest. Ac cum D. Paulus inquit; Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces; ex his uerbis non ipsam concupiscendi uim, sed uoluntatis uitium intelligi uoluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius, ita scribens: Si qui sunt qui dicant peccata in baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius? cum per

Trid. Syn.

D. Augu.

Rom. 7

D. Greg.

fidei

fidei sacramentum anima, peccatis radicitus absoluta, soli Deo inhæreat. Atque ad eam rem demonstrandam Saluatoris nostri testimonio utitur, cum apud sanctum Ioannem ait: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mũdus totus. Quod si cui expressam huius rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naaman Syrij leprosi historiam, qui cũ septies Iordanis aqua se abluisset, testante scriptura, ita a lepra mundatus est, ut eius caro, caro pueri uideretur. Quare baptismi proprius effectus est, peccatorum omnium, siue originis uitio, siue nostra culpa contracta sint, remissio: cuius rei causa a Domino, & Saluatore nostro institutum esse, clarissimis uerbis apostolorum Princeps, ut alia testimonia omittamus, explicauit, cum inquit: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.

Ioan. 13

4. Reg. 5

Act. 2

Per baptismum non solum precedentia peccata, sed illorũ etiam pœnas remitti: & cur non restituatur status naturæ integræ.

Iam uero, in baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam, & scelerum pœnæ omnes a Deo benigne condonantur. nam, etsi omnibus sacramẽtis hoc commune est, ut per illa uirtus passionis Christi domini communicetur: de solo tamen baptismo dictum est ab Apostolo, nos per ipsum Christo cõmori, & sepeliri. ex quo sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima sacramenti iniuria fieri non posse, ut ei qui baptismo expiandus sit, eiusmodi pietatis officia, quæ usitato nomine sancti Patres opera satisfactionis uocarunt, imponantur

imponantur. Nec uero, quæ hoc loco traduntur, ueteris Ecclesiæ cõsuetudini aduersãtur: quæ olim Iudæis, cũ baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies ieiunarent. neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat; sed qui baptismum percepissent, ea ratione admonebãtur, ut sacramenti dignitatem uenerantes, ieiuniis, & orationibus aliquandiu sine intermissione operam darent. Sed quamquam in baptismo pœnas peccatorum condonari exploratum esse debet: ab eo tamẽ pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod scelus persoluẽdæ sunt, nemo liberatur; ita ut, qui morte dignus sit, per baptismum a pœna, quæ legibus constituta est, eripiatur. tametsi uehementer laudanda esset eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduersionem, ut Dei gloria in suis sacramentis illustrior fieret, sontibus remitterent, ac condonarent. Efficit præterea baptismus post huius uitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem: siquidẽ merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est, ei cõmorimur. Si enim, ut inquit Apostolus, complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Rom. 6.

Quod si quærat aliquis, cur statim post baptismum in hac etiam mortali uita his incõmodis nõ careamus, atque ad perfectum illum uitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante pecca-

peccatum collocatus fuerat, sacræ ablutionis uirtute non transferamur; id quidem duabus potissimum de causis factum esse, respondebitur. Quarum prima est, quod nobis, qui per baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipsi capiti nostro tributum esset. Cum igitur Christus dominus, etsi ab initio ortus sui gratiæ, & ueritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam suscepit, non antea deposuit, quam passionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis uitæ gloriam resurrexit: quis miretur, cum uideat fideles, qui iam per baptismum cælestis iustitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore uestiri, ut, postquam multis laboribus pro Christo perfuncti, & morte obita denuo ad uitam reuocati fuerint, tandem digni sint, qui cum Christo æuo sempiterno perfruantur? Altera uero causa, cur in nobis post baptismum infirmitas corporis, morbus, dolorum sensus, concupiscentiæ motus relinquatur, illa est, ut scilicet tamquam segetem, & materiam uirtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia consequeremur. nam cum patienti animo uitæ incommoda omnia toleramus, prauasque animi nostri affectiones sub rationis imperium diuina ope subijcimus, certa spe niti debemus, fore, ut, si cum

Apostolo

Apostolo bonum certamen certauerimus, cursum 2. Tim. 6
consummauerimus, fidem seruauerimus, reposi-
tam quoque iustitiæ coronam reddat nobis Domi-
nus in illa die iustus iudex. Sic uero etiam cum
filijs Israel uidetur Dominus egisse: quos etsi ab
Aegyptiorum seruitute, Pharaone, atque eius
exercitu in mare demerso, liberauit, tamen non
statim in beatam illam promissionis terram in-
troduxit, sed prius in multis, uarijsque ca-
sibus exercuit; ac deinde, cum eos in promissæ
terræ possessionem misisset, ceteros quidem inco-
las e patrijs sedibus exturbauit; quasdam uero na
tiones reliquas fecit, quas delere non potuerunt,
ut populo Dei bellicæ uirtutis, & fortitudinis exer
cendæ occasio numquam deesset. Huc accedit,
quod, si per baptismum, præter dona cælestia, qui-
bus anima ornatur, corporis etiam bona tribueren
tur, dubitari merito posset, ne multi, præsen-
tis potius uitæ commoda, quam futuræ speratam
gloriam consectantes, ad baptismum uenirent; cum
tamen non falsa hæc, & incerta, quæ uidentur, sed
uera, atque æterna, quæ non uidentur, bona Chri- 2. Cor. 4
stiano homini semper proposita esse debeant. Sed in
terim tamen huius uitæ condicio, quæ miseriarum
plena est, suis uoluptatibus, & lætitiis non caret.
Quid .n. nobis, qui iam per baptismum, ueluti pal
mites, insiti sumus in Christum, iucũdius aut opta
bilius esse potest, quam, cruce in humeros nostros
sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus
defatigari

defatigari, aut periculis retardari, quo minus ad præmium supernæ uocationis Dei omni studio contendamus, alij uirginitatis lauream, alij doctrinæ, & prædicationis coronam, alij martyrij palmam, alij alia uirtutũ decora a Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huius ærumnosæ uitæ stadio exercuissemus, atque in acie inuicti stetissemus.

De eximiis baptismi fructibus.

Sed ut ad baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius sacramenti uirtute nos non solum a malis, quæ uere maxima dicenda sunt, liberari, uerum etiam eximijs bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia repletur; qua iusti, & filij Dei effecti, æternæ quoque salutis heredes instituimur. nam, ut scriptum est, qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: mundatamque Ecclesiam lauacro aquæ, in uerbo Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum, pœna anathematis proposita, decreuit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærens, ac ueluti splẽdor quidam, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasq. animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex sacris litteris aperte colligitur, cum gratiam effundi dicant, eamque spiritus sancti pignus soleant appellare. Huic autem additur nobilissimus omnium uirtutum comitatus, quæ in animam cum gratia diuinitus infunduntur. Quare,

Mar. 16
Ad Eph. 5

cum

cum Apostolus ad Titum ait : Saluos nos fecit Ad Titũ 3
per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum, saluatorem nostrum: D. Augustinus uer D. August.
ba illa, Abunde effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remissionem peccatorum, & copiam uirtutum. Iam uero per baptismum etiam Christo capiti tamquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur a capite uis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones apte exequendas mouentur: ita etiam ex Christi domini plenitudine in omnes, qui iustificantur, diuina uirtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit. Neque uero mirum cuiquam uideri debet, si, cum tanta uirtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non sine magna difficultate, & labore pias honestasque actiones inchoamus, uel certe absoluimus. id enim ob eam rem non euenit, quod uirtutes, a quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint; sed quoniam post baptismum acerrima cupiditatis pugna aduersus spiritum relicta est: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti optima spe niti debeamus, fore, ut quotidiana recte uiuendi exercitatione, quæcumque pudica sunt, quæcumque iusta, quæcumque sancta, eadem etiam facilia, &
iucunda uideantur; hæc libenter cogitemus, hæc Ad Phil. 4

alacri animo agamus, ut Deus pacis sit nobiscum. Præterea, per baptismum consignamur charactere, qui ex anima deleri numquam potest: de quo, nihil est, ut plura hoc loco disserantur; cum liceat ex ijs, quæ supra dicta sunt, cum uniuerse de sacramentis ageretur, satis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Sed quoniam ex characteris ui, & natura ab Ecclesia definitum est, baptismi sacramentum nulla ratione iterandum esse; ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, sæpe, & diligenter a Pastoribus admonendi erunt. Hoc uero docuit Apostolus, inquiens: Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per baptismum in Christo cauerent, ne uitam, quam ab illo accepissent, amitterent, cum inquit: Quod enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel: hoc uidetur aperte significare, sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuo mori per baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia, se unum baptismum credere, palam profitetur. quod quidem rei naturæ, & rationi uehementer cõsentaneum esse, ex eo intelligitur, quod baptismus est quædã spiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali uirtute semel tantum generamur, & in lucem edimur; atque, ut D. Augustinus ait, uterus non potest repeti: sic etiam una est spiritualis generatio, nec baptismus ullo umquã tempore iterandus est. Neque uero quisquã putet

eum ab Ecclesia iterari, cum, adhibita huiusmodi uerborum formula, aliquem abluit, de quo incertú est, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterú nõ baptizo: si uero nõdum baptizatus es, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. ita.n. nõ impie iterari, sed sancte cum adiunctione baptismú administrari, dicendum est. Qua in re tamen diligenter a Pastoribus aliqua prouidenda sunt, in quibus fere quotidie non sine maxima sacramenti iniuria peccatur. neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemuis sine delectu cum adiunctione illa baptizent. quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit; sed statim ei baptismum tribuunt: quin etiam, quamuis exploratum habeant, domi sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionem in Ecclesia, adhibita sollemni cærimonia, cum adiunctione repetere non dubitant. quod quidem sine sacrilegio facere non possunt: & eam maculam suscipiunt, quam diuinarum rerum scriptores Irregularitatem uocant. nam ea baptismi forma, ex Alexandri Papæ auctoritate, in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an baptismum rite susceperint. aliter uero numquam fas est, etiam cum adiunctione baptismum alicui iterum administrare. Præter cetera uero, quæ ex baptismo consequimur, illud ueluti extremum est, quo reliqua omnia

uidentur referri, quod scilicet cæli aditum, propter peccatum prius interclusum, unicuique nostrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptismi uirtute efficiuntur, ex ijs plane intelligi possunt, quæ in Saluatoris baptismo contigisse, euangelica au-
Matth. 3 Marc. 1 Luc. 3. ctoritas confirmauit. Etenim cæli aperti sunt, & spiritus sanctus columbæ specie in Christum dominum descendens apparuit. ex quo significatum est, eis, qui baptizantur, diuini numinis charismata impertiri, & cælorum ianuam reserari; non quidem ut, simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miseriarum expertes, quæ in beatam uitam cadere non possunt, pro mortali condicione immortalitatem assequentur. Atque hi quidem sunt baptismi fructus: quos, siquidem sacramenti uim spectemus, æque ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus; plus minusue cælestis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad alium, peruenire, omnino fateri oportet.

De precationibus, ritibus, & cærimoniis baptismi.

Restat nunc, ut, quæ de huius sacramenti precationibus, ritibus, & cærimonijs tradenda sint, aperte, & breuiter explicetur. Nam quod Apostolus de linguarum dono admonuit, cum inquit; Sine fructu esse, si, quæ aliquis loquitur, a fidelibus non intelligantur: idem fere ad ritus, & cærimonias transferri potest. imaginem enim, & significa-

ficationem earum rerum præseferunt, quæ in sacramento geruntur. quod si illorum signorum uim, & potestatem fidelis populus ignoret; non magna ad modum cærimoniarum utilitas futura esse uidebitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas, magnoq. in honore esse oportere. Id uero tum instituentium auctoritas, qui sine controuersia sancti apostoli fuerunt, tum finis, cuius causa cærimonias adhiberi uoluerunt, satis docet. ita enim sacramentũ maiori cum religione, ac sanctitate administrari, ac ueluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fideliũ immensa Dei beneficia magis imprimi, perspicuum est. Sed omnes cærimoniæ, & precationes, quibus in baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendæ sunt, ut in eis explicandis certus ordo a Pastoribus seruari possit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quæ, antequam accedatur ad baptismi fontem, seruantur: alterum earum, quæ, cum ad ipsum fontem uentum est, adhibentur: tertium earum, quæ, peracto iam baptismo, addi solent. In primis igitur aqua paranda est, qua ad baptismum uti oportet. Consecratur enim baptismi fons, addito mysticæ unctionis oleo. neque id omni tempore fieri permissum est: sed more maiorum, festi quidam dies,

qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo iure habendi sunt, expectantur, in quorum uigilijs sacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in ueteris Ecclesiæ more positum fuit, ut baptismus administraretur. Sed quamuis Ecclesia hoc tempore propter communis uitæ pericula eam consuetudinem retinendam non iudicarit; tamen sollemnes illos dies Paschæ, & Pentecostes, quibus baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc obseruauit. Post aquæ consecrationem, alia deinceps, quæ baptismum antecedunt, explicare oportet. afferuntur enim, uel etiam adducuntur, qui baptismo initiandi sunt, ad ecclesiæ fores, atque ab eius introitu omnino prohibentur; quod indigni sint, qui domum Dei ingrediantur, ante quam a se turpissimæ seruitutis iugum repulerint, & totos se Christo domino, eiusque iustissimo imperio addixerint. Tum uero sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant. quo cognito, primum eos Christianæ fidei doctrina, quam in baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. cuius institutionis morem a Domini Saluatoris præcepto manasse, nemo dubitare potest; cum ipse apostolis iusserit: Ite in mundum uniuersum, et do-
Marc. 16 Matth. 28 cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcumque mandaui uobis. Ex quo licet cognoscere, baptismum non esse administrandum, priusquam

priusquam summa saltem religionis nostræ capita exponantur. Quoniam uero Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta ætate fuerit; ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet; si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, sollemnemque sponsionem facit. Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum diabolum, eiusque uires frangendas, & debilitandas, sacris, & religiosis uerbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorcismum aliæ cærimoniæ: quarum singulæ, ut quæ mysticæ sint, propriam, atque illustrem significationem habent. nam cum sal in illius os, qui ad baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratiæ dono consecuturum esse, ut a peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ sapientiæ pabulo delectetur. Obsignantur præterea signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque eius intelligere, ac seruare possit. Postea uero illi nares, & aures saliua liniuntur: statimque ad baptismi fontem mittitur: ut, quemadmodum cæcus ille euangelicus, quem Dominus iusserat oculos luto illitos siloes aqua abluere, lumen recuperauit; ita etiam intelligamus sacræ ablutionis eam uim esse, ut menti ad cælestem ueritatem perspiciendam lumẽ afferat. His peractis, ad Ioan. 9

baptiſmi fontem ueniunt, ibique aliæ cærimoniæ, & ritus adhibentur; ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere. Sacerdos enim, ter conceptis uerbis, eum, qui baptizandus eſt, interrogat. Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? At ille, aut eius nomine patrinus, ad ſingulas interrogationes, reſpondet: Abrenuncio. Igitur qui Chriſto nomen daturus eſt, hoc primum ſancte, & religioſe polliceri debet, ſe diabolum, & mundum deſerere, ac nullum umquam tempus fore, in quo utrumque, ueluti hoſtem teterrimum, non deteſtetur. Deinde ad ipſum baptiſmi fontem conſiſtens, interrogatur a ſacerdote hoc modo: Credis in Deum patrē omnipotentem? Cui ille reſpondet: Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem ſuam ſollemni religione profitetur. quibus ſane duabus ſponſionibus omnem Chriſtianæ legis uim, & diſciplinam contineri perſpicuum eſt. Sed cum iam baptiſmum adminiſtrare oportet, quærit ſacerdos ab eo qui baptizandus eſt: Num baptizari uelit? quo quidē per ſe, uel eius nomine, ſi infans ſit, patrino annuente, ſtatim in nomine patris, & filij, et ſpiritus ſancti, ſalutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo, ſua uoluntate ſerpenti obediens, merito damnatus eſt: ita Dominns neminem ad ſuorum numerum, niſi uoluntarium militem, adſcribi uoluit; ut diuinis iuſſis ſponte obtēperans, æternam ſalutem conſequeretur. Iam poſt-

quam baptismus absolutus est, sacerdos summum baptizati uerticem chrismate perungit; ut intelligat se ab eo die Christo capiti tamquam membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum, & ea re Christianum a Christo, Christum uero a chrismate appellari. Quid uero chrisma significet, ex iis satis intelligi, quæ tunc sacerdos orat, D. Ambrosius testatur. Induit postea sacerdos baptizatum ueste alba, dicens: Accipe uestem candidã, quam immaculatam perferas ante tribunal domini nostri Iesu Christi, ut habeas uitam æternam. Infantibus uero, qui uestitu non utuntur, iisdem uerbis album sudariolum datur: quo symbolo significari sancti Patres docent tum resurrectionis gloriam, ad quã per baptismum nascimur; tum nitorẽ, et pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptismo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni uita baptizatus seruare debet. Et deinde cereus ardens in manum traditur: qui ostendit, fidem charitate inflammatam, quam in baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse. Ad extremum uero nomen baptizato imponitur: quod quidem ab aliquo sumendum est, qui, propter excellentem animi pietatem, & religionem in sanctorũ numerum relatus est. ita enim facile fiet, ut quiuis nominis similitudine ad uirtutis, & sanctitatis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari studeat, eum quoque precetur, & speret sibi aduocatum ad salutem

D. Ambr.

ſalutem tum animi tum corporis defendendam uenturum eſſe. Quare reprehendendi ſunt, qui gentilium nomina, & eorum præcipue, qui omnium ſceleratiſſimi fuerunt, tam diligenter cõſectantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi poſſit, quãti Chriſtianæ pietatis ſtudiũ faciendum exiſtiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari uidentur, ut uelint fidelium aures huiuſmodi profanis nominibus undique circumſonare. Hæc de baptiſmi ſacramento ſi a Paſtoribus explanata fuerint, nihil eorum fere prætermiſſum eſſe uidebitur, quæ ad hanc cognitionem maxime pertinere exiſtimanda ſunt. Demonſtratum eſt enim, quid ipſum baptiſmi nomen ſignificet; quæ ſit eius natura, & ſubſtantia; tum, ex quibus partibus conſtet. Dictum eſt, a quo inſtitutus fuerit; qui miniſtri ad conficiendum ſacramentum neceſſarij ſint, quosue tamquam pædagogos ad ſuſtentandam baptizati imbecillitatẽ adhibere oporteat. Traditum eſt etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis baptiſmus adminiſtrari debeat; quæ ſit eius uirtus, & efficientia: poſtremo, qui ritus, & cærimoniæ ſeruentur, quantum propoſita ratio poſtulabat, ſatis copioſe explicatum eſt. Quæ omnia ob eam præcipue cauſam docẽda eſſe Paſtores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo uerſentur; ut in iis, quæ adeo ſancte, & religioſe ſpoponderunt, cum baptiſmo initiati ſunt, fidem ſeruent, atque eam uitam inſtituant, quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

sanctissimæ Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

SI IN sacramento Confirmationis explicando Pastorú diligentia requirenda umquam fuit; nunc certe opus est, illud quammaxime illustrare; cũ in sancta Dei Ecclesia hoc sacramẽtũ a multis omnino prætermittatur; paucissimi uero sint, qui diuinæ gratiæ fructum, quẽ deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius sacramenti natura, ui, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipue die administrari solet, tum alijs etiã diebus, cum id Pastores commode fieri posse iudicauerint, docendi erunt, ut intelligant, non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate, & religione suscipiendum; ne ipsorũ culpa, maximoq. malo eueniat, ut frustra in eos diuinum hoc beneficiũ collatum esse uideatur. Sed ut a nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc sacramentum iccirco uocari, docendum est; quoniam, qui baptizatus est, cum ab Episcopo sacro chrismate ungitur, additis sollemnibus illis uerbis; Signo te signo crucis: & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti; nisi aliud sacramenti efficientiam impediat, nouæ uirtutis robore firmior, atq; adeo perfectus Christi miles esse incipit. In Confirmatione autem ueram et propriã

sacramēti rationē catholica Ecclesia semper agnouit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiā alij sanctissimi, & uetustissimi Pontifices aperte declarant. Ac sanctus Clemens eius ueritatis doctrinam grauiori sententia comprobare nō potuit: ait enim: Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, idest septiformem gratiam spiritus sancti percipere: cū alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui iniuria, & uoluntate, non autem necessitate compulsus, hoc sacramentum prætermiserit, ut a B. Petro accepimus, & ceteri apostoli, præcipiente Domino, docuerunt. Hanc uero eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, Vrbanus, Fabianus, Eusebius, Romani Pontifices, quēadmodum ex eorum decretis licet perspicere. Accedit præterea sanctorum Patrum consentiens auctoritas: inter quos Dionysius Areopagita, Athenarum Episcopus, cum diceret, qua ratione hoc sacrum unguentum conficere, eoque uti oporteret, ita inquit: Baptizatum sacerdotes induunt ueste congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille uero sacro, atque prorsus diuino unguento baptizatum signans, sacratissimæ communionis participē facit. Eusebius quoque Cæsariensis tantum huic sacramento tribuit, ut dicere non dubitarit; Nouatum hæreticum spiritum sanctum promereri nō potuisse; quia, cum baptizatus esset, in graui ægritudine

S. Melch. papa.

S. Clemēs papa.

S. Diony.

Eusebius Cæsariensis.

tudine signaculo chrismatis nõ est signatus. Sed cla rissima habemus huius rei testimonia tum a D. Am brosio in eo libro, quem de ijs, qui initiantur, inscripsit; tum a D. Augustino in libris, quos aduer sus Petiliani Donatistæ epistolas edidit: quorum uterque adeo de huius sacramenti ueritate nihil du bitari posse existimauit, ut eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem uer ba illa Apostoli; Nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis: alter uero, quod in psalmis legitur; Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron; tum illud eiusdem Apostoli, Charitas Dei diffusa est in cordi bus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis; ad confirmationis sacramentum referri testatus est. Quamuis autem a Melchiade dictum sit, baptismũ confirmationi maxime coniunctum esse: non idem tamen sacramentum, sed ab altero longe disiunctum, existimandum est. constat enim, uarietatem gratiæ, quã singula sacramenta tribuunt, & rei sensibus subiectæ, quæ ipsam gratiam significat, efficere, ut uaria quoque & diuersa sacramẽ ta sint. Cum igitur baptismi gratia homines in nouam uitam gignantur; confirmationis autem sacra mento, qui iam geniti sunt, uiri euadant, euacuatis, quæ erant paruuli: satis intelligitur, quantum in naturali uita generatio ab incremento distat, tan tundem inter se differre baptismum, qui regeneran di uim habet, & confirmationem, cuius uirtute fideles

S. Ambro.
D. Augu.
Ad Eph. 4
Psal. 132
Rom. 5
S. Melch. Papa.
1. Cor. 13

fideles augescunt, & perfectum animi robur assumunt. Præterea, quoniam nouum atque distinctum sacramenti genus constituendum est, ubi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facile perspici potest, quemadmodum baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maxime conducere, fidelium animos alia gratia cõfirmari, ut nullo pœnarum, suppliciorum, mortis periculo, aut metu a ueræ fidei confessione deterreantur. quod quidem cum sacro Confirmationis chrismate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius sacramenti rationem a baptismo diuersam esse. Quare Melchiades Pontifex utriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens: In baptismate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte baptismatis spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocẽtiã, cõfirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat: in baptismo regeneramur ad uitã, post baptismum ad pugnam confirmamur: in baptismo abluimur, post baptismũ roboramur: regeneratio per se saluat in pace baptismũ recipiẽtes, Confirmatio armat, atque instruit ad agones. Verum hæc iam nõ solũ ab alijs Concilijs tradita, sed præcipue a sacra Synodo Tridẽtina decreta sunt; ut iã de ijs nõ solũ aliter sẽtire, sed ne dubitare quidẽ ullo modo liceat.

S.Melch. Papa.

Trid. Syn.

De origine, auctore, materia, & for

Quoniam uero supra demonstratum est, quam necessarium esset, communiter de omnibus sacramentis docere, a quonam ortum habuerint; idem

etiam

etiam de Confirmatione tradere oportet; ut fideles hujus sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur a Pastoribus explicandum est, Christum dominum non solum eius auctorem fuisse, sed, sancto Fabiano Pontifice Romano teste, chrismatis ritum, & uerba, quibus in eius administratione catholica Ecclesia utitur, praecepisse. quod quidem ijs facile probari poterit, qui Confirmationem sacramentum esse confitētur; cum sacra omnia mysteria humanae naturae uires superent, nec ab alio, quam a Deo, possint institui. Iam uero, quae sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est. Haec autem Chrisma appellatur: quo nomine, a Graecis accepto, etsi profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo unguentum accommodarunt, quod ex oleo, & balsamo, sollemni Episcopi consecratione, conficitur. Quare duae res corporeae permistae, Confirmationis materiam praebent. quae quidem diuersarum rerum compositio quemadmodum multiplicem spiritus sancti gratiam, quae confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea sit huius sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum a sancto Dionysio, & compluribus alijs grauissimis Patribus traditum est, in primisq. a Fabiano Pontifice, qui apostolos chrismatis cōfectionem a Domino accepisse,

ma sacramenti Cōfirmationis.

S. Fab. Papa.

S. Diony.

S. Fab. Papa.

nobisque reliquisse testatus est. Neque uero ulla
alia materia, quam chrismatis, aptior uideri poterat ad illud declarandum, quod hoc sacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue sit, & natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit:
Psal. 132 quæ per spiritum sanctum a Christo capite in alios
Psal. 44 redundat, atque effunditur, sicut unguentum, quod descendit in barbam Aaron, usque in oram uestimenti eius. Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis; ac de plenitudine eius
Ioan. 1 nos omnes accepimus. Balsamum uero, cuius odoratus iucundissimus est, quid aliud significat, quam fideles, cum sacramento confirmationis perficiuntur, eam uirtutum omnium suauitatem effundere, ut illud Apostoli queant dicere; Christi bonus odor
2. Cor. 2 sumus Deo? Habet præterea balsamum eam uim, ut, quidquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat. quod quidem ad huius sacramenti uirtutem significandam ualde accommodatum uidetur; cum plane constet, fidelium animos cælesti gratia, quæ in confirmatione tribuitur, præparatos, facile a scelerum contagione defendi posse. Consecratur autem chrisma sollemnibus cærimonijs ab Episcopo. Ita enim saluatorem nostrum docuisse in extrema cena, cum chrismatis conficiendi rationem apostolis commendaret, Fabianus Pontifex, sanctitate,
S. Fab. papa. & martyrij gloria clarissimus, tradidit. Quamquá, cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. etenim in plerisque alijs sacramentis Christus ita

eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illi tribuerit. nō solum enim aquam elementum baptismi esse uoluit, cum inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnũ Dei: sed cum ipse baptizatus est, efficit ut ea deinceps ui sanctificādi prædita esset. quare dictum a S. Chrysostomo: Aqua baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuisset. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso, & tractatione non sacrauit, necessarium est, ut sanctis, & religiosis precationibus consecretur: neque ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum, pertinere potest; qui eiusdem sacramenti ordinarius minister institutus est. Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua sacramentum constituitur, forma scilicet, & uerba, quæ ad sacram unctionem adhibentur: monendique fideles, ut in hoc sacramento suscipiendo, tum maxime, cum ea pronunciari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cælesti gratiæ impedimenti esse possit. His igitur uerbis Confirmationis forma absoluitur: SIGNO TE SIGNO CRVCIS, ET CONFIRMO TE CHRISMATE SALVTIS, IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. Sed tamen, si ad ueritatem rationem quoque reuocemus, idem facile probari potest. etenim sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius sacramēti

Ioan. 3

S. Chrys.

naturam, & substantiam explicant. Atqui maxime hæc tria in Confirmatione obseruanda sunt, diuina potestas, quæ ut principalis causa in sacramẽto operatur; tum robur animi, & spiritus, quod per sacram unctionem fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem uerba illa; In nomine patris, & filij, & spiritus sancti; quæ extremo loco posita sunt: alterum ea; Confirmo te chrismate salutis; quæ in medio sunt: tertium, quæ in principio formæ locantur; Signo te signo crucis: satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius sacramenti ueram, & absolutam formam, Ecclesiæ catholicæ auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Quis proprius sacramenti Cõfirmationis minister: & de patrinis.

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum huius sacramenti administratio commissa sit. Nam cum multi sint, ut est apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittantur; necesse est, qui ueri, & legitimi eius ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum huius sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere, sacræ litteræ ostendunt. nam in Actis apostolorum legimus; cum Samaria uerbum Dei accepisset, Petrum, & Ioannem ad eos missos esse, qui orauerunt pro ipsis, ut acciperent spiritum

sanctum. nondum enim in quemquam illorum uenerat, sed baptizati tantum erant. Quo in loco licet uidere, eum, qui baptizauerat, quod tantum esset Diaconus, confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est apostolis, reseruatum esse. Quin etiam, ubicumque sacræ scripturæ huius sacramenti mentionem faciunt, idem obseruari potest. neque ad eam rem demonstrandam desunt sanctorum Patrum, atque Pontificum, Vrbani, Eusebij, Damasi, Innocentij, Leonis, clarissima testimonia; quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. D. quoq. Augustinus grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis sacramentum administrare. Ac iure quidem hoc factum esse, ut eiusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Vt enim in extruendis ædificijs, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, absolutio tamē operis ad architectum spectat: ita etiam hoc sacramentum, quo ueluti spirituale ædificium perficitur, a nullo alio, nisi a summo sacerdote, administrari opus erat. Additur uero etiam patrinus, quemadmodum in baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, qui ictibus, ac petitionibus, saluis

Vrb. pa. Eusebius. Damasus. Innocentius. Leo. D. August.

ſaluis ipſis, conficere aduerſarium poßint: quanto magis fideles, cum ſacramento Confirmationis, quaſi firmiſſimis armis tecti, ac muniti, in ſpirituale certamen, cui æterna ſalus propoſita eſt, deſcendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igitur ad huius quoque ſacramenti adminiſtrationem patrini aduocãdi ſunt, quibuscum eadem ſpiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cum de patrinis ageretur, qui ad baptismum adhibendi ſunt. Sed quoniam ſæpe euenit, ut fideles in hoc ſacramẽto ſuſcipiendo aut præpropera feſtinatione, aut diſſoluta quadam negligentia, & cũctatione utantur; (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradũ uenerũt, ut illud contemnere, & aſpernari audeant, nihil eſt quod dicamus) aperiendum eſt etiam Paſtoribus, qui, qua ætate, quo pietatis ſtudio præditi eſſe debeant, quibus Confirmationẽ dare oportet. Atque illud in primis docendum eſt, hoc ſacramentum eiuſmodi neceſſitatem nõ habere, ut ſine eo ſaluus quis eſſe non poſſit. quamquam uero neceſſarium nõ eſt, a nemine tamen prætermitti debet: ſed potius maxime cauendum eſt, ne in re ſanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur: quod enim omnibus communiter ad ſanctificationẽ Deus propoſuit, ab omnibus etiam ſummo ſtudio expetendum eſt. Ac ſanctus quidem Lucas, cũ admirabilẽ illã ſpiritus ſancti effuſionem deſcriberet, ita inquit:

Et

Et factus est repete de cælo sonus tamquam adue nientis spiritus uehementis, & repleuit totam domum. Deinde, paucis interiectis: Et repleti sunt omnes spiritu sancto. Ex quibus uerbis licet intelligere, quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figurã, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis sacramentum, cuius initium ab eo die ductum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius sacramenti ratione facile colligitur. illi enim sacro chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectum christianæ religionis habitum perducendi sunt. at nulli id non maxime conuenit. ut enim hoc spectat natura, ut, qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam ætatem perueniant, etiam si interdum, quod uult, minus assequatur: ita communis omnium mater catholica Ecclesia uehementer optat, ut in eis, quos per baptismum regenerauit, christiani hominis forma perfecte absoluatur. id autem quoniam mysticæ unctionis sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad uniuersos fideles æque pertinere. in quo illud obseruandum est, omnibus quidem post baptismum Confirmationis sacramentũ posse administrari; sed minus tamen expedire hoc fieri, ante quam pueri rationis usum habuerint. quare si duodecimus annus non expectãdus uideatur; usque ad septimum certe hoc sacramenium differre, maxime conuenit. neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut eius uirtute optime Act. 2

instructi, & parati inueniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sane pugnæ genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos esse iudicarit. Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta iam ætate confirmandi sunt, siquidem huius sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solum fidem, & pietatem afferre, sed grauiora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, ut non nisi ieiuni hoc sacramentum susciperent. quod quidem fidelibus facile persuaderi posse, existimandum est, si huius sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.

Conc. Aur.

Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc cum ceteris sacramentis commune habere, ut, nisi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat. etenim hæc sacra, & mystica signa eiusmodi eße, demonstratum est, quæ gratiam declarant, atque efficiunt. Sed præter hæc, quæ cum alijs communia censenda sunt, primum quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod baptismi gratiam perficit. qui enim per baptismum Christiani effecti sunt, quasi infantes modo geniti teneritatem adhuc & mollitiem quandam ha-

bent; ac deinde chrismatis sacramento aduersus omnes carnis, mundi, & diaboli impetus robustiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen domini nostri Iesu Christi; ex quo etiam nomen ipsum inuentum esse nemo dubitarit. Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie finxerunt; Confirmationis uocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in baptismo susceperant, confirmarét: ita ut Confirmatio nihil a catechesi differre uideatur. cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest; sed ab eo nomé rei impositum est, quod huius sacramé ti uirtute Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosque ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit: nec uero confirmat solum, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatur; Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam; in Confirmatione augmétum præstat ad gratiam; deinde non auget modo, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrime indumenti translatione scriptura significauit, atque expressit: ait enim Dominus saluator, cum de hoc sacramento loqueretur: Sedete in ciuitate, quoad usque induamini uirtute ex alto.

Cõc. Trid.

S. Melch papa.

Luc. 24

Quod si pastores uoluerint diuinã huius sacramen ti efficientiam ostendere; (hoc uero ad cõmouẽdos fidelium animos maximam uim habiturum esse, du bitari non potest) satis erit, quid ipsis apostolis euenerit, explicare. Illi enim ante passionem, uel sub ipsam passionis horam adeo infirmi, & remissi fue runt, ut, cum Dominus comprehensus est, statim se in fugam coniecerint; Petrus uero, qui Ecclesiæ petra, & fundamentum designatus erat, & summam constantiam excelsique animi magnitudinem præsetulerat, unius mulierculæ uoce perterritus, se Iesu Christi discipulum esse, non semel aut iterum sed tertio negauerit; ac post resurrectionem omnes propter metum Iudæorum inclusi domi se continue

Act. 2 rint. At uero in die Pentecostes tanta spiritus san cti uirtute omnes repleti sunt, ut, dum euangelium, quod eis commissum erat, non solũ in Iudæorum re gione, sed uniuerso orbe audacter, & libere disper gerent, nihil sibi felicius accidere posse existima-

Act. 5 uerint, quam quod digni haberẽtur, qui pro Chri sti nomine contumeliam, uincula, tormenta, cru ces perferrent. Habet præterea Confirmatio eam uim, ut characterem imprimat: quo fit, ut nulla umquam ratione iterari possit: quod etiam in baptismo supra obseruatum est: ac de sacramento or dinis quoque suo loco planius exponetur. Hæc igitur si a Pastoribus sæpe, & accurate explicata erunt; uix fieri poterit, quin fideles, cognita huius sacramenti dignitate, atque utilitate, illud

sum-

summa cum diligentia sancte, & religiose suscipere studeant. Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus & cærimonijs, quibus in hoc sacramento administrando catholica Ecclesia utitur, breuiter perstringantur. quæ explicatio quanto usui futura sit, Pastores intelligent, si quæ antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere uoluerint. Qui igitur confirmantur sacro chrismate, in fronte unguntur. nam hoc sacramento spiritus sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, ut in spirituali certamine uiriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queát. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut uerecundia, quarum affectionum signa maxime in frõte solent apparere, a libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus a ceteris ueluti miles insignibus quibusdã ab alijs distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat. Sed illud quoque sollemni religione in Ecclesia Dei seruatum est, ut in Pentecoste Act. 2 præcipue hoc sacramentum administraretur; quod hoc maxime die apostoli spiritus sancti uirtute roborati, & confirmati sint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ, quantaq. mysteria in sacra unctione cogitanda eßent. Deinde uero, qui unctus, & confirmatus est, ut meminerit se tamquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia aduersa inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab

Episco-

Episcopo cæditur. Postremo autem pax ei datur, ut intelligat se gratiæ cælestis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consecutum
Phil.4 esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de chrismatis sacramento a Pastoribus non tam quidem nudis uerbis, & oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere uideantur.

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

Qvemadmodum ex omnibus sacris mysterijs, quæ nobis tamquam diuinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus saluator noster commendauit, nullum est, quod cum sanctissimo Eucharistiæ sacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius sceleris animaduersio a Deo metuenda est, quam si res omnis sanctitatis plena, uel potius quæ ipsum sanctitatis auctorem, et fontem continet, neque sancte, neque religiose a fidelibus tractetur. id uero Apostolus & sapienter uidit, et de eo nos aperte admonuit. nam cũ declarasset, quãto illi scelere obstricti essent, qui corpus Do-
1.Cor.11 mini nõ diudicarent, statim subiecit: Ideo inter uos multi infirmi et imbecilles, & dormiũt multi. Vt igitur fidelis populus, cũ cælesti huic sacramento diuinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ
uberes

uberes fructus capiat, & iustissimam Dei iram effugiat, illa omnia a Pastoribus diligentissime exponenda erunt, quæ eius maiestatem magis illustrare posse uideantur. Qua in re opus erit, ut Pauli apostoli rationem secuti, qui se, quod a Domino acceperat, Corinthiis tradidisse professus est, in primis huius sacramenti institutionem fidelibus explicent. ita uero gestam rem esse, ex Euangelista perspicue colligitur. Cum enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos. cuius quidem amoris ut diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam iam aduenisse, ut transiret ex hoc mũdo ad Patrem; ne ullo umquam tempore a suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem, & condicionem superat, perfecit. Etenim celebrata cum discipulis agni paschalis cena, ut figura ueritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro uobis traditur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem accepit postquam cenauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. Huius ergo admirabilis sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno uocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. interdum enim

Ioan. 13

Matth. 26
Marc 4
Luc. 22

1. Cor. 11

Eucha-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Euchariſtiam appellant: quod uerbum uel bonam gratiam, uel gratiarum actionem latine reddere poſſumus. Ac recte quidem, bona gratia, dicendum eſt; tum quia uitam æterná, de qua ſcriptum
Rom.6 eſt, Gratia Dei uita æterna, præſignificat; tum quia Chriſtum dominum, qui uera gratia, atque omnium chariſmatum fons eſt, in ſe continet. Nec uero minus apte gratiarum actionem interpretamur: ſiquidem cum hanc puriſſimam hoſtiam immolamus, immenſas quotidie gratias pro uniuerſis in nos beneficijs Deo agimus, atque in primis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc ſacramento tribuit. Sed id ipſum etiam nomen cum ijs, quæ a Chriſto domino geſta eſſe in hoc myſterio
Marc.26 Marc.14 Luc.22 1.Cor.11 Pſal.100 inſtituendo legimus, optime conuenit. Etenim panem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quoque cum huius myſterij magnitudinem contemplaretur, ante quam carmen illud pronunciaret; Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe; gratiarum actionem præponendam exiſtimauit, cum inquit: Confeſſio, & magnificentia opus eius. Frequenter etiam nomine ſacrificij declaratur: de quo myſterio paulo poſt latius dicendum erit. Vocatur præterea communio: quod uerbum ex illo Apoſtoli
1.Cor.10 Damaſcenus. loco ſumptum eſſe liquet, ubi ait: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt? et panis, quẽ frangimus, nõne participatio corporis Domini eſt? Nam, ut Damaſcenus ex-

pla-

planauit, hoc sacramentũ Christo nos copulat, atq. eius carnis, & deitatis participes efficit, nosq. inter nos in eodem Christo conciliat, ac coniungit, & ueluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, ut sacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur; ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent, odiaque, dissidia, & discordias, ut teterrimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cum præsertim quoti diano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius seruare quam pacem, & charitatem, profiteamur. Sed uiaticum etiam frequenter a sacris scriptoribus appellatur; tũ quia spiritualis cibus est, quo in huius uitæ peregrinatione sustentamur; tũ quia uiam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex ueteri Ecclesiæ catholicæ instituto seruari uidemus, ut nemo fidelium sine hoc sacramento e uita excedat. Ac uetustissimi quidẽ 1. Cor. 11
Patres, Apostoli auctoritatem secuti, cenæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum uocarunt, quod ĩ illo nouissimæ cenæ salutari mysterio a Christo domino sit instituta. Neque uero propterea a cibo, aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere licet; quod ab apostolis salutariter introducta consuetudo, quemadmodum ueteres scriptores me D. Augu.
moriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac seruata est, ut a ieiunis tantum perciperetur. Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc uerum esse sacramentum, atque unum ex septem illis, quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

sancta Ecclesia semper religiose coluit, ac uenerata est. nam cum calicis consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Praeterea, ut infinita pene sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter uera sacramenta numerandum esse, perpetuo senserunt; ex ipsa ratione, & natura sacramenti idem conuincitur. etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subiecta. habet deinde gratiae significationem, & efficientiam. praeterea de Christi institutione neque euangelistae, neque Apostolus dubitādi locum relinquunt. Quae omnia cum in unum conueniant ad sacramenti ueritatem confirmandam; nullis alijs argumentis opus esse perspicitur. Sed illud diligenter Pastoribus obseruandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt. interdum enim & consecratio, & perceptio, frequenter uero & ipsum Domini corpus, & sanguis, qui in Eucharistia continetur, sacramentum uocari consueuit. ait enim D. Augustinus, sacramentum hoc duobus constare, uisibili scilicet elementorum specie, & inuisibili carne, & sanguine ipsius domini nostri Iesu Christi. Atque ad eundem modum hoc sacramentum adorandum esse, nimirum corpus & sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum haec omnia minus proprie sacramenta dici perspicuum est. Ipsae autem panis & uini species ueram & absolutam huius nominis rationem habent. Sed quantum hoc sacramentum a

D. August.

reliquis

reliquis omnibus differat, facile colligitur. nam cetera ſacramenta materiæ uſu perficiuntur, dum ſcilicet alicui adminiſtrari ea contingit. Baptiſmus enim ſacramenti naturam tunc adipiſcitur, cum re ipſa homo aqua abluitur: at uero ad Euchariſtiæ perfectionem ſatis eſt ipſius materiæ conſecratio: utrumque enim ſacramẽtum eſſe non deſinit, quamuis in pyxide aſſeruetur. Deinde in conficiendis alijs ſacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio. Etenim baptiſmi aqua, aut chriſmatis oleum, cum illa ſacramenta adminiſtrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt: in Euchariſtia uero, quod panis, & uinum ante conſecrationem erat, confecta conſecratione uere eſt corporis & ſanguinis Domini ſubſtantia. Licet autem duo ſint alementa, panis ſcilicet, & uinum, ex quibus integrum Euchariſtiæ ſacramentum conficitur: non tamen plura ſacramenta, ſed unum tantum eſſe, Eccleſiæ auctoritate docti confitemur. aliter enim ſeptenarius ſacramẽtorum numerus, quemadmodum ſemper traditum, atque a Concilijs, Lateranenſi, Florentino, & Tridentino, decretum eſt, conſtare non poterit. nam cum huius ſacramenti gratia unũ corpus myſticum efficiatur, ut ſacramentum ipſum rei, quam efficit, conueniat; unũ eſſe oportet, atque unũ quidẽ, nõ quia indiuiduum ſit, ſed quia unius rei ſignificationem habet. Nam quẽadmodum cibus, et potio, quæ duæ diuerſæ res ſunt, ad unã tantum rem adhibẽtur, ut

ſcilicet

ſcilicet uires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas ſacramenti ſpecies reſpondere, conſentaneum fuit, quæ cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinentur, & recreantur. Quare a Do-
Ioan.6 mino ſaluatore dictum eſt: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sed diligenter explicandum eſt, quid Euchariſtiæ ſacramentum ſignificet; ut fideles ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul etiam diuinarum rerum contemplatione animum paſcant. Tria uero ſunt, quæ nobis hoc ſacramento indicantur. Primum eſt Chriſti domini paſſio, quæ iá præterijt: ipſe enim docuit; Hoc
Luc.22 facite in meam commemorationem: & Apoſto-
1. Cor.11 lus teſtatus eſt; Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Alterum eſt diuina, & cæleſtis gratia, quæ præſens ad animam alendam & conſeruandam hoc ſacramento tribuitur. Quemadmodum enim baptiſmo in nouam uitá gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palam Chriſti nomen profiteri poſſimus; ita Euchariſtiæ ſacramento alimur, ac ſuſtentamur. Tertium eſt, quod futurum prænunciat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quem in cæleſti patria ex Dei promiſſione capiemus. Hæc igitur tria, quæ inſtantis, præteriti, & conſequentis temporis uarietate diſtingui perſpicuum eſt, ſacris myſterijs ita ſignificantur, ut totum ſacramentum, quamuis ex diuerſis ſpeciebus conſtet, ad ſingula
horum

borum declaranda, tamquam ad unius rei significationem, referatur. Sed in primis cognoscenda est a Pastoribus huius sacraméti materia; tum ut ipsi rite illud possint conficere; tum etiam ut fideles admoneantur, cuius rei symbolum sit, atque eius rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius sacraméti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent Matth. 26 euangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas, Chri- Mar. 14. stus dominus panem in manus accepit, benedixit, Luc 22. & fregit, dicens; Hoc est corpus meum. Apud Ioannem quoque idem Saluator noster se ipsum pané Ioan. 10. appellauit, cum inquit: Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Cum autem uaria sint panis genera, uel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex leguminibus, ceterisq. terræ fructibus cõfectus est; uel quia diuersis qualitatibus præditi sunt: (uni enim fermentum additur, alter uero ferméti omnino expers esse potest) quod ad primum attinet, Saluatoris uerba ostendunt, panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi consuetudine, cum panis absolute dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Id etiam ueteris testamenti figura declaratur. præceptum enim a Domino fuerat, ut panes propositionis, qui hoc sacramẽtum significabant, ex simila cõficerentur. Sed quemadmodum nullus panis, nisi tritiLeuit. 24. ceus, apta ad sacramentum materia putandus est;

R (hoc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

(hoc enim apostolica traditio nos docuit, & Ecclesiæ catholicæ auctoritas firmauit. ita etiam ex iis,
Matth. 26 quæ Christus dominus gessit, azymum esse debere,
Mar. 14 facile intelligitur. ipse enim primo azymorum die,
Luc. 22 quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc sacramentum confecit, atque instituit. Quod si quis Ioannis euangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante festum diem Paschæ acta esse commemorat; ea ratio facile dissolui potest. Etenim quem primum azymorum diem ceteri euangelistæ appellarũt, quod feria quinta uesperi dies festi azymorum inciperent, quo tempore Saluator noster
Ioan. 13 Pascha celebrauit; eum ipsum diem Ioannes pridie Paschæ fuisse describit; ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit.
D. Chrys. Quapropter diuus etiã Chrysostomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad uesperam azyma comedenda essent. Sed azymi panis consecratio quantum conueniat integritati, & mentis munditiæ, quã fideles
1. Cor. 5. ad hoc sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit: Expurgate uetus fermentũ, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi: etenim Pascha nostrũ immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, sacramẽtum confici nõ possit: utrumque enim panis genus

ueram & propriam panis rationem, & nomẽ habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, uel potius temeritate laudabilem ecclesiæ suæ ritum immutare: atque eo minus id facere Latinis sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera huius sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animaduertendum est, quam multa materia ad sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse; cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere. Superest, ut de altera huius sacramenti materia, & elemento dicatur. est autem uinum ex uitis fructu expressum, cui modicum aquæ permistum sit. nam Dominum saluatorem uino in huius sacramenti institutione usum esse, catholica Ecclesia semper docuit; cum ipse dixerit; Non bibam a modo de hoc genimine uitis usque in diem illum. Quo in loco Chrysostomus, De genimine, inquit, uitis, quæ certe uinum, non aquam, produxit. Vt tanto ante illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysterijs adhibendam senserunt, conuellere uideretur. Aquam uero, Dei Ecclesia uino semper admiscuit; primum, quod id a Christo domino factum esse, & Conciliorum auctoritate, & sancti Cypriani testimonio comprobatur; deinde, quod sanguinis, & aquæ, quæ ex eius

Matth. 26
Mar. 14.
S. Chryſ.
S. Cypria.

latere exierunt, hac permistione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apocalypsi legimus, populum designant: quare aqua uino admista fidelis populi cum Christo capite coniunctionem significat. atque hoc ex apostolica traditione perpetuo sancta Ecclesia seruauit. Sed quamuis aquæ admiscendæ ita graues rationes sint, ut eá sine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen si desit, sacramentum constare potest. Illud autem Sacerdotibus animaduertendum est, quemadmodum in sacris mysterijs aquam uino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse. nam ecclesiasticorum scriptorum sententia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Honorius Pontifex ita scribit: Perniciosus in tuis partibus inoleuit abusus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in sacrificio, quam uini, adhibetur; cum, secundum consuetudinem rationabilem Ecclesiæ generalis, longe plus uini, quam aquæ, adhibendum sit. Huius igitur sacramenti hæc duo tantum elementa sunt: ac merito pluribus decretis sancitum est, ne quid aliud præter panem, & uinum, quod nonnulli facere non uerebantur, offerre liceat. Sed iam uidendum est, hæc duo panis, & uini symbola quam apta sint ad eas res declarandas, quarum sacramenta esse credimus, & confitemur. Primum enim Christum nobis significant, ut uera est hominú uita. ipse enim Dominus ait: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum igitur

Apoc. 17

Honorius Papa.

Ioan. 6

corpus

corpus Christi domini uitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui eius sacramentum pure, & sancte suscipiunt; recte ijs potissimum rebus conficitur, quibus hæc uita continetur: ut fideles facile possint intelligere, pretiosi corporis, & sanguinis Christi communione mentem, animumque saturari. Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id ualent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in sacramento corporis, & sanguinis Domini ueritatem. nam cum panem, & uinum in humanam carnem & sanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus, facilius adduci possumus hac similitudine, ut credamus, panis, & uini substantiam in ueram Christi carnem, uerumque eius sanguinem cælesti benedictione conuerti. Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etsi nulla extrinsecus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnē, & sanguinē Christi uere transit: ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamē ad uitam renouamur, dum ueram uitam Eucharistiæ sacramento accipimus. Accedit ad hæc, quod, cum unum Ecclesiæ corpus ex multis mēbris cōpositum sit, nulla re magis elucet ea coniūctio, quā panis uiniq. elementis. panis enim ex multis granis cōficitur, & uinū ex multitudine racemorum existit. atque ita nos, cum multi simus, huius diuini mysterij uinculo arctissime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

Eucharistiæ conficiende forma, & illius effectus admirandi.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad consecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei causa, ut hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur; (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne, formæ ignoratione, in sacramento conficiendo a sacerdotibus turpissime peccetur. itaque a sanctis euangelistis, Matthæo, & Luca, itemque ab Apostolo docemur, illam esse formam, HOC EST CORPVS MEVM. scriptum est enim: Cenantibus illis accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum. Quæ quidem consecrationis forma cum a Christo domino seruata sit, ea perpetuo catholica Ecclesia usa est. Prætermittenda sunt hoc loco sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est; cum præsertim ex illis Saluatoris uerbis; Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoscere. nam quod Dominus faciendum præcepit, non solum ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligendum est, quæ non minus efficiendi, quam significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facile persuaderi potest. nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc sacraméto efficitur. cum autem hæc uerba id, quod fit, significent, ac declarent, hoc est panis conuersionem

Matth. 26
Mar. 14
Luc. 12
1. Cor. 10

sionē in uerum Domini nostri corpus; sequitur, formam in illis ipsis uerbis constituendam esse. in quā sententiam, quod ab Euangelista dictum est, Benedixit, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac si dixisset, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc est corpus meum. Quamuis enim Euāgelista uerba illa, Accipite, & comedite, præposuerit: illis tamen non materiæ consecrationē, sed usum tantúmodo significari, perspicuum est. quare a sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad sacramentum conficiendum necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, *in corporis, & sanguinis consecratione: aliter enim fiet, ut, si hoc sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non posit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin sacerdos, prolatis ex more, atque instituto sanctæ Ecclesiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere consecret; quamuis deinde cōtingat, ut nulli umquam sacra Eucharistia administretur. Iam uero, quod ad uini, quæ est altera huius sacramenti materia, consecrationem attinet, ob eandem causam, quam supra commemorauimus, opus est, ut sacerdos eius formam cognitam, & perspectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi, certo credendum est; Hic est calix sanguinis mei, noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ex quibus uerbis plura quidem a sacris*

Matth. 26

ſcripturis colliguntur: quædam uero in Eccleſiæ ex apoſtolica traditione conſeruata ſunt. nam quod di-
Luc. 22. *citur: Hic eſt calix: a D. Luca, & ab Apoſtolo ſcriptum eſt. Quod uero ſequitur: Sanguinis mei,*
1. Cor. 11 *uel ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum:*
Luc. 22 *partim a D. Luca, partim a D. Matthæo dictum*
Matth. 26 *eſt. Verba autem illa, Aeterni, &, Myſterium fidei, ſancta traditio, catholicæ ueritatis interpres & cuſtos, nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit, ſi, quod antea dictum eſt de forma conſecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. conſtat enim, iis uerbis, quæ uini ſubſtantiam in ſanguinem Domini conuerti ſignificant, huius elementi formam contineri. Quare cum uerba illa hoc aperte declarent, perſpicuum eſt, aliam formam conſtituendam nõ eſſe. Exprimunt autem præterea quoſdam effuſi ſanguinis in paſſione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc ſacramentum maxime pertinent. Vnus eſt aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni teſtamenti iure ad nos uenit. Alter eſt aditus ad iuſtitiam per myſterium fidei: Ieſum enim per fidem in ſanguinem eius propitiatorem Deus propoſuit, ut ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti. Tertius eſt, remiſſio peccatorum. Quoniam uero hæc ipſa conſecrationis uerba plena myſteriorũ ſunt, aptiſſimeq. ad rem cõueniunt, diligẽtius perpẽdere ea oportet.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Quod uero dicitur; Hic eſt calix ſanguinis mei;ſic intelligendum eſt: Hic eſt ſanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & apposite, dum ſanguis hic, ut eſt fidelium potus, conſecratur, calicis mentio facienda eſt.neque enim ſanguis huiuſmodi potionem ſatis ſignificare uideretur, niſi uaſe aliquo exceptus eſſet. Sequitur deinde, Noui teſtamenti: quod quidem ob eam rem additum eſt, ut intelligeremus Chriſti domini ſanguinem non figura, quemadmodum in ueteri teſtamento fiebat, (de eo enim apud Apoſtolum ad Hebræos legimus, Sine ſanguine teſtamentum dedicatum non eſſe) ſed uere, & re ipſa hominibus tradi; quod ad nouum teſtamentum pertinet: quare Apoſtolus inquit: Ideo noui teſtamenti mediator eſt Chriſtus, ut, morte intercedente, repromiſſionem accipiant, qui uocati ſunt, æternæ hereditatis. Verbum uero, Aeterni, ad hereditatem æternam, quæ Chriſti domini, æterni teſtatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum eſt. Quod ſubiungitur, Myſterium fidei; non rei ueritatem excludit, ſed, quod occulte latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſſimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa uero hiſce uerbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt ab ea, quam habent, cú baptiſmo etiam tribuuntur. nam quod ſanguinem Chriſti, ſub uini ſpecie latentem, fide cernimus, myſterium fidei dicitur. at baptiſmus, quoniam uniuerſam Chriſtianæ fidei profeſſionem complectitur, a nobis fidei ſacramentum, a Græcis myſte-

Heb. 9.

mysterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione sanguinem Domini, fidei mysterium dicimus, quod scilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credẽdum proponit, Christum dominũ uerum Dei filium, simulque Deum, & hominem, mortem pro nobis pertulisse; quæ quidem mors sanguinis sacramento designatur. Quapropter apposite hoc loco potius, quam in consecratione corporis, passio Dominica commemoratur, his uerbis; Qui effundetur in remissionem peccatorum. Sanguis enim, separatim consecratus, ad passionẽ Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim & momentum habet. Sed uerba illa, quæ adduntur; Pro uobis, &
Matth.26 pro multis; a Matthæo, & Luca, singula a singu-
Luc.22 lis sumpta sunt: quæ tamen sancta Ecclesia, spiritu Dei instructa, simul coniunxit: pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. nam si eius uirtutem inspiciamus; pro omnium salute sanguinem a Saluatore effusum esse fatendum erit: si uero fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus; non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur, Pro uobis, dixit; uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant discipuli, excepto Iuda, quibuscum loquebatur, significauit. Cum autem addidit; Pro multis; reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus

intelligi

intelligi uoluit. Recte ergo factum est, ut, pro uniuersis, non diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructũ delectis solum attulit. Atque huc spectant uerba illa Apostoli; Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit; Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius consecrationis uerbis latent mysteria; quæ Pastores assidua rerum diuinarum meditatione, & studio ipsi per se, iuuante Domino, facile assequentur.

Hebr. 9

Ioan. 17

Sed iam ad earum rerũ explicationem oratio reuertatur; quæ ut a fidelibus ignorentur, nullo modo cõmittendum est. Ac quoniam Apostolus admonet, grauissimum scelus admitti ab iis, qui non diiudicant corpus Domini; hoc in primis doceãt Pastores, animũ atque rationem a sensibus omni studio auocandam esse. si enim fideles ea tantum in hoc sacramẽto cõtineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiũt; in summã impietatem adducantur, necesse est; cum nihil aliud, præter panis, ac uini speciem, oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodo, ac uinum in sacramẽto esse iudicauerint. Curandum igitur est, ut fideliũ mentes, quam maxime fieri potest, a sensuum iudicio abstrahantur, atque ad immensam Dei uirtutem, & potentiam contemplandam excitentur. Tria enim sunt maxime admiranda, atque suscipienda, quæ in hoc sacramento

1. Cor. 11

uerbis

uerbis consecrationis effici, fides catholica sine ulla dubitatione credit, ac confitetur. Primum est, uerum Christi domini corpus, illud idem, quod natum ex uirgine, in cælis sedet ad dexteram Patris, hoc sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere; quamuis nihil magis a sensibus alienum, & remotum uideri poßit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, & si uerba consecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs sensibus percipiuntur, sine ulla re subiecta esse, mira quadam, atq; inexplicabili ratione. Ac panis quidē, et uini accidentia omnia licet uidere: quæ tamen nulli substantiæ inhærēt, sed per ipsa constant: cum panis, & uini substantia in ipsum Domini corpus & sanguinē ita mutetur, ut panis, & uini substātia omnino esse desinat. Verum, ut prius de primo agatur, conētur Pastores explicare, quam perspicua, & clara sint Saluatoris nostri uerba, quæ
Matth.26 corporis eius ueritatem in sacramento demonstrāt.
Marc.14 nam cum inquit: Hoc est corpus meum: Hic est
Luc.22 sanguis meus: nemo, qui modo sanæ mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit; præsertim cum de humana natura sermo habeatur: quam in Christo uere fuisse, catholica fides dubitare nemi-
S.Hilar. nē patitur: ut uir sanctißimus, atque doctißimus Hilarius præclare scripserit, de ueritate carnis & sanguinis Christi, cū ex ipsius Domini professione, & fide nostra, caro eius uere sit cibus, relictum nō esse

ambigendi

ambigendi locum. Verum alter præterea locus a Pastoribus enucleandus est; ex quo aperte licet cognoscere, uerum Domini corpus, & sanguinem in Eucharistia contineri. nam Apostolus posteaquã commemorauit, panem, & uinum a Domino consecratum, & sacra mysteria apostolis suis administrata esse, subiungit: Probet autẽ se ipsum homo, ac 1.Cor. 11
sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui.n.manducat, & bibit indigne, iudiciũ sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quod si, ut hæretici dictitant, nihil aliud in sacramento uenerandum esset præter memoriam & signum passionis Christi; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut se ipsos probarent? Graui enim illa, IUDICII, uoce declarauit Apostolus, nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impure sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occulte latet, ab alio ciborum genere non distinguit. quod etiam supra in eadem epistola uberius explicauit Apostolus his uerbis: Calix benedictionis, cui be- 1.Cor.10
nedicimus, non ne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quẽ frangimus, non ne participatio corporis Domini est? Quæ quidẽ uerba uerã corporis et sanguinis Christi domini substantiã demõstrãt.

Hæc igitur scripturæ loca a Pastoribus explicãda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum esse; præsertim cum hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit: ad cuius sententiæ cognitionem duplici uia &

ratione possumus peruenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. hi uero summo cõsensu omnes huius dogmatis ueritatem apertissime tradiderunt. quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, uel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fie-
D.Ambr. ri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur mysterijs, testatus est, uerum Christi corpus in hoc sacramento sumi, sicut uerum ex uirgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse. & alio loco docet, ante consecrationem panem ibi esse, post consecrationem autem carnem Christi.
D.Chrys. Accedat alter testis D. Chrysostomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cum multis alijs locis hanc ipsam ueritatem profitetur, & docet, tum uero præcipue homilia 60. de ijs, qui sacra mysteria impure sumunt, itemque homilia 44. & 45. in sanctum Ioannem: ait enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet uel cogitationibus, uel oculis nostris uideatur aduersari, quod dicitur: ipsius enim sermo infallibilis est: sensus noster facile seducitur. His uero omni ex par-
S. August. te consentiunt, quæ D. Augustinus, acerrimus catholicæ fidei propugnator, semper docuit, atque in primis titulum psalmi 33. explanans: scribit enim: Portare se in manibus suis, homini impos-

impoſſibile eſt, ſolique Chriſto conuenire poteſt: ferebatur enim ille in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum ait, Hoc eſt corpus meũ. Ac Cyrillus præterea, Iuſtinus, & Irenæus adeo aperte lib. 4. in Ioannẽ ueram Domini carnem in hoc ſacramento eſſe affirmat, ut eius uerba nullis poſſint fallacibus, & captioſis interpretationibus obſcurari. Quod ſi Paſtores alia etiam Patrum teſtimonia requirent, facile erit ſanctos Dionyſium, Hilarium, Hieronymum, Damaſcenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re grauiſſimas ſententias, doctorum, & piorum hominũ induſtria, & labore in unum congeſtas, paſſim legimus. Altera reſtat uia, qua ſanctæ Eccleſiæ iudicium in iis, quæ ad fidem pertinent, inueſtigare liceat, contrariæ ſcilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At uero conſtat, ſemper corporis Chriſti ueritatẽ in ſancto Euchariſtiæ ſacramento, ita per uniuerſam Eccleſiam diffuſam, et diſſeminatam eſſe, & conſentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare auſus eſſet, ibique ſignum tantum modo eſſe aſſereret, ſtatim in Vercellenſi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium ſententiis cõdemnatus, ipſe hæreſim ſuam anathemati addixerit. qui poſtea cum ad eandem impietatis inſaniam rediiſſet, tribus aliis Conciliis, Turonenſi, et duobus Romanis, quorum alterũ Nicolaus II, alterũ Gregorius VII, Pontifices Max.

S. Cyrill. Iuſtinus, & Irenæ.

conuocarunt, damnatus est. Eam postea sentētiam
Cōc. Lat. Innocentius III. in Concilio Lateranensi magno
Cōc. Flo. Trid. cōfirmauit: ac deinceps a Florētina, et Tridentina Synodis eiusdem ueritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Hæc igitur si pastores diligenter exposuerint; (ut nihil dicamus de ijs, qui erroribus obcæcati, nihil magis, quam ueritatis lucem, oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & uoluptate afficere poterūt; cum præsertim fidelibus dubitare nō liceat, quin inter ceteros fidei articulos huius etiā dogmatis fides comprehendatur. nam cum Dei summam omnium rerum potestatem credūt, & confitētur; credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiæ sacramento admiramur, & colimus. Deinde cum credunt sanctam Ecclesiam catholicam; necessario sequitur, ut simul credant eam esse, quā explicauimus, huius sacramenti ueritatem. Sed nihil est profecto, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi possit, cum huius altissimi sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit euangelicæ legis perfectio, cui datum est, id re ipsa habere, quod signis tantum
S. Diony. & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitus dictum est a Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter synagogam, & supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profecto satis mirari fideles num-

numquam potuerũt ſanctæ Eccleſiæ perfectionem, eiusque gloriæ altitudinem; cum inter eam & cæleſtem beatitudinem unus tantum gradus intereſſe uideatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune eſt, ut utrique Chriſtum Deum, & hominem præſentem habeamus: ſed quo uno gradu ab eis diſtamus, illi præſentes beata uiſione perfruuntur; nos præſentem, & tamen ab oculorum ſenſu remotum, ſacrorum myſteriorum admirabili integumento ſe occultantem, firma, & conſtanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc ſacramento Chriſti Saluatoris noſtri perfectiſſimam charitatem experiuntur. eius enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis ſumpſerat, a nobis numquam ſubtrahere, ſed, quantum fieri poſſet, eſſe, uerſarique nobiſcum uelle: ut illud omni tempore uere, & proprie dictum uideretur: Deliciæ meæ, eſſe cum filijs hominum. Prouer. 8

Iam uero hoc loco a Paſtoribus explicãdum eſt, non ſolum uerum Chriſti corpus, & quidquid ad ueram corporis rationem pertinet, ueluti oſſa, & neruos, ſed etiam totum Chriſtum in hoc ſacramento contineri. Docere autem oportet, Chriſtum nomen eſſe Dei & hominis, unius ſcilicet perſonæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta ſit. quare utramque ſubſtantiam, & quæ utriuſque ſubſtantiæ conſequentia ſunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & ſanguine etiam conſtat,

De concomitantia partiũ corporis chriſti in hoc ſacramento.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

complectitur: quæ omnia in ſacramento eſſe credendum eſt. nam cum in cælo tota humanitas diuinitati in una perſona & hypoſtaſi cõiuncta ſit; nefas eſt ſuſpicari, corpus, quod in ſacramento ineſt, ab eadem diuinitate ſeiunctum eſſe. In quo tamen Paſtores animaduertant, neceſſe eſt, non omnia eadem ratione, aut uirtute in hoc ſacramento contineri. Quædam enim ſunt, quæ ex ui, & efficientia conſecrationis in ſacramento eſſe dicimus. nam cum uerba illa efficiant, quidquid ſignificant, id eſſe in ſacramento ex ui ſacramẽti, diuinarum rerum ſcriptores appellarunt, quod uerborum forma exprimitur. ita ſi contingeret, ut aliquid ab aliis rebus omnino ſeiunctum eſſet, id ſolum, quod forma ſignificaret, in ſacramento eſſe, cetera non item eſſe docuerunt. quædam uero in ſacramento continentur, quod illis rebus coniuncta ſint, quæ forma exprimuntur. nam cum forma, quæ ad panem conſecrandum adhibetur, corpus Domini ſignificet, cum dicitur; Hoc eſt corpus meum: ipſum Chriſti domini corpus ex ui ſacramẽti in Euchariſtia erit. At quia corpori ſanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in ſacramento erunt omnia, non quidem ex cõſecrationis uirtute, ſed ut ea, quæ corpori coniuncta ſunt. Atque hæc ex concomitantia in ſacramento eſſe dicuntur: qua ratione totum Chriſtum in ſacramento eſſe perſpicuum eſt. ſi enim duo aliqua inter ſe re ipſa coniungantur; ubi unũ ſit, ibi alterum etiã eſſe neceſſe eſt. Sequitur itaque,
totum

totum Christum usqueadeo tam in panis, quam in uini specie contineri, ut, quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiam sanguis, & totus Christus uere inest, sic contra in uini specie non solum sanguis, sed corpus, & totus Christus uere insit. Sed quamquam hæc ita se habere, omnibus fidelibus certum & persuasissimum esse debet: optimo tamen iure institutum est, ut separatim duæ cõsecrationes fierent. Primo enim, ut passio Domini, in qua sanguis a corpore diuisus est, magis referatur: cuius rei causa in consecratione sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maxime consentaneum fuit, ut quoniam sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tamquam cibus & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est. Neque uero illud prætermittendum, non solum in utraque specie, sed in quauis utriusque speciei particula totũ Christum contineri. sic enim Augustinus scriptum reliquit: Singuli accipiunt Christum dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Atque id præterea ex euangelistis facile colligi potest. neque enim credendum est, singula panis frusta propria uerborum forma a Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque apostolis distribuenda satis futurus esset. id quod de calice factum esse apparet, cum ipse dixit: Accipite, & diuidite inter uos. Luc. 22.

D. August.

Hactenus quæ explicata sunt, eo pertinẽt, ut ostendant Pastores, uerum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistiæ sacramento contineri. Nunc, quod alterum erat propositũ, docebunt, etiã panis et uini substantiam in sacramento post consecrationem nõ remanere. Hoc uero quamuis maximam admirationem merito habere possit, tamen cum eo, quod prius demonstratum est, necessario coniungitur. Etenim si est uerum Christi corpus sub panis, & uini specie post consecrationem; omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc uel loci mutatione, uel creatione, uel alterius rei in ipsum conuersione factum esse. At uero fieri non posse constat, ut corpus Christi in sacramento sit, quod ex uno in alium locum uenerit. ita enim fieret, ut a cæli sedibus abesset: quoniam nihil mouetur, nisi locum deserat, a quo mouetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest. relinquitur ergo, ut in sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum conuertatur. quare nulla panis substantia remaneat, necesse est. Hac ratione adducti Patres, & maiores nostri, in

Lat. Cõc. Eugen. 4 Decr. Trid. Syn.

Concilijs, Lateranensi magno, & Florentino, huius articuli ueritatem apertis decretis confirmarunt: a Tridentina uero Synodo explicatius ita definitum est: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis, & uini, una cum corpore, & sanguine domini nostri Iesu Christi; anathema sit. Hæc uero ex testimonijs

scriptu-

scripturarum facile fuit colligere; primum, quod in eius sacramenti institutione ipse Dominus dixit; Matth. 26
Hoc est corpus meum. uocis enim, HOC, ea uis Mar. 14
est, ut omnem rei præsentis substantiã demonstret. Luc. 22
quod si panis substantia remaneret, nullo modo I. Cor. 11
uere dici uideretur; Hoc est corpus meum. Deinde Christus dominus apud Ioannem, Panis, inquit, Ioan. 6
quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita; panem uidelicet carnem suam uocans. Ac paulo post subiecit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. & rursus: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum ergo tam claris, & perspicuis uerbis carnem suam panem, & cibum uerum, sanguinem item uerum potum nominauerit; satis uidetur declarasse, nullam in sacramento substantiam panis, & uini remanere. Atque hanc perpetuo sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos euoluerit, facile intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: Tu fortè dicis: meus panis est usitatus: sed panis iste, pa- D. Ambr.
nis est ante uerba sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Quod quidẽ ut facilius probare posset, uaria deinde affert exẽpla, & similitudines. Alibi uero, cum uerba illa interpretaretur; Omnia, quæcumque Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra; Licet, inquit, figura panis, & uini uideatur, nihil tamen aliud, quam caro Christi, & sanguis, post consecrationem creden-

dum est. Atque eisdem fere uerbis eandem sententiam sanctus Hilarius exponens, docuit, quamuis extrinsecus panis, & uinum uideatur, uere tamen corpus, & sanguinem Domini esse. Sed moneat Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post consecrationem panis etiam uocetur. hoc enim nomine Eucharistia appellari consueuit; tum quia panis speciem habeat; tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis uim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse sacrarum litterarum consuetudinem, ut res ita appellet, cuiusmodi esse uideantur, satis ostendit, quod in Genesi dictum est, tres uiros Abrahæ apparuisse, qui tamen tres angeli erant. Et duo illi, qui apostolis, ascendente in cælum Christo domino, apparuerunt, cum essent angeli, uiri dicuntur. Difficillima est omnino huius mysterij explicatio; sed tamen conabuntur Pastores, ijs, qui magis in diuinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt, uerendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuersionis modum: quæ ita fit, ut tota panis substantia diuina uirtute in totá corporis Christi substantiam, totaque uini substantia in totam sanguinis Christi substantiam, sine ulla Domini nostri mutatione, conuertatur. neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet. quod mysterium cum D. Ambrosius declararet, Vides, inquit, quam opera-

S.Hilar. Gen.18 Act.1 D. Ambr.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta uis est in sermone domini Iesu, ut inciperent esse, quæ non erát, mundus scilicet: quáto magis operatorius est, ut sint, quæ erant, & in aliud cömutentur. In quá sententiá alij etiá ueteres, & grauißimi Patres scriptum reliquerunt: D. quidem Augustinus: Fideliter fatemur ante consecrationē panem esse, et uinú, quod natura formauit, post cōsecrationem uero carnem Christi, & sanguinē, quod benedictio consecrauit. Damascenus: Corpus secundum ueritatem cōiunctum est diuinitati, corpus ex sancta uirgine: non quod ipsum corpus assumptum de cælo descendat: sed quod ipse panis, & uinum in corpus & sanguinem Christi transmutentur. Huius itaque admirabilis conuersio cōuenienter & proprie a sancta catholica Ecclesia transubstátiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte, & proprie transformatio dici potest: ita etiam, quod in sacramento Eucharistiæ tota unius re substantia in totam alterius rei substantiam transeat, uerbum transubstantiationis recte, & sapienter a maioribus nostris inuentum est.

D. Augu.

Damascenus.

Sed illud sæpißime a sanctis Patribus repetitum fideles admonendi sunt, ne curiosius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit. nec enim percipi a nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum, quid hoc sit, fide cogno-

Sacrosanctum Eucharistiæ, sacramentum pie credēdū, noncurio se scrutādum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

cognoscendum est; quo modo fiat, curiosius nõ inquirendum. Non minorem uero cautionem Pastores adhibeant, oportet, in eo etiam mysterio explicando, quo modo Christi domini corpus uel in minima panis particula totum contineatur: uix enim umquam huiusmodi disputationes instituendæ erũt: sed tamen, quando Christiana charitas hoc postulauerit, primum quidem meminerint, fidelium animos illa uoce præmunire; Non erit impossibile apud
Luc.1 Deum omne uerbum. Deinde uero doceant, Christum dominum in hoc sacramento, ut in loco, non esse: etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua præditæ sunt: Christum uero dominum ea ratione in sacramento esse non dicimus, ut magnus, aut paruus est, quod ad quantitatem pertinet, sed ut substantia est. substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem, conuertitur. nemo uero dubitat, substantiam æque in paruo atque in magno spatio contineri. nam & aeris substantia, totaque eius natura, sic in parua, ut in magna aeris parte, itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine, insit, necesse est. Cum igitur panis substantiæ, corpus Domini nostri succedat; fateri oportet, ad eundem plane modum in sacramento esse, quo modo panis substantia ante consecrationem. ea uero utrum sub magna, an sub parua quantitate esset, nihil ad rem omnino pertinebat. Tertium restat, quod in hoc sacramento maxi-
mum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

mum atque admirabile uideatur; quod quidem, iam duobus alys explicatis, facilius a Pastoribus tractari posse, existimandum est; panis uidelicet & uini species in hoc sacramento sine aliqua re subiecta constare. Nam cum antea demonstratum sit, corpus Domini & sanguinem uere in sacramento esse, ita ut nulla amplius subsit panis, & uini substantia; quoniam ea accidentia Christi corpori, & sanguini inhærere non possunt; relinquitur, ut supra omnem naturæ ordinem ipsa se, nulla alia re nisa, sustentent. hæc perpetua, & constans fuit catholicæ Ecclesiæ doctrina; quæ etiam facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis, aut uini substantiam. Sed nihil magis fidelium pietati conuenit, quam, omissis subtilioribus quæstionibus, huius admirabilis sacramenti maiestatem uenerari, & colere; ac deinde in eo summam Dei prouidentiam suscipere, quod sacrosancta mysteria sub panis,& uini specie administranda instituerit. nam cum a cõmuni hominum natura maxime abhorreat, humanæ carnis esca, aut sanguinis potione uesci; sapientissime fecit, ut sanctissimum corpus & sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & uini, nobis administraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adiunctæ uero etiam sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quod ab infidelium calumnia liberati sumus, quas facile effugere

effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere uideremur: altera est, quod, dum corpus, & sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quo uere sit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum ualet; quæ fidem, ut sancti Gregorij sententia peruulgatum est, ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate explicanda erunt.

S. Gregorius Pont.

De multiplici & admirabili fructu tanti sacramenti.

Verum, quæ de huius admirabili sacramenti uirtute, & fructibus dici possint, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maxime necessaria uideri non debeat. Vt enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quæ de hoc sacramento tam multis uerbis disseruntur, cognoscenda sunt. Sed quoniam immensæ eius utilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt, unus, aut alter locus a Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysterijs bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit. hoc uero aliqua ex parte ita assequentur, si, omniũ sacramentorum ui, atque natura patefacta, Eucharistiam fonti, cetera riuulis comparauerint. uere enim ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cum fontem ipsum cælestium charismatum, & donorum, omniumque sacramentorum

auctorem Christum dominum admirabili modo in se contineat: a quo tamquam a fonte ad alia sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt. Commode etiam fieri uidebitur, si panis, & uini natura, quæ huius sacramenti symbola sunt, perpendatur. nam quos usus corpori panis, & uinum affert, eos omnes animæ saluti, & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistiæ sacramentum præbet. Neque enim hoc sacramentum in substantiam nostram, ut panis, & uinum, mutatur; sed nos quodammodo in eius naturam conuertimur: ut recte illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: Cibus sum grandium: cresce, & D. Augus. manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Quod si gratia, & ueritas per Iesum Christum facta est; Ioan. 1 in animam quoque influat est necesse, cum eum pure, & sancte accipit, qui de se ipso dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, Ioan. 6 in me manet, & ego in illo. Nam qui pietatis, & religionis studio affecti hoc sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittant, ut eius corpori tamquam uiua membra inserantur: siquidem scriptum est: Qui manducat me, & ipse uiuet Ioan. 6 propter me. Item: Panis, quem ego dabo,

caro mea est pro mundi uita. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, ait: Dei uerbum uniens se ipsum propriæ carni, fecit ipsam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per sacram eius carnē, & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione uiuificatiua in pane & uino. Verum, quod dicitur Eucharistia gratiā tribui, Pastores admoneant oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc sacramentum utiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non uiuit, sacra mysteria nō prodesse. ac propterea panis, & uini speciem habent, ut significetur, non quidem reuocandæ ad uitam animæ, sed in uita conseruandæ causa instituta esse.

Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiā gratia (qua omnes præditos esse oportet, ante quā sacram Eucharistiam ore contingere audeant, ne iudicium sibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum sacramentum desiderio, & uoto percipiant. Est enim omnium sacramentorum finis, & ecclesiasticæ unitatis, ac coniunctionis symbolum: neque extra Ecclesiam cōsequi gratiam ullus potest. Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conseruatur modo, sed etiam augetur, gustusque nouam quotidie ex eo uoluptatem, & suauitatē percipit; ita etiam sacræ Eucharistiæ

cibus non solum animã sustentat, sed uires illi addit, efficitque ut spiritus diuinarũ rerũ delectatione magis ac magis commoueatur: ob eam causam fit, ut, gratiam hoc sacramento tribui, recte, & uerissime dicatur. iure enim mannæ comparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur. Remitti uero Eucharistia, & condonari leuiora peccata, quæ uenialia dici solent, non est quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dũ leui aliqua in re parum offendit, totũ id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodum etiam (neque enim a proposita similitudine discedẽdum uidetur) quod innati caloris ui quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus. Quare merito a D. Ambrosio de hoc cælesti sacramento dictum est: Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Verum hæc de ijs peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in sacris mysterijs uis est, ut nos a criminibus puros, & integros, atque a tentationum impetu incolumes seruet, ac tamquam cælesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur diuus Cyprianus, cum olim a tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Christiani nominis confessionem uulgo raperentur; ne illi forte dolorum acerbitate uicti

Sap. 16

Sap. 16.

D. Ambr.

S. Cypria.

uicti, in ſalutari certamine deficerent, uetus in Eccleſia catholica mos fuit, ut eis ab Epiſcopis Dominici corporis, & ſanguinis ſacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiſcentiæ ardorem reſtinguat, neceſſe eſt. Poſtremo, ut uno uerbo omnes huius ſacraméti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum eſt, ſacræ Euchariſtiæ ſummam uim eſſe ad æternam gloriam comparandam. ſcriptum eſt enim;
Ioan.6 Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Huius uidelicet ſacramenti gratia fideles, dum hanc uitam degunt, ſumma cõſcientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur; de-
3.Reg.19 inde eius uirtute recreati, non ſecus atque Elias, qui ſubcinericij panis fortitudine ambulauit uſque ad montem Dei Horeb, cum ex uita emigrandi tépus aduenit, ad æternam gloriam, & beatitudinem aſcendant. Hæc omnia a Paſtoribus latiſſime explicabuntur, ſi uel D. Ioannis cap. 6. in quo multiplices huius ſacramenti effectus aperiuntur, tractandum ſnmpſerint; uel admiranda Chriſti domini facta percurrentes, oſtenderint, cum eos iure ac merito beatiſſimos fuiſſe exiſtimamus, in quorum tecta mortalis receptus eſt, uel qui illius ueſtis, aut fimbriæ tactu ſanitatem recuperarunt; multo nos beatiores, & feliciores eſſe, in quorum animam immortali gloria præditus ingredi
non

non grauetur, ut eius uulnera sanet omnia, eamque, amplissimis muneribus ornatam, sibi coniungat.

Verum docendum est, a quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint, neque unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata æmulari. Recte igitur, & sapienter maiores nostri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres huius sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alij enim sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non uerentur; quos Apostolus ait indigne manducare, & bibere corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit; Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & uisibiliter premat dentibus sacramēta corporis, & sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, nō solum ex his nullum capiunt fructum, sed, ipso Apostolo teste, iudiciū sibi manducant, et bibunt. Alij uero spiritu tantummodo Eucharistiā sumere dicuntur: ij sunt, qui desiderio, & uoto propositum cælestem illum panē comedunt, fide uiua incensi, quæ per dilectionem operatur: ex quo si non omnes, maximos certe utilitatis fructus consequuntur. Alij denique sunt, qui sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt; qui cum ex Apostoli doctrina prius se

De usu & modo sumendi sacramenti: deque præparatione cū animi, tum etiā corporis.

1. Cor. 11.

D. August.

1. Cor. 11

Ad Gal. 5

1. Cor. 11

proba-

probauerint, ac ueste nuptiali ornati ad diuinam banc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & cælestibus bonis priuare, qui cum ad corporis Domini sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantum sacram communionem accipere. Sed iam docendum est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, ante quam ad sacramentalem Eucharistiæ perceptionem ueniant. Ac primum quidem ut pateat, eam præparationẽ maxime necessariam esse, Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nam ante quam apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui sacramenta
Ioan. 13 daret, quamuis iam mundi essent, pedes eorum lauit; ut declararet omnem diligentiã adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cum sacra mysteria percepturi sumus. Deinde uero fideles intelligant, quemadmodum, si optime affecto, & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cælestis gratiæ muneribus ornatur, ita contra, si imparatus accipiat, nõ solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maxime salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore ijs utamur, uehementer prosint; sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque, & præclarissima Dei dona

dona, cum bene constituto animo accipiuntur, ad cælestem gloriam consequendam maximo nobis ad iumento esse; at uero, cum ijs nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem afferre. Id uero arcæ Domini exemplo comprobatur. arca enim fœderis, qua nihil præstantius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a Philisthæis 1. Reg. 5
ablata summam illis pestem, & calamitatem cum æterno dedecore coniunctam importauit. sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt, & sustentant, qui uero in stomachum uitiosis humoribus plenum infundi solent, graues morbos efficiunt. Primam itaque illam præparationē fideles adhibeant, ut discernant mensam a mēsa, hanc sacram ab alijs profanis, cælestem hunc panem a communi. atque hoc fit, cum certo credimus præsens esse uerum corpus, & sanguinem Domini, quem in cælo angeli adorant, ad Iob. 26
cuius nutum columnæ cæli contremiscunt, & pauent, cuius gloria plenum est cælum, & terra. Hoc nimirum est dijudicare corpus Domini, ut nos 1. Cor. 11
Apostolus admonuit: cuius tamen mysterij magnitudinem uenerari potius oportet, quam in disputationibus eius ueritatem curiosius perquirere. Altera uero illa præparatio maxime necessaria est, ut unusquisque a se ipso quærat, num pacem cum alijs habeat, num proximos uere atque ex animo diligat. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi Matth. 5.

recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Deinde conscientiá nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius pœnitere necesse sit; ut prius contritionis & confessionis me

Trid. Syn. dicamento illud eluatur. definitum est enim a sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati cõscientia stimulet, si sacerdotis facultas data sit, ante quam se sacramentali confeßione purgarit, quantumuis sibi contritus esse uideatur, sacram Eucharistiam accipere. Præterea, taciti cum animis nostris cogitemus, quam indigni simus, quibus diuinum hoc beneficium a Domino tribuatur: quare illud centurionis, de quo idem ipse Sal-

Matth. 8 uator testatus est, se non inuenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Exquiramus

Ioan. 21 etiam a nobis ipsis, an illud Petri usurpare nobis liceat: Domine tu scis, quia amo te. Meminisse enim oportet eum, qui sine ueste nuptiali in Domini conuiuio accubuerat, in tenebrosum carcerem coniectum, sempiternis pœnis addictum fuisse. Neque uero animi solum, sed etiam corporis præparatione opus est. nam ieiuni ad sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem a dimidia antecedentis diei nocte usque ad illud temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut

biberi

biberimus. Postulat etiam tanti sacramenti dignitas, ut, qui matrimonio iuncti sunt, aliquot dies a concubitu uxorum abstineant, Dauidis exemplo admoniti, qui cum panes propositionis a sacerdote accepturus esset, purum se, et pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies esse professus est. Hæc fere sunt, quæ maxime obseruari a fidelibus oportet, ut se ad sacra mysteria utiliter accipienda antea parent. reliqua enim, quæ hac in re prouidenda esse uideantur, ad hæc ipsa capita facile redigi poterant. 1. Reg. 21

Sed ne forte aliqui segniores ad hoc sacramentũ percipiendum reddantur, quod tãtam præparationem adhibere graue admodum, & difficile ducant; fideles sæpe admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiãt. Præterea constitutum est ab Ecclesia, ut, qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicauerit, ab Ecclesia arceatur. Neque tamen fideles hoc satis habeant, se, huius decreti auctoritati obtemperantes, semel tantummodo corpus Domini quotannis accipere; uerum sæpius iterandam Eucharistiæ communionem existiment. Vtrum autem singulis mensibus, uel hebdomadis, uel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest. ueruntamen illa est sancti Augustini norma certissima; Sic uiue, ut quotidie possis sumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum corpori in singulos dies alimentum

Eucharistiæ sacramentum quando, quoties, & a quibus sumẽdum. Cõc. Lat.

D. Augu.

ſubminiſtrare neceſſarium putant: ita etiam quoti die hoc ſacramento alendæ, & nutriendæ animæ curam non abijciant. neque enim minus ſpirituali cibo animam, quam naturali corpus, indigere perſpicuũ eſt. Vehemẽter autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, ut antea demonſtratum eſt, ex Euchariſtiæ ſacramentali cõ-

Exod. 16 munione conſequimur. Illa etiam figura erit addenda, cum ſingulis diebus corporis uires manna reficere oportebat; itemque ſanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem huius ſacramenti perceptionem magnopere commendant. neque enim

D. Augu. unius ſancti patris Auguſtini ea fuit ſententia; Quotidie peccas, quotidie ſume: ſed, ſi quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui

Act. 2 de hac re ſcripſerunt, ſenſum fuiſſe, facile comperiet. Ac tempus quidem olim fuiſſe, cum fideles quotidie Euchariſtiam acciperent, ex apoſtolorum Actis intelligemus. omnes enim, qui tunc Chriſtianam fidẽ profitebantur, uera & ſincera charitate ita ardebãt, ut, cum ſine intermiſſione orationibus, & alijs pietatis officijs operã darent, quotidie ad ſacra Dominici corporis myſteria ſumenda parati inuenirentur. Eam poſtea conſuetudinem, quæ

S. Anacletus papa. intermitti uidebatur, Anacletus, ſanctiſſimus martyr, & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, ut miniſtri, qui Miſſæ ſacrificio intereſſent, communicarent; quod ab apoſtolis conſtitutum eſſe affirmaret. Diu etiam in Eccleſia ille

mos

mos fuit, ut sacerdos, peracto sacrificio, cũ Eucharistiam sumpsisset, ad populum, qui aderat, conuersus, his uerbis ad sacram mẽsam fideles inuitaret; Venite fratres ad communionem. Tunc qui parati erant, summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed cum deinde charitas, & pietatis studium adeo refrixisset, ut raro admodum ad communionem fideles accederent; sancitum est a Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste omnes Eucharistiã sumerent: id quod postea a multis Concilijs, præsertim uero ab Agathẽsi primo confirmatum est. Ad extremum, cum eo res adducta esset, ut non modo sancta illa, & salutaris præceptio non seruaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ cõmunio differretur: decretum est in Lateranensi Concilio, ut semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini corpus acciperent: qui uero id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur. Verum quamuis hæc lex Dei, & Ecclesiæ auctoritate sancita, ad omnes fideles pertineat: docendum est tamen eos excipi, qui nondum rationis usum propter ætatis imbecillitatem habent. hi enim neque sacram Eucharistiam a profano, & cõmuni pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, et religionem afferre possunt. atque id etiam a Christi domini institutione alienissimum uidetur: ait enim: Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non esse, qui

S.Fab. papa.

Agathense 1. Cõc.

Cõc. Lat.

Matth. 26

accipiant, & comedant, satis cōstat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent: sed tamē tum ob eas causas, quæ ante dictæ sunt, tum ob alias, Christianæ pietati maxime consentaneas, tamdiu eiusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desiit. Qua uero ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quam pater, & sacerdos, cui illi confitentur peccata. ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percunctari, an huius admirabilis sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant. Amentibus præterea, qui tunc a pietatis sensu alieni sunt, sacramenta dare minime oportet: quamuis, si, ante quam in insaniam inciderint, piam, & religiosam animi uoluntatem præsetulerunt, licebit eis in fine uitæ, ex Concilij Carthaginensis decreto, Eucharistiam administrare; modo uomitionis, uel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum sit.

Quod uero ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, sanctæ Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacerdotes, corpus Domini in sacrificio conficiētes, sub utraq. specie sacram Eucharistiam sumat. nam Trid. Syn. ut a Tridentina Synodo explicatum est, quamuis Christus dominus in ultima cena altissimū hoc sacramentum in panis, & uini speciebus instituerit, & apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino saluatore constitutam esse,

ut omnibus fidelibus sacra mysteria sub utraq. specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster cum de hoc sacramento loqueretur, alterius tã tum speciei sæpius meminit, ut cum inquit: Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mũdi uita: &, Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Ioan. 6 Multis uero, & ijs quidem grauissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hãc potißimum sub altera specie communicandi consuetudinem non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret. Primum enim maxime cauendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur: quod quidẽ facile uitari posse non uidebatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset. Præterea, cum sacra Eucharistia ægrotis præsto esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutius uini species asseruaretur, coacesceret. Permulti præterea sunt, qui uini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo poßint. Quare ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis ualetudini noceret, prudentißime sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quod in pluribus prouincijs summa uini penuria laboratur: neque id aliunde, sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, & difficillimis itineribus, conuehi potest. Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæresis, qui

negabant ſub utraque ſpecie totũ Chriſtum eſſe, ſed corpus tantum exangue ſub panis, ſanguinem autem ſub uini ſpecie contineri aſſerebant. Vt igitur fidei catholicæ ueritas magis ante omnium oculos poneretur, ſapientiſſimo conſilio alterius ſpeciei, hoceſt panis communio inducta eſt. Sunt et aliæ rationes, ab ijs collectæ, qui de hoc argumento diſſerunt; quæ, ſi opus eſſe uidebitur, a Parochis afferri poterunt. Iam de miniſtro, quamuis id a nemine fere ignorari poſſit, agendum eſt; ne quid prætermiſſum ſit, quod ad huius ſacramenti doctrinam pertinere uideatur. itaque tradendum eſt, ſolis ſacerdotibus poteſtatem datam eſſe, ut ſacram Euchariſtiam conficiant, ac fidelibus diſtribuant. Eum autem morem in Eccleſia ſemper ſeruatum eſſe, ut fidelis populus a ſacerdotibus ſacramenta acciperet, ſacerdotes autẽ ſacra facientes ipſi ſe cõmu-
Trid.Syn. nicarent, ſancta Tridentina Synodus explicauit; oſtenditque hanc conſuetudinem, tamquam ab apoſtolica traditione profectam, religioſe retinendam eſſe; cum præſertim huius rei illuſtre nobis exemplum Chriſtus dominus reliquerit, qui & ſanctiſſimum corpus ſuum conſecrauit, & apoſtolis ſuis
Matth.26 manibus porrexit. Verum, ut quacumque ratio-
Mar.14 ne tanti ſacramenti dignitati conſuleretur, non modo eius adminiſtrãdi poteſtas ſolis ſacerdotibus data eſt, ſed lege etiã Eccleſia uetuit, ne quis, niſi cõſecratus eſſet, ſacra uaſa, lintea, & alia inſtrumenta, quæ ad illius cõfectionẽ neceſſaria ſũt, tractare, aut

tangere

tangere auderet; modo grauis aliqua necessitas nō incideret. Ex quo tum sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam uel consecrandam, uel administrandam, uel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea de ceteris sacramentis dictum est, ea non minus per improbos administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite seruentur; idem ualet in Eucharistiæ sacramento. neque enim hæc omnia ministrorum merito niti, sed Christi domini uirtute, & potestate geri credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistia, ut sacramentum est, explicanda erunt.

Nunc, quod restat dicendum, ut sacrificium est, explanare oportet; ut intelligant Parochi, quæ potissimum de hoc mysterio, quemadmodum sancta Synodus decreuit, Dominicis & festis diebus fideli populo tradere debeant. Etenim hoc sacramentū non solum thesaurus est cælestium diuitiarum; quo si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: sed in eo præcipua quædā ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficiis aliquam gratiam referre poßimus. At uero hæc uictima si rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim ueteris legis sacrificia, de quibus scriptum est; Sacrificiū, & oblationem noluisti: & iterum; Si uoluisses, sacrificium dedissem: utique holocaustis non delectaberis: ita placuerunt Domino, ut scriptura Deum odora-

Trid.Syn.
Psal.9
Psal.50
Ger.

odoratum esse odorem suauitatis, idest grata ei et accepta fuisse, testetur: quid nobis sperandum de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur, de quo cælestis uox bis audita est; Hic est fi-
Mat. 3. 17 lius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponét; ut, cum fideles ad rem diuinam conuenerint, attente, & religiose sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant. In primis autem docebunt, Eucharistiam duabus de causis a Christo domino institutam esse. altera est, ut cæleste animæ nostræ alimétum esset, quo uitam spiritualem tueri, & conseruare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, et cælestis pater, sceleribus nostris sæpe grauiter offensus, ab ira ad misericordiá, a iustæ animaduersionis seueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & similitudinem in agno Paschali licet animaduertere, qui ut sacrificium & sacramentum a filijs Israel offerri, & comedi consueuerat. Nec uero, cum Saluator noster Deo patri se ipsum in ara crucis oblaturus esset, ullam suæ erga nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quam cú nobis uisibile sacrificiú reliquit, quo cruétum illud, semel in cruce paulo post immolandum, instauraretur, eiusque memoria usque in finem sæculi quotidie summa cú utilitate ab Ecclesia per uniuersum orbem diffusa coleretur. Differút autem plurimum inter se hæ duæ rationes. sacramentum

mentum enim consecratione perficitur: omnis uero sacrificij uis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, uel ad ægrotum defertur, sacramenti, non sacrificij rationem habet: deinde etiam, ut sacramentum est, ijs, qui diuinam hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illas utilitates, quæ supra commemoratæ sunt: ut autem sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. nam ut Christus dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt. Iam, de huius sacrificij institutione nullum ambigendi locum sancta Tridētina Synodus reliquit: declarauit enim, in extrema cena a Christo domino institutum esse, simulque anathemate eos damnauit, qui asserant, uerum & proprium sacrificium Deo non offerri, aut, offerre, nihil aliud esse, quam Christum ad manducandum dari. Nec uero illud prætermisit, quin diligenter explicaret, uni Deo sacrificium fieri. nam etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, & honorem sanctorum celebrare consueuit; non tamen illis sacrificium, sed uni Deo, qui sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec sacerdos umquam dicere solet; Offero tibi sacrificium, Petre, uel Paule; sed, dum uni Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum martyrum insigni uictoria; eorumque

Trid. Syn.

patro

patrocinium ita implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de huius sacrificij ueritate a catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini uerbis accepit; cũ extrema illa nocte hæc
Luc.26 1.Cor. 11 *ipsa sacra mysteria apostolis commendans, Hoc facite, inquit, in meam cõmemorationem. Eos enim,*
Cõc. Tri. *quemadmodum a sancta Synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit, præcepitque, ut ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent, & offerrent. atque id etiam Apostoli uerba ad Corinthios scripta satis demonstrant,*
1.Cor.10 *cum ait: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa domini nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.*

Euchari-stiæ sacrificium figuris & prophetijs ueteris testamẽti prædictum.

Quod si ex ueteri testamento huius sacrificij figuras, & oracula requiramus: primum quidem de eo Malachias apertissime uaticinatus est, his uerbis: Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sacrificatur; & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituũ. Præterea, hæc hostia tã ante, quã post latã legem, uarijs sacrificiorũ generibus

prænun-

prænunciata eſt. Etenim bona omnia, quæ iis ſacrificiis ſignificabantur, hæc una uictima, tamquam omnium perfectio, & abſolutio, complexa eſt. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expreſſam licet uidere, quã in Melchiſedec ſacrificio. ipſe enim Saluator ſacerdotem ſecundũ ordinem Melchiſedec ſe in æternum conſtitutũ declarãs, corpus & ſanguinem ſuum in extrema cena ſub ſpeciebus panis, & uini Deo patri obtulit. Vnum itaq. & idẽ ſacrificiũ eſſe fatemur, et haberi debet, quod in Miſſa peragitur, & quod in cruce oblatũ eſt: quemadmodum una eſt & eadẽ hoſtia Chriſtus, uidelicet dominus noſter, qui ſe ipſum in ara crucis ſemel tãtummodo cruentũ immolauit. neque enim cruenta, & incruenta hoſtia, duæ ſunt hoſtiæ, ſed una tantum; cuius ſacrificiũ, poſtquam Dominus ita præcepit; Hoc facite in meam commemorationem; in Euchariſtia quotidie inſtauratur. Sed unus etiam, atque idem ſacerdos eſt Chriſtus dominus. nam miniſtri, qui ſacrificium faciunt, non ſuam, ſed Chriſti perſonam ſuſcipiunt, cum eius corpus & ſanguinem conficiunt. id quod & ipſius cõſecrationis uerbis oſtenditur. neque enim ſacerdos inquit; Hoc eſt corpus Chriſti; ſed, Hoc eſt corpus meũ: perſonam uidelicet Chriſti domini gerens, panis, & uini ſubſtantiam, in ueram eius corporis, & ſanguinis ſubſtantiam conuertit. Quæ cum ita ſint; ſine ulla dubitatione docendum eſt, id quod etiam ſancta Synodus explicauit, ſacroſanctum Miſſæ

Hebr. 7

Luc. 22

1. Cor. 11

ſacrifi-

sacrificium esse non solum laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij, quod in cruce factum est, sed uere etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare si puro corde, & accensa fide, & intimo nostrorum scelerum dolore affecti hanc sanctissimam hostiam immolemus, & offeramus; dubitandum non est, quin misericordiam
Ad Heb. 4 a Domino consecuturi simus, & gratiarum in auxilio opportuno. huius enim uictimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, et pænitentiæ donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem & sollemnis est illa Ecclesiæ precatio; Quoties huius hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur: nimirum uberrimi illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum sacrificium
Trid. Syn. ad nos manāt. Deinde uero huius sacrificij eam uim esse, Parochi docebunt, ut non solum immolanti, & sumenti prosit, sed omnibus etiam fidelibus, siue illi nobiscum in terris uiuant, siue, iam in Domino mortui, nondum plane expiati sint. Neque enim minus ex apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quam pro uiuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, & angustijs. Ex quo facile perspicitur, omnes Missas cōmunes censendas esse, ut quæ ad cōmunem omniū fideliū utilitatē, & salutem pertineant. Habet autē hoc sacrificium multos, eosq. maxime insignes, ac sollemnes ritus, quorū nullus superuacaneus, aut
inanis

inanis existimandus est; uerum omnes eo spectant, ut & tanti sacrificij maiestas magis eluceat, et salutaribus mysterijs intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo sacrificio occultæ sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est ut plura dicamus, tum quia hoc argumentú longiorem explicationem postulare uidetur, quã propositæ institutioni conueniat; tum quia innumerabiles pene libellos, & commentarios, qui de hac re a pijs & doctissimis uiris conscripti sunt, sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum, quæ ad Eucharistiam, tum qua sacramentum, tum qua sacrificium sit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, exposuisse.

DE PAENITENTIAE SACRAMENTO.

Quemadmodum humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamq. in se ipso quisque facile experitur: ita, quantã habeat necessitatem pœnitentiæ sacramentum, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quæ a Parochis in unoquoq. argumẽto adhibẽda est, ex rei, quã tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet; omnino fatebimur, eos nũquã in huius loci explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis uideri possit. quin etiã de hoc sacramẽto, quã de baptismo, eo accuratius agendú est, quod baptismus semel tantú administratur, nec iterari potest; pœnitẽtiæ uero toties locus datur, eiusque repetendæ toties necessitas imposita ẽ, quoties post baptismú peccare cõtingat.

Syn. Trid. *ita enim a Tridentina Synodo dictum est, sacramentum pœnitentia non secus lapsis post baptismū, ac baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: uulgataque illa sancti Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comprobatur, pœnitentiam esse secundam tabulam. Vt enim, confracta naui, unū uitæ seruandæ perfugium reliquum est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, post amissam baptismi innocentiam, nisi quis ad pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint; ne forte in eis rei maxime necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut diuina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in uia Domini progredi possint. quod si nōnumquā offenderint, tum uero summam Dei benignitatem intuentes, qui tamquam bonus pastor ouium suarū uulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimum pœnitentiæ medicamentum numquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.*

S. Hierō.

De ꝓpria pœnitentiæ significatione.

Vt autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est uaria huius nominis potestas, & notio: ne aliquis ambiguitate uocis in errorem inducatur. Nonnulli enim pœnitentiam pro satisfactione accipiunt. Alij, a catholicæ fidei doctrina longissime remoti, cum arbitrentur pœnitentiā nullam temporis

prӕte-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

præteriti rationem habere, nihil aliud, quam nouã uitam, esse definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse huius nominis significationem. Primum enim pænitentia de ijs dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius 2. Cor. 7 cogitationis, bonum ne an malum fuerit. Sic omnes pænitet, quorum tristitia secundum sæculum est, non secundum Deum; cuiusmodi pænitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est pænitentia, cum quis ex scelere admisso, quod quidẽ antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa concipit. Tertia est, cum non solum admißi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, uel eius doloris externum etiam aliquod signum damus, uerum unius Dei causa in eo mærore sumus. Ac singulis quidem pænitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, pænitentiæ uox proprie conuenit. nam cum in sacris Gen. 6 litteris Deum pænitere legimus, id per translatio- 1. Reg. 15 Psal. 105 nem dici perspicuum est. eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacræ Hiere. 26 litteræ utuntur, cum Deum mutare aliquid constituisse declarant: quod non aliter facere uideatur, quam homines: quos si alicuius rei pæniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptũ est, pænituisse eum, quod hominem fecisset: & Gen. 6 alio loco, quod Saul regem cõstituisset. Verum in- 1. Reg. 15 ter has pænitentiæ significationes magnum discrimen obseruare oportet. Prima enim in uitio ponenda est: altera est quædam commoti, & perturbati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

animi affectio: tertiam tum ad uirtutem pertinere, tum sacramentum esse dicimus. quæ significatio huius loci propria est. ac primum quidem de ipsa, ut uirtutis parte, agendum est, non solum, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus institui a Pastoribus debet; sed etiam, quia huius uirtutis actiones tamquam materiam præbent, in qua pœnitentiæ sacramentum uersatur; ac nisi prius, quæ sit pœnitentiæ uirtus, recte intelligitur, sacramenti etiam uim ignorari necesse est. Quare in primis monendi, hortandique sunt fideles, ut omni contentione, & studio in intima animi pœnitentia, quam uirtutem dicimus, elaborent; sine qua ea, quæ extrinsecus adhibetur, parum admodum profutura est. Intima autem pœnitentia est illa, cum ad Deũ nos ex animo conuertimus, & commissa a nobis scelera detestamur, & odio habemus: simulque illud nobis certum, & deliberatum est, malam uitæ consuetudinem, corruptosque mores emendare, non sine spe ueniæ a Dei misericordia consequendæ. Hanc uero dolor, & tristitia, quæ perturbatio, & affectio est, & passio a multis uocatur, consequitur, ueluti comes peccatorum, detestationi adiuncta. quamobrem apud complures ex sanctis Patribus pœnitentiæ definitio huiusmodi animi cruciatu declaratur. Verum in eo, quem pœnitet, fides pœnitentiam antecedat, necesse est. neque enim potest quisquam se ad Deum conuertere, qui fide careat. ex quo fit, ut nullo modo pœnitentiæ pars recte dici possit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

possit. Quod autem intima hæc pœnitentia, ut antea diximus, ad uirtutem pertineat, aperte ostendunt multa, quæ de pœnitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de iis tantum actionibus, quæ suscipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare præterea nemo potest, quin dolere, quando, quo modo, & quatenus oportet, uirtutis sit. hoc autem ut recte fiat, pœnitentiæ uirtus præstat. Interdum enim euenit, ut ex admissis sceleribus minorem, quam par est, dolorem homines capiant. quin etiam, ut a Salomone scriptum est, nonnulli sunt, qui, cum male fecerint, lætantur. rursus uero alij ita se mærori animi, & ægritudini dedunt, ut de salute etiam prorsus desperent: qualis fortasse Caim uideri potest, qui ait; Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear: & qualis certe Iudas fuit, qui pœnitentia ductus, suspendio uitam, & animam amisit. Vt igitur modum in dolore tenere possimus, pœnitentiæ uirtute adiuuamur. Sed idem etiam ex iis rebus colligi potest, quas sibi tamquam finem proponit is, quem uere peccati pœnitet. Primum autē hoc ei propositum est, ut peccatū aboleat, omnemq. animæ culpam, & maculam abstergat. Alterum est, ut pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad iustitiā referri perspicuum est. nam etsi inter Deum & homines propria iustitiæ ratio intercedere non potest, cum tam longo interuallo inter se distent: aliquam tamen esse iustitiam constat, cuiusmodi est inter patrem, & filios, inter dominum, & ser-

Prouer. 2

Gen. 4

Matth. 27

& seruos. Tertium est, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius offensionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc uero omnia satis declarant, pœnitentiam ad uirtutem spectare.

Quibus uijs ad uirtutem Pænitentiæ perueniatur.

Hier. ca. 5

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam uirtutem liceat ascendere. Primum itaque Dei misericordia nos præuenit, cordaque nostra ad se conuertit. Quod cum precaretur Propheta, Conuerte, inquit, nos Domine ad te, & conuertemur. Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. Credere enim oportet accedentem ad Deum, ut Apostolus testatur, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Praeterea motus timoris consequitur; &, suppliciorum acerbitate proposita, animus a peccatis reuocatur. atque huc uidentur spectare illa Isaiæ uerba; Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolés clamat in doloribus suis; sic facti sumus. Huc deinde accedit spes impetrádæ a Deo misericordiæ; qua erecti uitam et mores emendare constituimus. Postremo charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filijs dignus, oritur; atque ita unum illud ueriti, ne qua in re Dei maiestatem lædamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam pœnitentiæ uirtutem peruenitur: quæ prorsus diuina & cælestis uirtus existimanda est; cui scilicet regnum cælorum sacræ litteræ pollicentur. nam apud sanctum Matthæum

Hebr. 11

Isa. 26

Matth. 4

scriptum

scriptum est: Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Et apud Ezechielem: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est; & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet. Tum alio loco: Nolo mortē impij, sed ut conuertatur impius a uia sua, & uiuat. Quod quidē de æterna, & beata uita intelligendum esse, plane constat. De externa uero pœnitentia docēdum est, eam esse, in qua sacramenti ratio consistit, habereque externas quasdam res sensibus subiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus uidetur, quare factum sit, ut Christus dominus pœnitentiam in numerum sacramentorum referri uoluerit. Huius autem rei illa omnino causa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cum ait: Si impius egerit pœnitentiam, &c. minus dubitare nobis liceret. uehemēter enim pendere animo de intima pœnitentia opus esset, cum de suo cuique iudicio in ijs, quæ agit, merito timendum sit. Vt igitur Dominus huic nostræ sollicitudini subueniret, pœnitentiæ sacramentū instituit, quo per sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse consideremus, conscientiæque nostræ ob fidem, quæ sacramentorum uirtuti merito habenda est, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda est uox sacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Christi domini, qui ait paralytico, Confide

Ezech. 18

Ezech. 33

Matth. 9

 fili:

fili: remittuntur tibi peccata tua. Deinde uero, cum nemo salutem, nisi per Christum, eiusque passionis beneficio, consequi possit; consentaneum, nobisque utilissimum fuit, eiusmodi sacramentum institui, cuius ui, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post baptismum admissa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi uni Saluatori nostro acceptum referre profiteremur.

Pænitentiam esse uere sacramentum, & iterari posse.

Quod uero pænitentia sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent. ut enim baptismus sacramentum est, quia peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pænitentia, quæ peccata omnia, post baptismum uoluntate, uel actione suscepta, tollit, uere, & proprie sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est, cum illa, quæ extrinsecus tum a pænitente, tum a sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima; quis neget, pænitentiam uera, & propria sacramenti ratione præditam esse? siquidem sacramentum sacræ rei signum est: peccator autem, quem pænitet, rerum, & uerborum notis plane exprimit, se animum a peccati turpitudine abduxisse; itemque ex iis, quæ a sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei, peccata ipsa remittẽtis, facile cognoscimus. quamquam hoc aperte indicant illa Saluatoris uerba: Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Absolutio enim, sacerdotis uerbis enunciata, remissionem

Matth. 16

illam

illam peccatorum ſignat, quam in anima efficit. Neque uero ſolum fideles docendi ſunt, pænitentiã in numero ſacramentorum habendam eſſe, ſed eorũ etiam, quæ iterari poſſunt. Quærenti enim Petro, num ſepties uenia peccati danda eſſet, Dominus reſpondit: Non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. Quare ſi cũ eiuſmodi hominibus agendum ſit, qui ſummæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere uideantur, confirmandus erit illorum animus, atque ad ſpem diuinæ gratiæ erigendus. quod quidem facile conſequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in ſacris litteris permulti occurrent; tum uero ijs rationibus, & argumentis, quæ ex ſanctorum Chryſoſtomi libro de lapſis, Ambroſii libris de pænitentia petere licebit. Iam, quoniam nihil fideli populo notius eſſe debet, quam huius ſacramenti materia; docendum eſt, in eo maxime hoc ſacramentum ab alijs differre, quod aliorum ſacramentorum materia eſt res aliqua naturalis, uel arte effecta; ſacramenti uero pænitentiæ quaſi materia ſunt actus pænitentis, nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio, ut a Tridentina Synodo declaratum eſt: qui quatenus in pænitente, ad integritatem ſacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione partes pænitentiæ dicuntur. Neque uero hi actus, quaſi materia a ſancta Synodo appellantur, quia ueræ materiæ rationem non habeant, ſed quia eius

Matth. 18
S. Chryſ.
D. Ambr.
Trid. Syn.

generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibeatur, ut aqua in baptismo, & chrisma in confirmatione. Quod autem ab aliis dictum est, peccata ipsa huius sacramenti materiam esse; nihil plane diuersum dici uidebitur, si diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ ui ignis consumuntur: ita peccata, quæ pænitentia delentur, recte huius sacramenti materia uocari possunt. Sed formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quod eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum
Matth. 18 religione huius sacramenti gratiam. Est autem forma, Ego te absoluo: quam non solum ex illis uerbis licet colligere, Quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis; sed ex eadem Christi domini doctrina ab apostolis traditam, accepimus. Ac quoniam sacramenta id significant, quod efficiunt; illa, Ego te absoluo, ostendunt peccatorum remissionem huius sacramenti administratione effici; planum est, hanc esse pænitentiæ perfectam formam. sunt enim peccata tamquam uincula, quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus pænitentiæ sacramento laxantur. quod quidem non minus uere de illo etiam homine sacerdos pronunciat, qui prius ardentissimæ contritionis ui, accedente tamen confessionis uoto, peccatorum ueniam a Deo consecutus sit. Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam necessariæ, sed ut ea remoueantur, quæ sacramenti

uim

nim, & efficientiam illius culpa, cui administratur, impedire possent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia sacerdotibus tribuerit. Neque enim, ut olim in ueteri lege, sacerdotes testimonio suo aliquem a lepra liberatum esse, dumtaxat renunciabant; ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas sacerdotibus facta est, ut aliquem peccatis absolutum esse declarent: sed uere tamquam Dei ministri absoluunt; id quod Deus ipse, gratiæ, & iustitiæ auctor, ac parens, efficit. Diligenter uero ritus etiam, qui ad hoc sacramentum adhibentur, fideles obseruabunt. ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc sacramento consecuti sunt, nimirum se tamquam seruos clementissimo domino, uel filios potius optimo parenti reconciliatos esse: et simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui uelint (uelle autem omnes debent) se tanti beneficij gratos, & memores probare. nam quem peccatorum pænitet, is se humili ac demisso animo ad pedes sacerdotes deijcit; ut, cum se tam humiliter gerat, facile possit agnoscere superbiæ radices euellendas esse, a qua omnia scelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata sint. In sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi domini personam & potestatem ueneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in pænitentiæ sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua pænitens ita enumerat, ut se maxima,

Leu. 13. 24.

&

& acerbissima animaduersione dignum esse fateatur; supplexque delictorum ueniam petit. quæ sane omnia uetustatis suæ certissima testimonia a sancto Dionysio habent.

S. Diony.

Quã salutares fructus ex Pænitẽtię sacramento percipiantur.

Sed nihil profecto tã proderit fidelibus, nihilq. maiorem illis alacritatem pænitentiæ suscipiendæ afferet, quam si a Parochis sæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. uere enim de pænitentia illud dici posse intelligent, eius quidem radices amaras, fructus uero suauissimos esse. Pænitentiæ itaque omnis in eo uis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa amicitia coniungat. Hanc uero reconciliationem interdum in hominibus pijs, qui hoc sacramentum sancte, & religiose percipiunt, maxima conscientiæ pax, & tranquillitas, cum summa spiritus iucunditate consequi solet. nullum est enim tam graue, & nefarium scelus, quod pænitentiæ sacramento non quidem semel, sed iterum, & sæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. Et sanctus Ioannes: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra. Et paulo post, Si quis peccauerit, inquit, nullũ uidelicet peccati genus excipiens, aduo-

Ezec. 18

1. Ioan. 1

1. Ioan. 2

aduocatũ habemus apud patrem Iesum Christum iustum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Quod autem in scripturis legimus, quosdã à Domino misericordiam non esse consecutos, quam uis eam uehementer implorauerint; id uero iccirco factum esse intelligimus, quod eos uere, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cum huiusmodi sentẽtiæ in sacris litteris, uel apud sanctos Patres occurrunt, quibus uidentur affirmare aliqua peccata remitti non posse; ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse ueniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod ægrotus ita effectus sit, ut salutaris medicinæ uim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur; propterea quod proprium salutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc sententiam a diuo Augustino dictum est: Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum mala conscientia agnoscere, & annunciare cogatur. Sed, ut ad pœnitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius uis est, ut peccata deleat, ut sine pœnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem ullo modo liceat. scriptum est enim: Nisi pœnitentiam habue-

D.August.

Luc. 13

habueritis, omnes similiter peribitis. Quod quidem de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum a Domino est: etsi aliquo etiam pænitétiæ genere indigent leuiora peccata, quæ uenialia uocantur. Sanctus enim Augustinus inquit: cum quædam sit pænitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis uenialibus agitur, illa sane frustra esset, si peccata uenialia absque pænitentia dimitti possent.

D. August.

De partibus integris pænitentiæ.

Sed quoniam de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est uniuerse loqui; curabunt Pastores, sigillatim ea tradere, ex quibus ueræ & salutaris pænitentiæ ratio a fidelibus percipi queat. Est autem huius sacramenti propriũ, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus sacramentis communia sunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam integramque pænitentiam constituant, contritionem scilicet, confessionem, & satisfactionem: de quibus D. Chrysostomus his uerbis loquitur: Pænitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius contritio, in ore confeßio, in opere tota humilitas, uel fructifera satisfactio. Hæ autem partes ex earum partiũ genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariæ sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiusmodi partibus, quarum aliqua si desit, merito imperfectum uideatur, perfectum uero, si nulla desideretur; eodem etiam modo pænitentia ex hisce tribus

S. Chrys.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

tribus partibus ita constituitur, ut, quamuis, quod ad eius naturam attinet, contritio, & confessio, quibus homo iustus efficitur, satis sit: tamen, nisi tertia etiam pars, idest satisfactio, accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo inter se hæ partes connexæ sunt, ut contritio confitendi, & satisfaciendi consilium & propositũ inclusum habeat, confessionem contritio, & satisfaciendi uoluntas, satisfactionem uero duæ reliquæ antecedant. Harum autem trium patrium eam rationem afferre possumus, quod animo, uerbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos ipsos Ecclesiæ clauibus subijciẽtes, quibus rebus Dei sanctissimum numen a nobis uiolatum esset, ijsdem etiam eius iram placare, & peccatorũ ueniam ab eo impetrare conaremur. Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim pænitentia est ueluti quædam delictorum compensatio, ab eius uoluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta. Quare & uoluntas compensandi requiritur, in quo maxime cõtritio uersatur, & pænitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat, necesse est; ut pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit, ex quo tum confessionis, tum satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur. Quoniã uero harum partium uim, & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum est a contritione, eaque diligenter expli-

Cõc. Flo.

explicanda. neque enim ad ullum temporis punctū, cum in memoriam præterita peccata redeunt, uel cum aliquid offendimus, contritione animus debet
Cōc.Tr. uacare. Hanc patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Et paulo post, de contritionis motu subijcitur: Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & uoto præstandi reliqua coniunctus sit: quæ ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligēt fideles, contritionis uim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat; aut propositum ei sit, nouum uitæ genus instituere, aut ipsum iam instituat; sed in primis male actæ uitæ odium, & expiationem suscipiendam esse. Id uero maxime confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris litteris frequenter
Psal.6 profussos esse legimus. Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectum meum. Et: Exaudiuit Dominus uocem fletus mei. Et
Isa.38 rursus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certe, & alias huiusmodi uoces uehemens quoddam anteactæ uitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.

Cōtritionis ꝓpria uis & efficacia.

Quod autem contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est, uoluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem

pœnitentiæ comitem esse, non pœnitentiam. Verum peccati detestationem & odium, doloris uocabulo Patres significarunt; tum quia sacræ litteræ ita utuntur: ait enim Dauid; Quamdiu ponam Psal.12
consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animæ parte, quæ uim concupiscendi habet, ex ipsa contritione oritur; ut non incommode contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum pœnitentes uestem etiam mutare soliti sint: de quo Dominus apud sanctum Matthæum inquit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsai Matth.11
da: quia si in Tyro, et Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent. Recte autem contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam uim doloris impositum est, ducta similitudine a rebus corporeis, quæ minutatim saxo, aut duriore aliqua materia cõfringuntur: ut eo uocabulo declararetur, corda nostra, quæ superbia obduruerunt, pœnitentiæ ui contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor uel ex parentum et filiorum obitu, uel cuiusuis alterius calamitatis causa susceptus, hoc nomine appellatur; sed illius tantũ doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocẽtia afficimur. Verum alijs quoque uocabulis eadem res declarari solet. nam et cõtritio cordis dicitur: quia cordis nomẽ frequẽter sacræ litteræ pro uoluntate usurpãt. ut.n. a corde motionum corpo-

corporis principium sumitur: ita uolūtas reliquas omnes animæ uires moderatur, ac regit. Vocatur etiam a sanctis Patribus cordis compunctio; qui libros de cõtritione conscriptos, de cõpunctione cordis inscribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum uirus possit erumpere: ita corda, quasi scalpello contritionis adhibito, inciduntur, ut peccati mortiferum uirus queant eijcere. quare & scissio cordis a Ioele propheta appellata est: Conuertimini, inquit, ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda uestra. Summum uero & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus maior excogitari poßit, facile erit hisce rationibus demonstrare. nam cum perfecta contritio sit charitatis actio, quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur; patet eundem charitatis, & contritionis modum statuendum esse: at quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectißimus est amor, hinc fit, ut contritio uehemētißimum animi dolorem coniunctum habeat. ut enim maxime diligendus est Deus: ita, quæ nos a Deo alienāt, maxime detestari debemus. In quo etiam illud obseruandum est, eodem loquendi genere, charitatis, & contritionis magnitudinem in sacris litteris significari. De charitate dictum est: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Rursus, quod ad contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam: Conuertimini in

S. Chrys. — Ioel. 2 — 1. Ioan. 3 — Deut. 6 — Ioel. 2

toto

toto corde uestro. Præterea, si, uti Deus summum bonum est inter omnia, quæ deligenda sunt, ita etiã peccatum summum est malum inter omnia, quæ odisse homines debent: illud sequitur. ut, quam ob causam Deum summe diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat necesse sit. Omnibus uero rebus Dei amorem anteponendum esse, ita ut ne uitæ quidem conseruandæ causa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini uerba; Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus: & qui uoluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Sed illud etiam animaduertendum est, ut, quemadmodum, sancto Bernardo teste, nullus finis, & modus charitati præscribitur; (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, est, ipsum diligere sine modo) ita peccati detestationi nullus modus definiatur. Sit præterea non solum maxima, sed uehementissima, atque adeo perfecta, omnemque ignauiam, & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est: Cum quæsieris dominum Deum tuum, inuenies eũ, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. & apud Hieremiam: Quæretis me, & inuenietis, cum quæsieritis me in toto corde uestro, & inueniar a uobis, ait Dominus. Quamquam si id minus consequi nobis liceat, ut perfecta sit: uera tamen & efficax contritio esse potest. sæpe enim usu uenit, ut, quæ sensibus subiecta sunt, magis, quam spiritualia, nos afficiant,

Matt. 10
Matth. 16
Marc. 8
S. Bernar.
Deut. 4
Hiere. 29

quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine, doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitatem non consequantur, quæ tamen in pœnitentia summopere optandæ, & commendandæ sunt. præclara est enim ea de re sancti

S. August. Augustini sententia: Non sunt, inquit, in te Christianæ charitatis uiscera, si luges corpus, a quo recessit anima, animam uero, a qua recessit Deus, non luges. Atque huc spectant illa Saluatoris nostri uer

Matth. 11 ba, quæ supra allata sunt: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cinere, & cilicio pœnitentiam egissent. Tametsi ad eam rem cõprobandam satis esse debent clarissima Niniuitarũ, Dauidis, peccatricis, apostolorũ Principis exẽpla; qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum ueniá impetrarunt.

Singula pctã mortalia in cõfessione exprimenda, et detestãda.

Maxime autem hortandi, & monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium contritionis dolorem adhibere studeant: ita enim Ezechias contritionem describit, cum ait: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. etenim, recogitare omnes annos, est, sigillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed

Ezech. 18. apud Ezechielem quoque scriptum legimus: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis,

S. August. uita uiuet. Atque in hanc sententiam sanctus Augustinus inquit: Consideret peccator qualitatem

crimi-

crimnis in loco, in tempore, in uarietate, in persona. Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia: is enim, cum nostræ salutis cupidißimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis ueniam interponit, sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se collegerit; & uniuerse peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet sperare, cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad ueram contritionem maxime sunt necessaria; de quibus fidelē populū accurate oportebit docere; ut quisque intelligat, qua ratione cōparare eam poßit; regulamque habeat, qua dijudicet, quantum absit ab eius uirtutis perfectione. Primum enim necesse est peccata omnia, quæ admisimus, odisse, & dolere; ne, si quædam tantum doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris pænitentia a nobis suscipiatur. nam, ut a sancto Iacobo apostolo dictum est; Quicumque totam legem seruauerit, offendit autem in uno, factus est omniū reus. Alterum est, ut ipsa contritio, confitendi, & satisfaciendi uolūtatem coniunctā habeat; de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut pænitēs uitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat. hoc uero Propheta his uerbis aperte nos docuit:

Ezech. 33

Iacobi 2

Ezech. 18

docuit: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiã; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. & paulo post: Cũ auerterit se impius ab impietate sua, quã operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam; ipse animam suam uiuificabit. Ac paucis interiectis, Conuertimini, inquit, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris; et non erit uobis in ruinã iniquitas: proijcite a uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuaricati estis; et facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. Idem etiam Christus dominus mulieri, quæ in adulterio
Ioan. 8 deprehensa est, præscripsit: Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item paralitico illi, quem
Ioan. 5 ad probaticam piscinam curauerat, Ecce, ait, sanus factus es, iam noli peccare. Sed natura quoque ipsa, & ratio plane ostendunt, duo illa ad contritionem esse in primis necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, et propositum cautionemque ne quid huiusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari uelit, quem iniuria aliqua affecerit; et doleat oportet, quod in eũ iniuriosus et cõtumeliosus fuerit; et diligenter reliquo tempore prouideat, ne qua in re amicitiã læsisse uideatur: quæ duo obedientiã adiunctam habeant, necesse est. hominem. n. legi, siue naturali & diuinæ, siue humanæ, quibus subiectus est, parere conuenit. Quare si quid pœni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

pœnitens alteri per uim, aut per fraudem abstulit, restituat, oportet: itemque alicuius aut commodi, aut officij compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut uitam dicto, factoue uiolauit. tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum legimus; Non remittetur peccatum, nisi restituatur ablatum. Neque uero inter cetera, quæ ad contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & necessario curandum est, ut, quidquid iniuriarum ad altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noster monet, atque denunciat: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater noster cælestis delicta uestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Hæc sunt, quæ fidelibus in contritione obseruanda sunt: cetera, quæ ad hanc rem colligi a Pastoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere contritio sit magis perfecta, & absoluta; uerum adeo necessaria existimāda nō sunt, ut sine his ueræ, & salutaris pœnitentiæ ratio constare non possit. D.August. Matth.6

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si ea doceant, quæ ad salutem uidentur pertinere, nisi etiam omni cura & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est, uitam, actionesque suas dirigant, uehemēter proderit, contritionis uim, & utilitatem sæpius proponere. Nam cum pleraq. alia pietatis studia ueluti Fructus et utilitates contritionis.

 bene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

beneficentia in pauperes, ieiunia, preces, & alia id genus sancta, & honesta opera, hominum culpa, a quibus proficiscuntur, a Deo interdum repudientur; ipsa certe cõtritio nunquam illi grata &
Psal.50 accepta esse non potest. nam inquit Propheta: Cor contritum et humiliatũ Deus non despicies. Quinetiam statim, ut eam mentibus nostri concepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui, alio lo
Psal.31 co eiusdem Prophetæ uerba illa declarant: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meá Domino,
Luc.17 & tu remisisti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in decem leprosis animaduertimus, qui a Saluatore nostro ad sacerdotes missi, antequá ad illos peruenirent, a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, ueræ cõtritionis, de qua supra dictũ est, eam uim esse, ut illius beneficio omniũ delictorũ ueniá statim a Domino impetremus. Plurimũ etiam ualebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationẽ aliquam tradiderint, qua se quisque ad contritionẽ exercere possit. Monere autẽ oportet, ut omnes conscientiá suam frequenter excutientes, uideant, num, quæ a Deo, siue ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, seruauerint: quod si quis alicuius sceleris reũ se esse cognouerit, statim se ipsum accuset, supplexq. a Domino ueniá exposcat, et spatium tum confitendi, tum satisfaciẽdi sibi dari postulet: in primisque diuinæ gratiæ præsidio se adiuuari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse uehementer pænitet. curandum

randũ erit præterea Pastoribus, ut in peccatũ summum fidelium odium cõcitetur; tum quia summa est illius fœditas, & turpitudo; tum quia grauissima damna, & calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiam, a quo maxima bona accepimus, lõgeque maiora expectare & consequi licebat, a nobis abalienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos sempiternæ morti nos addicit.

Hactenus de contritione: nunc ad confessionem, quæ est altera pænitentiæ pars, ueniamus. Quantum uero curæ & diligentiæ in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex eo facile intelligent, quod omnibus fere pijs persuasum est, quidquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Ecclesia, summo Dei beneficio, cõseruatum est, id magna ex parte confessioni tribuendum esse; ut nulli mirandum sit, humani generis hostem, cũ fidem catholicam funditus euertere cogitat, per ministros impietatis suæ, & satellites, hanc ueluti Christianæ uirtutis arcem totis uiribus oppugnare conatum esse. Primum itaq. docendũ est, confessionis institutioné nobis sũmopere utilé, atque adeo necessariá fuisse. ut.n. hoc cõcedamus, cõtritione peccata deleri; quis ignorat illam adeo uehementem, acrem, incensam esse oportere, ut doloris acerbitas cũ scelerum magnitudine æquari, conferrique possit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiam ut a paucissimis hac uia peccatorũ uenia speranda esset: quare necesse fuit, ut clemẽtissimus

De confessione, sacramenti Pænitẽtiæ altera parte; & illius necessitate.

Dominus faciliori rationi communi hominum saluti consuleret. quod quidem admirabili consilio effecit, cum claues regni cælestis Ecclesiæ tradidit. Etenim ex fidei catholicæ doctrina omnibus credendũ, et constanter affirmandũ est, si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum nõ peccare constituat; etsi eiusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam ueniam satis esse possit; ei tamen, cum peccata sacerdoti rite confessus fuerit, ui clauium scelera omnia remitti, ac condonari: ut merito a sanctissimis uiris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiæ clauibus aditum in cælum aperiri: de quo nemini dubitare fas est, cũ a Florentino Concilio decretum legamus, pænitentiæ effectum, esse absolutionem a peccatis. Verum ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat confessio utilitatem, quod ijs, quorum est corrupta uitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quam si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, dictaque omnia, prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eum opera, & consilio iuuare possit. Quare ad eandem rationem maxime salutare existimãdum est ijs, qui scelerum consciẽtia agitantur, ut sacerdoti, tamquam Christi domini uicario, cui perpetui silentij seuerissima lex proposita est, animæ suæ morbos & uulnera aperiant: statim enim parata sibi medicamenta inuenient; quæ non solum præsentis ægritudinis sanandæ, uerũ ita præparandæ animæ cælestem quã-

Florent. Cõc. in Decreto Eugenii 4.

dam

dam uim habeant, ut deinceps facile futurum non sit, in eiusdem morbi & uitij genus recidere. Neque uero illa confeßionis utilitas prætermittenda, quæ ad uitæ societatem & coniunctionem magnopere pertinet. constat enim, si sacramentalem confeßionem e Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esse: quæ postea, & alia etiam multo grauiora, homines, peccati consuetudine deprauati, palam committere non uerebuntur. etenim confitendi uerecundia, delinquendi cupiditati, & licentiæ tamquam frenos inijcit, & improbitatem coercet.

Sed iam confeßionis utilitate exposita, quæ sit eius natura, & uis, Pastoribus tradendum erit. Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationẽ, quæ ad sacramenti genus pertinet, eo susceptam, ut ueniam uirtute clauium impetremus. Recte autem accusatio dicitur, quod peccata ita cõmemorãda non sint, quasi scelera nostra ostentemus, ut ij faciũt, qui lætantur cum male fecerint; aut omnino enarranda, ut si rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi causa exponamus; uerum accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut etiam in nobis uindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa, peccata confitemur: quoniam hoc iudicium lõge dißimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confeßioni pœna & supplicium, non culpæ liberatio, & errati uenia constituta est. In eandem fere sententiam, quamuis alijs

Confeßionis sacramẽtalis descriptio, & natura, & qs eius auctor.

Prouer. 2.

S. Chryſ.

alijs uerbis, sanctissimi Patres uidentur confessionem definisse: ueluti cum sanctus Augustinus inquit, Confessio est, per quam morbus latens spe ueniæ aperitur: & sanctus Gregorius; Confessio est peccatorum detestatio: quarum utraque, quod in superiori definitione continetur, facile ad eam referri poterit. Sed iam, quod omnium maximi faciendũ est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fideli bus tradent, hoc sacramentum a Christo domino, qui bene omnia, & unius salutis nostræ causa fecit, ob eius summam bonitatem, & misericordiam institutum esse. apostolis enim, post resurrectionem unum in locum congregatis, insufflauit, dicens: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsum etiam ea de re iudices cõstitutus fuisse. Atque idem significare uisus est Dominus, cum apostolis id negotij dedit, ut Lazarum, a mortuis excitatum, a uinculis soluerent, quibus constrictus erat. nam sanctus Augustinus eum locum ita explanat: Ipsi, inquit, sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ipsos apostolos Lazarum, quem iam suscitauerat, obtulit discipulis soluendum, ostendens potestatem soluendi esse concessam sacerdotibus. Quo etiam pertinet, quod ijs, qui a lepra in itinere curati sunt,

[Margin notes: S. August. — S. Gregor. — Ioan. 20 — Ioan. 11 — S. August.]

præce-

præceperat, ut sacerdotibus se ostenderent, illorúq. iudicium subirent. Cum igitur Dominus potestaté remittendi, & retinendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. at, quoniam, ut sancta Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re uerum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitiæ modus teneri non potest, nisi plane cognita, & perspecta causa fuerit; ex eo sequitur, ut pænitentium cõfessione sigillatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ a sancta Tridentina Symodo decreta, ac perpetuo a catholica Ecclesia tradita sunt. si enim sanctissimos Patres attente legemus, nusquã nõ apertissima testimonia occurrẽt, quibus confirmatur, hoc sacramentum a Christo domino institutum esse, & confessionis sacramentalis legé, quam illi exomologesin, & exagoreusin græco uocabulo appellant, tamquam euangelicá accipiendam esse. Quod si etiam ueteris testamenti figuras exquirimus sine dubio ad peccatorum confessionem uidentur pertinere uaria illa sacrificiorum genera, quæ ad expianda diuersi generis peccata a sacerdotibus fiebant

Conc. Trĩden.

Sed quemadmodum confessionem a Domino saluatore institutam esse fideles docendi sunt; ita etiá monere eos oportet, quosdam ritus, & sollemnes cærimonias Ecclesiæ auctoritate additas esse; quæ etsi ad sacramenti rationem non spectant, eius tamen

De ritibus & cærimonijs ad cõfessionem adhibendis.

tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos, pietate accensos, ad Dei gratiam facilius consequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram uultu, supplices manus tēdentes, aliaque huiusmodi Christianæ humilitatis signa dātes, quæ ad sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in sacramento cælestem uim agnoscendam, tum a nobis diuinam misericordiā summo studio requirendam, atque efflagitandam esse. Iam uero, nemo existimet confessionem a Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut eius usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, confessionis sacramento ad spiritualem uitam reuocandū esse: quod quidem pulcherrima translatione a Domino
Matth. 16 aperte significatum uidemus; cum huius sacramenti administrandi potestatem, claues regni cælorum appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo potest sine eius opera, cui claues commissæ sunt: sic intelligimus, neminem in cælum admitti, nisi fores a sacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plane clauium usus in Ecclesia esse uidebitur: ac frustra is, cui clauium potestas data est, quempiam cæli aditu prohibebit, si tamen alia uia introitus patere queat. Hoc uero præclare a sancto
D. August. Augustino cognitum est, cum inquit: Nemo

*ſibi dicat: occulte ago apud Dominum pœniten-
tiam: nouit Deus, qui mihi ignoſcat, quid in corde
ago. Ergo ſine cauſa dictum: Quæ ſolueritis in ter* Matth. 18
*ra, ſoluta erunt in cælo? ergo ſine cauſa claues da-
tæ ſunt Eccleſiæ Dei? Atque in eandem ſententiã
ſanctus Ambroſius in libro de pœnitentia ſcriptũ* S.Ambro.
*reliquit, cum Nouatianorum hæreſim conuelleret,
qui ſoli Domino poteſtatem peccata remittendi re-
ſeruandam aſſerebant; Ecquis Deum, inquit, ma-
gis ueneratur, qui ne mandatis illius obtemperat,
an qui reſiſtit? Deus nobis iuſſit eius miniſtris ob-
temperare: quibus cum paremus, honorem ſoli
Deo deferimus. Sed cum minime dubitari poſsit,
confeſſionis legem ab ipſo Domino latam et conſti-
tutam eſſe: ſequitur, ut uidendum ſit, quinam, quo
ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum
itaque ex Lateranenſis Concilij canone, cuius* Cõc. Lat.
*initium eſt, Omnis utriuſque ſexus, perſpici-
tur, neminem confeſſionis lege adſtrictum eſſe an-
te eam ætatem, qua rationis uſum habere poteſt.
neque tamen ea ætas certo aliquo annorum nume-
ro definita eſt, ſed illud uniuerſe ſtatuendum uide-
tur, ab eo tempore confeſſionem puero indictam eſ
ſe, cum inter bonum, & malum diſcernendi uim
habet, in eiuſque mentem dolus cadere poteſt. nam
cum ad id uitæ tempus quiſque peruenerit, in quo
de ſalute æterna deliberandum eſt; tum primum ſa
cerdoti peccata confiteri debet: cum aliter ſalutem
ſperare nemini liceat, qui ſcelerum conſcientia pre-*

mitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Later. Cõcil.

mitur. Quo uero potissimũ tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, sancta Ecclesia decreuit: iubet enim semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri. Verum si, quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus; profecto, quoties uel mortis periculum imminet, uel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, uelut cum sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessi prætermittenda non est. Atque idẽ omnino seruare oportet; cum ueremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiserimus, obliuio capiat. neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus: neque peccatorum ueniam a Domino *impetramus, nisi ea pænitentiæ sacramentum per confessionem deleat.*

De conditionibus, & circunstantijs ad confessionem requisitis.

Sed quoniam multa in confessione obseruanda sunt, quorum alia ad sacramẽti naturam pertinẽt, alia non ita necessaria sunt; de his accurate agendũ erit. neque enim desunt libelli, & commentarij, ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confeßione curandum esse, ut integra, et absoluta sit. etenim omnia mortalia peccata sacerdoti aperire oportet. nam uenialia, quæ nos a Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametsi recte, atque utiliter, quod piorum usus demonstrat, confitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque alijs rationibus expiari possunt. at morti-

mortifera peccata, ut iam diximus, singula enumeranda sunt, quamuis etiam occultissime lateant, & eius generis sint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. sæpe enim euenit, ut ea grauius animam uulnerent, quam illa, quæ aperte, ac palam peccare homines solent. ita uero a sancta Tridentina Synodo definitum, atque a catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum sanctorum Patrum testimonia declarát. est enim apud sanctum Ambrosium in hunc modú: Non potest quis iustificari a peccato, nisi confessus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiaste idem plane confirmat: ait enim: Si quem serpens Diabolus occulte momorderit, &, nullo cõscio, eum peccati ueneno infecerit, si tacuerit, et pœnitétiam non egerit, nec uulnus suum fratri, aut magistro uoluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, prodesse non poterit. Præterea sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissime hoc docet, his uerbis: Quamuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipsum apud sacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omniú Ecclesiæ doctorum cõmunis uox est, atque sententia. Sed in confessione summa illa cura, & diligentia adhibenda est, quá in rebus grauissimis ponere solemus, omneq. studium ita eo conferendum, ut sanemus animæ uulnera, & peccati radices euellamus. Neq. uero solú peccata grauia narrádo explicare oportet,

Trid. Syn

S. Ambro.

S. Hieron.

S. Cyprianus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

uerum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & prauitatem ualde augent, uel minuunt. Quædam enim circunstantiæ adeo graues sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet: quare hæc omnia semper confiteri oportet. Si quis enim hominem interemerit, explicandum est, utrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit. Itéq. si cum muliere concubuit, matrimonij ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius uoti sponsione Deo consecrata, aperiat, necesse est. hæc. n. diuersa peccatorum genera constituunt, ita ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulteriũ, tertium incestus, quartum sacrilegium a diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est: uerum si quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat, quam is, qui centum, uel ducentos, uel ingentem aliquam auri uim, præsertim uero qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quam ut a nobis cõmemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda sunt: quæ uero prauitatem rei magnopore non augent, sine crimine omitti possunt. Sed ad cõfessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra, & absoluta sit, ut, si quis dedita opera, alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia uero tantummodo confiteatur, non solum ex ea confessione is commodum nullum consequatur, sed

etiam

etiam nouo ſcelere ſe obſtringat: neque eiuſmodi pec catorum enumeratio confeſſionis nomine, in qua ſacramenti ratio inſit, appellanda eſt: quin potius pœnitenti confeſſionẽ repetere eſt neceſſe, ſeque ipſum illius peccati reum facere, quod ſacramenti ſanctitatem ſimulatione cõfeſſionis uiolauerit. At uero, ſi alia de cauſa cõfeſſioni aliquid defuiſſe uideatur, uel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, uel quia conſcientiæ ſuæ latebras non ita accurate perquiſiuerit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur; nihil ei opus erit confeſſionem iterare; ſatis autem habebit, ſi quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea ſacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animaduertendum eſt, ne forte nimis diſſolute, & remiſſe conſcientiam noſtram ſcrutati ſimus, adeoque negligenter peccata admiſſa memoria repetere ſtuduerimus, ut ea ne recordari quidã uoluiſſe merito uideri poſſimus. id enim ſi factum fuerit, confeſſionem iterare omnino oportebit. Præterea curandum eſt, ut confeſſio nuda, ſimplex. & aperta ſit, non artificioſe compoſita, ut a nonnullis fit, qui potius uitæ ſuæ rationem exponere, quã peccata cõfiteri uidentur. ea enim confeſſio eſſe debet, quæ nos tales ſacerdoti aperiat, quales nos ipſos nouimus, certaq. pro certis, ac dubia pro dubijs demonſtret. Quod ſi uel peccata non recenſentur; uel alieni a re, quam tractamus, ſermones inferuntur; perſpicuum eſt, cõfeſſionem hac uirtute carere.

Vehementer etiam commendandi sunt, qui prudentiam, & uerecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis uerbis agendũ est, sed, quæ ad cuiusque peccati naturam, & rationẽ pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt. Illud uero tum confitenti, tum sacerdoti maxime laborandũ est, ut eorum sermo in confessione secreto habeatur. quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata confiteri liceat. Sed nulla res fidelibus adeo curæ esse debet, quam ut frequenti peccatorum cõfessione animã studeant expiare. etenim cum aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, uitæ pericula, quam statim peccata sua confiteri. Nam, ut sibi quisque diuturnum uitæ spatium polliceri queat, turpe profecto est, cum in eluẽdis corporis, aut uestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

De legitimo & idoneo Cõfessionis sacramentalis ministro.

Sed iam de ministro huius sacramenti dicendum est. Eum autem sacerdotem esse, qui ordinariam, aut delegatam absoluendi potestatem habeat, ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet. habeat enim oportet non solum ordinis, uerum etiam iurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre uero huius ministerij testimo-

nium præbent illa Domini uerba apud sanctũ Ioannem: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. neque enim omnibus, sed apostolis tantum hæc dicta fuisse constat; quibus in hac functione sacerdotes succedunt: idque etiam maxime consentaneum est. nam cum omne gratiæ genus, quæ hoc sacramento tribuitur, a Christo capite ad membra deriuetur; merito debent corpori Christi mystico, idest fidelibus illud administrare, qui soli uerum eiusdem corpus conficiendi potestatem habent; cum præsertim fideles hoc ipso pænitentiæ sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti, idoneique reddantur. Verum quanta olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis conseruatum fuerit, ex ueteribus Patrum decretis facile intelligitur; quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut sacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet, sine eius auctoritate, qui illi præesset, aut nisi magna necessitas cogere uideretur. Ita uero ab Apostolo sancitum est cum Tito præcepit, ut in singulis ciuitatibus sacerdotes constitueret; qui scilicet doctrinæ, & sacramentorum cælesti pabulo fideles alerent, & educarent. Quamquam, si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur; ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique sacerdoti liceret, non solum omni peccatorum genere,

Ioan. 20

ad Tit. 1

Trid. Syn.

cuiuſcumque poteſtatis ſit, illa cōdonare, ſed etiam ab excommunicationis uinculo ſoluere. Iam, præter ordinis, & iuriſdictionis poteſtatem, quæ prorſus neceſſaria ſunt, in primis opus eſt, ut huius ſacramenti miniſter tum ſcientia, & eruditione, tum prudentia præditus ſit. iudicis enim, & medici ſimul perſonam gerit. Ac quod ad primum attinet, ſatis conſtat, non uulgarem ſcientiam neceſſariam eſſe, qua & peccata inueſtigare, & ex uarijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia ſint, pro cuiuſque hominis ordine & genere iudicare poſſit. ut autem medicus eſt, ſumma quoque prudentia indiget. etenim diligenter prouidendum eſt, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam ſanandam, & in poſterum contra morbi uim muniendam aptiora eſſe uideantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuiuis maximo ſtudio curandum eſſe, ut eum ſibi ſacerdotem deligat, quem uitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet; qui, & quantum in eo officio, cui præeſt, ponderis ac momēti ſit, et quæ cuique ſceleri pœna cōueniat, & qui uel ſoluendi, uel ligandi ſint, optime nouerit. Sed quoniam nemo eſt, qui non uehementer cupiat, ſcelera, & turpitudinem ſuam occultari; monendi ſunt fideles, nihil eſſe, quod timeant, ne ea, quæ ipſi cōfeſſione patefecerint, a ſacerdote ulli umquam indicentur, neue aliquod ex ea periculi genus ſibi ullo tēpore creari poſſit. ſacræ enim ſanctiones grauiſſime in eos ſacerdotes animaduerti uoluerūt

Ex S. Baſilio.

Ex Leone Papa.

qui

qui peccata omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo, & religioso silentio compressa non tenuerint. Quare in Cõcilio Lateranensi magno ita legimus: Caueat omnino sacerdos, ne uerbo, uel signo, uel alio quouis modo prodat aliquatẽus peccatorẽ. Conci Lateranen.

Sed iam ordo rerum postulat, cum de ministro dictum sit, ut quędã præcipua capita explicentur, quæ ad confessionis usum, & tractationem non parum sunt accommodata. Magna enim fideliũ pars, quibus uulgo nihil longius uideri solet, quam, ut dies illi, qui ecclesiastica lege confessioni præfiniti sunt, effluant: tantum absunt a Christiana perfectione, ut uix peccatorum suorum meminerint, quæ sacerdoti patefacienda essent, nedum cetera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam uim habere maximam perspicuum est. Quare cum illorum saluti omni studio succurrendum sit; hoc primum sacerdotes in pænitente diligenter obseruabunt, si ueram peccatorum suorum contritionem habeat, certumque illi sit, ac deliberatum, in posterum a peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animaduerterint, moneant, & uehemẽter hortentur, ut pro tanto, & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat; ab eoque cælestis gratiæ præsidium petere numquam desinat; quo munitus, ac tectus, facile poterit prauis cupiditatibus resistere, ac repugnare. Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diẽ, quin aliquid de passionis Domini nostri mysterijs meditetur, ad eumque De condicionib⁹ ad confessionem uere pænitẽtis necessariis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

imitandum, & summa charitate amandum ipse se excitet, atque inflammet. hac enim meditatione assequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla alia est causa, cur tam cito, uel leuiter ab hoste impugnati, animo, & uiribus succumbamus, quam quod ex cælestium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autem sacerdos intellexerit, eum, qui uelit confiteri, adeo peccata sua non dolere, ut uere contritus dicendus sit; conetur magno contritionis desiderio eum afficere; ut deinde huius præclari doni cupiditate incensus, illud a Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat. In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua uel defendere, uel minora facere nituntur. Nam exempli causa, cum aliquis fateatur, se ira uehementius commotum fuisse; statim huius perturbationis causam in alium confert, a quo prius sibi iniuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem uel despicientis, uel plane ignorantis, signum esse: tum uero eiusmodi excusationis genus, ad augendum potius, quam minuendum peccatum pertinere. nam qui ita factum suum probare contendit, hoc uidetur profiteri, se tunc patientia usurum esse cum a nemine iniuria lædetur. quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest.

Etenim

Etenim cum illius uicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit: tamen non peccati prauitate cō mouetur, sed fratri irascitur, ac, cum ei præclara occasio oblata fuerit, ut deum patientia colere, & fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit. Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam uerecundia impediti, peccata confiteri non audeát. Iis igitur hortádo animos addere oportet: monendique sunt, nihil esse, quod uitia sua aperire uereantur; nulliq. mirum uideri debere, si intelligat homines peccare; qui quidem cōmunis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprie cadit. Alij sunt, qui uel quod raro peccata confiteri solent, uel quod nullam curam, & cogitationem in peruestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa confeßione expedire, nec, unde eius officij initium ducendum sit, sátis sciunt: quos certe acrius obiurgare opus est, atque in primis docere, prius quam ad sacerdotem aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suorum contritione commoueatur; id uero præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sigillatim recognoscere studeat. Quare, si sacerdos huiusmodi homines prorsus imparatos eße cognouerit, humanißimis uerbis a se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, ac deinde reuertantur. quod si forte affirmauerint, se in eam rem omne studium, & dili-

diligentiam suam contulisse; (quoniam sacerdoti maxime uerendum est, ne, semel dimissi, amplius non redeant) audiendi erunt, præsertim uero si emendandæ uitæ studium aliquod præseferant, adducique poßint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti & accurata meditatione compensaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibenda est. si enim, audita confeßione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in detestandis dolorem pænitenti omnino defuisse; absolui poterit. sin autem utrumque in eo desiderari animaduerterit; auctor illi, & suasor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandißime poterit, tractatum dimittet. Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres, alicuius sceleris in priori confeßione oblitæ, iterum ad sacerdotem non audeant redire; quod uereantur, ne uel in suspicionem magnæ improbitatis populo ueniant, uel singularis religionis laudem quærere existimentur: sæpe tum publice, tum priuatim docendum est, neminem tanta memoria esse qui omnia sua facta, dicta, & cogitata meminisse queat: quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quo minus ad sacerdotẽ reuertantur, si in memoriã alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atque alia huius generis multa in cõfeßione a sacerdotibus obseruanda erunt.

De satisfa ctione pæ

Nunc ad tertiam pænitentiæ partem, quæ satisfactio

factio appellatur, ueniẽdum est. Primum itaque satisfactionis nomen, & uis exponenda est. hinc. n. catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionẽ discidij, & discordiæ, cum maxima Christiani populi pernicie, arripuerunt. Est autem satisfactio, rei deditæ integra solutio: nam quod satis est, ei nihil uidetur deesse. quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantũ præstare, quantũ irato animo ad ulciscẽdã iniuriã satis esse posit. atque ita satisfactio nihil aliud est, quam iniuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, satisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eam cõpensationem usurparunt, cum homo pro peccatis commißis Deo aliquid persoluit. Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut satisfactio uarie accipiatur. Ac prima quidem, & præstantißima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiam si Deus summo iure nobiscum uelit agere, quidquid a nobis debeatur, cumulate persolutum est. Hæc uero eiusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit, eamq. uni Christo domino acceptam ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis nostris soluto, plenißime Deo satisfecit. neque enim ulla res creata tãti esse potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, ut sanctus Ioannes testatur, ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantũ, sed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, & cumu-

nitentiæ parte, eiusque exequẽdæ necessitate.

Ioan. 2

cumulata est satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum ualent, ac sine eo nullæ prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc
Psal. 115 Dauidis uerba uidentur spectare: qui postquam, secum ipse reputans, illud protulisset, Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil præter hanc satisfactionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficijs inuenire potuit: quare subiecit: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Alterum satisfactionis genus, quæ & canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut, cum pænitentes a peccatis soluuntur, pœna aliqua eis irrogetur; cuius pœnæ solutio, satisfactio uocari consueuit. Eodem uero nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis non quidem a sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque a nobis ipsis repetitam, sustinemus. Verum hæc ad pænitentiam, ut sacramentum est, minime pertinet; sed illa tantum sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto sacerdotis Deo pro peccatis depēdi; hoc adiūcto, ut statutum cnm animo, & deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio uitare. ita enim nonnulli definierunt: satisfacere, est Deo debitum honorem impendere. quod autem nemo debi-

debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omino uitare constituat, satis apparet. Et satisfacere, est causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere. In quam sententiam alij senserunt, satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quidquid sordium propter peccati maculam in animo resedit, atque a pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absoluimur. Quæ cum ita sint; facile erit fidelibus persuadere, quam necessarium sit, ut pænitentes in hoc satisfactionis studio se exerceant. Docendi enim sunt, duo esse, quæ peccatum consequuntur, maculam, & pœnam: ac quamuis semper, culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium, apud inferos constitutum, condonetur; tamen non semper contingit, quemadmodum a Tridentina Synodo declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perspicua sunt, exempla in sacris litteris, Genesis tertio capite, Num. xij. & xxij. & alijs permultis locis: sed illud Dauidis clarissimum & maxime illustre intuemur: cui etsi Nathan dixerat; Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris; is tamen grauissimas pœnas ultro subijt, Dei misericordiam his uerbis dies noctesque implorans: Amplius laua me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum

Trid. syn.
Gen. 3
Num. 12
2. Reg. 12
Psal. 50

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

meum contra me est semper. Quibus uerbis illud petitum est a Domino, ut non solum crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque a peccati reliquijs purgatum, in pristinum decoris, et integritatis statum restitueret. Atque hæc cum summis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio suscepti, tum Absalonis, quem unice diligebat, defectione, & morte multauit, alijsque pœnis, & calamitatibus affecit,
Exod. quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, etsi Dominus, Mosis precibus exoratus, populo idololatræ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitij graues pœnas repetiturum esse: ipseque Moses testatus est fore, ut illud Dominus seuerissime in tertiam, & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc uero a sanctis Patribus in Ecclesia catholica sẽper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissime comprobatur. Verum qua de causa factum sit, ut pœna omnis pœnitentiæ sacramento, æque ac bapti-
Trid. Syn. smo, nõ condonetur, præclare a sancta Tridẽtina Synodo explicatum est his uerbis. Diuinæ iustitiæ ratio exigere uidetur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter uero qui semel a peccati, & dæmonis seruitute liberati, & accepto spiritus sancti dono, scientes templum Dei uiolare, & spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinã clementiã decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittãtur, ut, occasione accepta, peccata leuiora

leuiora putantes, uelut iniurij, & contumeliosi spiritui sancto in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato reuocant, et quasi freno quodã coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & uigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt. Accedit, ut tamquam testificationes quædam sint doloris, quem ex peccatis commißis capimus: qua ratione Ecclesiæ fit satis. quæ nostris sceleribus grauiter offensa est. nam, ut sanctus Augustinus ait; Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerúq. dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per uerba uel alia quæcunque signa procedit; recte ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ constituuntur, ut Ecclesiæ, in qua ipsa peccata remittuntur, satisfiat. Præterea, pœnitentiæ nostræ exempla alios docent, quo modo ipsi uitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cum enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur; & summam cautionem sibi in omni uita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientißime illud ab Ecclesia obseruatum est, ut, cum ab aliquo publice flagitiũ commissum esset, publica etiã pœnitentia ei indiceretur: ut ceteri, timore perterriti, deinceps peccata diligentius uitarent: quod etiam in occultis criminibus, que grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut, qui ea commiserant,

S. August.

ante quam publicam pœnitentiam suscepissent, non
absoluerentur. interim uero Pastores pro illorum
salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam pœni
tentes idem facerent, eos hortari non desinebant.
S.Ambro. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosii cura,
& sollicitudo: cuius lacrymis fertur quàmplurimos,
qui duro animo ad pœnitentiæ sacramétum accesse
rant, ita mollitos esse, ut ueræ contritionis dolorem
conceperint. Verum postea tantum de ueteris di-
sciplinæ seueritate remissum est, atque ita charitas
refrixit, ut iam plerique ex fidelibus ad peccato-
rum ueniam impetrandam nullum intimum ani-
mi dolorem, atque gemitum cordis necessarium pu
tent; sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tan-
tum dolentis habeant. Deinde uero huiusmodi pœ-
narum perpessione consequimur, ut capitis nostri
Ad Heb.2 Iesu Christi, in quo passus est ipse, & tentatus,
similitudinem, & imaginem geramus. nihil enim
D.Bernar. tam deforme uideri potest, ut a sancto Bernardo
dictum est, quam, sub spinoso capite delicatum es-
Rom.8 se membrum. nam, teste Apostolo, coheredes su-
Tim.2 mus Christi; si tamen compatimur, &, quod alio
loco scripsit, si commortui sumus, & conuiuemus;
D.Bern. si sustinebimus, & corregnabimus. D. etiam Ber-
nardus duò affirmat in peccato reperiri, maculam
animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ip-
sam Dei misericordia tolli, uerum sanandis pec-
catorum plagis ualde necessariam esse eam curam,
quæ in remedio pœnitentia adhibetur. quemadmo-
dum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

dum enim, sanato uulnere, cicatrices quædam remanent, quæ & ipsæ curandæ sunt: ita in anima, culpa condonata, supersunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem plane D. Chrysostomi sententia cõfirmat, cum ait: Non satis est sagittam e corpore extrahi, sed plaga quoque, a sagitta inflicta, sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati ueniam pœnitentia curanda est, plaga relicta. Frequentissime enim a sancto Augustino docemur, duo hæc in pœnitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam; misericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas condonat; iustitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit. Postremo, pœnitentiæ pœna a nobis suscepta Dei animaduersionem, suppliciaque in nos constituta anteuertit. ita enim docet Apostolus, cum ait: Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Quæ cum fidelibus explicata fuerint, uix fieri poterit, quo minus ad pœnitentiæ opera maxime excitetur. Eius autem quanta uis sit, ex eo colligitur, quod tota a Christi domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. alterum est, ut immortalis gloriæ præmia mereamur; ita ut calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus. Neque uero id perfectissimam, &

D. Chrysostomus

S. August.

1. Cor. 11

Matth. 10.

& cumulatiſsimam Chriſti domini ſatisfactionem obſcurat; ſed illud potius contra euenit, ut multo clariorem, & illuſtriorem reddat. Eo enim copioſior Chriſti gratia uidetur eſſe, quod non ſolum ea: nobiſcum communicatur, quæ ipſe ſolus, ſed illa etiam, quæ tanquam caput in membra ſuis ſanctis, & iuſtis hominibus promeruit, ac perſoluit: qua ratione fieri perſpicuum eſt, ut iuſtæ, & honeſtæ piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant. Chriſtus enim dominus, tamquam caput in membra, & uitis in palmites, gratiam ſuam in eos, qui ſibi per charitatem coniuncti ſunt, continẽter diffundit. Quæ quidẽ gratia bona opera noſtra ſemper antecedit, comitatur, & conſequitur, & ſine qua mereri, & ſatisfacere Deo nullo modo poſſumus. Atque ita fit, ut iuſtis nihil deeſſe uideatur, cum operibus, quæ Dei uirtute efficiunt, & diuinæ legi pro humana mortalique conditione ſatisfacere, & uitam æternam, quam ſcilicet, ſi Dei gratia ornati e uita deceſſerint, conſequitur, mereri

Ioan. 4

poſsint. nota eſt enim illa Saluatoris uox: Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam.

Quæ ad ueram ſatisfactionẽ requirantur.

Sed duo præcipue in ſatisfactione requiruntur, primũ eſt, ut is, qui ſatisfacit, iuſtus ſit, ac Dei amicus. opera enim, quæ ſine fide, & charitate fiunt, nullo modo Deo grata eſſe poſſunt. alterum, ut eiuſmodi opera ſuſcipiantur, quæ natura ſua dolorem,

&

& molestiam afferant: cum enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque, ut sanctus martyr Cyprianus ait, redemptrices peccatorum; S. Cyprianus.
omnino necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant: quamquam non semper illud consequitur, ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sępe enim uel patiendi consuetudo, uel accensa in Deum charitas efficit, ut quæ perpessu grauissima sunt, ne sentiantur quidem. Neque tamen iccirco fit, quo minus ea ipsa opera satisfaciendi uim habeāt: siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant. Verum omne satisfactionis genus Pastores docebunt ad hęc tria pręcipue conferendum esse, orationem, ieiunium, eleemosynam: quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia a Deo accepimus, respondent. nihil uero aptius & conuenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam cum omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorū, 1. Ioan. 2
aut superbia uitæ; nemo non uidet, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet ieiuniū, alteri eleemosynam, tertiæ orationem rectissime opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus; facile erit intelligere, cur ad hęc tria potissimum omnis satisfactio referatur.

hi uero ſunt Deus, proximus, nos ipſi. Quare Deum oratione placamus: proximo eleemoſyna ſatiſfacimus: nos ipſos uero ieiunio caſtigamus. Sed quoniam multæ uariæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac uita ſumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi ſunt, eos, qui patienti animo, quidquid laborioſi, & incommodi Deus immiſerit, ferant, amplam ſatisfaciendi, & merendi materiam nactos eſſe; qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiuſmodi ſuſtineant, omni ſatisfactionis fructu priuari; ſed Dei tantum, peccata iuſto iudicio ulciſcentis, animaduerſionem, & ſupplicium perferre. In eo uero ſumma Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda eſt, qui humanæ imbecillitatis hoc cõdonauit, ut unus poſſet pro altero ſatisfacere. quod quidem huius partis pęnitentię maxime proprium eſt. ut enim, quod ad contricionẽ, & confeſſionem attinet nemo pro altero dolere, aut cõfiteri poteſt: ita, qui diuina gratia præditi ſunt alterius nomine poſſunt quod Deo debetur, perſoluere. quare fit, ut quodã pacto alter alterius onera portare uideatur. Nec uero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus eſt, qui in apoſtolorum ſymbolo, ſanctorum communionem cõfitemur. nam cum omnes eodem baptiſmo abluti Chriſto renaſcamur, eorumdem ſacramentorum participes ſimus, in primis uero eiuſdem corporis, et ſanguinis Chriſti domini cibo, et potu recreemur; hoc apertiſſime demõſtrat,

Gal.6

nos,

nos omne eiusdem esse corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes suæ tantum; sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur; neque rursus, quod oculi uideant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatē referendum est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent. Neque tamen id sine ulla exceptione uerum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, spectemus. nam satisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quædam sunt, quæ pęnitenti ad sanandos prauos animi affectus pręscribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hęc igitur de tribus pęnitentię partibus, contricione, confessione, & satisfactione, copiose, & dilucide explicanda erunt.

Sed illud in primis a sacerdotibus obseruari oportet, ut, audita peccatorum confessione, ante quam pęnitentem a peccatis absoluant, diligenter curent, ut, si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati damnandus merito esse uideatur, cumulata satisfactione compenset. nemo enim absoluendus est, nisi prius, quæ cuiusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniā multi sunt, quibus, & si prolixe pollicentur, se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum, numquam promissa exoluere; omnino ij cogendi sunt, ut restituant: sæpeque illud Apostoli eis inculcandum est, ut, qui furabatur, iam Ad Eph. 4

non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde retribuat necessitatem patienti. In irroganda autem satisfactionis pœna sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia iustitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atque, ut hac regula peccata mẽtiri uideantur, & pænitentes scelerum suorum grauitatem magis agnoscant; operæpretium erit, interdum eis significare, quæ pœnæ quibusdam delictis ex ueterum canonum præscripto, qui pænitentiales uocantur, constitutæ sint. Igitur uniuersæ satisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni satisfactionum genere maxime conuenit pęnitentibus pręcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi uacent, ac pro omnibus, & pręsertim pro ijs, qui ex hac uita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari uero etiam eos oportet, ut sępe eadẽ satisfactionis opera, a sacerdote indicta, ultro suscipiant, ac repetant; atque ita mores suos componant, ut, ijs omnibus, quæ ad penitentiæ sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen uirtutis pæniten tiæ studia numquam intermittant. quod si interdũ, etiam ob publicam offensionem, publica pęnitentia pręscribenda fuerit, quamuis eam pęnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: uerum persuadere ei oportebit, ut, quę tum sibi, tum alijs salutaria futura sunt, libenti, & alacri animo excipiat. Hęc de pęnitentię sacramento. singulisq.

gulisque eius partibus ita docenda erunt, ut non solum ea fideles perfecte intelligant, sed etiam, iuuante Domino, re ipsa pie, & religiose prestare animum inducant.

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO.

CVM sancta scripturarum oracula ita doceant; In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis; tacite Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione uersetur. Quoniam autem extremæ unctionis sacramentum non potest supremi illius diei memoriam coniunctam non habere: facile intelligitur de eo sepe agedum esse, non solum ob eam causam quod illarum rerum mysteria, que ad salutem pertinent, aperire, & explicare maxime conuenit; sed etiam, quia fideles, moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, prauas cupiditates coercebunt: quare fiet, ut ipsa mortis expectatione minus se perturbari sentiant; sed immortales Deo gratias agant, qui, ut baptismi sacramento aditum nobis ad ueram uitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali uita decedentes, expeditiorem ad celum uiam heberemus, extreme unctionis sacramentum instituit. Vt igitur, que ad Eccle. 7

eam explicationem magis necessaria sunt, eodē fere ordine, qui in alijs sacramentis seruatus est, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc sacramentum iccirco extremam unctionem appellatum esse, quod hæc omnium sacrarum unctionum, quas dominus Saluator noster Ecclesiæ suę commendauit, ultima administranda sit. Quare hæc ipsa unctio a maioribus nostris sacramētum etiam unctionis infirmorum, & sacramentum exeuntium dicta est: quibus uocabulis fideles in memoriam nouissimi illius temporis facile redire possunt. Quod autem extremæ unctioni propria sacramenti ratio conueniat, in primis explanandum est. id uero perspicuum fiet, si uerba, quibus sanctus

Iacobi 5 Iacobus apostolus huius sacramenti legem promulgauit, attendamus. Infirmatur quis in uobis? inquit: inducat presbyteros ecclesiæ & orent super eum ungentes oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Nam quod peccata cōdonari Apostolus affirmat, in eo declarat sacramenti uim, & naturā. Hanc uero catholicę Ecclesię de extrema unctione perpetuam doctrinam fuiße, cum alia plura Concilia te

Trid. Sy. stantur, tum a Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere aut sentire audent.

Innocentius primus. Ac Innocentius quoque primus hoc sacramentum fidelibus maxime commendat. Constanter itaque

docendum

docendum eſt a Paſtoribus, uerum ſacramentum eſſe; nec plura, ſed unum quamuis per plures unctiones adminiſtretur; quarum ſingulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda eſt. Vnum uero eſt non partium continuatione, quæ diuidi non poſſint, ſed perfectione, cuiuſmodi ſunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus conſtant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis, & diuerſis rebus compoſita eſt, una tantum forma perficitur; ita hoc ſacramentum, & ſi ex pluribus rebus, & uerbis coſtituitur, unum tamen ſignum eſt, & unius rei, quam ſignificat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ ſint huius ſacramenti partes, elementum, inquam, & uerbum: hæc enim a ſancto Iacobo prætermiſſa non ſunt: in quibus ſingulis ſua myſteria licet animaduertere. Iacobi 5 *Eius igitur elementum, ſiue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum decreuit, eſt oleum ab Epiſcopo conſecratũ,* Trid. Sy. *liquor ſcilice, tnon ex quauis pingui, & craſſa natura, ſed ex olearum baccis tantummodo expreſſus. Aptiſſime autem hæc materia illud ſignificat, quod ui ſacramenti interius in anima efficitur. nã ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita ſacramẽti uirtus animæ triſtitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea ſanitatem reſtituit, hilaritatem affert, & lumini tamquam pabulum præbet: tum uero ad recreandas defatigati corporis uires maxime accommodatum eſt. Quæ*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

omnia, quid in ægroto diuina uirtute per huius ſacramenti adminiſtrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia ſatis ſint. Forma uero ſacramenti eſt uerbum, & ſollemnis illa precatio, qua ſacerdos ad ſingulas unctiones adhibet, cum inquit: Per iſtam ſanctam unctionẽ indulgeat tibi Deus, quidquid oculorũ, ſiue nariũ, ſiue tactus uitio deliquiſti. Quod autem hæc uera ſit, & propria huius ſacramenti forma, ſanctus Iacobus apoſtolus ſignificat, Iacobi 5. *cum ait: Et orent ſuper eum, & oratio fidei ſaluabit infirmum. Ex quo licet cognoſcere, formam precationis modo proferendam eſſe; tametſi, quibus potiſſimum uerbis concipienda ſit, Apoſtolus non expreſſerit. Verum hoc ad nos fidei Patrum traditione permanauit, ita ut omnes Eccleſiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magiſtra ſancta Eccleſia Romana utitur. nam etſi aliqui nonnulla uerba immutant, cum pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, uel Parcat, interdum etiam Sanet, quidquid commiſiſti: tamẽ, quoniam nulla fit ſententiæ immutatio, conſtat eandem ab omnibus formam religioſe ſeruari. Nec uero quiſquam miretur, cur factum ſit, ut aliorum ſacramentorum forma uel abſolute ſignificet quod efficit, ut cum dicimus; Ego te baptizo; aut; Signo te ſigno crucis; uel tamquam ab imperantibus pronuncietur; ut cum in ſacramento ordinis adminiſtrando dicitur; Accipe poteſtatem; hęc una uero extrema unctionis forma precatione quadã abſoluatur:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

soluatur: id enim optimo iure constitutum est. nam cum hoc sacramentum propterea adhibeatur, ut, præter spiritualem gratiam, quam tribui, sanitatem etiam restituat ægrotis: tamen, quia non semper sequitur, ut ęgri a morbis conualescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id interpretemus, quod sacramenti uis constanti & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autē ritus proprij in huius quoque sacramenti administratione: sed eorũ maxima pars precationes continet, quibus sacerdos ad ęgroti salutem impetrandam utitur. nullum enim est aliud sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac recte quidem: quoniam eo potissimum tempore fideles pijs obsecrationibus adiuuandi sunt. quare & alij omnes, quos tum adesse contigerit, & pręcipue Parochi debēt orare Deum ex animo, et eius misericordiæ laborantis uitam et salutem omni studio commendare.

Verum cũ demonstratum sit, extremā unctionē uerę, & proprie in sacrmentorum numero habendam esse; illud etiam sequitur, eius institutionem a Christo domino profectam esse: quę postea a sancto Iacobo apostolo fidelibus proposita, & promulgata est. Quamquam idem Saluator huius unctionis specimen quoddam dedisse uisus est, cum discipulos suos binos, & binos ante faciem suam misit. de illis enim apud Euangelistam ita scriptum est: Exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & dæmonia

vnctionis extremæ sacramentũ a Christo institutum, & quibus cõterrendum. Marc. 6.

dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant. quam quidem unctionem non ab apostolis inuentam, sed a Domino præceptam, non naturali aliqua uirtute præditam, sed mysticam potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse, credendum est: id enim sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, & Gregorius magnus asserunt: ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septem catholicæ Ecclesię sacramentis summa cum religione accipere oporteat. Sed docendi sunt fideles quamuis hoc sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano, & firmo corpore sunt: ijs enim extremam unctionem tribuendam non esse, & Apostolus docet, cum inquit; Infirmatur quis in uobis? & ratio ostendit: si quidem ob eam rem instituta est, non modo ut animæ, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant curatione indigeant; iccirco ijs etiam, qui adeo periculose ægrotare uidentur, ut, ne supremus illis uitæ dies instet, metuendum sit: hoc sacramentum præberi debet. In quo tamen grauissime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi obseruare solent, cum, iam omni salutis spe amissa, uita, & sensibus carere incipiat. constat enim, ad uberiorem sacramenti gratiam percipiendam plurimum ualere, si ægrotus, cum in eo adhuc

S.Dionysius, Ambro. Chrysost. Gre.

Iacobi 5.

integra

integra mens & ratio uiget, fidemque, & religiosam animi uoluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum est, ut eo potissimum tempore cæleste medicinam adhibeant, illam quidem semper ui sua admodum salutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui graui morbo affectus non sit, sacramentum unctionis dare licet, tametsi uitę periculum adeat; uel quia periculosam nauigationem paret: uel quia prelium initurus sit, a quo certa mors illi impendeat; uel etiam, si capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes prætcrea, qui rationis usu carent, ad hoc sacramentum suscipiendũ apti non sunt: & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius sacramenti remedio opus sit; amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, & eo potissimum tempore pij animi significationẽ darent, peterentq. ut sacro oleo ungerentur. nam qui ab ipso ortu nũquam mẽtis et rationis compos fuit, ungendus non est: secus uero si ægrotus, cum mente adhuc integra huius sacramenti particeps fieri uoluisset, postea in insaniam et furorẽ incidit. Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ, sed eæ tantum, quas ueluti sensuum instrumenta natura homini attribuit, oculi propter uisionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, uel sermonem, manus propter tactum; qui tametsi toto

corpore

corpore æquabiliter fusus est, in ea tamen parte maxime uiget. Hunc autem ungendi ritum uniuersalis Ecclesia retinet, atque etiam huius sacramenti naturæ optime conuenit: medicamenti enim est instar, Ac quoniam in corporis morbis, quamuis uniuersum corpus male affectum sit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua, tamquam a fonte, & origine, morbus manat; iccirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimum sentiendi uis eminet, renes etiam, ueluti uoluptatis, & libidinis sedes, unguntur; tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum mouendi principium sunt. In quibus illud obseruare oportet, in una, eadẽque ægrotatione, cum æger in eodem uitę periculo positus est, semel tantum ungendum esse. Quod si post susceptam hanc unctionem æger conualuerit; quoties postea in id uitæ discrimen inciderit, toties eiusdem sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. ex quo patet, in eorum sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendam esse.

Extrema ũctio qua praeparatione suscipiẽda, quis minister, et fructus illius

Quoniam uero omni studio curare oportet, ne quid sacramẽti gratiam impediat; ei uero nihil magis aduersatur, quam alicuius peccati mortiferi conscientia; seruanda est catholicę Ecclesię perpetua consuetudo, ut, ante extremam unctionem, pęnitentię, & Eucharistiæ sacramentum administretur. Ac deinde ęgr. to persuadere Parochi studeãt ut ea fide se ungendũ sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab apostolis sanandi erant, se ipsos afferre consueuerant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

ſueuerant. In primis autem animę ſalus, deinde corporis ualetudo cum illa adiunctione, ſi ea ad ęternam gloriam profutura ſit, expetenda eſt. Nec uero dubitare fideles debent, quin ſanctę illę, & ſollemnes preces a Deo audiantur, quibus ſacerdos non ſuam, ſed Eccleſię, & domini noſtri Ieſu Chriſti perſonam gerens utitur. Qua una maxime recohortandi ſunt, ut huius ſaluberrimi olei ſacramẽtum ſancte, & religioſe ſibi adminiſtrandũ curent, cum & acrior pugna inſtare, & uires cum animi, tũ corporis deficere uideantur. Iã uero, quis extremę unctionis miniſter ſit, ab eodem Apoſtolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus: ait enim: Inducat presbyteros. quo nomine nõ eos ſignificat, qui ætate prouectiores ſunt, quemadmodum ſapienter Trydentina Synodus expoſuit, aut qui in populo principem locum obtinent, ſed ſacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionem rite ordinati ſunt. Sacerdoti igitur huius ſacramenti adminiſtratio commiſſa eſt. Neque tamen ex ſanctę Eccleſię decreto cuius ſacerdoti, ſed proprio Paſtori, qui iuriſdictionem habeat, ſiue alteri, ut ille eius muneris fungẽdi poteſtatem fecerit, hoc ſacramentum adminiſtrare licet. Illud uero maxime animaduertendum eſt, ſacerdotem in ea adminiſtratione, quemadmodum etiam in alijs ſacramentis fit, Chriſti domini noſtri, & ſanctę Eccleſię, eius ſponſę, perſonam ſuſtinere. Explicandę etiam ſunt accuratius utilitates, quas ex hoc ſacramẽto capimus

Iacobi 5

Trid. Syn.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

mus: ut, si nihil aliud fideles ad eius usum possit allicere, ipsa saltem utilitate ducantur: cum ita comparatum sit, ut omnia fere nostris commodis metiamur. Docebunt igitur Pastores, hoc sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, & ut communi nomine appellantur, uenialia, remittit: exitiales enim culpæ, pænitentiæ sacramento tolluntur. neque.n. hoc sacramentum primario loco ad grauiorum criminum remissionẽ institutum est: sed baptismus tantum, & pænitentia ui sua hoc efficiunt. Altera est sacræ unctionis utilitas, quod animam a langore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & a ceteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cum graui morbo afflictamur, ac uitę periculum impendet. Etenim homini natura insitum est, ut nihil in rebus humanis æque, ac mortem, pertimescat. auget autem magnopere hunc timorem pręteritorum scelerum memoria; cum præsertim grauissima con
Sap.4 scientiæ nostræ accusatio nos urgeat. ut enim scriptum est: Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorũ. Deinde illa cura, et cogitatio uehementer angit, quod paulo post stare oporteat ante tribunal Dei, a quo de nobis iustissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sæpe autem euenit, ut fideles hoc terrore perculsi, se miris modis exagi ri sentiant. Nihil autem ad mortis tranquillitatem

tatem magis conducit, quam si tristitiam abijciamus, & læto animo Domini aduentum expectemus; paratique simus, depositum nostrum, quandocumque illud a nobis repetere uoluerit, libenter reddere. Vt igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, extremæ unctionis sacramentum efficit. Præterea, aliud etiam, quod merito omnium maximum uideri potest, ex eo consequimur. nam etsi humani generis hostis, quoad uiuimus, numquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare; nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, si fieri possit, spem nobis diuinæ misericordiæ eripiat, uehementius omnes neruos contendit, quam cum supremum uitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc sacramento subministrantur, quibus aduersarij uim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint. alleuatur enim & erigitur ægri animus diuinæ bonitatis spe; eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert leuius, ac ipsius Dæmonis, calcaneo insidiantis, artificium, & calliditatem facilius eludit. Accedit postremo, siquidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quod si ægroti hoc tempore eam minus consequuntur, id quidem non sacramenti uitio, sed ob eam potius causam euenire credendum est: quod eorum magna pars, uel qui sacro oleo perunguntur, uel a quibus administratur, fides infirmior est. testatur enim Euangelista, Matth. 13
Domi-

Dominum apud ſuos multas uirtutes nõ feciſſe propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam recte dici poteſt, Chriſtianam religionem, ex quo altius tamquam radices egit in animis hominum, minus iam huiuſmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim naſcẽtis Eccleſiæ initio neceſſaria eſſe uiderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. utcumque enim, quod ad corporis ualetudinem attinet, Dei conſilio & uoluntate ceciderit, certa ſpe niti fideles debent, ſe huius ſacri olei uirtute ſpiritualem ſanitatem conſecuturos eſſe; futurumque, ut, ſi eos uita decedere cõtingat, præclaræ illius uocis fructum percipiant, qua ſcriptum eſt; Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ unctionis ſacramẽto breuiter quidem dicta ſunt: uerum, ſi hæc ipſa rerum capita a Paſtoribus latius, & ea, qua decet, diligẽtia explanata erunt; dubitandũ non eſt, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

SI QVIS *aliorum ſacramentorum naturam, & rationem diligenter conſiderarit, facile perſpiciet, ea omnia ab ordinis ſacramento ita pendere, ut ſine illo partim confici, & adminiſtrari nullo modo queant; partim ſollemni cærimonia, & religioſo quodam ritu, ac cultu carere uideantur. Quare ne-*

cesse est, ut Pastores institutam sacramentorum doctrinam persequentes; eo diligentius de ordinis etiã sacramento sibi agendum arbitrentur. Proderit autem maxime hæc explicatio primum quidẽ illis ipsis, deinde alijs, qui ecclesiasticæ uitæ rationem ingressi sunt, postremo etiam fideli populo; ipsis, quod, dum in huius argumenti tractatione uersantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc sacramento adepti sunt, magis commouentur; alijs, qui in sortem Domini uocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim uero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi uiam sibi ad ulteriores gradus facilius munire possint. Reliquis autem fidelibus, primum quidem ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesiæ ministri; deinde, quoniam sæpe contingit, ut multi adsint, uel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesiæ ministerio destinarint, uel qui sua sponte & uolũtate illud uitæ genus sequi uelint; quos certe ignorare minime æquum est, quæ precipue ad hãc rationem pertinent. Primum itaque fidelibus tradendum est, quãta sit huius instituti, si summum eius gradum hoc est sacerdotium spectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cum Episcopi, et sacerdotes tamquam Dei interpretes, & internuncij quidam sint, qui eius nomine diuinam legem, & uitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla maior excogitari possit. quare merito nõ

solum angeli, sed Dii etiam, quod Dei immortalis uim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen noui testamenti sacerdotes ceteris omnibus honore longe antecellunt. Potestas enim tum corpus, & sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat; nedum ei aliquid par, & simile in terris inueniri queat. Deinde uero, quemadmodum Saluator noster a patre, apostoli autem, ac discipuli in uniuersum mundum a Christo domino missi sunt; ita quotidie sacerdotes, eadem, qua illi, potestate præditi, ad consum-
Ad Eph. 4 mationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tãti officii onus nemini temere imponendum est, sed
Ad Heb. 5 iis tantum, qui illud uitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. Nec uero quisquã sumat sibi honorem, sed qui uocatur a Deo tamquam Aaron. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiæ ministris uocantur. nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum
Hier. 23 est, cum inquit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.

Sed

Sed quoniam in omni actione suscipienda magno pere refert, quem sibi quisque finem constituat; (optimo enim fine posito, recte omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari uolunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignũ proponant. qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo grauius hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alij enim eo consilio ad hanc uiuendi rationem se conuertunt, ut, quæ ad uictum, uestitumque necessaria sunt, parent, ita ut, præter quæstum, nihil aliud in sacerdotio, quemadmodũ uulgo ceteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare uideantur. Quamuis enim, ex Apostoli sententia, natura, & diuina lex iubeat, ut qui altari seruit, ex altari uiuat: tamen, quęstus, & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad sacerdotalem ordinem ducit. Alij uero, ut diuitijs affluant, initiari uolunt. cuius quidem rei illud argumento est, quod, nisi opulentum aliquod ecclesiasticum beneficium ijs deferatur, nullam sacri ordinis cogitationem habent. hi uero sunt, quos Saluator noster mercenarios appellat; & quos Ezechiel dicebat, semet ipsos, & non oues pascere. quorum turpitudo, & improbitas non solum sacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil fere a fideli populo haberi possit contemptius, & abiectius; uerum etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex sacerdotio consequantur,

Quanta circũspectione ad sacros ordines accedendum.

1. Cor. 9

Ioan. 10.
Ezech. 34

quã Iudas ex apoſtolatus munere; quod illi ſempiternum exitium attulit. Illi autem oſtio in Eccleſia introire merito dicuntur, qui a Deo legitime uocati eccleſiaſtica munera eius unius rei cauſa ſuſcipiunt, ut Dei honori inſeruiant. Neq; tamẽ hoc ita accipiendum eſt, quaſi eadem lex æque omnibus non ſit impoſita. Homines enim ob eã rem conditi ſunt, ut Deum colant, quod præcipue fideles, qui baptiſmi gratiam conſecuti ſunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis uiribus præſtare debent. Verum qui ordinis ſacramento initiari uolunt, hoc ſibi proponant opus eſt, ut non ſolum Dei gloriam in omnibus rebus quærant; quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune eſſe conſtat; ſed etiam ut alicui certo eccleſiæ miniſterio addicti, in ſanctitate, et iuſtitia illi ſeruiant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, ſed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus eſt, alij alia munera obeunt: ita, quamuis omnes fideles pietatem, & innocentiã ſectari omni ſtudio debeant, quibus rebus maxime Deus colitur, eos tamen, qui ordinis ſacramento ſunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in eccleſia exequi oportet. nam & ſacra pro ſe ipſis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis uim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo ſeruandam fideles hortantur, & inſtituunt: & Chriſti domini ſacramenta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, adminiſtrant; &, ut uno uerbo

comple-

complectamur, a reliquo populo segregati, in omnium longe maximo, & præstantissimo ministerio se exercent.

His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, que propria huius sacramenti sunt; ut intelligant fideles, qui in ecclesiasticum ordinem cooptari uolunt, ad quodnam officij genus uocentur, quãtaque ipsi Ecclesiæ, eiusque ministris potestas diuinitus tributa sit. Ea autem duplex est, ordinis, & iurisdictionis. Ordinis potestas ad uerum Christi domini corpus in sacrosancta Eucharistia refertur. Iurisdictionis uero potestas tota in Christi corpore mystico uersatur. ad eam enim spectat, Christianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cælestemque beatitudinem dirigere. Verum ordinis potestas non solum consecrandæ Eucharistiæ uim, & potestatem continet, sed ad eam accipiendã hominũ animos præparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quæ ad Eucharistiam quouis modo referri possunt. eius uero plura ex sacris litteris testimonia afferri possunt; sed illa præclara, & grauissima sunt, quæ apud sanctos Ioannem, & Matthæum leguntur: ait enim Dominus: Sicut misit me Pater, & ego mitto uos: accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Et: Amen dico uobis: quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata et in cælo: & quæcumque solueritis super terrã,

De dupli ci potesta te ecclesiastica, ordinis et iurisdictionis.

Ioan. 20

Matt. 18

erunt soluta & in cælo. Quæ quidem loca a Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum ueritati lumen afferre poterunt. Hæc autem potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam & illa ætas, quæ scriptam legem antecessit, suum sacerdotium, suamque potestatem spiritualem habuerit, necesse est, cum legem habuisse satis constet. hæc duo enim
Ad Heb. 7 ita coniuncta esse testatur Apostolus, ut eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit. Cum igitur naturali instinctu homines agnoscerent, Deum colendum esse; consequens erat, ut in quauis republica aliqui sacrorum, & diuini cultus procurationi præficerētur: quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur. Eadem etiam potestate populus Israeliticus non caruit; quæ tametsi dignitate superior fuit, quam illa, qua in lege naturæ sacerdotes præditi erant, longe tamen inferior, quam legis euangelicæ spiritualis potestas, existimanda est. hæc enim cælestis est, omnemque angelorum etiam uirtutem superat, neque a sacerdotio
Hebr. 7 Mosaico, sed a Christo domino, qui non secundum Aaron sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedec ortum habet. is enim, qui summa potestate gratiam tribuendi, et peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quauis uirtute definitam, & sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. quare ad eam exercendam certi ministri

instituti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

instituti sunt, & sollemni religione consecrati; quæ quidem consecratio ordinis sacramentum uel sacra ordinatio uocatur. Placuit autem sanctis Patribus hoc uocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem et excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim ordo, si propriam eius uim, & notionem accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & uariæ functiones; omnia uero certa ratione distributa sint, & collocata; recte, & commode ordinis nomen ei impositum uidetur. Quod autem inter cetera Ecclesiæ sacramenta sacra ordinatio numeranda sit; sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, comprobauit. nam cum sacramentum sit rei sacræ signum; id uero, quod hac consecratione extrinsecus fit, gratiam & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur; omnino sequi perspicuum est ordinem uere ac proprie sacramentum dicendum esse. quare Episcopus ei calicem cũ uino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerendi sacrificium, etc. Quibus uerbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem cõsecrãdæ Eucharistiæ, charactere animo impresso: tradi, cui gratia adiũcta sit, ad illud munus rite, & legitime obeundum: quod Apostolus his uerbis declarat: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei,

Tri. Syn.

Tim. 1. 2.

quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum; non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed uirtutis, & dilectionis, & ſobrietatis.

Sacramentum ordinis uarios habet ſui exercendi miniſtros

Iam uero, ut ſacræ Synodi uerbis utamur, cum diuina res ſit tanti ſacerdotij adminiſtratio; conſentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum ueneratione exerceri poſſet, ut in eccleſiæ ordinatiſſima diſpoſitione plures eſſent, & diuerſi miniſtrorum ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent; atque hi quidem ita diſtributi, ut, qui iam clericali tonſura inſigniti eſsent, per minores ad maiores aſcēderent. Docendum igitur erit, hoſce omnes ordines ſeptenario numero contineri, ſemperq. ita a catholica Eccleſia traditũ eſſe: quorum nomina hæc ſunt, Oſtiarius, Lector, Exorciſta, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem miniſtrorum numerum recte ita definitum eſſe, probari poteſt propter ea miniſteria, quæ ad ſacroſanctum Miſsæ ſacrificium, & Euchariſtiam uel conficiendam, uel adminiſtrandam, cuius cauſa præcipue ſunt inſtituta, neceſſaria uidentur. Ex his alij maiores, qui etiam ſacri dicuntur, alij minores ſunt. Maiores, uel ſacri, ſunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorciſtæ, Lectores, Oſtiarij. de quorũ ſingulis pauca dicenda ſunt; ut habeant Parochi, unde eos potiſſimum inſtituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos eſſe. Incipiendum eſt autem a prima tonſura: quã quidem, docere oportet, quandam præpara-

parationem esse ad ordines accipiẽdos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus præparari solent: ita, cum tonso capillo, Deo dedicantur; tamquam aditus ad ordinis sacramentum illis aperitur. declaratur enim, qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam clerici nomen, quod ei tunc primum imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem, & hereditatẽ suam habere incipiat; ueluti qui in Hebræorum populo, diuino cultui mancipati erant: quibus uetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis distribui, cum inquit: Ego pars, & hereditas tua. Ac quamuis id omnibus fidelibus commune sit, præcipua tamen ratione ijs conueniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt. Tondentur uero capilli ad coronæ speciem, & similitudinẽ, quam perpetuo conseruare oportet: & ut quisque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur; sic eius orbis forma latior crcumscribi debet. quod quidem ex apostolorum traditione acceptum eße, docet Ecclesia; cum de huiusmodi tondendi more sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, uetustissimi, & grauissimi Patres, meminerint. Primum autem omnium, ferunt, apostolorum Principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta Saluatoris nostri capiti fuit imposita, ut, quod impij ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt: eo apostoli ad decus, & gloriam uterentur; simulque significarent

Num. 18.

S. Dion.

rent curandum esse a ministris Ecclesiæ ut omnibus in rebus Christi domini nostri speciem, & figuram gerant. Quamquam nonnulli asserant, hac nota regiã dignitatem declarari, quæ ijs maxime, qui in sortem Domini uocati sunt uidẽtur conueni-
1. Pet. 2 re. Quod enim Petrus apostolus fideli populo tribuit; Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta; peculiari quadam, et magis propria ratione ad ecclesiasticos ministros pertinere facile intelligimus. etsi non desunt, qui uel perfectioris uitæ professionem a Clericis susceptam circuli figura, quæ omniũ perfectissima est, significari existiment, uel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis uacuitatem declarari putent; quod capilli, superuacaneum quiddam in corpore, tondeantur. Post primam Tonsuram ad Ostiarij ordinem primus gradus fieri consueuit. Eius munus est, templi claues, & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus ne quis propius, quam par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotẽ rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi commissa erant: ut ex ritibus, quæ ad eius consecrationem adhibentur, perspici potest. nam Episcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiarium uult instituere, Sic age, inquit, quasi redditurus Deo rationem pro ijs rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem

in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatē fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia seruari animaduertimus. nam Thesaurarij officium, qui erat idem sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores ecclesiæ functiones etiam nunc habetur. Secundus ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eum pertinet, in Ecclesia ueteris, & noui testamenti libros clara uoce & distincte recitare, præsertim uero eos, qui inter nocturnam psalmodiam legi solent. Eius quoque partes erant, prima, religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque, præsente populo, in eius ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem attinent, illi tradens, inquit: Accipe, & esto uerbi Dei relator, habiturus, si fideliter, & utiliter impleueris officium tuū, partem cum iis, qui uerbum Dei bene ministrarūt ab initio. Tertius est ordo Exorcistarū, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidentur. quare Episcopus, cum eos instituit, librum, in quo exorcismi continentur, eis porrigit, usus ea formula uerborum: Accipe, & commenda memoriæ, & habe potestatem imponendi manus super energumenos. siue baptizatos, siue catechumenos. Acolytorum quartus est gradus, & ultimus eorum omnium, qui minores, & non sacri, appellantur. eorum munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque
operam

operam dare. Preterea lumina deferunt, & asseruant, cum Missæ sacrificium celebratur, præcipue uero cum euangelium legitur, ex quo & ceroferarij alio nomine uocati sunt. Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo seruari consueuit. Primum quidem, postquam eos officij sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hūc modum: Accipe ceroferarium cum cereo, & scias te ad accēdenda ecclesiæ luminaria mācipari, in nomine Domini. Deinde item urceolos uacuos, quibus aqua et uinū in sacrificio ministratur: Accipe urceolos ad suggerendum uinum, et aquā in Eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini. A minoribus ordinibus, iisdemque non sacris, de quibus hactenus dictum est, ad maiores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inseruire sacra enim lintea, uasa, panem, & uinum, ad sacrificij usum necessaria, parare debet. nunc Episcopo, & sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missę sacrificio abluunt. Epistolam etiā, quæ olim a Diacono in Mißa recitabatur. Subdiaconus legit, ac tamquam testis ad sacrum assistit, prohibetq; ne sacerdos sacra faciens a quopiā perturbari possit, Hec autem, quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex sollemnibus cerimonijs, quæ in illius consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primū enim Episcopus legem perpetuæ continētię huic

huic ordini impoſitam eße admonet: edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum eſſe, cui ultro hanc legem accipere non ſit propoſitũ: deinde, poſt ſollemnem litaniarũ precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones ſint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum ſinguli, qui ordinantur, ab Epiſcopo quidem calicem, & ſacram patenam accipiunt; ab Archidiacono uero, ut intelligatur Subdiaconum Diaconi officio ſubſeruire, urceolos, uino & aqua plenos, una cum lebete, & linteolo, quo manus abſterguntur, dicente Epiſcopo: Videte, cuiuſmodi miniſterium uobis traditur; ideo uos admoneo, ut ita uos exhibeatis, ut Deo placere poſſitis. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Epiſcopus ſacris ueſtibus Subdiaconum ornauit, ad quarũ ſingulas propria uerba, & cærimoniæ adhibentur, tradit ei epiſtolarum librum, ac dicit: Accipe librum epiſtolarum, et habe poteſtatem legendi eas in eccleſia ſancta Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis. Secundum autem ſacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius miniſterium latius patet, ſanctiusque ſemper habitum eſt. ad eum enim pertinet, Epiſcopum perpetuo ſequi, concionantem cuſtodire, eique, & ſacerdoti ſacra facienti, uel alia ſacramenta admiſtranti præſto eße, & in Miſsæ ſacrificio euangelium legere. olim uero fidelium animos ſæpius excitabat, ut ſacra attenderent: ſanguinem etiam Domini miniſtrabat; in quibus eccleſiis ea

conſue-

consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraq; specie sumerent. Diacono præterea ecclesiasticorũ bonorum, dispensatio commissa erat, ut unicuique necessaria ad uictum subministraret. Ad Diaconũ etiam attinet, tamquam Episcopi oculum, peruestigare, quinam in urbe pie, & religiose, quiue secus uitam traducant; qui ad sacrificium, & concionem statis temporibus conueniant, qui rursus non conueniant: ut, cum de omnibus Episcopum certiorem fecerit, ille uel priuatim unumquemque hortari, admonere, uel palam corrigere, & obiurgare posit, uti se magis profecturum esse intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere. Licet ei pręterea, si absit Episcopus, & sacerdos, euangelium explanare, non tamen superiori loco; ut intelligatur hoc eius proprium munus non esse. Quanta uero diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, cum
Tim.3. ad Timotheum Diaconi mores, uirtutem, & integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & sollemnes cærimoniæ, quibus ab Episcopo consecratur. pluribus enim & sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi ordinationem utitur Episcopus, & alia addit sacrarum uestium ornamenta. Præterea, manus ei imponit: quod quidem ab apostolis factitatum eße legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique euan-

geliorum librum ei tradit his uerbis: Accipe potestatem legendi euangelium in Ecclesia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Domini. Tertius, omniumque sacrorum ordinum summus gradus est sacerdotium: qui uero illo præditi sunt, eos ueteres Patres duobus nominibus uocare solent. interdum enim Presbyteros appellant; quod græce seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maxime necessaria est, sed multo magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. ut enim scriptum est; Senectus uenerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Interdum uero Sacerdotes uocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet sacramenta administrare, sacrasque res, & diuinas tractare. Sed quoniam duplex sacerdotium in sacris litteris describitur, alterum interius, alterum externum; utrumque distinguendum est; ut, de quo hoc loco intelligatur, a Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius sacerdotium attinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, sacerdotes dicuntur, præcipue uero iusti, qui spiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Iesu Christi, summi sacerdotis, uiua membra effecti sunt. hi enim fide, quę charitate inflãmatur, in altari mentis suæ spirituales Deo hostias immolãt: quo in genere bonæ oẽs, et honestæ actio-

Sap. 4

actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: Christus lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo, & patri suo.
Apocal. 1

1. Pet. 2 In quam sententiam ab apostolorum Principe dictum est: Ipsi tamquam lapides uiui superædificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offe-

Rom. 12. rentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et Apostolus nos hortatur, ut exhibeamus corpora nostra hostiam uiuentẽ, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequiũ nostrum. Da-

Psalm. 50 uid item multo ante dixerat: Sacrificiũ Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Quæ omnia ad interius sacerdotium spectare, facile intelligitur. Externum uero sacerdotium, non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus cõuenit, qui legitima manuum impositione, sollemnibusque sanctæ Ecclesiæ cærimonijs instituti, & Deo consecrati, ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc sacerdotij discrimen in ueteri etiam lege obseruari potest. nam de interiori Dauidem locutũ esse, paulo ante demonstratum est. externi uero, nemo ignorare potest, quam multa Dominus Moysi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea, uniuersam leuiticam tribum ministerio templi adscripsit, ac lege cauit, ne quis ex alia tribu in eam functionẽ se in-

2. Par. 26 ferre auderet: quare Ozias rex lepra a Domino percussus, quod sacerdotale munus usurpasset,

arro-

arrogantiæ, & sacrilegij sui grauissimas pœnas dedit. Quia igitur eandem sacerdotij distinctionem in lege euangelica licet animaduertere; docendi erunt fideles, nunc de sacerdotio externo, agi, quod certis hominibus attributum est. hoc enim tantum modo ad ordinis sacramentum pertinet. Sacerdotis igitur munus est, Deo sacrificium facere, ecclesiastica sacramenta administrare, quemadmodum ex consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus cum aliquem sacerdotem instituit, primum quidem manus ei, una cum omnibus sacerdotibus, qui adsunt, imponit: deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, sacerdotem uirtute indui ex alto qua possit crucem Christi domini, & iugum suaue diuinæ legis perferre, eamque non uerbis solum, sed uitæ sanctissime, & honestissime actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tum uero calicem cum uino, & patenam cum hostia tradit, dicens: Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Missasque celebrandi tam pro uiuis, quam pro defunctis. Quibus cærimonijs, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominum constituitur: quæ præcipua sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum uero, manibus iterum eius capiti impositis, Accipe, inquit, spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis; & quorum retinueris, retenta sunt. Eique cælestem illam, quam Dominus discipulis suis dedit, peccata Ioan.20

retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc uero sunt sacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera: qui tametsi unus est, uarios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui sacerdotes simpliciter uocantur: quorum functiones hactenus declaratæ sunt. Secundus est Episcoporum, qui singulis episcopatibus præpositi sunt: ut non solum ceteros ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regãt, & eorum saluti summa cum uigilantia, & cura prospiciant. quare in sacris litteris Pastores ouium sæpe appellantur; quorum munus, & officium Paulus descripsit, ut in apostolorum Actis legimus, in ea concione, quam
Act.20. ad Ephesios habuit. Itemque a Petro, apostolorum
1.Pet.5 Principe, diuina quædam Episcopalis ministerii regula tradita est: ad quam si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint, & habeantur. Sed iidem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum, Pontifices appellare consueuerunt. Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt; qui Metropolitani etiam uocantur, quod illarum urbium antistites sint, quæ tamquam matres habeantur illius prouinciæ. quare superiorem, quam Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tãetsi ab Episcopis ordinatione nihil differũt. In quarto gradu Patriarchæ collocãtur, idest primi supremique Patres. Olim in uniuersa Ecclesia, præter

sum-

summum Romanum Pont. quattuor tantũ Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperiũ maiestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius ecclesiam Marcus euangelista iussu Principis apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedem primo locauit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus; quam ecclesiam Iacobus, frater Domini, rexit. Præter hos omnes, catholica Ecclesia Romanum Pont. Max. quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopum, totius orbis terrarũ patrem, & Patriarcham appellat, semper uenerata est. cum enim in Petri, apostolorum Principis, cathedra sedeat, in qua usque ad uitæ finem sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum, & iurisdictionis amplitudinẽ nõ quidem ullis Synodicis, aut aliis humanis constitutionibus, sed diuinitus datam agnoscit. quamborem omniũ fideliũ, & Episcoporũ, ceterorumq; antistitum, quocũque illi munere, & potestate præditi sint, pater, ac moderator uniuersali Ecclesiæ, ut Petri successor, Christique domini uerus, & legitimus Vicarius, præsidet. Ex his itaque Pastores docebũt, et quæ sint ecclesiastico rũ, ordinũ, ac graduũ precipua munera, et functiones, et qui huius sacramẽti minister sit. cõstat n. ad Episcopum eam administrationẽ pertinere: quod etiã sanctarum litterarum auctoritate, certissima

traditione, omnium Patrum testimonio, Conciliorum decretis, sanctæ Ecclesiæ usu, & consuetudine facile erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores, & non sacros ordines interdum administrent: tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat; cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores, & sacri dicuntur, initiare. nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat: Episcopi ex apostolorũ traditione, quę perpetuo in Ecclesia custodita est, a tribus Episcopis consecrantur.

Quinam debeãt ad dignitatẽ sacerdotii admitti.

Sequitur nunc, ut explicetur; quinam ad hoc sacramentum, in primisque ad sacerdotalem ordinem apti sunt, & quæ in eis potissimum requirantur. ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in alijs ordinibus dandis, pro cuiusque officio, & dignitate, obseruare oporteat. Maximam autem in hoc sacramento cautionem adhibendam esse, ita colligitur, quod cetera gratiam ad illorum sanctificationem, & usum tribuunt, a quibus percipiuntur: at uero qui sacris initiantur, ob eam rem cęlestis gratiæ participes fiunt, ut eorum ministerio, Ecclesiæ, atque adeo omnium hominum saluti cõsulatur. ex quo factum esse intelligimus, ut statis tantummodo diebus, quibus etiam sollemnia ieiunia ex uetustissimo catholicæ Ecclesiæ more indicantur, ordinationes fiant: ut scilicet fidelis populus eiusmodi sacrarum rerum ministros pijs, & sanctis preca-

tionibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

tionibus a Deo impetret, qui ad tanti ministerii potestatem, recte, & cum Ecclesiæ utilitate gerendã aptiores esse uideantur. Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, uitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet; non solum quia, si alicuius mortiferi peccati conscius se initiari curet, uel etiam patiatur, nouo se, & maximo scelere obstringit; sed etiam, quia uirtutis, & innocentiæ lumen aliis præferre debet. ea de re quid Apostolus Tito, & Timotheo præcipiat, Pastoribus declarandum erit: & simul illud docendũ, ea corporis uitia, quæ in ueteri lege ex Domini prescriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in euangelica lege ad animæ uitia præcipue trãsferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia seruari animaduertimus, ut qui sacris initiandi sunt, prius penitentię sacramento conscientiam purgare diligenter studeant. Prȩterea in Sacerdote non solum ea cognitio requirenda est, quę ad sacramentorũ usum, & tractationem pertinet; sed etiam sacrarum litterarum scientia ita instructum esse oportet, ut populo Christianę fidei mysteria, & diuinę legis prȩcepta tradere, ad uirtutem, & pietatem incitare, a uitiis reuocare fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum alterum est, ut sacramenta rite conficiat, & administret: alterum, ut populum, fidei suę commissum, iis rebus, & institutis, quę ad salutem necessaria sunt, erudiat. Malachias enim ita testatur: Labia

Titum. 1.
1. Tim. 3.
Malach. 2

ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, et legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt. Vt igitur in horum, altero, ſi mediocri cognitione ſit ornatus, præſtare, quod debet, poſſit; alterum certe non uulgarem, ſed exquiſitam potius doctrinam deſiderat: quamuis æque ab omnibus ſacerdotibus ſumma reconditarum rerum ſcientia non exigatur, ſed quæ ad ſuſcepti officij, & miniſterij functionem unicuique ſatis eſſe poſſit. Pueris autem, & furioſis, uel amentibus, quod uſu rationis carent, hoc ſacramentum dandum non eſt: quamuis, ſi iis quoque adminiſtraretur, ſacramenti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum ſit. Qui uero ætatis annus in ſingulis ordinibus ſit expectandus, ex ſacri Tridentini Concilij decretis facile erit cognoſcere. Excipiuntur etiam ſerui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non ſui iuris, ſed in alterius poteſtate eſt: uiri præterea ſanguinum, & homicidæ, quia eccleſiaſtica lege repelluntur, atque irregulares ſunt: ſpurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non ſunt procreati. decet enim, ut, qui ſacris addicuntur, nihil in ſe habeant, quo ab alijs merito contemni, ac deſpici poſſe uideantur. Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo inſigni corporis uitio deformes, aut manci ſunt, ea enim fœditas, & debilitatio tum offenſionem habet, tum uero ſacramentorum adminiſtrationem impediat, neceſſe eſt.

Trid.Syn

Sed

Sed iam his rebus expositis, superest, ut Pastores doceant, qui sint huius sacramenti effectus. Constat uero, quamuis ordinis sacramentum, ut ntea dictum est, maxime ad Ecclesiæ utilitatem, & pulchritudinem spectet, tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere; qua idoneus, habilisque ad recte munus suum fungendum, sacramentaque administranda reddatur: quemadmodum etiam baptismi gratia quilibet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiam hoc sacramento tribui perspicuum est, pręcipuam uidelicet potestatem, quę ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum refertur, in sacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini nostri corpus & sanguinem unus potest conficere, in aliis uero inferiorum ordinum ministris maiorem, minoremue, quo quisque ministerio suo magis, minusue ad altaris sacramenta accedit. Atque hęc etiã character spiritualis dicitur: quod qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota, animę impressa, ab aliis fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur: ad quam Apostolus uidetur spectasse, cum ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quę in te est, quę data est tibi per prophetiam, cũ impositione manuũ presbyterij. Et alibi: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quę est in te, per impositionem manuũ mearum. Hęc de ordinis sacramẽto satis dicta sint. potiora enim tantũ

De præclaris sacramenti ordinis effectibus.

1. Tim. 4

1. Tim. 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

QVONIAM Pastoribus beata & perfecta Christiani populi uita proposita esse debet, ijs quidem maxime optandam esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his uer-
1.Cor.7 bis: Volo omnes homines esse sicut me ipsum, nimirum, ut omnes continentiæ uirtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac uita fidelibus potest contingere, quam ut animus, nulla mundi cura distractus, sedataque, & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, & cælestium rerum
1.Cor.7 cogitatione conquiescat. sed quoniam, ut idem Apostolus testatur, unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius uero sic; & matrimonium magnis, & diuinis bonis orna-
Ioan.2 tum est, ita ut inter alia catholicæ Ecclesiæ sacramenta uere, & proprie numeretur; ac Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit: satis apparet, eius doctrinam tradendam esse; cum præsertim liceat animaduertere, tum sanctum Paulum, tum apostolorum Principem, quæ non solum ad dignitatē, sed etiam ad officia matrimonij pertinebant, pluribus locis accurate scripta reliquisse.

Diuino

Diuino enim ſpiritu afflati optime intelligebant, quanta, & quam multa commoda ad Chriſtianã ſocietatem peruenire poſſent, ſi fideles matrimonij ſanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam ſeruarent contra uero, ea ignorata, uel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Eccleſiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & uis explicanda eſt. nam cum uitia ſæpe honeſti ſimilitudinem gerant, cauere oportet, ne fideles, falſa matrimonij ſpecie decepti, turpitudine, & nefarijs libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ cauſa a nominis ſignificatione ordiendum eſt.

Matrimonium ab eo dicitur, quod femina iccirco maxime nubere debet, ut mater fiat; uel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus eſt. Coniugium quoque a coniungendo appellatur; quod legitima mulier cum uiro quaſi uno iugo adſtringatur. Præterea nuptiæ, quia ut inquit ſanctus Ambroſius, pudoris gratia puellæ ſe obnuberent: quo etiam declarari uidebatur uiris, obedientes, ſubiectaſque eſſe oportere. Ita uero ex communi theologorum ſententia definitur: Matrimonium eſt uiri, & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas perſonas, indiuiduam uitæ consuetudinem retinens. cuius definitionis partes ut planius intelligatur, docendum eſt, quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio inſint, conſenſus uidelicet interior, pactio externa uerbis expreſſa, obligatio, &

Matrimonii deſcriptio, uis, et natura.

S. Ambr.

& uinculum, quod ex ea pactione efficitur, et coniugum copulatio, qua matrimonium cõsummatur; nihil horum tamen matrimonij uim & rationem proprie habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui coniunctionis uocabulo significatus est. Additur uero Maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus uiri, & mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent, uel pretij, uel alterius rei causa, prorsus aliena sunt a matrimonij ratione. Sequitur deinde, Inter legitimas personas: quoniã qui a nuptiarum coniunctione legibus omnino exclusi sunt, ij matrimoniũ inire non possunt; neque. si ineant, ratum est. exempli enim gratia: qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti sunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus constituta est, ad matrimonij iusta fœdera ineunda apti esse non possunt.. Quod uero extremo loco positum est, Indiuiduam uitæ consuetudinem retinens; indissolubilis uinculi naturam declarat, quo uir, & uxor colligantur. Ex ijs igitur patet, matrimonij naturam, & rationem in uinculo illo consistere. Nam quod aliæ clarissimorum uirorum definitiones hoc uidentur consensui tribuere, ut, cum dicunt, coniugium esse consensum maris, & feminæ; hoc ita accipiendum est, consensum ipsum matrimony causam effectricem esse: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione.

Cõc. Florent.

Sed

Sed illud maxime necessarium est, ut consensus uerbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur. neque enim matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio: atque ita fit, ut consensus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat. atqui, ad declarandum mutuum animi consensum uerbis opus esse, perspicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu, sine aliqua externa significatione, matrimonium constare posset; illud etiam sequi uideretur, ut, cum duo, qui disiunctissimis & maxime diuersis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri uoluntatem suam uel litteris, uel nunciis declarasset, ueri, & stabilis matrimonii lege coniungerentur; quod tamen a ratione, & sanctæ Ecclesiæ consuetudine, & decretis alienum est. Recte autem dicitur oportere, ut consensus uerbis exprimatur, quæ præsentis temporis significationem habeant. nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, sed spondent. deinde, quæ futura sunt nondum esse perspicuum est: quæ uero non sunt, parum, uel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est. Quare nondum connubii ius in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur; neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit, tametsi fidem præstare debet: quod si non faciat, uiolatæ

fidei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

fidei reus esse conuincitur. At uero qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quamuis postea peniteat, tamen, quod factum est, mutare, irritumue, & infectum reddere non potest. Cum itaque coniugij obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi abalienatio; qua re ipsa uir mulieri, & uicissim mulier uiro corporis sui potestatem tradit; iccirco necesse est, uerbis, quæ præsens tempus designant, matrimonium contrahi: quorum uerborum uis, postquam etiam enunciata sunt, permanet, uirumq. & uxorem indissolubili uinculo constrictos tenet. Sed uerborum loco tum nutus, & signa, quæ intimum consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt; tum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter uerecundiam non respondet, sed ea pro ea parentes loquuntur. Ex ijs igitur Parochi fidelibus tradent. matrimonij naturam, & uim in uinculo & obligatione sitam esse; ac præter consensum, eo, quo dictum est modo expressum, ut uerum matrimonium existat, concubitum necessario non requiri. nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, ut Patres testantur, uero matrimonio iunctos fuisse plane constat. quare a sanctis Patribus dictum est, matrimonium non concubitu, sed consensu existere: quod etiam a sancto Ambrosio in libro de Virginibus repetitū legimus.

Gen. 2

S. Ambr.

Duplex matrimonii

Iam uero hisce explicatis, illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam uel

uel ut naturalis coniunctio, (coniugium enim non ab hominibus inuentum, sed a natura) uel ut sacramentum, cuius uis naturalium rerum conditionem superat, considerandum est. ac quoniam gratia naturam perficit, (neque prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale) rei ordo postulat ut de matrimonio, ut natura constat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendũ sit: tum uero, quæ illi, ut sacramentum est, conueniunt, explananda erunt. In primis itaque docendi sunt fideles, matrimonium a Deo institutum esse: scriptum est enim in Genesi; Masculum, & feminam creauit eos, benedixitque illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini: &, Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Ac paulo post: Adæ uero non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unã de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit dominus Deus costã, quam tulerat de Adã, in mulierem, & adduxit eam ad Adam; dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur uirago, quoniam de uiro sumpta est. quamobrem relinquet homo patrẽ suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quæ, ipso Domino auctore apud sanctum Matthæum, ostendunt matrimonium diuinitus institutum esse. Neque uero Deus matrimonium tantummodo instituit, uerum, ut

sancta

nii ratio, ut est in officiũ naturæ & ut sacramentum.

1. Cor. 15

Gen. 1

Gen. 2

Matt. 19

Trid. Syn sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indissolubilem nodum ei addidit: siquidem Saluator ait: Quod Deus coniunxit, homo, nō separet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ est officium, conueniat, ut dissolui non possit tamen id maxime fit, quatenus est sacramentum: qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria sunt, summam perfectionem consequitur. tamen & prolis educandæ studio, & alijs matrimonij bonis repugnat, ut eius uinculum dissolubile sit. Quod uero a Domino dictum est; Crescite, & multiplicamini; id eo spectat, ut, cuius rei causa matrimonium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem imponat. nunc enim, aucto iam humano genere, non solum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius uirginitas summopere commendatur, & unicuique in sacris litteris suadetur, ut quæ matrimonij statu præstantior sit, maioremque in se perfectionem, et sanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noster ita docuit: Qui potest capere, capiat: et Apostolus ait; de Virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis.

Matt. 19

Gen. 1

Matth. 19

1. Cor. 7

Matrimonium quibus causis ineundum.

Sed quibus de causis uir, & mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilij spe conciliata; ut alter alterius ope adiutus, uitæ incōmoda facilius ferre, & ene

uctis

ctutis imbecillitatem sustentare queat. Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & diuitiarum heredes relinquantur, quam ut ueræ fidei, & religionis cultores educentur: quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris litteris satis apparet. quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis uim posset repellere; Ostendam, inquit, tibi, qui sunt, quibus prænalere potest dæmonium. ij namque, qui coniugium ita suscipiunt, ut Deũ a se, et a sua mente excludant, & suę libidini ita uacẽt, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. Deinde subiecit; Accipies uirginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus; ut in semine Abrahæ benedictionem in filiijs consequaris. Atque una etiam hæc causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit. quare fit, ut illorum sit scelus grauissimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis uel conceptum impediunt, uel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia cõspiratio existimanda est. Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit; cum propter iustitię, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut scilicet, qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam uult ferre, matrimonij remedio ad uitanda libidinis peccata utatur. de quo ita Apostolus scribit

Tob.6

1. Cor.7

ſcribit: Propter fornicationem unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque ſuum uirum habeat. Ac paulo poſt, cum docuiſſet, interdum orationis cauſa a matrimonij debito abſtinendum eſſe, ſubiecit: Et iterum reuertimini in idipſum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam ueſtram. Hæ igitur ſunt cauſæ, quarum aliquam ſibi proponere quiſque debet, qui pie, & religioſe, ut ſanctorum filios decet, nuptias uelit contrahere. Quod ſi ad eas cauſas alia etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut heredis relinquendi deſiderium, diuitiæ, forma, generis ſplendor, morum ſimilitudo; huiuſmodi ſane rationes damnandæ non ſunt, cum matrimonij ſanctitati non repugnent. neque enim in ſacris litteris Iacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, ut naturalis coniunctio eſt, docenda erunt, ut autem ſacramentum eſt, explicare oportebit eius naturam multo præſtantiorem eſſe, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim matrimonium, ut naturalis coniunctio, ad propagandum humanum genus ab initio inſtitutum eſt, ita deinde, ut populus ad ueri, Dei, & ſaluatoris noſtri Chriſti cultum & religionem procrearetur, atque educaretur, ſacramenti dignitas illi tributa eſt. Cum enim Chriſtus dominus uellet arctiſſimæ illius neceſſitudinis, quæ ei cum Eccleſia intercedit,

Gen. 29.

ſuæque

suæque erga nos immensæ charitatis certũ aliquod signum dare, tanti mysterij diuinitatem hac potissimum maris, & feminæ sancta coniunctione declarauit. quod quidem aptissime factum esse, intelligi ex eo potest, quod ex omnibus humanis necessitatibus nulla inter se homines magis, quam matrimonij uinculum constringit; maximaq. inter se uir & uxor charitate & beneuolentia deuincti sunt. atq. iccirco fit, ut frequenter sacræ litteræ nuptiarum similitudine diuinam hãc Christi, & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

Iam uero matrimonium sacramentum esse, Ecclesia, Apostoli auctoritate confirmata, certum, & exploratum semper habuit: ita enim ad Ephesios scribit; Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit. nemo.n. umquã carnẽ suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Nam quod inquit, Sacramentum hoc magnum est; nemini dubium esse debet, ad matrimonium referendum esse: quod scilicet uiri, & mulieris coniunctio cuius Deus auctor est, sanctissimi illius uinculi, quo Christus dominus cum Ecclesia coniungitur, sacramentum, idest sacrum signum sit. Atque

Matrimonium sacramentũ esse, & unum de septem legis euangelicæ.

hanc eße eorum uerborum propriam & ueram ſententiam, ueteres ſancti Patres, qui eum lo-
Trid.Syn cum interpretati ſunt, oſtendunt: idemque ſancta Tridentina Synodus explicauit. Conſtat ergo, uirum Chriſto, uxorem Eccleſiæ ab Apoſtolo comparari; uirum eße caput mulieris, ut eſt Chriſtus Eccleſię: eaque ratione fieri, ut uir uxorem diligere, & uiciſſim uxor uirum amare, & colere debeat. Chriſtus enim dilexit Eccleſiam, & pro ea ſemet ipſum tradidit. Rurſus uero, ut idem Apoſtolus docet, Eccleſia ſub-
Ad Eph. 5. iecta eſt Chriſto. Sed gratiam quoque hoc ſacramento ſignificari, & tribui, in quo maxime ratio ſacramenti ineſt, ea Synodi uerba decla-
Trid.Syn rant, Gratiam uero, quę naturalem illum amorem perficeret, & indißolubilem unitatem confirmaret, coniugesque ſanctificaret, ipſe Chriſtus, uenerabilium ſacramentorum inſtitutor. atque perfector, ſua nobis paſſione promeruit, Quare docendum eſt, huius ſacramenti gratia effici, ut uir, & uxor, mutuę charitatis uinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquieſcat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, ſed in omnibus ſit honorabile connubium, & torus immaculatus.
Heb. 13 Sed quantum matrimonij ſacramentum ijs matrimonijs præſtet, quæ ante, uel poſt legem iniri ſolebant, ex eo licet cognoſcere, quod etſi gentes matrimonio diuini aliquid ineſſe arbitraban-
tur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

tur, atque ob eam rem uagos concubitus a naturæ lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, & alia libidinis genera uindicanda esse indicabant, tamen eorum connubia nullam prorsus sacramenti uim habuerunt. Apud Iudæos uero religiosius omnino nuptiarum leges seruari consueuerant: neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori sanctitate prædita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquando, ut omnes gentes in semine Abrahæ benedicerentur; magnæ apud eos pietatis officium merito esse uidebatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus dominus Saluator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare: sed illæ quoque coniunctiones uera sacramenti ratione caruerunt. Huc accedit, quod siue naturæ, post peccatum, siue Mosis legem spectemus, facile animaduertimus matrimonium a primi ortus sui decore, & honestate decidisse. dum enim naturæ lex uigebat, multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde uero in lege Mosis permissum erat, dato repudij libello, si causa fuisset, diuortium cum uxore facere: quorum utrumque ab euangelica lege sublatum, matrimoniumque in pristinum statum restitutum est. Nam quod polygamia a matrimonij natura aliena esset, (& si aliqui ex priscis Patribus accusandi non

Gen.22

Deut.24
Matt.19

sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Christus dominus ostendit illis uerbis: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ; & erũt duo in carne una. Matt. 19
Ac deinde subiungit: Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quibus uerbis planum fecit, matrimonium ita a Deo institutum esse, ut duorum tantum non plurium, coniunctione definiretur. Quod etiam alibi apertissime docuit: ait enim, Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium cõmittit super eam; & si uxor dimiserit uirum suum, & alij nupserit, mœchatur. Marc. 10.
Nam si uiro liceret plures uxores ducere, nulla omnino causa esse uideretur, cur magis adulterij reus dicendus esset, quod præter eam uxorem, quam domi haberet aliam duceret, quam quod priore dimissa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, si infidelis quispiam, gentis suæ more, & consuetudine, plures uxores duxisset, cum ad ueram religionem conuersus fuerit, iubeat eum Ecclesia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantũ iustæ, & legitimæ uxoris loco habere. Verum eodem Christi domini testimonio facile comprobatur, nullo diuortio uinculum matrimonij dissolui posse. si enim post libellum repudij mulier a uiri lege soluta eßet, liceret ei sine ullo adulterij crimine alteri uiro nubere. Atqui Dominus aperte denunciat: Omnis,, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur. Quare coniugij uinculum nulla Matt. 19 Marc. 10 Luc. 16.

re,

re nisi morte dirumpi perspicuum est. quod quidem Apostolus etiam confirmat, cum inquit: Mulier alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius, liberata est a lege; cui uult, nubat, tantum in Domino. Et rursus: His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a uiro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Eam uero optionem Apostolus mulieri, quę iusta de causa uirum reliquisset, detulit. ut aut innupta maneat, aut uiro suo reconcilietur. neque enim sancta Ecclesia uiro, & uxori permittit, ut sine grauioribus causis alter ab altero discedat. 1.Cor.7

Ac ne forte alicui uideatur durior matrimonij lex, quod nulla umquam ratione dissolui possit; docendum est, quæ sint cum ea utilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs uirtutem potius, & morum similitudinem, quam diuitias, & pulchritudinem spectandam esse intelligant: qua quidem re communi societati maxime consuli nemo dubitare potest. Preterea, si diuortio matrimonium dissolueretur, uix umquam dissidendi causæ hominibus, quę eis ab antiquo pacis, & pudicitię hoste quotidie obijcerentur, deessent. Nunc uero cum fideles secum cogitant, quam uis etiam coniugij cõuictu, et consuetudine careãt, se tamen matrimonij uinculo constrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendę spem sibi pręcisam esse; ea re fit; ut ad iracundiam, & dissidia tar- Vxorũ cur pluralitas illicita: tũ de triplici bono matrimonii.

tardiores esse consueuerint. Quod si interdum etiam diuortium faciant, & diutius coniugis desiderium ferre non possint; facile per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus sancti
S.August. Augustini salutaris admonitio, is enim ut ostenderet fidelibus, haud grauate faciendum esse, ut cum uxoribus, & quas adulterij causa dimisissent, si eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur; Cur, inquit, uir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor uiro adultero, sed pœnitenti, non agnoscat, cui
Proue.28 etiam ignouit Christus? Nam quod scriptura stultum uocat, qui tenet adulteram; de ea sentit, quæ cum deliquerit, pœnitere, & a cœpta turpitudine, desistere recusat. Ex ijs itaque perspicuum est, fidelium coniugia perfectione, & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimonijs longe præstare. Docendi præterea sunt fideles, tria esse matrimonij bona, prolem, fidem, sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat
1.Cor.7 his uerbis; Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Efficiturque, ut coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium merito damnandæ essent, cum honestate coniunctæ sint. Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex iusta, & legitima suscipiuntur uxore: id enim
1.Tim.2 tanti fecit Apostolus, ut diceret; Saluabitur mulier

lier per filiorum generationem. Nec uero hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam, & disciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. sic statim subdit Apostolus; Si in fide permanserint. Monet enim scriptura; Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos a pueritia illorum. Eccle.7 Idem etiam Apostolus docet; eiusque institutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alij sanctissimi Patres in sacris litteris præbent. Quę uero sint parentum, & filiorum officia, in quarto pręcepto latius explicabitur. Sequitur fides: quod est alterum matrimonij bonum, non ille uirtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus; sed fidelitas quędã, qua mutuo uir uxori, & uxor uiro ita se obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat; sanctumque illud coniugij fœdus numquam se uiolaturum pollicetur. id facile colligitur ex illis uerbis, quæ a primo parente enunciata sunt, cum Euã uxorẽ suam accepit: quę deinde Christus dominus in euangelio comprobauit. Quare relinquet homo Gen.2 patrem, & matrem, & adhęrebit uxori suę, & Matt.19 erunt duo in carne una. 1.Cor.7 item ex eo Apostoli loco: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir: similiter autem & uir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Quare optimo iure grauissimæ animaduersiones a Domino in adulteros, quod hãc maritalẽ fidẽ frangãt, in ueteri lege constituta erant. Postulat præterea matrimonij fides, ut uir,

& uxor singulari quodam, sanctoque, et purō amore coniuncti sint: neque ut adulteri inter se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam. hanc enim Apostolus regulam præscripsit, cum ait; Viri, diligite uxores uestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam: quam certe immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantum utilitatem sibi proponens, complexus est. Tertium bonum, Sacramentum appellatur, uinculum scilicet matrimonij, quod numquam dissolui potest. nam, ut est apud Apostolum, Dominus præcepit uxorem a uiro non discedere; quod si discesserit, manere innuptã, aut uiro suo reconciliari; & uir uxorem non dimittat. Si enim matrimonium, ut sacramentum est, Christi coniunctionem cum Ecclesia signat; necesse est, ut Christus se ab Ecclesia numquam disiungit, ita uxorem a uiro, quod ad matrimonij uinculum attinet, separari non posse. Verum ut hæc sancta societas sine querela facilius conseruetur, uiri, & uxoris officia, quæ a Sancto Paulo, et a Principe apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt,

Ad Eph. 5.

1. Cor. 7

Mutuum uiri & uxoris officium.

Ergo uiri munus est, uxorem liberaliter, & honorifice tractare. qua in re meminisse oportet, Euã ab adamo sociam appellatã esse, cum inquit: Mulier, quam dedisti mihi sociam. Cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere uiri formaretur: quemadmodũ etiam ex capite condita non est, ut uiri se dominam non esse intelligeret, sed uiro potius subiectam. Decet

cet præterea uirũ in alicuius honestæ rei studio sem per occupatum esse; tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt; tũ ne iner ti otio languescat; a quo uitia fere omnia fluxerũt; deinde uero familiam recte constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere. Rursus autem uxoris partes sunt, quas apostolorum Princeps enumerat, cum inquit; Mulieres subditæ 1.Pet.3
sint uiris suis; ut et, si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant, con siderantes in timore sanctam conuersationem uestram, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimẽtorum cul tus; sed qui absconditus est cordis, homo in incorru ptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in con spectu Dei locuples. sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se subiectæ pro prijs uiris, sicut Sara obediebat Abrahę dominũ eum uocans. Earum quoque pręcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. Domi uero libenter se contineant nisi necessitas exire cogat: idque sine uiri permissu facere numquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio sita est, meminerint semper, secundum Deum, magis quam uirum, neminem diligendum, eo ue pluris faciendum esse nemi nem; cui etiam omnibus in rebus, quę Christianę pietati non aduersantur, morem gerere, & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat. Harum

rum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo seruari debent: de quibus, non est expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum a sancta Tridentina Synodo, quæ hac in re maxime obseruanda sint, copiose, & accurate constituta fuerint; neque illud decretum a Pastoribus ignorari possit. satis igitur est eos admonere, ut, quæ ad hāc partem attinent, e sacri Concilij doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponāt. In primis autem, ne adolescentes, & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas consilii, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineant, sæpissime docebunt, ea neque uera, neque rata matrimonia habenda esse, quæ presente Parocho, uel alio sacerdote de ipsius Parochi uel ordinarii licentia, certoq; testium numero non cōtrahātur. Sed quæ matrimoniū etiam impediunt, explicanda erunt, in quo argumento pleriq. graues, & doctissimi uiri, qui de uitijs, & uirtutibus conscripserunt, adeo diligenter uersati sunt, ut facile omnibus futurum sit, quæ illis scriptis suis tradiderūt, in hunc locum transferre; cum presertim necessè habeant Pastores, eos ipsos libros numquam fere e manibus deponere. itaque cū illas preceptiones, tum quę a sancta Synodo sancita sunt de impedimēto, quod uel a cognatione spirituali, uel a iustitia publicæ honestatis, uel fornicatione oritur, attentę legent, & tradenda fidelibus curabunt. Ex

Trid. Syn

quibus

quibus perſpici poteſt, quo animo affectos eſſe oporteat fideles, cum matrimonium contrahunt. neque enim ſe humanam aliquam rem aggredi, ſed diuinam putare debent; in qua ſingularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam eſſe, Patrum ueteris legis exempla ſatis oſtendunt: quorum matrimonia tametſi ſacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen maxima ſemper cum religione, & ſanctimonia colenda eſſe exiſtimarunt.

Matrimonium clandeſtine minime contrahendum.

Inter cetera autem maxime hortandi ſunt filij familias, ut parentibus, et ijs, in quorũ fide, & poteſtate ſunt, eum honorem tribuant, ut ipſis inſcientibus, nedum inuitis, et repugnantibus, matrimonia non ineant. nam in ueteri teſtamento licet animaduertere, filios a patribus ſemper in matrimoniũ collocatos eſſe. qua in re plurimum illorum uoluntati deferendum eſſe, Apoſtolus etiã uidetur ijs uerbis indicare: Qui matrimonio iũgit uirginem ſuam, bene facit; & qui nõ iungit, melius facit: Extrema illa reſtat pars, quæ ad matrimonij uſum pertinet. de quibus ita agendũ eſt a Paſtoribus, ut nullum ex eorũ ore uerbũ excidat, quod fideliũ auribus indignũ eſſe uideatur, aut pias mẽtes lædere, aut riſũ mouere queat. Vt.n. eloquia Domini, eloquia caſta ſunt: ita ẽt maxime decet, Chriſtiani populi doctorẽ eiuſmodi orõnis genere uti, quod ſingularẽ quãdã grauitatẽ, et mentis integritatẽ præſeferat. Quare duo illa maxime docẽdi sũt fideles, primũ quidẽ nõ uoluptatis, aut libidinis cauſa matrimonio operã dandã eſſe

1. Cor. 7

Pſalm. 11

esse: sed eo utendũ intra illos fines, qui, ut supra demõstrauimus, a Domino præscripti sunt. Meminisse
1.Cor. 7 enim conuenit, quod Apostolus hortatur; Qui habent uxores, tamquam non habentes sint. tum uero
S.Hieron a sancto Hieronymo dictum esse: Sapiens uir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus uoluptatis, nec pręceps feretur ad coitum. Nihil est fœdius, quam uxorem amare quasi adulteram. Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus a Deo impetranda sunt; alterum est, quod fideles docere oportet, ut, Deum orandi, & obsecrandi causa, a matrimonij officio interdum abstineant; in primisque id sibi obseruandum sciant, tribus saltem diebus, ante quam sacram Eucharistiã percipiant, sæpius uero cum sollemnia Quadragesimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri recte & sancte præceperunt. ita enim fiet, ut ipsa matrimonij bona maiori in dies diuinæ gratiæ cumulo augeri sentiant; & pietatis studia sectãtes, non modo hanc uitam tranquille, & placide tradu
Rom. 5 cant, sed æternę etiam Dei benignitate consequendę, uera, & stabili spe, quæ non confundit, nitãtur.

DE DEI PRAECEPTIS IN DECALOGO CONTENTIS.

S.August. DECALOGVM, legum omnium summam, & epitomen esse, S. Augustinus litteris commendauit. Nam cũ multa locutus sit Dominus, duæ tamen tantum tabulæ dantur

Moysi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonij futuri in arca. nimirum cetera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quæratur, ut recte intelligantur: quo modo hæc ipsa rursus decem præcepta duobus illis nituntur, dilectionis scilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Itaque cum sit totius legis Matth.22
summa, Pastores oportet in eius cōtemplatione die, noctuque uersari; nō ut uitam suam modo ad hanc normam componant; sed etiam, ut populum sibi creditum in lege Domini erudiant. Nam labia sa- Malach.1
cerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est: quod ad Pastores nouæ legis maxime pertinet, qui Deo propiores, a claritate in claritatem transformari debent, tamquam a Domini spiritu: & cum 2.Cor. 3
eos lucis nomine nuncupauit Christus dominus, pro priæ sunt illorum partes, ut sint lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium; &, si quis præoccupatus fuerit in ali- Gal.6
quo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, huiusmodi instruant, In confessionibus etiam iudicis personam sustinent, ac pro genere, & modo peccatorum sententiam ferunt. quare nisi suam sibi inscitiam, nisi alijs etiam esse fraudi uelint, in eo sint, necessè est, quamuigilantissimi, & in diuinorum præceptorum interpretatione exercitatissimi, ut ad hāc diuinam regulam, de quacumque & actione, & officij prætermis-

1.Tim.4 termiſſione iudicium facere poſſint ; & , ut eſt apud Apoſtolum, ſanam doctrinam tradent, id-eſt quæ nullum contineat errorem , & animorum morbis , quæ ſunt peccata , medeatur ; ut ſit populus Deo acceptus, ſectator bonorum ope-

Titum 2 rum . Iam uero , in huiuſcemodi tractationibus ea Paſtor ſibi , & alijs proponat . quibus legi parendum eſſe perſuadeat . Inter cetera autem , quæ animos hominum ad huius legis iuſſa ſeruanda poſſunt impellere , illud maximam uim habet , Deum eſſe huius legis auctorem . quamuis enim per angelos data eſſe dicatur , ne-

Ad Gal.3 mo tamen dubitare poteſt , ipſum Deum eſſe legis auctorem . cuius rei ſatis amplum teſtimonium prębent non ſolum ipſius legislatoris uerba, quæ paulo poſt explicabuntur , ſed infinita pene ſcripturarum loca, quæ Paſtoribus facile occurrent . Nemo enim eſt , quin ſibi a Deo legem in animo inſitam eſſe ſentiat , qua bonum a malo, honeſtum a turpi, iuſtum ab iniuſto poſſit ſecernere . cuius uis , & ratio legis cum ab ea , quæ ſcripta eſt, diuerſa non ſit ; quis eſt, qui ut intimæ, ſic ſcriptæ legis auctorem Deum negare audeat ? Hanc igitur diuinam lucem, pene iam prauis moribus , & diuturna peruerſitate obſcuratam , cum Deus Moſi legem dedit , eam potius illuſtriorem reddidiſſe , quam nouam tuliſſe, docendum eſt ; ne forte , cum populus audit legi Moſis derogatum eſſe , putet his legibus ſe non teneri.

teneri. Certissimum enim est, non propterea his præceptis parendum esse, quod per Mosem data sunt, sed quod omnium animis ingenita, & per Christum dominum explicata sunt, & confirmata. Iuuabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum eße, qui legem tulit: de cuius sapientia, & æquitate dubitare non poßumus, nec eius infinitam uim, atque potentiam effugere. Quare cum per prophetas Deus iuberet seruari legem, dicebat se dominum Deum eße. & in ipso Decalogi exordio: Ego sum dominus Deus tuus. Exod.20
& alibi: Si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Malach.1
Non solum autem excitabit fidelium animos ad seruanda Dei præcepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quod suam Deus, quæ salutem nostram contineret, uoluntatem explicarit. Quare non uno loco scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoscat, ueluti in Deuteronomio; Hæc est, inquit, uestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes uniuersi præcepta hæc, dicant; En populus sapiens, & intelligens, gens magna. & rursus in psalmo: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Deuter.4 — Psal.147.

Verum si Parochus rationem præterea latæ legis ex scripturæ auctoritate demonstrarit, facile

Quāta maiestate lex

Decalogi data. facile intelligent fideles, quam pie ac suppliciter acceptã Dei legem colere oporteat. triduo enim an
Exod. 19 tequam ferretur lex, Dei iussu dictum est omnibus, ut uestimenta lauarent, uxores non attingerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam legem; ut ad diem tertium adessent. deinde, cum ad montem eßent adducti, unde Dominus illis per Mosem leges erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet: quo Deus maxima cum maiestate uenit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Mose cœpit, eique leges dedit. quod diuina sapientia nullam aliam ob causam factum uoluit, nisi nos ut moneret, casto, humilique animo legem Domini accipiendam esse: quod si præcepta negligeremus, paratas nobis a diuina iustitia pœnas imminere. Quin etiã, legis iussa difficultatem non habere, ostendat
S. Augus. Parochus, quod uel una hac ratione ex S. Augustino docere poterit, cum dicit: Qui quæso, dicitur impossibile esse homini, amare, amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam, & carnem suam in fratri-
Rom. 13 bus suis? at uero qui diligit, legem impleuit. Quare
2. Ioan. 5. Ioannes apostolus, præcepta Dei grauia non esse, aperte testatur. nihil enim iustius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore cum fructu ab homine, teste B. Bernardo, exigi potuisset. quamobrem sum-
D. Berarn S. Augus. mam Dei benignitatem admiratus est Augustinus, sic ipsum Deũ affatus: Quid est homo, quod amari

te

te ab eo uis? & , si non faciat, ingentes minaris pœnas? an non satis magna hæc est, si non diligam te? Quod si quis eam afferat excusationem, impediri se, quo minus Deum amet, infirmitate naturæ; docendum est, Deum, qui amorem requisiuit, amoris uim inserere cordibus per spiritum sanctum suũ: hic autem spiritus bonus petentibus a patre cælesti datur: ut merito sanctus Augustinus precatus sit; Da, quod iubes; & iube, quod uis. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maxime post Christi domini mortẽ, per quã princeps huius mundi eiectus est foras: nõ est quod quisquã rei difficultate deterreatur: nihil enim est amãti difficile. Præterea, ad eandẽ rem persuadendam plurimum ualebit, si explicabitur, necessario legi obtemperandum esse; præsertim cum nostris temporibus non defuerint, qui, siue facilis, siue difficilis sit lex, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse, impie, & magno ipsorum malo dicere non ueriti sunt. Quorum nefariam, impiamque sententiam sacræ scripturæ testimonijs Parochus cõfutabit, eiusdem maxime Apostoli, cuius illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? non præputium, non circumcisionem quidquam esse, sed obseruationem mandatorum Dei. Quod uero eandem sententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Christo tantum dicit ualere, intelligimus plane eã nouam creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat. Is enim, qui habet mandata Dei, ac

Luc. 11.
S. Augus.
1. Cor. 7
Gal. 6

Ioan. 14. seruat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Ioãnem; Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Nam & si iustificari potest homo, & ex impio fieri pius, ante quam singula legis præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat iustus, nisi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei seruanda. Ad extremum vero, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem seruet, quam sint eius uberes, suauesque fructus, demonstrabit: quod facile poterit ex iis, quæ psalmo decimo octauo scripta sunt, probare. in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est uel maxima, quæ Dei gloriam, & maiestatem multo amplius explicat, quam decore suo atque ordine faciant ipsa cælestia corpora: quæ ut omnes quamuis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, ut rerum omnium opificis, & conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiã agnoscant

Psal. 18 Ac lex quidem Domini conuertit animas ad Deum. agnoscentes enim uias eius, et Dei sanctissimam uoluntatem per legem, conuertimus pedes nostros in uias Domini. At quia soli timentes Deum, uere sapientes sunt; hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet paruulis. Hinc ueris gaudiis, & mysteriorum diuinorum cognitione, ingentibus præterea uoluptatibus, & præmiis, & in hac uita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei legem obseruant. Nec uero tam nostra utilitatis

utilitatis gratia, quam Dei causa, nobis est seruanda lex, qui suam hominum generi in lege uoluntatem aperuit: quam cum ceteræ creaturæ sequãtur, hominem ipsum eãdem sequi multo est æquius. Ne id quidem silentio prætereundum est, uel in hoc maxime suam in nos Deum clementiam, & summæ bonitatis diuitias ostendisse quod cum sine ullo præmio nos potuisset, ut suæ gloriæ seruiremus, cogere; uoluit tamen suam gloriam cum utilitate nostra coniungere; ut, quod homini utile, idem esset Deo gloriosum. Quoniam igitur id maximum & præclarissimum est, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictum est, in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim tantum illæ Psal. 18 *nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terre-* Deut. 28. *nam magis felicitatem spectare uidebantur, ut benedicti simus in ciuitate, benedicti in agro; sed copiosa merces in cælis, & mensura bona, confertá, coagitata, & superfluens proposita est, quam* Matth. 5 *piis & iustis actionibus meremur diuinæ misericor* Luc. 6 *diæ adiumento.*

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. NON FACIES TIBI SCVLPTILE &c. Exdi 20.

Quamuis hæc lex Iudæis in monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam natura omnium

mentibus multo ante impressa, et consignata erat;
Rom.1 atque ob eam rem Deus uniuersos homines illi perpetuo parere uoluit; plurimum proderit, verba illa quibus, Moyse ministro, atque interprete, Hebræis promulgata est, et populi Israelitici historiam, quæ mysteriorum est plena, diligenter explicare. Principio narrabit Parochus, ex omnibus nationibus, quæ sub cælo erant, unam Deum delegisse, quæ ortũ habuit ab Abraham, quem peregrinum esse uoluit in terra Chanaam: cuius possessionẽ cũ ei pollicitus esset, tamen & ille, et posteri eius amplius quadringentos annos uagi fuerunt, ante quam promissam
Psal.104 terram incolerent; in qua quidem peregrinatione numquam eorum curam dimisit. transibant quidẽ illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum: sed nullam umquam illis iniuriam fieri passus est; immo vero in reges animaduertit Priusquã autẽ in Aegyptum descenderent, uirum præmisit, cuius prudẽtia et illi, et Agyptij fame liberarẽtur. In Aegypto vero ea illos benignitate cõplexus est, ut, repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirum in modum augerentur: & cum ualde affligerentur, ac tamquam serui durissime tractarentur; ducem Mosem excitauit, qui eos in manu potenti educeret huius præcipue liberationis, initio legis meminit Dominus his uerbis: Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Ex his vero illud maxime Parocho animaduertendum est, unam ex uni

uersis nationibus a Deo delectam esse, quam popu- Deute. 9
lum uocaret suum, & cui se cognoscendum, & co
lēdum præberet; non quod ceteras iustitia, aut nu
mero uinceret, quemadmodum Hebræos monet
Deus; sed quod ipsi Deo sic placuit; potius ut gen
tem exiguam, & inopem augeret, & locupleta- Deut. 10.
ret, quo eius potentia, & bonitas notior apud om
nes esset, & illustrior. Cum igitur ea esset illorum Rom. 11
hominum condicio, ijs conglutinatus est, & hos
amauit; ita ut, cum esset Dominus cæli, & terrę,
non cōfunderetur uocari Deus eorum, quo ceteras
gentes ad æmulationem prouocaret; ut, perspecta
Israelitarū felicitate, omnes homines ad ueri Dei Rom. 11
cultum sese conferrent, quemadmodum etiam Pau
lus testatur, se, gentium felicitate proposita, &
uera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad æmu-
lationem carnem suam prouocare. Deinde fideles
docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari
passum esse, posteros etiam durissima seruitute pre-
mi, diuexarique permisisse, ob eam rem, uti doce
remur, amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos, ac
peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem
facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune
cum mundo tum uero, ut ad Dei cultum translati
intelligeremus, quanto feliciores demum sint ij, qui
Deo, quam qui mundo seruiunt: cuius rei nos scri-
ptura commonet: ait enim: Veruntamen seruient 2. Para. 12
ei, ut sciant distantiā seruitutis meæ, & seruitutis
regni terrarum. Preterea, explicabit, post amplius

quadringẽtis annis Deũ promissa præstitisse, ut ille populus fide, ac spe aleretur. Alũnos enim suos Deus a se perpetuo pendere uult, atque in sua bonitate omnem spem suã collocare; ut in primi præcepti explanatione dicetur. Postremo, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israel a Deo accepit; nempe, postquam eductus ex Aegypto in desertum uenit; ut beneficij recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo uersabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur. homines enim ijs maxime deuinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt; atque ad Dei præsidium confugiunt, cum se omni spe humana destitutos esse uident. Et quo licet intelligere, fideles ad complectendam cælestem doctrinam eo propensiores esse, quo se magis a mundi illecebris, & carnis uoluptatibus abstraxerint; sicut per Prophetam scriptum est; Quem docebit scientiam, &

Isa.28 quem intelligere faciet auditũ? ablactatos a lacte, auulsos ab uberibus. Enitatur itaque Parochus, &, quantum potest, efficiat, ut fidelis populus hæc uerba semper in animo habeat; Ego sum dominus Deus tuus: ex quibus intelligent, legislatorem se creatorem habere, a quo & conditi sunt, & conseruantur: iureque illud usurpent; Ipse est dominus Deus noster; & nos populus pascuæ eius, & oues manus eius. Quorum uerborum uehemens, et frequens admonitio eam uim habebit, ut ad legẽ colendam fideles promptiores reddantur, & a pec-

catis

catis abstineant. Quod autem sequitur; Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis; et si Iudæis tantum uidetur cõuenire, Aegyptiorum domi natu liberatis; tamen, si interiorem salutis uniuersæ rationem spectemus, multo magis ad Christianos homines pertinet; qui non ex Aegyptiaca seruitute, sed e peccati regione, & potestate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis suæ translati sunt. cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud; Ecce dies ueniẽt. dicit Dominus; & non dicetur ultra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti; sed uiuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de uniuersis terris, ad quas eieci eos, et reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorũ. ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos: et quæ sequũtur. Pater enim indulgentissimus per filium suũ filios, qui erãt dispersi, congregauit in unũ; ut iam nõ ut serui peccato, sed iustitiæ, seruiamus illi in sanctitate, et iustitia corã ipso omnibus diebus nostris. Quare fideles omnibus tẽtationibus tãquã clypeũ opponent illud Apostoli; Qui mortui sumus peccato, quo modo adhuc uiuemus in illo? iã nõ sumus nostri, sed eius, qui pro nobis mortuus est, et resurrexit. Ipse est dñs Deus noster, qui nos suo sãguine sibi acquisiuit; quo modo peccare poterimus in dominũ Deũ nostrũ, ipsumq. iterũ cruci affigere? Vt igitur uere liberi, & ea quidẽ libertate, qua nos Christus liberauit, sicut

Ad Col. 1
Hiere. 16
Luc. 1
Rom. 6

exhibueramus mēbra nostra seruire iniustitiæ, ita exhibeamus seruire iustitiæ in sanctificationem.

Exod.20 NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem uero, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quæ proximo præstamus, causa Deus est. tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea uero sunt in priori tabula descripta, Secundo loco, in uerbis iis, quæ proposita sunt, duplex contineri præceptum ostendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi uim habet. Nam quod dicitur; Non habebis Deos alienos coram me; eam habet sententiam coniunctam; me uerum Deum coles, alienis diis cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptum fidei, spei, & charitatis. nam cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem, fidelem; recte sine ulla iniquitate confitemur; ex quo eius oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, necesse est. qui uero omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? at si bonitatis, ac dilectionis ipsius effusas in nos diuitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc est illud procemium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in

scriptura utitur Deus, Ego dominus. Altera autem præcepti pars illa est; Non habebis deos alienos coram me. qua loquendi formula legislator usus est, non quod satis explicata non esset hæc sententia affirmatione præcepti in hunc modum: Me unum Deum coles: si enim Deus est, unus est: sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum uerum se colere profitebantur, multitudinem tamen deorum uenerabantur: cuiusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, qui, ut Elias eis obijciebat, in duas partes claudicabant: quod & Samaritę fecerunt, qui Deū Israelis, & deos gentium colebant. 3.Reg.18
His explicatis, addendum erit, hoc esse præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipso, sed ratione, dignitate, præstantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus maiorem, quam domini, quam regis, charitatem, & auctoritatem. Ipse nos creauit, idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti, atque inde in hanc lucem educti sumus: ipse nobis ad uitam, uictumque res suppeditat necessarias. Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, spem, & charitatem non habent. quorum peccatum latissime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur; qui non credunt ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit; qui somnijs, augurijs, ceterisque uanissimis rebus fidem habent; qui de sua salute spem obiiciunt, nec diuinę bonitati confidūt; qui diuitijs tantum, qui corporis ualetudine, ac ui-

ribus

ribus nituntur. quæ fusius ab iis explicata sunt, qui de uitiis & peccatis conscripserunt.

De cultu, & ueneratione sanctorum.

Verum illud etiam in huius præcepti explicatione accurate docendum est uenerationem, & inuocationem sanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cælesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque cinerum cultum, quem semper catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, suis ut magistratibus honos deferatur? Etsi enim angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum ueteris
Apoc. 19. testamenti, non eam tamen illis uenerationem
Apoc. 22. adhibent, quam deo tribuunt. quod si legimus interdum angelos recusasse, ne se homines uene-
1. Tim. 1 rarentur; eo fecisse intelligendum est, quod sibi
Exodi 19 eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo debe-
Leuit. 19 retur. Spiritus enim sanctus, qui ait; Soli Deo ho-
Deuter. 5 nor, & gloria: idem præcepit, ut honore parentes, & seniores afficeremus. Sancti præterea uiri, qui Deum unum colebant, reges tamen, ut in diuinis litteris, adorabant, idest supplices uenerabantur. Quod si reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur: angelicis spiritibus, quos Deus ministros suos esse uoluit, & quorum opera non modo ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quo-

rumque

rumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam si se nobis in conspectũ non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illę mentes dignitate regibus ipsis antecellant? Adde charitatem, qua nos diligunt, qua ducti pro iis prouinciis, quibus pręsunt, ut ex scriptura facile intelligitur, preces fundunt; quod etiam præstare iis, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitãdum quidem est: nostras enim preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in euangelio docuit Dominus, pusillos scandalizandos non esse: quod angeli eorum in cælis, semper uident faciem Patris, qui in cælis est. Inuocandi itaque sunt; quod & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium salutis nostræ, sibi delatum; libentissime suscipiunt. Extant diuinę scripturæ testimonia huius inuocationis. Iacob enim ab angelo, quicum lucta tus fuerat, petit, ut sibi benedicat, immo etiam cogit: se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione accepta: neque solum sibi ab eo tribui quem intuebatur, sed ab eo etiam, quem minime uidebat, tum cum dixit: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, ut sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & sacris eorum reliquiis, cineribusque uenerandis, Dei gloria minuatur; ut eo maxime augeatur, quo magis hominum spem excitat, confirmat, & ad sanctorum imitationem cohor-

Dan. 10

Matth. 18

Gen. 32

Gen. 48

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

cohortatur. quod officium Nicæno altero, & Gangrensi, ac Tridentino concilijs, & sanctorum Patrum auctoritate comprobatur. Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huius ueritati aduersantur, sanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damascenum potissimum legat. ad quorum rationem, quod caput est accedit consuetudo ab apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuo retenta, & conseruata, cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum diuinæ scripturæ testimonio. quæ sanctorum laudes celebrat admirabiliter? extant enim quorundam sanctorum diuina preconia: quorum laudes cum sacris litteris celebrentur; quid est, quod illis singularē honorem non habeant homines? Etsi ob eam causam magis etiam colendi, & inuocandi sunt, quod pro salute hominū preces assidue faciūt, multaque eorum merito, & gratia in nos Deus confert beneficia.

Luc. 15 Si enim gaudium est in cælo super uno peccatore pænitentiam agente; non ne etiam cælestes ciues, pænitentes adiuuabunt? non ne rogati peccatorum ueniam & impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam? Quod si dicatur, ut a nonnullis dicitur, superuacaneum esse sanctorum patrocinium, quod Deus sine interprete precibus nostris

S. Augus. occurrat: has impiorum uoces illud sancti Augu-

Gen. 20. stini facile conuincit, multa Deum non concedere, nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium

Iob. 42 accesserit. Quod illustribus Abimelec, & Iob amicorum

corum confirmatur exemplis; quorum peccata non nisi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si uero etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut sanctos internuncios, & patronos adhibeamus: quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui uel in singulari illo fidei præconio, quod ei dominus Deus impertiuit, seniores tamen Iudæorũ ad Saluatorẽ misit, ut laboranti puero salutem impetrarent? Quare si fatendum est, unum nobis mediatorem propositum Christum dominum, qui scilicet unus nos per sanguinem Patri cælesti reconciliauit, & qui, æterna redemptione inuenta, semel in Sancta ingressus, pro nobis interpellare nõ cessat: ex eo tamen nullo modo sequi potest, quo minus ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam si propterea subsidijs sanctorum uti non liceat, quod unum patronum habemus IESVM CHRISTVM; numquam id commisisset Apostolus, ut se Deo tanto studio fratrũ uiuentium precibus commendari uellet. neque enim minus uiuorum preces, quam eorum, qui in cælis sunt, sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent. Sed cui fidem non faciant & honoris, qui sanctis debetur, & patrocinij, quod nostri suscipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum sepulcra, ijs, qui oculis, & manibus, membrisque omnibus capti essent, in pristinum statum restitutis, mortuis ad uitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmonijs? quæ non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi grauissimi

Matth. 8
Luc. 7
Heb. 9

S. Ambr. et Augus. ſimi uiri, ſed uidiſſe, teſtes locupletiſſimi ſancti Ambroſius, & Auguſtinus litteris prodiderunt. Quid multa? ſi ueſtes, ſudaria, ſi umbra ſanctorũ, prius quam e uita migrarent, depulit morbos, uireſque reſtituit; quis tandem negare audeat, Deum per ſacros cineres, oſſa, ceteraſque ſanctorum reliquias 3.Reg.13 Exodi 20 eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod forte illatum in ſepulcrum Eliſei, eius tacto corpore, ſubito reuixit. Quod uero ſequitur Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra; non adorabis ea, neque coles: quidam hoc alterum præceptũ exiſtimantes, duo poſtrema ipſa unius præcepti ui S.Augus. contineri uoluerunt; ut ſanctus Auguſtinus illa extrema diuidens, hæc ipſa uerba ad primum præceptum pertinere uoluit. quam ſententiam, quia in eccleſia celebris eſt libenter ſequimur. Etſi in promptu ratio eſt illa uerißima, conſentaneum fuiſſe, præmium, & pœnam cuiuſque cum primo præcepto coniungi. Nec uero quis exiſtimet, omnino pingendi, fingendi, aut ſculpendi artem hoc præcepto prohiberi. nam in ſcripturis, iuſſu Dei, ſimu3.Reg.6 Num.21. lacra, & imagines effectas legimus, Cherubim, ſerpentis ænei. ſupereſt igitur, ut imagines ob eam rem uetitas interpretemur, ne quid, ſimulacris, quaſi dijs, colendis, de uero Dei cultu detraheretur. Duplici autem potiſſimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maieſtatem uehementer

lædi

lædi perspicuum est; altera, si idola, & imagines, tamquam Deus, colantur, aut credatur inesse ali qua in his diuinitas, uel uirtus, propter quam sint colendæ, uel quod ab eis sit aliquid petendum, uel quod fiducia in imaginibus sit figenda, ueluti olim fiebat a gentibus, quę in idolis spem suam collocabant; quod passim sacræ litteræ reprehendunt: altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, uel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, ut inquit Damascenus, qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit exprimere? quæ res in altera Nicæna Synodo uberius explicatur. Præclare igitur Apostolus, eos mutasse Dei incoruptibilis gloriam in similitudinē uolucrum, quadrupedum, ac serpentum, dixit. Rom. 1 hæc enim omnia tamquam Deum uenerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent. quo circa Israelitæ, qui ante uituli simulacrum clamabant, Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de Exodi. 32 terra Aegypti; idololatrę sunt appellati; quia mutarunt gloriam suam in similitudinem uituli comedentis fenum. Cum igitur Dominus deos Psal. 105 alienos coli prohibuisset, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut alia quauis materia fieri prohibuit: quod Isaias declarans inquit: Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc Isa. 40 Act. 7 præce-

præcepto hanc ſententiam contineri, præter ſanctorum Patrum ſcripta, qui eam, quemadmodum in ſeptima Synodo expoſitum eſt, ſic interpretantur,
Deuter. 4 *illa etiam Deuteronomij uerba ſatis declarant, ubi Moſes, populum auertere ab idolatria cum uellet, aiebat: Non uidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt uobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod ſapientiſſimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem, Deique legem quidquam committi putet, cum ſanctiſſimæ Trinitatis aliqua perſona quibusdam ſignis exprimitur, quæ tam in ueteri, quam in nouo teſtamento apparuerunt. nemo enim tam rudis eſt, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi: ſed illis declarari doceat Paſtor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; ueluti cum ex Daniele*
Dan. 7 *pingitur antiquus dierum in throno ſedere, ante quem libri aperti ſunt; Dei æternitas, & infinita ſapientia ſignificatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de ijs iudicium ferat, intuetur. Angelis etiam tum humana ſpecies, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propenſi ſint in humanum genus, & tamquam pa-*
Heb. 1 *rati ad miniſteria Domini exequenda: omnes enim adminiſtratorij ſpiritus ſunt propter eos, qui here-*
Matth. 3 *ditatem capiunt ſalutis. Columbæ uero ſpecies, &*
Mar. 1. Luc. 3. *linguæ tamquam ignis in euangelio, & Actis apoſto-*

apostolorum, quas spiritus sancti proprietates significent, multo notius est, quam ut oporteat pluribus uerbis explicari. At uero cum Christus dominus, eiusque sanctissima, & purissima mater, ceterique omnes sancti, humana præditi natura, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modo hoc præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmant. Non solum autem licere in ecclesia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa, uerum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit; ut ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, intelligitur. Verum quia sanctissimum quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit; si quid forte populo hac in re peccatum fuerit Parochus, Tridentini Concilij decretum secutus, quoad eius fieri poterit, studebit corrigere. ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipsarũ institutũ ignorãt, docebit, imagines factas ad utriusque testamenti cognoscendam historiã, atque eius

Ioan. 1
Act. 2
Nic. Syn. 5.
Trid. Cõcil.

memoriam identidem renouandam: qua rerum diuinarũ memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum uehementius inflãmemur: sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum uitam, ac mores nos ipsos confirmemus.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, FORTIS ZELOTES, VISITANS INIQVITATEM PATRVM IN FILIOS IN TERTIAM, ET QVARTAM GENERATIONEM EORVM, QVI ODERVNT ME: ET FACIENS MISERICORDIAM IN MILLIA IIS, QVI DILIGVNT ME, ET CVSTODIVNT PRAECEPTA MEA.

Duo sunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum est, quod etsi ob summum scelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propensionem, apte hoc loco pœna proponitur, communis tamen est omnium appendix preceptorum. omnis enim lex ad præcepta seruanda homines pœna, & præmio inducit. hinc illæ tam frequentes in sacris litteris, & crebræ Dei promissiones. ut enim innumerabilia pene testamenti ueteris testimonia prætermittamus, in euangelio scriptum est; Si uis ad uitam ingredi
Matt. 19. serua mandata. Et alibi: Qui facit uoluntatem pa-
Matt. 7. 3 tris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cæ
5. 6. lorum. Tum illud: Omnis arbor, quę non facit fru-
Ctum

ctum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Atque alibi: Si non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Alterum est, quod longe alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem docendi sunt. Perfectis enim, qui spiritu Dei aguntur, eique prompto & alacri animo parent, instar est cuiusdam lætissimi nuncii, & magnum argumentum propensæ in eos diuinæ uoluntatis. agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc præmiis, nunc pœnis ad sui cultum, & uenerationes homines prope compellat: agnoscunt eius immensam in se beneuolētiam, qui sibi imperare: suaque opera ad diuini nominis gloriam uti uelit: neque solum agnoscunt, sed magna spe sunt, illum, cum, quod uult, iubeat, etiam daturum uires, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum spiritu seruitutis liberati sunt, magisque metu pœnarum, quam amore uirtutis abstinent a peccatis, eius appendicis sensus grauis, & acerbus est. quamobrem sunt pijs exhortationibus subleuandi, &, quo lex spectat, quasi manu deducendi. Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occasio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita. Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admouendi qui ad legem obseruandam hac ipsa in appendice positi, homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius est

Rom. 1

explicandum, quo caro sæpe, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, uarias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam uitare possit: cui autem certo persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Da-
Psal. 138 uidis usurpat. Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Eadem quoque, diuinis interdum diffisa promissis, tantas hostium uires esse credit, ut ad sustinendum minime parem sese esse existimet. At firma, & stabilis fides nihil titubans, cum diuina ui ac uirtute nitatur, homines contra recreat,
Psal. 26 atque confirmat: ait enim: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Alter uero aculeus, zelus ipse diuinus est. nonnumquam enim homines putant Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna uitæ confusio. cum autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus uero, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam a se animam patitur impune fornicari: quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei tranquillissima eius, sincerissimaque iustitia, qua anima, falsis opinionibus, prauisque cupiditatibus corrupta, repudiatur, & a Dei coniugio tamquam adultera remouetur. At uero zelum hunc Dei suauissimum, ac dulcissimum experimur, cum summa eius, atque incredi-

credibilis in nos uoluntas zelo ipso demonstratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorque coniunctio, quam eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos ualde diligat, ostendit Deus, cum crebro se, uel sponso, uel marito comparans, zelotem uocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic diuini cultus, atque honoris cupidos homines esse debere ut zelantes potius, quam amantes, iure dici possint, illius exemplo, qui de se ipse, zelo, inquit, zelatus sum pro domino Deo exercituum. immo uero Christum ipsum imitentur, cuius illud est: Zelus domus tuæ comedit me. Est autem comminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos uel tamquam parentem castigaturum, uel tamquam iudicem acriter, ac seuere in eos animaduersurum. Quod alio in loco significans Moses, Et scies, inquit, quia dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & iis, qui custodiunt precepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se statim; & Iosue, Non poteritis, inquit, seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus uestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & seruieritis diis alienis, conuertet se, & affliget uos, atque subuertet. Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum,

3. Reg. 19
Psal. 68
Ioan. 2
Deut. 7
Iosu. 2

& facinorosorum generationẽ pertinere; non quod posteriores maiorũ scelerum pœnas semper luant; sed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, pœnamq. uitabit; quod Iosiæ regi accidit. huic enim, pro-
2. Para. 34. 35 *pter singularem pietatem, cum pepercisset Deus, dedißetque, ut in pace in sepulcrum maiorum suorum inferretur, ne uideret consequentium tempo-*
4. Reg. 23 *rum mala, quæ, propter Manaßis aui impietatem, Iudæ, & Hierusalem erant euentura; eo mortuo, posteros eius est ultio Dei consecuta, sic, ut ne filiis quidem Iosiæ pepercerit. Qua autem ratione hæc*
Ezech. 18 *legis uerba sententiæ illi quæ est apud Prophetam, non aduersentur; Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur; sancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus cõsentiens, aperte ostendit: ait enim: Quisquis praui parentis iniquita-*
S. Gregorius. *tem imitatur, etiam ex eius delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur nequaquam delicto illius grauatur. unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persoluat; cum uitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat etiã suam adhuc malitiam adiungere non formidat: et iustum est, ut qui sub districto iudice uias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in uita præsenti, etiam culpas parentis iniqui persoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iustitiam superet eiusdem bonitas, ac misericordia. irascitur*

tertiæ, quartæque generationi Deus, misericordiam uero in millia impertit. In eo autem, quod dictum est; Eorum, qui oderunt me; peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quam summam ipsam bonitatem, summam ueritatem odisse? Hoc uero ad omnes peccatores iccirco pertinet, quod quemadmodum, qui habet mandata Dei, & seruat ea, Deum diligit; ita qui legem Domini contemnit, & mandata eius non seruat, Deum odisse merito dicendus est. Quod uero extremum est; Et iis, qui diligunt me; seruandæ legis modum, ac rationem docet. necesse est enim, eos, qui legem Dei seruant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad eius obedientiam adduci: quæ deinceps in singulis præceptis commemorabuntur.

Ioan. 14.

Exod. 20

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI IN VANVM.

Quamquam primo diuinæ legis præcepto, quo Deum pie, sancteque colere iubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessario continetur; (nam qui sibi honorem tribui uult, idem postulat, se ut summo uerborum honore prosequamur, prohibetq. contraria; quod & illa Domini apud Malachiam uerba aperte indicant; Filius honorat patrem, & seruus dominum suum, si ergo pater ego sum, ubi est honor meus?) Deus tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legem separatim ferre,

Malach. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

idque nobis disertis, & perspicuis uerbis præscribere uoluit: quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur; sed eiusmodi locum hunc esse, in quo ipse diutius cõmorari, & quæcumque ad hãc tractationem pertinent, distincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare necesse sit. Neque uero nimia hæc diligentia censenda est; cum non desint, qui adeo errorũ tenebris occæcati sint, ut quẽ angeli glorificant, ei maledicere non uereantur, neque enim lege semel lata deterrentur, quo minus Dei maiestatem quotidie imminuere, immo singulis pene horis, ac momentis impudentissime audeãt. Quis enim non uideat, omnia iureiurando affirmari? omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo fere uel uendat aliquid, uel emat, uel negotium aliquod gerat, qui non iurisiurandi religionem interponat, Deique sanctissimum nomen millies, uel in re leuissima, & inani, temere non usurpet? quo maior Parocho cura & diligentia adhibenda est, ut sæpe fideles admoneat, quam graue hoc scelus sit, & detestabile. Iam uero, in huius præcepti explicatione id primũ constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam esse, quas præstare homines debent. utrumque autem separatim docendum est, primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, facilius exponantur, quid iubeat lex mox etiam quid uetet. nam quæ imperat, illa

sunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandum. hæc rursus, quæ prohibet: Nemo diuinum nomen contemnat, nemo illud in uanum assumat, ne ue per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret. In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus precipiat, Dei nomen, ipsius inquam litteras, & syllabas, aut omnino per se nudum uerbum tãtummodo attendendum non esse; sed in eam cogitationem ueniendum, quid ualeat illa uox, quæ omnipotentem, ac sempiternam maiestatem unius & trini numinis significat. Ex his autem facile colligi tur, inanem esse nonnullorum Iudæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronunciare non auderent; quasi in quattuor illis litteris, non in re, diuina uis eßet. Sed quamuis singulari numero prolatum sit; Non assumes nomen Dei; id non de uno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. multa enim Deo imposita sunt nomina, ut domini, omnipotentis, domini exercituum, regis regum, fortis, & alia id genus, quæ in scripturis leguntur; quæ parem, eandemq; uenerationem habent omnia. Deinde docendum est. quo modo diuino nomini debitus, honor adhibeatur. neque enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assidue celebrandæ sunt, rem utilissimam, & pernecesariam ad salutem; ignorare fas est.

Quamuis

Quamuis autem multiplex sit ratio laudandi
Deus quibus modis laudãdus. *diuini nominis, tamen in ijs, de quibus deinceps hic dicetur, uis, & pondus omniũ uidetur esse. Primũ igitur laudatur Deus, cum in omnium conspectu Deum ac dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus. Itemque cum uerbo Dei, quo uoluntas eius enunciatur, sancte, & diligenter operam damus; in eius meditatione assidue uersamur; studiose illud addiscimus aut legendo, aut audiendo, perinde ut cuiusque personæ & muneri aptum, & consentaneum est. Deinde diuinum nomen ueneramur, & colimus, cum, officij, & religionis causa, diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tum aduersis illi singulares gratias agimus: ait enim*
Psal. 102 *Propheta: Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Extantque plurimi Dauid psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes suauissime decãtat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum Iob; qui cum in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso, & inuicto animo laudare numquã intermisit. Nos itaque cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miserijs, & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium, & animi nostri uires*
Iob. 1 *conuertamus, illud Iob dicentes; Sit nomen Domini benedictum. Neque uero minus Dei nomen bono-*

honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, & robur largiatur. hoc enim fieri uult Dominus; Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis aliis in locis, tum præcipue in psalmis, 16. 43. & 118. illustria reperiuntur exempla. Præterea, Dei nomen honore prosequimur, cum fidei faciendæ causa testamur Deum: qui modus a superioribus ualde differt. Nam quæ supra enumerauimus, ita suapte natura bona sunt, atque expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius possit esse, quam si in illis sedulo exequẽdis se ipsum dies, noctesque exerceat. Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. At iusiurandum licet bonum sit, eius tamen frequens usus minime est laudabilis. Huius autem discriminis ratio in eo posita est, quod iusiurandum ea tantũ de causa institutum est, ut esset tamquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis: & ad probandum, quod dicimus, necessarium instrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit: eorundẽ uero frequẽtatio perniciosa omnino est: ita etiam, nisi cum grauis & iusta causa subest, iurisiurandi cõsuetudo salutaris non est: quod si sepius adhibeatur, tantum abest, ut prosit, ut magnum detrimentum afferat. quamobrem preclare docet S. Chrysostomus, nõ nascẽte, sed iam adulto mundo

Psal. 49

Psal. 33

mundo, cum mala longe lateque propagata uniuersum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco & ordine consisteret, sed perturbata & permixta omnia, sursum, deorsum, magna rerum confusione, ferrentur, &, quod malorum omnium grauissimum est, mortales fere omnes in fœdam idolorũ seruitutem se ipsos abiecissent: tum denique longo sane interuallo iusiurandum in hominum consuetudinem irrepsisse. nam cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur, Deum testem inuocabant.

IVRARE, quid ualeat apud scripturas.

Verum cum in hac præcepti parte præcipua sit illa ratio docendi fideles, quo modo iusiurandum pie, sancteque adhibere debeant; primum dicendum est, IVRARE nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacumque id uerborum forma, & conceptione fiat. nam &, Testis est mihi Deus, & Per Deum, idem sunt. Est etiam illud iusiurandum cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut Per sacra Dei Euangelia, Per Crucem, Per sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. neque enim hæc ipsa per se iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse hoc præstat, cuius diuinæ maiestatis splendor illis in rebus elucescit. ex quo sequitur, ut per euangelium iurantes, per Deum ipsum iurent, cuius ueritas euangelio continetur, & declaratur. similiter & per sanctos, qui templa Dei sunt, quique euangelicæ ueritati crediderunt, eamque omni obseruantia

uantia coluerunt, & per gentes, & nationes latissime disseminarunt. Eadem ratio est illius iurisiurandi, quod per execrationem profertur; quale est illud sancti Pauli; Ego testem Deum inuoco in animam meam. 2. Cor. 6. Etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tamquam mendacij ultori subijcitur. Neque propterea negamus nõnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi uim non habeãt: sed tamen utile est, quæ de iureiurando dicta sunt, in his etiam seruare, atque ad eandem prorsus normam & regulam dirigere. Duo autem sunt iurandi genera, primum quidẽ, quod assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præsenti, aut præterita religiose affirmamus, ut Apostolus in epistola ad Galatas; Ecce corã Deo, quia non mentior. Ad Gal. 1. Alterum uero promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiusmodi est illud Dauidis, Reg. 3. 1. qui Betsabeæ coniugi, iurans per dominum Deum suum, promisit Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipsius locum successurum. Verumenimuero licet ad iusiurandum satis sit, Deum testem adhibere; tamen, ut rectum, sanctumque sit, multo plura requiruntur, quę sunt, diligenter explicanda. ea uero breuiter, teste Diuo Hieronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, & in iudicio, & in iustitia. S. Hiero. Hiere. 4 Quibus sane uerbis

illa

illa breuiter summatimque complexus est, quibus omnis iurisiurandi perfectio continetur, ueritatem, inquam, iudicium, & iustitiam. Primum itaque iureiurando locum ueritas habet, nimirum ut, quod asseritur, & ipsum uerum sit, &, qui iurat, id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut leui coniectura adductus, sed certissimis argumentis. Alterum uero iurisiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatem requirit. nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut, cum tempus aduenerit, id re ipsa præstet, & promissum exoluat. neque enim uir probus id umquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei præceptis, & uoluntati aduersari putet, sed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id semel promissum numquam mutabit; nisi fortasse commutata rerum condicione, tale esse inceperit ut iam, si fidem seruare, & promissis stare uelit, Dei odium & offensionem subiret. Veritatem autē iureiurando necessariam esse, Dauid quoque indicat illis uerbis; Qui iurat proximo suo, & non de-
Psal. 14 cipit. Sequitur secundo loco iudicium: neque enim iusiurandum temere, & inconsiderate, sed consulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem consideret, utrum necessitate cogatur, necne; remque totam accurate expendat, an eiusmodi sit, ut iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta sunt, circumspiciat;
non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

non odio, non amore, aut animi perturbatione ali qua impellatur, sed ipsius rei ui, & necessitate. etenim, nisi hæc consideratio, & diligens animad uersio antecesserit, sane iusiurandum præceps, & temerarium erit; cuiusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re leuissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed praua quadam consuetudine iurant. id uero passim quotidie a uenditoribus, & emptoribus fieri uidemus. nam illi, ut quamplurimo uendant, hi rursus, ut quamminimo emant, res uenales uel laudare, uel uituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus sit; pueri uero ita acute perspicere, ac distinguere nondum per ætatem possint: iccirco cõstitutum est a S. Cornelio Pont. ne a pueris ante pubertatem, hoc est, ante xiiii. annum iusiurandum exigatur. Reliqua est iustitia, quæ maxime in promissis requiritur. quare si quis iniustum aliquid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. extat huius rei in euangelio exemplum Herodis re- Marc. 6
gis; qui temerario iureiurando obstrictus, puellæ saltatrici caput Ioannis Baptistæ, tamquam saltationis præmium, dedit. Tale etiam fuit Iudæorũ iusiurandum, qui se ipsos, ut est in Actis Aposto- Act. 23
lorum, ea condicione deuouerunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit, quique hisce,
condi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

condicionibus, tamquam præſidiis quibuſdam, iuſ-
Pſal.18 iurandum munierit. ſed & multis argumentis id
probare facile eſt. nam lex Domini, quæ immacu-
lata eſt, & ſancta, hoc præcepit. Dominum, in-
quit, Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies: ac
Deu. 6.x per nomen illius iurabis. & a Dauide ſcriptum eſt;
Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Præterea
ſacræ litteræ indicant, ipſa Eccleſiæ lumina, ſanctiſ-
ſimos apoſtolos, iureiurando nonnumquam uſos
eſſe: idque ex Apoſtoli epiſtolis apparet. Adde,
quod & angeli ipſi interdum iurant. nam a ſancto
Pſal.62 Ioanne euangeliſta in Apocalypſi ſcriptum eſt,
angelum iuraſſe per uiuentem in ſæcula. quin etiam
& Deus ipſe iurat, angelorum dominus: & in ue-
teri teſtamento multis in locis Deus promiſſiones
ſuas iureiurando confirmat, ut Abrahæ & Da-
Apoc. 10 uidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iura-
Ad He.6 uit, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum: tu
Gen.22 es ſacerdos in ęternum ſecundum ordinem Melchi-
Exodi 33 ſedec. Neque uero obſcura eſt ratio ad explican-
Pſal. 109 dum, cur iuſiurandum laudabile ſit, ſi quis atten-
tius totam rem cōſideret, et ipſius ortum, finemq.
intueatur. Etenim iuſiurandum a fide originem
ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis
Ad Heb. eſſe auctorem, qui nec decipi umquam poſſit, nec
alios decipere; cuius oculis nuda ſunt omnia, &
aperta, qui denique uniuerſis rebus humanis admi
rabili prouidentia conſulit, mundumque admini-
ſtrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueri-

tatis

tatis testem adhibent; cui fidem non habere, impium, ac nefarium erit. Quod uero ad finem attinet, eo tendit iusiurandum, atque id omnino spectat, ut hominis iustitiam, & innocentiam probet, finemq. litibus, & controuersiis imponat. quod etiam Apostolus in epistola ad Hebræos docet. neque huic sententiæ uerba illa Saluatoris nostri apud sanctum Mattheum repugnant: Audistis, quia dictum est antiquis; Non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum eius; neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris; quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. sit autem sermo uester; est, est; non, non: quod autem his abundantius est, a malo est. His enim uerbis iusiurandum generatim, uniuerseque damnari, non est dicendum, cum iam supra uiderimus dominum ipsum, apostolosque frequenter iurasse: sed peruersum Iudæorum iudicium redarguere Dominus uoluit, quo sibi in animũ induxerant: nihil in iureiurando cauendum esse, præter mendacium. itaque de rebus leuissimis, & nullius momenti, & ipsi iurabant sepissime, et ab aliis iusiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atque improbat, docetq. omnino a iureiurando abstinendum esse, nisi id flagitet necessitas. nam propter humanam imbecillitatem iusiurandum institutum

Ad Heb.

Matth. 5.

eſt, et reuera a malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconſtantiam indicat, aut illius, cuius cauſa iuramus, contumaciam; qui, ut credat, aliter

Matth. 5 adduci non poteſt. Sed tamen iurandi neceſſitas excuſationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator: Sit ſermo ueſter, eſt, eſt; non, non: hac loquendi formula ſatis declarat, ſe iurandi conſuetudinem in colloquiis familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrem illud præcipue a Domino admonemur, ne faciles nimiũ et propenſi ad iurandum ſimus. idq. ſedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum: infinita enim fere mala ex nimia iurandi conſuetudine emanare, & ſacrarum litterarum auctoritate, & ſanctiſſimorum Patrum teſtimoniis comprobatur. In Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt:

Eccle. 23. Iurationi non aſſueſcat os tuũ: multi enim caſus in illa. Item: Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non diſcedet a domo illius plaga. Plura hac

S·Auguſ. de re legi poßunt apud ſanctos Baſilium & Auguſtinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iuſſis, nunc de uetitis dicatur.

Quando, et ſub quibus pœnis iurare prohibitum.

Vetamur diuinum nomen in uanum aſſumere: apparet enim, eũ graui peccato ſe obſtringere, qui non conſilio, ſed temeritate ad iurandum fertur. Grauiſſimum autem delictum hoc eſſe, illa etiam uerba declarant; Non aſſumes nomen Dei tui in uanum quaſi rationem aſſerret, cur hoc facinus ſceleſtũm adeo, ac nefarium ſit, nimirum propterea quod eius maieſtas minuitur, quem nos Deum

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

& dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falsũ iurẽt. nam qui a tanto scelere non refugit, ut Deum falso testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inscitiæ notam inurit, dum ipsi alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mendacium testimonio uelit confirmare. Iurat autem falso non is solum, qui, quod falsum scit, uerum esse iurando affirmat; sed ille etiã, qui iureiurãdo id asserit, quod cum uerũ sit, tamen ipse falsum putet. nam cũ mendaciũ ea re mendacium sit, quod contra mentem, et animi sententiã profertur; perspicuũ est, hunc plane mẽtiri & periurũ esse. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerũ existimat, & tamẽ re uera falsum est: nisi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen huius præcepti reus est. Eiusdem uero peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen ei aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum se uoti sponsione Deo obligarunt, non præstant. Præterea in hoc præceptum peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iurisiurandi comitibus una est. Ita quę si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum, exempli causa, cædem hominis, huius pre-

 cepti

cepti reus est, licet ille serio, atque ex animo dicat, et iusiurandum ueritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quę a contemptu quodam proficiscũtur, cum quis iurat se non obtemperaturum euangelicis consilijs: cuiusmodi sunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea necessario sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere consilijs, is eo iureiurando diuina consilia contemnit, & uiolat. Præterea, hanc legẽ is uiolat, & iudicio peccat, qui, quod uerum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longe petitis. nam etsi huiusmodi iusiurandum ueritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uersatur. Falso præterea iurat, qui per falsos deos iurat. quid enim est a ueritate alienius, quam mendaces & fictitios deos, tamquam uerum Deum, testari? Verum quoniam scriptura, cum periurium interdixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: negle-

Leuit. 19

ctio prohibetur, quæ fugienda est in relquis, quibus ex huius præcepti auctoritate honor debetur: quale est uerbum Dei: cuius maiestatem non solum pii, sed interdum etiam impij reuerentur, ut in Iudicum historia de Eglon Moabitarum Rege memoriæ traditum est. Dei autem uerbum summa iniuria afficit, quicumque sacram scripturam a recta, & germana eius sententia ad impiorum dogmata,

Iud. 3

&

& hæreses flectit. cuius sceleris admonet nos Prin- 2.Pet.3
ceps apostolorum uerbis illis: Sunt quędam diffici-
lia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant
sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum per-
ditionem. Præterea fœdis, & inhonestis maculis
sacra scriptura contaminatur, cum eius uerba, &
sententias, quæ omni ueneratione colenda sunt, ad
profana quæque nefarij homines torquent, ad
scurrilia scilicet, fabulosa, uana, assentationes,
detractiones, sortes, libellos famosos, & si qua sunt
alia id genus: in quod peccatum sacra Tridenti- Tridẽ Sy
na Synodus animaduerti iubet. deinde ut ij Deum nodus.
honorant, qui eius opem atque auxilium in suis Sess. 4
calamitatibus implorant: ita debitum Deo hono-
rem is negat, qui illius subsidium non inuocat:
quos redarguit Dauid, cum inquit: Deum non Psalm.13
inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non
erat timor. At uero longe magis detestabili
scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum
Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum;
& summis laudibus extollendum, aut etiam san-
ctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro,
& contaminato ore blasphemare, atque exe-
crari audent. quod quidem peccatum usque adeo
atrox, atque immane est, ut interdum sacræ
litteræ, si de blasphemia sermo incidat, bene- 3.Reg.12
dictionis nomine utantur. Quoniam uero pœ- Iob 12.
næ, & supplicij terror peccandi licentiam uehe-
menter coercere solet; iccirco Parochus, ut

hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum seruandum facilius impellat, alteram
Exod.2 illius partem, et quasi appendicem diligenter explicabit. nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. Ac primum quidem doceat: summa ratione factum esse, ut huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur: qui cũ hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris grauitatem agnoscat; & illud detestetur uehementius, & in eo euitando maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat. Ostẽdat præterea quanta sit hominũ procliuitas ad hoc peccatum committẽdum; ut non satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quãtum hæc cogitatio utilitatis habeat nam ut nihil æque nocet, atque incauta quædam animi securitas: ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimũ prodest. Tum illud etiã declaret, nullum a Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum uniuerse minari, quicumque se hoc scelere districinxerit, non impune laturum. quapropter diuersa supplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati admonere nos debent, hinc enim facile licet cõijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere

dere, quod huic precepto non obtemperent. quibus sibi propositis; cautiores eos in posterum fore uerisimile est. Fideles itaque, sancto timore perterriti, omni studio peccatum hoc fugiant. nam si omnis uerbi otiosi in extremo iudicio reddenda ratio est; quid de grauissimis sceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis despicientiam præ se ferunt. Matt. 12.

MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES.

SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA.

SEPTIMA AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST.

NON FACIES OMNE OPVS IN EO TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, ET SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM, ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. SEX ENIM DIEBVS FECIT DOMINVS CAELVM, ET TERRAM, MARE, ET OMNIA, QVAE IN EIS SVNT, ET REQVIEVIT IN DIE SEPTIMO. ICCIRCO BENEDIXIT DOMINVS DIEI SABBATHI, ET SANCTIFICAVIT EVM.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur. est enim hic ueluti quidã prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide,

& spe adducti: quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu uenerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facile præstari possunt; certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant. Itaque cum hoc præceptum eiusmodi sit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maxime interest, Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi. ad eius autem inflammandum studium magnam uim habet primum illud præcepti uerbum, Memento. nam quemadmodum fideles tale præceptum meminisse debent: sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo sæpe redigere. Quantum uero fidelium referat, hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iussa seruanda facilius adducentur. Cum enim inter cetera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeant, uerbi Dei audiendi causa, ad ecclesiã conuenire; cum edocti fuerint diuinas iustificationes, illud etiam consequentur, ut ex toto corde custodiãt legem Domini. quamobrem sæpissime sabbathi celebritas, cultusque præcipitur in sacris litteris, ut
Exod. 16. in Exodo, Leuitico, Deuteronomio, apud Isaiam,
20. 31 Leuit. 16 Hieremiam item, & Ezechielem prophetas uidere
19. 22. 26 licet: quibus omnibus in locis hoc de sabbathi cultu
Deuter. 5 traditũ est præceptum. Monendi uero, & hortãdi
Hiere. 17 sunt Principes, & magistratus, ut in ijs maxime,

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augen dum pertinent, ecclesiæ præsides auctoritate sua iuuent, iubeantque populum sacerdotum præceptis obtemperare. Quod autem ad huius præcepti explanationem attinet, danda opera est, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum cum ceteris conueniat, quibusue differat ab eis. hoc enim pacto causam ille, rationemque cognoscet. quare non sabbathum, sed diem Dominicum colamus, sanctumq; habeamus. Certa igitur illa differẽtia uidetur, quod reliqua Decalogi præcepta naturalia sunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione possunt. quo factum est, ut, quamuis lex Mosis abrogata sit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Christianus seruet. quod ideo fit, non quia Moses ita iusserit, sed quod naturæ conueniunt; cuius ui homines ad illa seruanda impelluntur. Hoc autem de sabbathi cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile; neque ad mores, sed ad cærimonias pertinet; neque naturale, quoniam non a natura ad id docti, aut instituti sumus, ut illo die potius, quam alio externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus a Pharaonis est seruitute liberatus, diem sabbathi coluit. Tempus autem, quo sabbathi cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteri Hebraici cultus, cærimoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi,

Ezech. 10. 22. 23. 46
Is. 56. 58. 66.

nam cum illæ cærimoniæ sint quasi adumbratæ imagines lucis, & ueritatis; illud utique necesse erat, ut lucis ac ueritatis, quæ Iesus Christus est, aduentu remouerentur. qua de re sanctus Paulus ad Galatas ita scripsit, cum Mosaici ritus cultores reprehenderet: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timeo uos, ne forte sine causa laborauerim in uobis. In quam etiam sententiam scripsit ad Colossenses. Et hæc de differentia. Conuenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cærimoniis, sed quia aliquid habet, quod ad mores naturæque ius attineat. nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, a naturæ iure exiſtit; cum illud natura comparatum sit, ut aliquot horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, uersemur. cuius rei argumento est, quod apud omnes nationes, statas quasdam ferias, easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus, ac diuinis obeundis erant consecratæ, est enim naturale homini ut is certum quoddam tempus necessariis rerum functionibus det, ueluti corporis quieti, somno, & aliis eiusmodi rebus. & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contēplatione sese reficeret. atque ita cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sane ad morum præcepta pertinet. quam ob causam apostoli ex illis septem diebus eum, qui primus est, ad diuinum

Ad Gal. 4

Ad Col. 2

num cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. nam & sanctus Ioannes in Apocalypsi Dominici diei meminit: & Apostolus per unam sabbathi, quæ est dies Domicus, ut sanctus Chrysostomus interpretatur, collectas fieri iubet; ut intelligamus, iam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Iam uero, ut sciant fideles, quid eo die agere, a quibusue actionibus abstinere debeant; non alienum est, Parochum totum præceptum, quod in quattuor partes recte distribui potest, ad uerbum diligenter interpretari. Itaque primum generatim proponat, quid ijs uerbis prescribatur, MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES. ob eã uero causam initio præcepti uerbũ illud, Memento, apposite additũ est, quod huius diei cultus ad cærimonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse uidebatur, quod naturæ lex, et si aliquo tempore Deum religionis ritu colẽdum esse doceat, hoc tamen quo potissimum die fieri deberet, non præscripsit. Præterea fideles docendi sunt, ex ijs uerbis modum & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere conueniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus. quo die cũ actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit; eiusmodi opera efficiamus, necesse est, quæ neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, in singultum sint, & in scrupulum cordis. Postremo id docemur, quod certe animaduertere

Apoc. 1
1. Cor 16
1. Reg. 25

uertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, uel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, uel spectaculorum, ludorumque studio; quibus plerumq; ab huius diei sancto, religiosoq. cultu abducimur. Sed iam ad id ueniamus, quod sabbathi significatione demonstratur. Sabbathum, hebraicũ nomen, si latine interpretaris, cessatio dicitur. sabbathizare propterea cessare, & requiescere latino uocabulo appellatur. qua significatione factum
Gen. 2 *est, ut sabbathi nomine dies septimus diceretur, quo*
Exod. 20. *niam, absoluta, perfectaque mundi uniuersitate,*
Deuter. 5 *Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hunc diem in Exodo Dominus uocat. Postea uero non solum septimus hic dies, sed ob eius dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est. in*
Luc. 18 *quem sensum Pharisæus apud sanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in sabbatho. Atque hæc quidem de sabbathi significatione. Sãctificatio autem sabbathi sacris in litteris cessatio est, quæ fit a corporis laboribus, & a negotiis, ut aperte ostendunt hæc quæ sequũtur, præcepti uerba. NON OPERABERIS. neque uero id solum significat; (aliter*
Deuter. 5 *enim satis fuisset dicere in Deuteronomio: Obserua diem sabbathi) sed cum in eodem loco addatur, VT SANCTIFICES EVM, hoc uerbo ostenditur, sabbathi diem religiosum esse, diuinisque actionibus, & sanctis rerum officium consecratum. itaque diem sabbathi tum plene & perfecte celebramus,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

mus, cum pietatis & religionis officia Deo præsta- Isa.5
mus; hocque plane sabbathum est, quod Isaias de-
licatum appellat: quoniam festi dies sunt ueluti de
liciæ Domini, & piorum hominum. Quare si re-
ligioso huic sanctoque sabbathi cultui, misericordię Isa.58
adiunguntur opera; certe maxima sunt, & mul
ta præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur.
Itaque uerus ac proprius huius præcepti sensus eo
spectat, ut homo & animo, & corpore in eam cu-
ram incumbat, ut statuto aliquo tempore, a nego
tijs, corporisque laboribus feriatus, Deum pie co-
lat, ac ueneretur. Altera uero præcepti parte de
monstratur, diem septimum Dei cultui diuinitus di
catum esse. nam ita scriptum est: SEX DIEBVS
OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPE
RA TVA: SEPTIMO AVTEM DIE SAB-
BATHVM DOMINI DEI TVI EST. quæ
uerba ad eam sententiam referuntur, ut sabbathũ
Domino consecratum interpretemur, eique eo die
religionis officia tribuamus, septimumque diem in-
telligamus signũ esse quietis Domini. Hic uero dies
diuino cultui dicatus est: quia rudi populo minus
expediebat habere eam facultatẽ temporis arbitra
tu suo deligẽdi, ne forte Aegyptiorũ sacra imitare Exod.31.
tur, Itaque e septem diebus, ultimus ad Deum colẽ
dum delectus est: quę quidem res plena mysterij est.
Quare Dominus in Exodo, et apud Ezechielem si- Ezech.20
gnum uocat: Videte itaque, ille inquit, ut sabba-
thũ meum custodiatis: quia signum est inter me & Exod.31.
uos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.3.2.37

uos in generationibus ueſtris, ut ſciatis quia ego Dominus, qui ſanctifico uos. itaque ſignum fuit, quod indicabat homines Deo ſe dedicare oportere, ſanctoſque eidem præbere, cum diem etiam uideamus ei dicatum eſſe · ſi quidem ille dies ſanctus eſt, quod tum præcipue ſanctitatem & religionem homines colere debeant. Deinde ſignum eſt, & quaſi monumentum conditæ huius admirandæ uniuerſitatis. Signum prætereà fuit Iſraelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, ſe Dei auxilio a duriſſimo Aegyptiacæ ſeruitutis iugo ſolutos ac liberatos eſſe meminiſſent: id quod Dominus oſtendit

Deuter. 5 illis uerbis: Memento, quod et ipſe ſeruieris in Aegypto, et eduxerit te inde dñs Deus tuus in manu forti, & brachio extento: iccirco præcepit tibi, ut obſeruares diem ſabbathi Eſt ſignum item tum ſpiritualis, tum cæleſtis ſabbathi. Spirituale autem ſabbathũ in ſancta quadam & myſtica quiete conſiſtit, nimirum, cum uetus homo, Chriſto conſepultus, ad uitam renouatur, atque in ijs actionibus, quæ Chriſtianæ pietati conueniunt, ſtudioſe ſe exercet. debent enim, qui aliquando erant te-

Ad Eph. 5 nebræ, nunc autem lux in Domino ſunt, ut filij lucis ambulare in omni bonitate, iuſtitia, & ueritate, neque communicare operibus infructuoſis tenebrarũ. Cęleſte uerò ſabbathum eſt, ut ait D. Cyril-

S. Cyrillus. lus, eum locum Apoſtoli tractans; Relinquitur ergo ſabbathiſmus populo Dei; illa uita, in qua omnibus bonis cum Chriſto uiuente fruemur, pec-

cato

cato radicitus extirpato, secundum illud: Non Isa.35
erit ibi leo, nec praua bestia illuc ascendet, sed erit
ibi uia pura, & uia sancta uocabitur: omnia enim
bona in uisione Dei mens sanctorum adipiscitur.
Quare fideles hortandi erunt his uerbis, & a Pa- Ad Heb. 4.
store incitandi: Festinemus ingredi in illam requiem. Præter diem septimum habebat populus
Iudæus alios etiam festos, & sacros dies diuina lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum
memoria renouaretur. Placuit autem Ecclesiæ
Dei, ut diei sabbathi cultus, & celebritas in Dominicum transferretur diem. nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit: sic Redemptoris
nostri, qui ad uitam æternam nobis aditum patefecit, resurrectione, quæ eo die fuit, e tenebris ad
lucem uita nostra reuocata est; unde & Dominicũ
diem apostoli dici uoluerunt. Sollemnem prætere a hunc diem esse in sacris litteris animaduertimus, quod eo die mundi creatio initium habuit,
quod spiritus sanctus apostolis datus sit. Alios autem dies festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde temporibus apostoli, & sancti Patres
nostri instituerunt, ut pie & sancte Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt. deinde qui
sanctissimæ Virgini matri, tum uero apostolis, ac
martyribus ceterisque sanctis cum Christo regnantibus dicantur: in quorum uictoria Dei bonitas &
poten-

potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuũtur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur. Et quoniam ad hoc præceptum seruandum magnam uim ea ipsius pars habet, quæ illis uerbis expressa est; Sex diebus operaberis; septimus autẽ dies sabbathum Dei est: Parochus debet illam partem diligenter explicare. etenim ex his uerbis col-
1. Thessalon. 4 ligi potest, fideles hortandos esse, ne otiosi et desides uitã traducant; sed potius apostolicæ uocis memores, negotium suum quisque agat, & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc precepto illud Dominus iubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus; ne aliquid eorum quæ alijs hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem festum reijciatur; atque ita animus a rerum diuinarum cura, studioque auocetur. Tertia deinde præcepti pars explicanda est, quæ quodam modo describit, qua ratione sabbathi diem colere debeamus; præcipue autem explicat, quid illo die facere prohibemur. quare inquit Dominus; Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Quibus uerbis ad id primum instituimur, ut, quæcumque diuinum cultum impedire possunt, omnino uitemus. facile enim perspici potest, omne seruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura aut turpe, aut malum sit; sed quoniam mentem nostram a diuino cultu, qui finis præcepti est,

est, abstrahit, quo magis peccata a fidelibus uitāda sunt, quæ non solum animum a diuinarum rerum studio auocant, sed nos a Dei amore prorsus seiungunt. Non tamen eæ actiones, neque ea opera ue tantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam si seruilia sint, ut altare instruere, templa, alicuius festi diei causa, ornare, & reliqua huius generis: ideoque a Domino dictum est: Sacerdotes in templo sabbathum uiolare, & sine crimine esse. Sed neque earum rerum opera, hac lege prohiberi existimandum est, quorum iactura facienda sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in euangelio festis diebus fieri posse declarauit, quæ facile Parochus apud sanctos Matthæum et Ioannē obseruabit. sed ut nulla res prætermitteretur, cuius actione hic sabbathi cultus impediretur, facta est iumenti mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quo minus sabbathum diem colāt: si enim die sabbathi alicui operis actioni iumenti usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat: itaque solum per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque iumentis, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque huius præcepti lex eo etiam spectat, ut, si iumentorum laboribus homines parcere Deus uult, eo certe magis ipsi cauere debeant ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque indu-

Matth. 12

ſtria utuntur. Neque uero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere ſe debeant. Illæ uero eiuſmodi ſunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco ſincera, piaque animi attentione ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificio interſimus: diuina Eccleſiæ ſacramenta, quæ ad ſalutem noſtram inſtituta ſunt, ad animæ uulnerum curationem crebro adhibeamus. nihil uero eſt, quod opportunius aut melius a Chriſtianis hominibus fieri poſſit, quam ſi peccata ſua ſacerdotibus ſæpe confiteantur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, ſumpta huius probandæ rei ratione: & copia ex iis, quæ de pænitentiæ ſacramento ſuo loco tradita, ac præcepta ſunt. Neque ſolum ad hoc ſacramentum populum excitabit, ſed ſedulo etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut ſacraſanctum Euchariſtiæ ſacramentum crebro percipiant. Attente præterea, diligenterque ſacra concio fidelibus audiēda eſt; nihil enim minus ferendum eſt, neque tam profecto indignum, quam Chriſti uerba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque ſtudium fidelium in precibus, diuiniſque laudibus frequens eſſe debet præcipuaq. eiuſdem cura, quæ ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem pertinent, ea diligenter addiſcat; ſeduloque ſe exerceat in iis officiis, quæ pietatem continent, pauperibus, et egenis eleemoſynam tribuendo, ægros homines uiſitando, merentes

tes

tes, quique dolore afflicti iacent, pie consolando. Iacobi 1
nam ut est apud sanctum Iacobum: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est, uisitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum. Ex his, quæ dicta sunt facile erit colligere, quæ cōtra huius præcepti regulam committuntur. Parochi uero officium in eo item esse debet, ut certos quosdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta sumat, quibus populo illud maxime persuadeatur, ut huius præcepti legem summo studio, accurataque diligentia seruet. ad hoc plurimum ualet, ut populus scilicet intelligat, ac plane perspiciat, quam iustum, & rationi consentaneum sit, non certos quosdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumque nostrum, a quo summa & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, & ueneremur. si enim iussisset nos quotidie sibi religionis cultum tribuere, nonne pro eius erga nos beneficijs, quæ maxima & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo, eius dicto audientes essemus? nunc uero, paucis ad eius cultum institutis diebus, non est cur nos negligentes, atque difficiles in eius officij functione simus, quod sine grauissima culpa prætermittere non possumus. Demonstret deinde Parochus, quanta huius præcepti uirtus sit, cum ij, qui illud recte seruauerint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui uideantur. nam & precibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

faciendis Dei maiestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei uocem accipimus; quæ ad aures nostras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis pie, sanctèque concionantur. tum in altaris sacrificio præsentem Christum dominum adoramus. & his quidem bonis illi maxime fruuntur, qui hoc præceptum seruant diligenter: qui uero hanc legem omnino negligunt, ij, cum Deo, & Ecclesiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & sanctarum legum hostes sunt: quod animaduerti potest ex eo, quod præceptum hoc eiusmodi est, ut nullo labore seruari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos uel difficillimos eius causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis a terrenis curis liberos esse iubeat; magnæ temeritatis indicium est, huius præcepti legem recusare. Exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud uiolarunt, ut ex libro Numerorũ licet intelligere. Ne igitur in hãc Dei offensionem incidamus, Num. 15. operæpretium erit, sæpe illud uerbũ, MEMENTO, cogitatione quemque repetere, magnasque illas utilitates, & commoda sibi ante oculos proponere, quæ ex festorum dierũ cultu percipi supra declaratũ est; & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus & diligens Pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiose, lateque persequi peterit.

HONORA PATREM TVVM, ET MATREM TVAM, VT SIS LONGAEVVS SVPER TERRAM, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI.

Cum in superioribus præceptis summa sit uis, et dignitas; merito, quæ nunc persequimur, quia maxime necessaria sunt, proximũ locum obtinent. nam illa finem, qui Deus est, continuo spectant: hęc nos ad proximi charitatem erudiunt: etsi longius progressa, ad Deum, idest illud extremum, cuius gratia proximum ipsum diligimus, perducunt. Quamobrem Christus dominus pręcepta illa duo de diligendo Deo & proximo similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici uix potest, quantas habeat utilitates; cum & suos fructus ferat, uberes illos quidem, ac pręstantes; & sit tamquam signum, ex quo primi pręcepti obedientia & cultus elucet. Qui non diligit, inquit D. Ioannes, fratrem suum, quem uidet, Deum, quem non uidet quo modo potest diligere? Ad eundem modum: si parentes, quos secundum Deum diligere debemus, non ueneramur, & colimus; cum in conspectu nobis fere semper sint: Deo, summo parenti, & optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perspicuum est, utraque pręcepta inter se congruere. Huius autem præcepti usus latissime patet. nam, pręter eos, qui nos genuerunt, multi pręterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, uel pote-

Matt. 22
Marc. 12
1. Ioan. 4

statis, uel diginitatis, uel utilitatis, uel præstantis alicuius muneris, & officij nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat. cum enim id in primis curent, ut quos habent in sua potestate, ij recte, & diuinæ legis conuenienter uiuant, erit hæc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere. quod ut præstare possimus, necesse est nosse quandam differentiam, quæ est inter præcepta primæ & secundæ tabulæ. Ergo hæc primum a Parocho sunt explicanda: idque in primis moneat, diuina Decalogi præcepta fuisse in duabus tabulis incisa: in quarũ altera, quemadmodũ a sãctis Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ iam sunt exposita; reliqua uero in alteram tabulam erant inclusa. Atque hec nobis perapposita fuit descriptio, ut præceptorum rationem ordo ipse distingueret. nam quidquid in sacris litteris diuina lege iubetur, aut uetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deũ, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria præcepta docent: quod uero ad hominum coniunctionẽ, & societatem pertinet, id reliquis septẽ præceptis continetur. Quocirca non sine causa eiusmodi est facta distinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram tabulam pręcepta referantur. nam superioribus tribus præceptis, de quibus dictũ est, quasi subiecta materies, quam tractent, est Deus, idest

idest summum bonum, ceteris uero proximi bonum: illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem, hęc autem ea, quæ ad finem referuntur, spectant. Præterea charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causa, summe diligendus est: charitas autem proximi a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tamquam ad certam regulam dirigenda est. nam si parentes caros habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reueremur; id ea re maxime faciendum est, quod eorum procreator est Deus, eosque alijs præesse uoluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, ut eiusmodi personas uereamur, iccirco id prestare debemus, quia a Deo hoc ipso honore dignantur: ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quam hominibus, haberi uideatur. sic enim apud sanctum Matthæum est, cum de obseruantia in superiores agitur: Qui recipit uos, me recipit. & Apostolus in epistola ad Ephesios, seruos instituens, Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis uestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi. Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digne tribuitur, in quẽ amor augeri infinite potest: proptereaq. nostra erga illũ charitas in dies fiat ardentior, necesse est. quem eius iussu ex to o corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus amare

Matth.10
Ad Eph.6
Deute.6
Luc.10
Matt.12

debemus. At charitas, qua proximum complecti mur, suis finibus circumscribitur; iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos: quod si quis hos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit, Luc. 14. *Si quis uenit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres & sorores, adhuc autem animam suam, non potest meus esse discipulus. in quã* Luc. 9 *sententiam item dictum est; Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: cum quidam primum humare patrem uellet, postea Christum sequi. cuius rei dilucidior illa apud sanctum Matthæum explicatio est:* Matt. 10 *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus. Nec tamen ulla dubitatio est, quin parentes uehementer amandi, obseruandique sint: sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo, qui parens, & effector est omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, ut ad cælestem sempiternũque patrem tota amoris uis referatur. quod si interdum parentum iussa Dei præceptis repugnent; non dubium est, quin liberi parentum cupiditati Dei uoluntatem anteferre debeant, diuinæ illius sententiæ memores;* Act. 5 *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.*

Honorare, quamuis ha-- *Quibus rebus expositis, Parochus uerba præcepti interpretabitur, atque illud primum, Honorare, quid sit: est enim, de aliquo honorifice sentire*

beat apud scripturas

tire, & quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniuncta sunt, amor, obseruantia, obedientia, & cultus. Scite autem in lege posita est honoris uox, non amoris, aut metus; etiam si ualde amandi, ac metuendi parentes sint. etenim qui amat, non semper obseruat, & ueneratur: qui metuit, non semper diligit: quem uero aliquis ex animo honorat, item amat, & ueretur. Hæc cum Parochus explicarit, tum aget de patribus quique sint ij, qui uocentur hoc nomine. nam etsi de ijs præcipue patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex uidetur, quemadmodum ex pluribus diuinæ scripturæ locis facile colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris litteris; quod antea attigimus; quibus singulis suus honor debetur. Ac primum Ecclesiæ præsides, & Pastores, & sacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens, Non, inquit, ut confundam uos, hæc scribo, sed ut filios meos carissimos moneo. nam si decem millia pædagogorũ habeatis in Christo, sed non multos patres; nam in Christo Iesu per euangelium ego uos genui. Et in Ecclesiastico scriptum est: Laudemus uiros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Deinde ij, quibus aut imperium, aut magistratus, aut potestas commissa est, qui rempublicam gubernant, patres appel-

1. Cor. 4

Eccle. 44.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

appellantur. Sic Naaman a famulis pater uoca-
4.Reg.5 batur. Præterea, patres eos dicimus, quorum pro
curationi, fidei, probitati, sapientiæque alij com-
4.Reg.2 mendantur: cuiusmodi sunt tutores, & curatores,
4.Reg.13 pædagogi, & magistri. Quare Eliam, & Elise-
um filij prophetarum patrem uocabant. Postremo
patres dicimus senes, & ętate confectos, quos etiã
uereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis
maximum sit, ut doceat patres, cuiuscumque sint
generis, præsertim uero eos, ex quibus nati sumus,
a nobis honorandos: de quibus diuina lex præcipue
loquitur. sunt enim immortalis Dei quasi quædam
simulacra, in ijsque ortus nostri imaginem intue-
mur: ab ijs uita nobis data est: ijs Deus usus est,
uti nobis animum, mentemque impertiret; ab ijs ad
sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum
cultum, ciuilemque instituti, ad morum integrita-
tem & sanctitatem eruditi sumus. Doceat uero
Parochus, merito nomen, MATRIS, in hoc præ
cepto expressum, ut eius beneficia, & merita erga
nos consideremus, quanta cura, & sollicitudine nos
in utero gesserit, quanto cum labore ac dolore pepe
rerit, & educarit Porro ita obseruandi parentes
sunt, ut, quẽ eis tribuimus, honor ex amore, atque
intimo animi sensu deprõptus uideatur. quibus hoc
officiũ debetur maxime, cũ erga nos sint ita affecti,
nullum ut laborem, nullã contentionem, nulla peri-
cula nostra causa refugiant, nihilque illis accidere
possit iucundius, quã ut filijs caros se esse sentiant,
quos

quos maxime diligunt. Ioseph cum in Aegypto ho Gen. 46
nore, & amplitudine regi esset proximus, patrem, 47
qui in Aegyptum uenerat, honorifice excepit: &
Salomon matri aduenienti assurrexit; eamque ue- 3. Reg. 2
neratus, regio in solio ad dexteram collocauit.
Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes
conferri debent. nam eos tum etiam honoramus,
cum a Deo suppliciter petimus, ut eisdem bene &
feliciter omnia eueniant, ut in maxima gratia &
honore sint apud homines, ut ipsi Deo ac sanctis,
qui in cælis sunt, commendatissimi sint. Item paren
tes honoramus, cum nostras rationes ad eorum ar
bitrium, uoluntatemque conferimus. cuius rei sua-
sor Salomon, Audi, inquit, fili mi disciplinam pa- Prouer. 1
tris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut adda
tur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Cuius- Ad Eph.
modi sunt etiam D. Pauli cohortationes: Filij obe-
dite parētibus uestris in Domino: hoc enim iustum
est. Item: Filij obedite parentibus per omnia: hoc Ad Col. 3
enim placitum est in Domino. Et sanctissimorum Gen. 22
hominum exemplis confirmatur. etenim Isaac, cū Hier. 35
a patre ad sacrificium uinciretur, modeste ac sine
recusatione paruit: & Rechabitæ, ne a patris consi
lio umquā discreparēt, uino se in perpetuū abstinue
runt. Item, parentes honoramus, cum eorū recte fa
cta, moresq. imitamur. ijs enim plurimum tribue-
re uidemur, quorū esse uolumus quāsimillimi. Item
parentes honoramus, quorū consilia non modo ex-
quirimus, uerum etiam sequimur. Item, quibus sub-
uenimus

uenimus ea impertientes, quæ uictus, cultusque desiderat: quod Christi testimonio comprobatur;
Matt. 15 qui Pharisæorum impietatem redarguens, Quare & uos, ait, transgredimini mandatum Dei propter traditionem uestram? nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem. &; Qui maledixerit patri, uel matri, morte moriatur. uos autem dicitis; Quicumque dixerit patri, uel matri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem uestram. Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maxime, cum periculose ægrotant. danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod uel ad peccatorum confessionem attinet, uel ad reliqua sacramenta, quæ a Christianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat: idque nobis curæ sit, ut pii, religiosique homines eos crebro interuisant, qui uel imbecillos confirment, & consilio iuuent, uel optime animatus ad spem erigant immortalitatis; ut, cum mentē a rebus humanis excitarint, totā conijciant in Deū. sic fiet, ut fidei, spei, et charitatis beatissimo comitatu ac religionis præsidio muniti, mortem nō modo non pertimescendā, cū necessaria sit, sed, cū aditū ad æternitatē expediat, etiā appetendā censeāt. Postremo uel mortuis parētibus honor tribuitur, si iis funus facimus; si exequias cohonestamus; si honorē sepulturę impertimus; si iusta et

ſacrificia anniuerſaria curamus; ſi, quæ ab ijs legata ſunt, diligenter perſoluimus. Honorādi autem ſunt non modo ij, ex quibus nati ſumus, uerum etiā alij, qui patres appellantur, ut Epiſcopi, & ſacerdotes, ut reges, ut principes, ut magiſtratus, ut tutores, ut curatores, ut magiſtri, ut pædagogi, ut ſenes, & ceteri eiuſmodi: digni enim ſunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope noſtra fructus percipiant, ſed alius alio magis. De Epiſcopis, & alijs Paſtoribus ita ſcriptum eſt: Qui bene præſunt 1.Tim.5
presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo, & doctrina. Iam uero, 1.Tim.5
quanti erga Apoſtolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud beneuolentiæ teſtimonium tribuit: Teſtimonium enim perhibeo Ad Gal.4
uobis; quia, ſi fieri poſſet, oculos ueſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi. Quin etiam ſacerdotibus ea ſuppeditanda ſunt, quæ ad uitæ uſus neceſſarios 1.Cor.9
requiruntur. quare Apoſtolus, Quis, inquit, Eccle.7.d
militat ſuis ſtipendijs umquam? Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Honorifica ſacerdotes, & propurga te cum brachijs: da illis partem, ſicut mandatum eſt tibi, primitiarum, & purgationis. Illis etiam obtemperandum eſſe, docet Apoſtolus: Obe- Heb.13
dite, inquit, præpoſitis ueſtris, & ſubiacete eis. ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus ueſtris reddituri. Quin potius a Chriſto domino præceptum eſt, ut uel improbis Paſtoribus obtemperemus, cum dicat; Super cathedram Moyſi Matt.23.

ſederunt Scribę, & Phariſæi: omnia ergo, quæcumque dixerint uobis, ſeruate, & facite; ſecundum opera uero eorum nolite facere: dicunt enim, et nō faciunt. Idem de regibus, de principibus, de magiſtratibus, & reliquis, quorum poteſtati ſubijcimur, dicendum eſt. ijs uero quod honoris, cultus, obſeruantiæ genus tribuendum ſit, Apoſtolus ad

Rom. 13 *Romanos late explicat: pro quibus etiam orandum*

1. Tim. 2 *eſſe monet. & diuus Petrus, Subiecti, inquit, eſto-*

1. Pet 2 *te omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, tamquam ab eo miſſis. nam ſi quē eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim uenerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia diuinæ poteſtatis eſt inſtar: in qua etiam Dei prouidentiam ueneramur, qui publici muneris procurationem ijs attribuit, quibusque utitur tamquam poteſtatis ſuæ miniſtris. nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, ſi tales ſunt magiſtratus, ſed diuinam auctoritatem, quæ in illis eſt, reueremur: ut, quod permirum fortaſſe uideatur, quamuis in nos ſint inimico, infenſoque animo, quamuis implicabiles, tamen non ſatis digna cauſa ſit, cur eos non peroſficioſe obſeruemus. nam & Dauidis magna in Sau-*

Pſal. 119. *lem officia extiterunt, cum ei tamen eſſet offenſior: quod innuit illis uerbis: Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus. At uero, ſi quid improbe, ſi quid inique imperent, cum id non ex poteſtate, ſed ex iniuſtitia, atque animi peruerſitate agant,*

omnino non sunt audiendi. Vbi hæc Parochus sigillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmium, quamque consentaneum ijs propositum sit, qui diuino huic præcepto obediunt. nam in eo fructus est maximus, ut diu uiuant; propterea quod digni sunt, qui beneficio quamdiutissime perfruantur, cuius memoriam perpetuo conseruant. Cum igitur, qui parentes colunt, ijs gratiam referant, a quibus lucis & uitæ usuram habent, iure & merito uitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est diuinæ promissionis illustris explanatio. neque enim solum sempiternę, ac beatæ, sed huius etiam, quam in terris agimus, uitę usus promittitur. cuius sententię interpres est D. Paulus, cum inquit: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens uitę, quę nunc est, & futurę. Nec uero hęc merces aut exigua est, aut contemnenda, etiam si sanctissimis uiris, ut Iob, ut Dauidi, ut Paulo, mors fuerit optabilis, & ęrumnosis ac miseris hominibus uitę propagatio sit iniucunda. nam illorum uerborũ adiunctio, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI, nõ modo temporis diuturnitatem ad uiuendum, sed otium, quietem, incolumitatem ad bene uiuẽdum pollicetur. nam in Deuteronomio non solum inquit; Vt longo uiuas tempore; sed illud etiam addit; Vt bene sit tibi: quod deinde ab Apostolo repetitũ est. Hęc autem bona eis suppetere dicimus, quorũ pietati Deus gratiã referat: aliter .n.

1. Tim. 4

Deute. 5

Ad Eph. 6.

diuini promissi fides & constantia non erit; cum
interdum, qui maiorem pietatem parentibus præ-
stiterunt, iis uita breuior sit: quibus id quidem cō
Sap.4 tingit, uel quod iis optime consulitur, qui prius ui-
ta excedunt, quam a uirtutis, & officij religione
discedant: rapiuntur enim, ne malitia mutet in-
tellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam il-
lorum: uel quia, dum pernicies & rerum omnium
perturbatio impendet, e corporibus euocantur, ut
Isa57 communium temporum acerbitatem euadant: A fa
cie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus est iu
stus: quod fit, ne eorum aut uirtus, aut salus peri
clitetur, cum a mortalibus flagitiorum pœnas repe
tit Deus: uel ne tristissimis temporibus ex propin-
quorum, amicorumque calamitatibus acerbissimos
luctus sentiant. Quare metuendum est maiorem in
modum, cum uiris bonis immatura mors accidit:
ac, quemadmodum iis, qui grati in parentes sunt,
officij merces & fructus est a Deo propositus; sic
Exod.21. ingrati & impij filij grauissimis pœnis reseruan-
Leuit.20.
Proue.19 tur: scriptum est enim; Qui maledixerit patri suo
Pro.29 uel matri, morte moriatur. Et: Qui affligit pa-
trem, & fugit matrem, ignominiosus est, & infe-
lix. Et: Qui maledicit patri suo, uel matri, ex-
tinguetur lucerna eius in mediis tenebris. Et: Ocu-
lum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum
matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, &
Pro.30 comedant eum filij aquilæ. Qui parentibus iniuri-
2.Reg.18 am intulerunt, multos fuiße legimus: in quibus
ulci-

ulciſcendis, Dei iracundia exarſit: non enim Dauidem inultum reliquit, ſed ſceleri debitas pœnas dedit Abſalom, quem, ob eius ſcelus, tribus haſtis transfixum puniuit. De iis uero, qui ſacerdotibus non obtemperant, ſcriptum eſt; Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Et quẽadmodum diuina lege ſancitum eſt, ut parentibus filii honorem habeant, ut pareant, ut obſequãtur: ſic parentum propria officia ſunt, atque munera, ut ſanctiſſimis diſciplinis, ac moribus filios imbuant, iiſque optima dent uiuendi præcepta, ut ad religionem inſtructi, & parati Deum ſancte, inuiolateque uenerentur. quod a parentibus Suſannæ factum eſſe legimus. Itaque Sacerdos parentes commoneat, ut ſe liberis magiſtros præbeant uirtutis, æquitatis, continentiæ, modeſtiæ, & ſanctitatis: triaque præſertim declinent, in quibus ſæpe offendere conſueuerunt: primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut ſtatuãt: quod Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes ita præcipit, Patres, nolite ad indignationem prouocare filios ueſtros, ut non puſillo animo fiant. nam periculum eſt, ne fracto, abiectoque animo ſint, dũ omnia timent. Quare illud præcipiat, ut nimiam ſeueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam ulciſci: deinde, ſi qua culpa commiſſa eſt, cum neceſſaria ſit caſtigatio, & obiurgatio; ne quid liberis per indulgentiam diſſolute remittant: ſæpe.

Deut. 17

Dan. 13

Ad Col. 3

enim filij parentum nimia lenitate, & facilitate
1.Reg.4 deprauantur: quamobrem a dissoluta indulgentia deterreat exemplo Heli, summi sacerdotis; qui, quod in liberos indulgentior fuerat, maxi o supplicio est affectus: postremo, ne, quod fœdissimnm est, in filiorum educatione ac doctrina, præpostera consilia ineant. etenim permulti in hac una cogitatione curaque uersantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimonium liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatem. non ad bonarum artium disciplinam, sed ad auaritiam, & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione, & salute sunt solliciti, dummodo pecuniosi sint, & prædiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam sua scelera, & flagitia transferant; quibus tandem non ad cœlum se duces præbent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes instituat, eosque ad Tobiæ exemplum ac si-
Tob.4 milem uirtutem excitet; ut, cum filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probe erudierint, ab ijs etiã amoris, & obseruantiæ, & obsequij uberrimos fructus capiant.

NON OCCIDES.

Matth.5 Magna illa, quæ pacificis hominibus proposita est, felicitas, quoniam filij Dei uocabuntur, Pastores maxime commouere debet, ut præcepti huius

ius disciplinam fidelibus diligenter, accurateque tradant. nam ad conciliandas hominum uoluntates nulla melior ratio iniri potest, quam si eiusmodi pręcepti lex recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancte seruetur: quoniam tum sperare licet fore, ut summa animi consensione coniuncti homines concordiam & pacem maxime colant. Sed quã necesse sit pręceptum hoc explicari, ex eo prespicitur, quod, immensa illa uniuersæ terræ inundatione facta, hoc unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit. Sanguinem, inquit, requiram animarum uestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis. In euangelio etiam, quæ primũ ueteres leges a Domino explicatæ sunt in ijs hæc prima est, de qua apud S. Matthæum ita scriptum est: dictum est enim, Non occides, & reliqua, quæ hac de re eo ipso loco deinceps cõmemorantur. Fideles præterea attente, libenterque præceptum hoc audire debent. si enim eius uis spectatur, ad uitam cuiusque tuendam ualet, quoniam ijs uerbis, Non occides, homicidium omnino interdictum est. itaque singuli homines tanta cum uoluptate animi illud accipere debent, proinde ac si, ira Dei proposita, grauissimisque alijs pœnis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorum lædatur. ergo ut præceptum hoc auditu iucundum est: ita eius peccati cautio, quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet. Cum autem huius legis uim Dominus explicaret in eo duo contineri

Gen. 9

Matth. 5

ostendit: alterum, ne occidamus, quod a nobis fie ri uetitum est: alterum, quod facere iubemur, ut cōcordi amicitia: charitateque inimicos complecta mur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus. In eo autem, quo cædes prohibetur, illud primum docendum est, quæ cædes sint eiusmodi, quæ hac præcepti lege non uetentur. nam, bestias occidi, prohibitum non est; quoniā si, illis uesci, a Deo hominibus est concessum; fas item est, illas occidi. qua de re ita sanctus
S. August. Augustinus: Cum audimus, inquit, Non occides; non accipimus hoc dictum esse de frutectis; quia nullus est eis sensus; nec de irrationabilibus animalibus: quia nulla nobis ratione sociantur. Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua, ex legum præscripto, iudicioque, in facinorosos homines animaduertunt, et innocentes defendunt. quo in munere dum iuste uersantur, non modo ij cædis non sunt rei, sed huic diuinæ legi, qua cædes uetatur, maxime obediunt. cum enim legi huic finis is propositus sit, ut hominum uitæ, salutique consulatur; magistratuum item, qui legitimi sunt scelerum uindices, animaduersiones eodem spectant, ut, audacia, & iniuria supplicijs repressa, tuta sit homi-
Psal. 100. num uita. Quare Dauid, In matutino, inquit. interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Qua ratione ne illi quidem peccant, qui iusto bello

bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicæ utilitatis studio, uitam hostibus adimunt. Sunt præterea eiusmodi cædes, quæ nominatim iussu Dei fiunt. Leui filij non peccauerunt, qui una die tot millia hominum occiderunt. qua cæde facta, sic ad eos locutus est Moyses: Consecrastis manus uestras hodie Domino. Neque uero huius præcepti reus est, qui non sponte, neque meditato, sed fortuito hominẽ occidit: qua de re in Deuteronomij libro ita est: Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri & nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abijsse cum eo simpliciter in siluam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit. Hæ cędes eiusmodi sunt, quę quia non uoluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur, quod S. Augustini sententia comprobatur. Absit enim, inquit, ut ea, quæ aut propter bonum, aut licitum facimus, siquidem pręter nostram uoluntatẽ quidquam mali acciderit, nobis adscribantur. In quo tamen duabus de causis peccari potest, altera, si quis in re iniusta occupatus, hominem occiderit: exempli causa: si quis grauidam mulierem pugno, uel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud præter percussoris uoluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo grauidam mulierem percutere. Altera, si non

Exodi 32

Deut. 19

S. August.

omnibus circumspectis, negligenter, & incaute aliquem occiderit. qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit hac lege non teneri satis apparet. Atque hæ quidem, quas modo commemorauimus, cædes sunt, quæ hoc legis præcepto non continentur, quibus exceptis, reliquæ omnes prohibentur, siue homicidam quis spectet, siue qui occiditur, siue modos, quibus cædes fit. nam quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo plane excipitur; non diuites, non potentes homines, non domini, non parentes: sed, delectu omni, & discrimine remoto, occidere uetitum est omnibus. Si uero ij spectantur, qui interficiuntur; ad omnes hæc lex pertinet; nec quisquam est tam humilis & abiectæ condicionis homo, quin legis huius ui defendatur. Neque uero se ipsum interficere cuipiam fas est, dum uitæ suæ nemo ita potestatem habeat, ut suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat; ideoque legis huius uerbis non ita præscriptum est, Ne alium occidas, sed simpliciter, Ne occidas. sin autem multiplicem cędis faciendę modum attendimus; nemo est, qui excipiatur. non solum enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo aut ueneno, uitam homini eripere non licet, sed consilio, ope, auxilio, uel alia quacumque ratione id fieri prorsus uetitum est. in quo summa tarditas, stuporque Iudæorum fuit, qui crederent, se hoc præceptum seruare, si manus tantum

tantum a cæde abstinerent. sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit hanc legem spiritualem eße, nempe quæ non manus solum puras, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere iubet, illud non satis omnino est, quod illi satis cumulate se prestare arbitrabantur. nam, ne irasci quidem cuiquam licere, in euangelio traditum est, cum dicat Dominus: Ego autem dico uobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit gehennæ ignis. Ex quibus uerbis perspicuum est, eum culpa non carere. qui fratri succenseat, quamuis iram animo inclusam contineat; qui uero eius iræ significationem aliquam dederit, grauiter peccare at multo grauius, qui non uereatur dure fratrem accipere, & ei conuicium facere. & quidem hoc uerum est, si nulla subsit irascendi causa. nam iræ causa, que a Deo, legibusque conceditur, ea est, cum in eos animaduertimus, qui nostro imperio, potestatique parent, si in eis sit culpa: Christiani enim hominis ira non a carnis sensibus, sed a spiritu sancto proficisci debet; cum templa sancti spiritus, in quibus Iesus Christus habitet, nos esse conueniat. Multa præterea sunt a Domino tradita, quæ ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa sunt, non resistere malo; sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, prebe illi et alteram; & ei, qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere.

Matth. 5

1. Cor. 6

Matth. 5

dimitte ei & pallium: & quicumque te angariauerit mille passus, uade cū illo alia duo. Ex his, quæ iam commemorata sunt, animaduerti licet, quam procliues sint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto uetita sunt, quamue multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem cædis scelus committunt. Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt; Parochi est officium, ea diligenter fidelibus tradere. pręcipuum autem illud est, ut intelligant, quam nefarium sit peccatum, hominis cędes: idque uel plurimis, maximisque sanctarum litterarum testimonijs perspici potest. usque enim adeo homicidium detestatur Deus in sanctis litteris, ut a bestijs hominum cædis pœnam se repetiturum dicat, ac belluam, quæ hominem læserit, occidi iubeat. neque aliam ob causam a sanguine hominem abhorrere uoluit, nisi ut omni ratione a nefaria hominis cæde & animum, & manus abstineret. sunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hostes acerbissimi, qui, quantum in eis est, uniuersum Dei opus euertunt, cum hominem tollant, cuius causa is omnia, quæcumque procreata sunt, se fecisse testatur. immo uero in Genesi, cum prohibitum sit, hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creauit, insignem Deo iniuriam is facit, quasique uiolentas illi manus afferre uidetur, qui eius imaginem e medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauissime de sanguinarijs

Gen. 9.

narijs

narijs hominibus conquestus est illis uerbis; Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. neque simpliciter dixit, Occidunt, sed, Effundunt sanguinem: quæ uerba, ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem ostendendam protulit. utque declararet in primis, quam præcipites illi diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit; Veloces pedes eorum. Iam uero, quæ in hoc præcepto seruanda esse Christus dominus iubet, eo spectant, ut pacem cum omnibus habeamus: ait enim, cum hunc locum interpretaretur: Si offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum: & quæ sequuntur. Quæ ita a Parocho explicabuntur, ut doceat, sine ulla exceptione omnes charitate complectendos esse: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi uirtus maxime elucet. Cum enim odium hoc præcepto aperte uetetur, quoniam qui fratrem suum odit, homicida est; certe illud consequitur, ut amoris & charitatis præceptũ detur. cũq. hac lege de charitate et amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionũ, quæ charitatem ipsam consequi solent, præcepta traduntur. Charitas patiens est, inquit D. Paulus. patientia igitur nobis præcipitur, in qua nos

Psalm. 13

Matth. 5

1. Ioan. 3

animas

Luc.21 animas nostras possessuros esse Saluator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, et socia: quoniam charitas benigna est. Benignitatis autem, atque beneficentiæ uirtus late patet, eiusque officium in ijs rebus maxime uersatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos uestiamus; & quo quisque opis nostre magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus. hęc beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eo fiunt illustriora, si inimicis præstentur: ait enim Saluator: Diligite inimicos uestros: benefacite ijs, qui oderunt uos. quod etiam Apostolus monet illis uerbis: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis cõgeres super caput eius: noli uinci a malo, sed uince in bono malum. Denique, si charitatis legem spectemus, quæ benigna est, omnia, quæcumque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasq; id generis uirtutes pertinent, officia colere, ea lege præscribi intelligemus. At uero longe omnium pręstantissimũ officium, quod charitatis plenissimum est, in quo maxime nos exercere conuenit, illud est, ut iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque condonemus: quod ut plane efficiamus, sępe nos diuinę litteræ, ut antea dictum est, monent, atque hortãtur; cum non beatos solum eos dicant, qui ita prorsus faciunt; sed erratorum etiam ueniam iisdem a Deo datam affirment. qui uero hoc ipsum

1.Cor.13

Matth.5

Rom.12

facere negligunt, aut omnino recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam ulciscendi libido hominum mentibus fere insita est; Parochus maximam in eo diligentiam ponat, necesse est, ut iniuriarum obliuisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solum, sed penitus etiam fidelibus persuadeat. Cumque hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mentio, eos consulat ad refellendam illorum pertinaciam, qui in ulciscendi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato. Argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres grauissima, & ad eam rem maxime accommodata pie adhibuerunt. Verum hæc potissimum tria explicanda sunt. primum est, ut, qui se iniuriam accepisse putat, ei maxime persuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriæ pręcipuã causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui a Sabæis hominibus, a Chaldæis, & a dæmone grauiter læsus, nulla tamen eorum habita ratione, ut uir rectus, & homo admodum pius, recte, pieque ijs uerbis usus est: Dominus dedit, Dominus abstulit. Itaque patientissimi illius uiri oratione, & exemplo, Christiani homines sibi persuadeant, quod uerissimum est, omnia, quæcumque in hac uita patimur, a Domino, qui iustitiæ omnis misericordiæque parens est, & auctor proficisci. Neque uero ille nos, quæ eius est immensa benignitas, ut inimicos punit, sed ut filios corrigit, & castigat. Nec profecto, si recte animaduer-

Iob. 1

animaduertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri, & quasi satellites Dei. et quamquam homo potest male aliquem odisse, pessimeque illi cupere, tamen ei, nisi permissu Dei,
Gen.45 2.Reg.16 *nocere nullo modo potest. Hac ratione adductus Ioseph, fratrum impia consilia, sic Dauid iniurias sibi a Semei illatas æquo animo tulit, Ad hanc item rem illud argumenti genus ualde pertinet, quod sanctus Chrysostomus grauiter, atque erudite pertractauit, neminem scilicet, nisi a se ipso, lædi nam qui se iniuriose tractatos esse opinantur, si rem recta secum uia reputent, comperient profecto, nullam se ab aliis iniuriis, aut damnum accepisse, etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus eueniunt; tamen se maxime ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, inuidia nefarie contaminant. Alterum est, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, iniurias libenter remittunt quo*
Matt.18 *rum primum illud est, quod aliena debita remittentibus promisit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum ueniam impetrent. ex quo promisso, quam gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandam, & perfectionem assequimur: quoniam, condonan-*
Matth.5 *dis iniuriis, quodam modo Dei similes efficimur, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Postremo, explicanda sunt incommoda, illa, in quæ nos tum*

incidi-

incidimus, cum iniurias, quæ nobis illatæ sunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant ob oculos ponat, odium, non solum peccatū graue esse, sed etiam diuturnitate peccandi grauius inhærere. cum enim is, in cuius animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiat; illius ulciscendi spe plenus, dies, noctesque in perenni quadā mala mentis agitatione ita uersatur, ut numquam a cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione cessare uideatur. quo fit, ut is uel numquam, uel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte iniurias remittat. quare merito uulneri comparatur. cui telum infixum hæret. Multa preterea incommoda & peccata sunt, quæ hoc uno odij peccato, quasi uinculo quodam, iuncta tenentur, ideoque. D. Ioannes in hanc sententiam ita dixit: Qui fratrem suum odit, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius: itaque sæpius labatur, necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia existunt, iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiusmodi; quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti sunt. itaque sæpe fit, ut ex uno peccato multa existant. Neque iniuria dicitur, hoc peccatum esse Diaboli quādo quidem ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem

1. Ioan 2.

Ioan. 8 obrem Dei filius dominus noster Iesus Christus cũ
sibi mortem Pharisęi afferre cuperent, illos a patre
Diabolo genitos esse dixit. Sed præter hæc, quę di-
cta sunt, unde sceleris huius detestãdi rationes peti
possunt, alia quoque remedia, & ea profecto maxi
me opportuna, sanctarum litterarum monumentis
tradita sunt. Ac primum omnium remedium, et ma
ximum est, Saluatoris nostri exemplũ, quod ad imi
tandum nobis proponere debemus. Is enim, cum ne
minima quidem peccati suspitio in eum cadere pos-
set, uirgis cæsus, spinis coronatus, & cruci deniq.
Luc. 23 affixus, eam habuit orationem plenissimam pieta-
tis: Pater dimitte illis: non enim sciunt quid fa-
ciunt. Cuius aspersionem sanguinis, testatur Apo-
Hebr. 12 stolus, melius loquentem, quam Abel. Alterum
autem remedium ab Ecclesiastico propositum est,
ut mortem atque illum Iudicij diem recordemur.
Eccle. 7 Memorare, inquit ille, nouissima tua, & in ęter-
num nõ peccabis. quæ sententia eodem spectat, ac
si dicat: Illud sæpe etiam atque etiam cogita, breui
fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempo-
re tibi optatissimum erit, & maxime necessarium,
summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi
ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, neces-
se est. ita enim fiet, ut immunis illa ulciscendi cu-
piditas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam
Dei implorandam nullum aptius, maius ue reme-
dium inuenias, quam obliuionem iniuriarũ, et amo-
rẽ in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione uiolarint.

NON MOECHABERIS.

Quoniam uiri, & uxoris uinculum arctissimum est, & nihil utrique iucundius accidere potest, quam intelligere se mutuo quodam & singulari amore diligi; contra, nihil molestius, quam sentire a se debitum & legitimum amorem alio transferri: recte quidem, atque ordine illam, quæ hominis uitam a cæde tuetur, legem hæc, quæ de Mœchia, siue adulterio est, consequitur, sanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionem, unde magna charitatis uis existere solet, nemo ullo adulterij scelere uiolare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis uerbis rem commemoret, quæ moderationem potius desiderat, quam orationis copiam. uerendum est enim, ne, dum is late, atque copiose nimis explicare studet, quibus modis homines ab huius legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem forte incidat, unde excitandæ libidinis potius materia, quam restinguendæ illius ratio, emanare solet. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur a Parochis. Eius igitur duplex uis est, altera, qua disertis uerbis adulterium uetatur; altera, quæ eam sententiam inclusam habet, ut animi, corporisque castitatem colamus. Vt autem ab eo, quod prohibitum est, docendi initium sumatur; Adulterium

est

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. etenim si maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse torum uiolat; si uero solutus uir alienam cognoscat uxorem, adulterij labe torus alienus inquinatur. Hoc uero adulterij interdicto
D.Ambr. D.Augu. omnia prohiberi, D. Ambrosius & Augustinus auctores sunt, quæcumque inhonesta sunt, & impudica. In hanc sententiam hæc uerba accipienda esse, ex sacris litteris tum ueteris, tum noui testamenti licet colligere. nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Mosen puniuntur. Est Iudæ
Gen.38 in Genesi iudicium in nurum suam. Est præclara
Deute.23 illa in Deuteronomio Mosis lex, ne de filiabus Isra-
Tob.4 el ulla esset meretrix. Extat præterea Tobiæ ad filium eiusmodi adhortatio: Attende tibi fili mi ab
Eccle.41 omni fornicatione. Ecclesiasticus item, Erubescite,
Matt.15 inquit, a respectu mulieris fornicariæ. In euangelio etiam Christus dominus inquit, de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus uero Paulus hoc uitium sæpe multis grauissimisque uerbis detestatur: Hæc
1.Thess.4 est, ait, uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut absti-
1.Cor.5 neatis uos a fornicatione. &, Fugite fornicationē.
1.Cor.6 &, Ne commisceamini fornicarijs. Fornicatio
Ad Eph.5 autem, inquit, & omnis immunditia, aut auari-
1.Cor.6 tia, nec nominetur in uobis. &, Neque fornicarij, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt. Præcipue uero ob eam rem adulterium diserte uetitum est,

quia

quia preter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiæ generibus communis est, iniustitiæ quoque peccatum non solum in proximum, sed etiam in ciuilem societatem adiunctum habet. Est illud item certum, qui se a ceterarum libidinum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterij est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterij interdicto facile intelligimus, omne impuritatis & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immo uero omnem intimam animi libidinem hoc precepto uetitam esse, tum ipsius legis uis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus dominus docuit illis uerbis: Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc sunt, quæ fidelibus publice tradenda duximus; si tamen ea addantur, quæ a sancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, et pellices alũt, decreta sunt, prætermissis multis aliis ac uarijs impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim unusquisque a Parocho admonendus erit, ut temporis, et personarum ratio postulabit. Matth. 5 Tridẽ. Synodus.

Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ iubendi uim habent. Docendi igitur sunt fideles, ac uehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni studio colant, mundentque se ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationẽ in timore Dei. In primis autem admonẽdi Castitas unicuique pro diuersitate stat' necessario seruanda.

ſunt, quamuis caſtitatis uirtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane diuinum uirginitatis propoſitum ſancte & religioſe colunt, tamen ijs etiam conuenire, qui uel cælibẽ uitam agunt, uel matrimonio iuncti, a uetita libidine puros ſe & integros ſeruant. Quoniam uero multa a ſanctis Patribus tradita ſunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus ſtudeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentiſſime uerſetur. Hæc autem eiuſmodi ſunt, partim quæ in cogitatione conſiſtunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium poſitum eſt, id in eo maxime uerſatur, ut intelligamus, quanta ſit huius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita, facilior fiet eius deteſtandi ratio. perniciosum uero ſcelus eſſe, intelligi ex eo poteſt; quoniam propter hoc peccatum e Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines; quod malorum omnium ultimum eſt. Et hæc quidem calamitas omnium ſcelerum communis eſt: illud autem huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in ſua ipſi corpora peccare dicuntur, ex ſententia Apoſtoli ſcribentis; Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt. qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Quod ob eam cauſam dictum eſt, quoniam illud iniurioſe tractat, cum eius uiolat ſanctitatẽ. qua de re ad Theſſalonicenſes ita D. Paulus: Hæc eſt, inquit, uolũtas

1. Cor. 6

1. Theſſ. 4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Dei, sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatione, ut sciat unusquisque uestrum uas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes quæ ignorant Deum, Deinde, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra, quæ Chri- 1. Cor.
sti sunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Nescitis, quoniam corpora uestra, membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit. an nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unũ corpus efficitur? 1. Cor. 6
Est præterea homo Christianus. ut idem testatur, templũ spiritus sancti; quod uiolare nihil aliud est, nisi ab eo spiritum sanctum eijcere. In adulterij autem scelere magna inest iniquitas. si enim, ut uult 1. Cor. 7
Apostolus, qui matrimonio iuncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, iusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi seruitutis uinculo ita deuincti, ut uir ad uxoris uoluntatem, contraq. uxor ad uiri nutum, uoluntatemq. se accommodare debeat: certe si alteruter corpus suum, quod est alieni iuris, ab eo, cui illud adstrictũ est, disiungit, is admodum iniquus est, & nefarius. Et quoniã infamiæ metus et ad ea, quæ iussa sunt uehemẽter incitat homines, et a uetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulteriũ hominibus insignẽ turpitudinis no- Prouer. 6.
tã inurere. nã sacris literis ita proditum est Qui adulter est, propter cordis inopiã perdet animã suã:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

turpitudinẽ,& ignominiam congregat ſibi,& op-
Leuit.20 *probrium illius non delebitur. Verum huius ſcele-*
ris magnitudo ex ſupplicij ſeueritate facile perſpi
Ioan 8 *ci poteſt. adulteri enim, lege a Domino in ueteri te-*
ſtamento præſcripta, obruebantur lapidibus. quin
etiam, ob unius libidinem, non ſolum qui ſcelus
admiſit, ſed uniuerſa interdum ciuitas, ut de Si-
Gen.34 *chimitis legimus, deleta eſt. Multa diuinæ ani-*
maduerſionis exempla in ſacris litteris prodita
ſunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine ho-
mines Parochus colligere poterit, ut Sodomæ, &
reliquarum finitimarum urbium interitus; Iſrae-
litarum, qui fornicati ſunt cum filiabus Moab
Gen.19 *in deſerto, ſupplicium; Beniamitarum deletio.*
Qui uero mortem effugiunt, intolerabiles tamen
Num.24. *dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus ſepæ*
Iud.20 *plectuntur, non effugiunt, nam mente cæci, quæ*
pœna grauiſſima eſt, ita fiunt, ut neque Dei, neque
famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique,
uitæque ſuæ rationem habeant: hocque pacto adeo
nequam, & inutiles fiunt, ut nihil graue commit
ti eis debeat, & ad nullum fere officij munus ido-
2.Reg.11 *nei ſint. Huius rei exempla a Dauide, & Salomo*
ne petere nobis licet: quorum alter poſtquam adul
teratus eſt, repente ſui diſſimillimus, ex mitiſſimo
crudelis extitit, ut Vriam optime de ſe meritum
morti obtulerit; alter cum ſe totũ in mulierũ libidi
nẽ profudiſſet, ita a uera Dei religione ſeſe auertit,
3.Reg.11 *ut alienos deos ſequeretur. Aufert igitur, ut Oſeas*
Oſe.4 *dixit*

dixit, hoc peccatum cor hominis, sæpeq. obcæcat. Ne uioletur castitas, quanta cura adhibenda.

Nunc ad ea remedia ueniamus, quæ in actione consistunt. quorũ primũ illud est, ut otiũ maxime fugiamus, in quo Sodomitæ homines, ut est apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissimũ illud nefariȩ libidinis scelus prȩcipites lapsi sunt. Deinde crapula magnopere est uitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati sunt: quoniam uenter expletus, ac saturatus, libidinem parit. Hoc ipsum illis uerbis Dominus significauit; Attendite uobis, ne forte grauẽtur corda uestra in crapula, et ebrietate. hoc item Apostolus; Nolite, inquit, inebriari uino, in quo est luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari solet. quo pertinet illa Christi domini sententia; Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Multȩ prȩterea sunt prophetarum de eadem re uoces, ut est apud Iob: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine, Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quȩ ex oculorum aspectu ortum habuerunt. sic Dauid, sic rex Sichẽ peccauit: hocque item pacto senes illi Susannȩ calumniatores deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus ualde excitatur, occasionem libidini non paruam sæpe prȩbet: ideoque Ecclesiasticus monet: Auerte faciem tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio uersentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam

Hierem. 5 · Luc. 21 · Ad Ephe. 5 · Matth. 5 · Iob. 31 · 2. Reg. 11 · Gen. 34. · Dau. 13 · Eccle. 9

adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque
uerbis, quæ hoc de genere grauissima Apostolus
1.Pet.3 Petrus ita protulit: Mulierum non sit extrinsecus
capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti
uestimentorum cultus. D. Paulus item, Non in
1.Tim.2 tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margari-
tis, uel ueste pretiosa. multæ enim, auro, & mar
garitis adornatæ, ornamenta mentis, & corpo-
ris perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamentũ,
quod e uestium exquisito ornatu existere solet, alte
rum sequitur, quod est turpis obscenique sermonis.
nam uerborum obscenitate, quasi face quadam sub
iecta, adolescentum accenduntur animi. Corrum-
1.Cor.15 punt enim mores bonos colloquia mala, inquit A-
postolus: hocque ipsum cum maxime efficiant deli
catiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab iis
quoque diligenter cauẽdũ est. quo in genere nume-
rantur item libri obscene & amatorie scripti: qui
ita uitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitu
dinis speciem præseferunt: cum ad turpes rerum il
lecebras, inflammandosque adolescentum animos
uis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis cu
Trid.cõc ret, ut, quæ de iis a sacrosancto Tridentino Concilio
pie, religioseque cõstituta sunt, ea sanctissime seruẽ
tur. Hæc uero omnia, quæ commemorata iam sunt,
si magno adhibito studio, curaq. uitentur, omnis fe
re libidinis materia tollitur. sed ad illius uim oppri
mendam maxime ualent frequens Confessionis, &
Eucharistiæ usus: tum assiduæ, ac piæ quidem ad
Deum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Deum preces, cum eleemosynis atque ieiunio coniunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod recte petentibus non denegat, nec patitur nos tentari supra id, quod possumus. Corpus autem non ieiuniis modo, & iis præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed uigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque aliis eiusmodi rebus maxime cernitur temperantiæ uirtus: in quam sententiam ad Corinthios ita D. Paulus scribit: Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Et Paulo post, Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo; ne forte, cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et alio loco: Carnis curam ne feceritis in desideriis.

1. Cor. 10

1. Cor. 9

Rom. 13

NON FVRTVM FACIES.

Veterem hunc Ecclesiæ morem fuisse, ut huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum, qui ceteros ab iis uitiis maxime deterreret, quibus ipsi cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipsum nō doces? qui predicas non furandū, furaris? Quo doctrinæ bono non solum frequens illorum temporum peccatum corrigebāt, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasq; malorum causas, quæ furto commoueri solent. In iis & delictis, &

Rom. 12

& delictorum incommodis, atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas misere uersetur; ad exẽplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & assidue, ac diligenter huius præcepti uim ac, sententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam suam conferent ad declarãdum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui non modo illis duobus interdictis, Non occides, Non mœchaberis, quasi presidijs, & uitam, corpusque nostrum; & famam, existimationemque tueatur; sed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tamquam custodia quadam externas res, ac facultates muniat, atque defendat. quam enim hęc uerba subiectam habent notionem, nisi eam, quam supra diximus, cum de alijs præceptis loqueremur? uetare uidelicet Deum, bona hæc nostra, quę in eius tutela sint, a quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinæ legis beneficium quo maius est, eo nos in ipsius beneficij auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ, nobis optima ratio proposita est, ut non tantũ præcepta libẽter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autem hoc præceptum, quemadmodum superiora, diuisum in duas partes: quarum altera, quæ furtum uetat, aperte est enunciata; alterius sententia, etnis, qua iubemur benigni, & liberales esse in pro

ximos

ximos, in priore occulta est, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur, Non furtum facies. In quo illud animaduertendum est, furti nomine non id modo intelligi, cũ occulte ab inuito domino aliquid aufertur, sed etiam, cum aliquid alienum contra uolũtatem scientis domini possidetur. nisi forte existimandum est, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriam nõ improbare: cũ
extet illud Apostoli; Rapaces regnum Dei nõ possi 1. Cor. 6
debunt. quorum omnem rationem, & consuetudi 1. Cor. 5
nem fugienda esse, idem scribit Apostolus. Quamquam uero maius peccatum rapinæ sint, quam furtum; quæ, preter rem, quam alicui adimunt, præterea uim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non est, quod leuiori hoc furti nomine notatum sit diuinæ legis præceptum, non rapinæ. id .n. summa ratione factum est: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam rapinæ; quas tantummodo illi facere possint, qui potentia, & uiribus præstant. quamquam nemo non uidet, exclusis eiusdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiã facinora prohiberi. Variis autem nominibus notatur iniusta possessio, & usus rerum alienarum, ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & insciis dominis auferuntur, nam si priuatim quid priuato adimitur, furtum dicitur; si surripitur publico, peculatus appellatur. plagiatum uocant, si homo liber, uel seruus alienus in seruitutem abducitur. si uero sacra res eripitur, nominamur sa
crile-

crilegium: quod facinus maxime nefarium ac scelestum adeo in mores inductum est, ut bona, quæ necessario & sacrorum cultui, et ecclesiæ ministris & pauperum usui, pie, ac sapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates perniciosasque libidines conuertantur. Sed, præter ipsum furtum, idest externam actionem, furandi etiam animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur: est enim spiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & consiliorum, inspicit. De corde enim, inquit Dominus apud S. Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia. Sed quam graue scelus furtum sit, ipsa naturæ uis, & ratio satis ostendit: est enim iustitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nã bonorum distributiones, & assignationes, iam inde ab initio iure gentium constitutas, diuinis etiam & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet; ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere uelimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt. nam, ut Apostolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et huius sceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ furtum consequuntur, Fiunt enim iudicia temere, & inconsulto, multa de multis: erumpunt odia: suscipiuntur inimicitiæ: existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes. Quid dicemus de ea necessitate, quæ diuinitus impo

Matth. 15

1. Cor. 6

ſita eſt omnibus, ſatisfaciendi ei, cui aliquid ademptum ſit? Non enim, inquit Auguſtinus, remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: quæ reſtitutio, cum quis aſſueuerit ex alienis locupletari, quãtam habeat difficultatem, præter id, quod unuſquiſque & ex aliorum conſuetudine, & de ſuo ſenſu iudicare poteſt, ex teſtimonio Habacuc prophetæ licet intelligere: ait enim: Væ ei, qui multiplicat non ſua uſquequo, & aggrauat contra ſe denſum lutum. Lutum appellat denſum, rerum alienarum poſſeſſionem, unde emergere, & expedire ſe homines difficile poſſint. Furtorum autẽ tã multa ſunt genera, ut ea dinumerare ſit difficillimum. quare de his duobus, furto, & rapinis, dixiſſe ſatis erit, ad quæ tamquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur deteſtanda, & ad fidelem populum a ſceleſto facinore deterrendũ, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi.

s.Auguſt.

Habac.2

De uariis furtorum generibus

Verum huius generis partes perſequamur. Sunt igitur fures etiam, qui furto ſublatas res emunt, uel aliquo modo inuẽtas, occupatas, aut ademptas retinent: ait enim S. Auguſtinus: Si inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. Quod ſi rerum dominus nulla ratione inueniri poteſt, illa ſunt bona in uſus pauperum cõferenda: quæ ut reſtituat, qui adduci non poteſt, ea re facile probat ſe undique ablaturũ omnia, ſi poſſit. Eodem ſe alligant ſcelere, qui in emendis, uendendisq. rebus fraudes adhibent, & uanitatẽ orationis. horũ fraudes uindicabit Dominus.

S.Auguſ.

Grauio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ij, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris; quiue pondere, mensura, numero, ac regula decipiunt emptores: est enim in
Deut.25 Deuteronomio: Non habebis in sacculo diuersa põdera.
Leuit.19 & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura: statera iusta, & æqua sint pondera: iustus modius, æquusque sextarius. Est & alio loco; Abomi-
Prouc.20 natio est apud Dominum pondus, & pondus, statera dolosa non est bona. Furtum etiam apertum est operariorũ, & artificum, qui totam & integrã mercedem exigunt ab ijs, quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec uero distinguuntur a furibus serui dominorum, rerumque custodes infidi; quin etiam eo sunt detestabiliores, quã reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci seruo nihil domi obsignatũ, aut occlusum esse potest. Furtum præterea facere uidentur, qui fictis, simulatisque uerbis, quiue fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum eo grauius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad priuatum aliquod, uel publicum officium cõducti sunt nullã uel paruam operã nauãtes munus negligunt mercede tantũ, ac pretio fruuntur. Reliquã furtorum multitudinẽ, a solerti auaritia, quæ omnes pecuniæ uias nouit, excogitatã, persequi longum est, et, ut diximus, difficillimũ. itaq. de rapinis, quod est alterum

alterum horum scelerum caput, dicendum uidetur si prius monuerit Parochus Christianum populũ ut meminerit illius Apostoli sententiæ: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec ullo sibi loco patiatur excidere præceptum hoc: Quæcumque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Et illud cogitet perpetuo: Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias. Rapinæ igitur patent latius. nam qui debitam operarijs mercedem non persoluunt, sunt rapaces: quos S. Iacobus ad pœnitentiam inuitat illis uerbis, Agite nunc diuites: plorate ululantes in miserijs uestris, quæ aduenient uobis. cuius pœnitentiæ causam subiũgit: Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, quæ fraudata est a uobis, clamat: & clamor eorum in aures domini sabahot introiuit. quod genus rapinarum in Leuitico, in Deuteronomio, apud Malachiam, & apud Tobiam uehemẽter improbatur. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui, quæ Ecclesiæ præsidibus, & magistratibus debentur, uectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non dissoluunt, uel interuertunt, & ad se transferunt. Huc etiam referuntur feneratores in rapinis acerrimi: et acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant usuris. Est autem usura, quidquid præter sortem, & caput illud, quod datum est, accipitur, siue pecunia sit, siue quiduis aliud, quod emi, aut æstimari

1. Tim. 6. — Matth. 7 — Tob. 4 — Luc. 6 — Iacob. 5 — Leuit. 19. — Deut. 24 — Malach. 3 — Tob. 4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

mari poſſit pecunia.ſic enim apud Ezechielē ſcri-
Ezech.16 ptum eſt: Vſuram,& ſuperabundantiam non acce
Luc.6 peris. & Dominus apud Lucam, Mutuum date,
nihil inde ſperantes.Grauiſſimum ſemper fuit hoc
facinus, etiam apud gentes, & maxime odioſum.
hinc illud; Quid fenerari? Quid hominem, inquit,
occidere? Nam qui fenerantur, bis idem uendunt,
aut id uendunt, quod non eſt. Item rapinas faciūt
nummarij iudices, qui uenalia habent iudicia, &
pretio muneribusque deliniti, optimas tenuiorum
& egentium cauſas euertunt. Fraudatores credi-
torum,& inficiatores, quiq. ſumpto temporis ſpa
tio ad ſoluendum,ſua,uel aliena fide merces emūt,
neque fidem liberant, damnabūtur eodem crimine
rapinarum: quorum etiam delictum grauius eſt,
quod mercatores,illorū deſtitutionis,ac fraudatio
nis occaſione,magno detrimento ciuitatis uendunt
omnia carius.in quos illa Dauidis ſentētia uidetur
Pſalm.36 conuenire; Mutuabitur peccator, & non ſoluet.
Quid de locupletibus dicemus ijs, qui ab illis, qui
ſoluendo non ſunt,quod commodarunt,exigūt acer
bius,et pignora etiam ea auferūt contra Dei inter
dictum,quę ad eorum corpus tuendum ſunt neceſſa
riæ? Deus enim inquit: Si pignus a proximo tuo ac
Exod.22 ceperis ueſtimētū,ante ſolis occaſum reddas ei: ip
ſum.n. eſt ſolum, quo operitur indumentum carnis
eius,nec habet aliud,in quo dormiat:ſi clamauerit
ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum.Horū
exactionis acerbitatē, iure rapacitatē,atque adeo
rapi-

rapinas appellabimus. Ex numero eorum, qui raptores dicuntur a sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia cōprimūt frumētum, faciuntq; ut sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiā ualet in rebus omnibus ad uictum, & ad uitam necessarijs: ad quos illa Salomonis pertinet execratio: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Quos, suorum scelerum admonitos, Parochi liberius accusabunt, ac proposita illis peccatis pœnas explicabunt uberius, Hæc de uetitis: nunc ad iussa ueniamus: in quibus satisfactio, uel restitutio primum locum habet. peccatum.n. non remittitur, nisi restituatur ablatum. sed quoniā non is solum, qui furtum fecit, ei, cui furatus est, id debet restituere sed oēs præterea, qui furti participes fuerunt, hac lege restitutionis tenentur; aperiendum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi, uel restituendi necessitatem effugere non possint. Sunt autem plura hominum genera: ac primū est eorum, qui furari imperant: qui nō modo sunt ipsi furtorū socij, & auctores, sed etiā in illo furū genere deterrimi. Alterum genus par uoluntate primis. potestate dispar, in eodē tamē furum gradu ponendū, eorum, qui cum iubere nō possint, suasores sunt, atque impulsores furtorium. Tertium genus est eorum, qui cum furibus cōsentiunt. Quartum genus est eorum, qui participes furtorum, inde lucrum ipsi etiam faciunt: si lucrum dicendum est, quod, nisi resipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus sic loquitur David

Prou. 11

Psa. 49

David: Si uidebas furem, currebas cum eo. Quintum genus est furum; qui cum furta possint prohibere, tantum abest, ut illis occurrant, & obsistãt, ut eorum licentiam permittant, atque concedant. Sextum genus est eorum, qui cum, & furtum factum, & ubi factum sit, certo sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant. Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quique illis receptaculũ præbent, ac domicilium; qui omnes et satisfacere debent iis, quibus aliquid detractum est, ad illud necessarium officium uehementer cohortandi sunt. Ne huius quidem sceleris omnino sunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores. Nec uero etiam ab eadẽ culpa sunt alieni filij familias, & uxores, qui pecunias a patribus, & uiris surripiũt.

De operibus misericordiæ per eleemosynas in pauperes.

Iam uero huic præcepto illa subiecta sententia est, ut pauperum, & inopum misereamur, eorũq; difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officijs subleuemus. quod argumentum quia sæpissime, & copiosissime tractandum est, petent ea Parochi ex uirorum sanctissimorum, Cypriani, Ioannis Chrysostomi, Gregorij Nazanzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna preclare scripserunt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad studium, & alacritatem: opitulandi ijs, quibus aliena misericordia uiuendum est. Sunt uero etiam docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut uidelicet re, & opera

Cyprian. Io. Chrysost. Greg. Nazan.

nostra in egentes simus liberales, uerissimo illo argumēto, quod summo iudicij die detestaturus sit eos Deus, & sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosynæ officia prætermiserint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in patriam cælestem introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. est utraque Christi domini ore pronunciata sententia: Venite Matth.5
benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum, &, Discedite a me maledicti in ignem æternum. Vtentur præterea sacerdotes accommodatis illis ad persuadendum locis; Date, & dabitur uo- Luc.6
bis. Proferent Dei promissum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem potest. Nemo est, qui reliquerit &c. qui non accipiet centies Marc.10
tantum nunc in tempore hoc, & in sæculo futuro uitam æternam. Adijcient illud, quod a Christo domino dictum est; Facite uobis amicos de mammo Luc.16
na iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Huius uero necessarij muneris partes exponet, ut qui largiri non possunt egentibus, quo uitam sustentent, saltem commodent pauperi, ex Christi domini præscripto: Mutuum date, nihil inde sperantes. Atque huius Luc.6
rei felicitatem beatus Dauid expressit: Iucundus Psal.111
homo, qui miseretur, & commodat. Est autem Christianæ pietatis, nisi sit aliūde facultas bene merendi de ijs, quibus ad uictum aliena misericordia opus est, uitandi etiam otij causa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigētiam

leuare possint, ad id omnes suo exemplo hortatur
1.Theff.3 in epistola ad Thessalonicenses Apostolus illis uer
bis: Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imi-
tari nos. Item ad eosdem: Operam detis, ut quieti
1.Theff.4 sitis, & ut uestrum negotium agatis, & operemini
AdEph.4 manibus uestris, sicut præcepimus uobis. Et ad
Ephesios: Qui furabatur, iam non furetur: magis
autem laboret operando manibus, quod bonum est,
ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Est
etiam frugalitati consulendum, parcendumque bo-
nis alienis, ne ceteris graues, aut molesti simus.
quæ temperantia sanequam elucet in omnibus apo
stolis, sed maxime eminet in D. Paulo; cuius illud
1.Theff.2 est ad Thessalonicenses: Memores estis, fratres, la-
boris nostri, & fatigationis: nocte, & die ope-
rantes, ne quem uestrum grauaremus, prædicaui
mus in uobis euangelium Dei. Atque idem alio lo-
2.Theff.3 co Apostolus; In labore, et fatigatione nocte, et die
operantes, ne quem uestrum grauaremus. Sed ut
ab uniuerso hoc genere nefariorũ facinorũ abhor
reat fidelis populus, Parochos a prophetis petere
& a reliquis diuinis libris sumere par erit detesta
tionem furtorum, & rapinarum, & horribiles
minas a Deo propositas eis, qui illa scelera cõmit-
Amos 8. tunt. Clamat Amos propheta: Audite hoc, qui
conteritis pauperem, & deficere facitis egenos ter
ræ, dicentes, quando transibit mensis, & uenunda
bimus merces, & sabbathum, & aperiemus fru-
mentum, ut imminuamus mensuram, & augea-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

mus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas? Sunt in eadē ſententia multa apud Hieremiā, in Prouerbijs, & apud Eccleſiaſticū. Nec uero dubitandum eſt, quin hæc malorum ſemina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his incluſa ſint cauſis. Verum ut aſſueſcāt Chriſtiani homines proſequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, et mendicos, quod ad alterā huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficijs, & largis, & in hac, et in altera uita daturū ſe Deus pollicetur. Sed quia non deſunt, qui etiā ſe in furtis excuſent, admonēdi sūt, fore, ut nullam eorum peccati excuſationē accipiat Deus; immo uero futurū, ut illa purgatione nō modo nō leuetur peccatum, ſed mirum in modū augeatur. Ecce, nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpā extenuare ſibi uidētur, ſi ſe affirmarint, non cupiditate, aut auaritia ad detrahendū alteri ſua deſcēdere, ſed tuendæ causa amplitudinis familiæ, & maiorum ſuorum, quorum exiſtimatio, ac dignitas rueret, niſi rerum alienarū acceſſione fulciretur, Quibus pernicioſus error eripiendus eſt; ſimulq; demoſtrandum, unam eſſe rationem conſeruandi, & amplificandi copias, & opes, maioremque gloriam, ſi Dei uoluntati paruerint, ſi eius præcepta ſeruarint; quibus contemptis, fundatæ, & optime conſtitutæ opes euertuntur; reges ex regio ſolio, & ſummo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infirmi interdum homines,

& qui summo in odio illis fuerunt, diuinitus uocantur. Incredibile est, quantopere his succẽseat Deus, cuius rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei
Isa. 1 uerba: Principes tui, infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. propter hoc ait dominus Deus exercituũ fortis Israel; Eheu consolabor super hostibus meis, & uindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam. Nõ desunt, qui non iam illam afferant causam splendoris, & gloriæ, sed uictus, & uitæ commodiorem facultatem, & elegantiam. qui refellendi sunt, docendiq. quam impia sit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei uoluntati, & gloriæ; quam, negligendo eius precepta, offendimus mirandum in modum. etsi quę potest esse in furto commoditas, quod summa incommoda consequantur? Super furem enim, inquit
Eccle. 5 Ecclesiasticus, est confusio, & pænitentia. Sed fac esse, ut cum illis non agatur incommode: dedecorat fur diuinum nomen: repugnat eius sanctissimæ uolũtati: salutaria ipsius præcepta contẽnit. quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas. Quid, quod audire licet interdũ fures, qui nihil se eo peccare contendãt, quod detrahãt aliquid locupletibus, et copiosis hominibus, qui ea detractione nihil dãni faciant ne sentiãt quidẽ? misera sane, & pestifera defensio. Putat alius satisfactionẽ suam accipi debere, quod eam furandi cõsuetudinẽ
cepit

cepit, ut non facile possit ab illa mente, & actione desistere: qui nisi audierit Apostolum dicentem; Qui furabatur, iam non furetur; uelit, nolit, etiam consuetudinem capiet ęternorum suppliciorum. Nonnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid demisse. est enim illud tritum sermone prouerbium; Fures, qui non sint, fieri occasione. qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse prauis cupiditatibus. Nam si continuo est re perficiendum id, quod libido persuaserit; quis modus, quis finis erit scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, uel summæ potius intemperantiæ, et iniustitiæ confessio. Nam qui dicit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem; idem propemodum fatetur, se semper, oblata occasione, peccatorem. Sunt, qui furari se dicant ulciscendi causa, quod ab alijs eadem iniuria sint affecti. quibus ita respondendum est: primum nemini licere iniurias persequi: deinde non posse quemquam rei suæ iudicē esse: tum multo minus concedi, ut pœnas ab alijs repetat eorum, quæ alij in eum peccauerunt. Postremo, quidam furtum satis illa ratione defensum tectumque arbitrantur, quod, cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissoluant. quibus cum ita agendum est, nullum esse grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quam debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; Dimitte no-

Ad Eph. 4

Matth. 8

bis debita nostra; quare illud insanissimi hominis esse, plus uelle Deo debere, idest plus peccare, ut, quod debet hominibus, dissoluat; multoque præstare, conijci in carcerem, quam mandari supplicijs inferorum sempiternis: longe etiam esse grauius, Dei, quam hominum iudicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, a quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera: quibus Parochi prudentes, ac sui officij diligentissimi, facile poterunt occurrere, ut aliquando habeant populum sectatorem bonorum operum.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

Quantam non modo utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua huius & præcepti expli-
Iacobi 3 catio, & officij admonitio, nos D. Iacobi monet auctoritas, illis uerbis: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. & idem: Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat; ecce quantus ignis quam magnam siluam incendit. & quæ sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur, primum latissime patere hoc linguæ uitium, quod etiam illa Prophetæ sententia
Psal. 115 confirmatur; Omnis homo mendax: ut propemodum sit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere uideatur. Alterum, inde pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

de proficiſci mala innumerabilia, cum ſæpe, maledici hominis culpa, facultates, fama, uita, animæ ſalus amittatur, uel eius, qui læditur, quod contumelias patienter ferre non poſſit, ſed eas impotenti animo perſequatur; uel eius qui lædit, quod prauo pudore, & falſa cuiuſdam exiſtimationis opinione deterritus, adduci non poſſit, ut illi, qui offenſus ſit, ſatis faciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, ut quantas poſſunt maximas Deo gratias agant de hoc ſalutari pręcepto non dicendi falſi teſtimonij; quo non ſolum ipſi alijs iniuriam facere uetamur, ſed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur. Verum hoc præcepto eadem ratione, & uia progrediendum eſt, qua in ceteris progreſſi ſumus, ut uidelicet animaduertantur in eo duæ leges; altera prohibens, ne falſum dicatur teſtimonium; iubens altera, ut, ſimulatione, fallacijsque ſublatis, dicta, & facta noſtra ſimplici ueritate metiamur. Cuius officij Apoſtolus Epheſios illis uerbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia. Sed prior huius præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamuis nomine falſi teſtimonij ſignificetur quidquid in bonam, uel in malam partem de altero conſtanter dicatur, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, tamen præcipue prohibeatur illud teſtimonium, quod in iudicio, falſo dicitur a iurato. iurat enim per Deum teſtis; quod ita teſtificantis, & diuinum nomen in- AdEph. 4

terponentis oratio plurimum fidei habet, & ponderis. itaque, quia periculosum est hoc testimonium, iccirco præcipue prohibetur: iuratos enim testes, nisi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum sit aperta improbitas, atque peruersitas, ne iudex quidem ipse potest reijcere, præsertim cum extet iussum diuinæ legis, ut in ore duorum, uel trium stet omne uerbum. Sed ut præceptum fideles plane intelligant, docendi erunt, quid significet hoc, PROXIMI, uocabulum, in quem falsum testimoniũ dicere minime licet. Est autem proximus, ut ex Christi domini doctrina colligitur, quicumque eget opera nostra, siue ille propinquus sit, siue alienus, siue ciuis, siue aduena, siue amicus, siue inimicus. nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, quos iussu Dei, ac Domini nostri diligere oporteat. quin etiam, quia sibi quisque quadam ratione proximus est, nemini fas est in se falsum testimonium dicere: quod qui committant, sibi ipsi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiam lædunt, cuius sunt membra: quo modo etiam, qui sibi mortem consciscunt, nocent ciuitati: ita enim est apud sanctum Augustinum; Nec recte intelligentibus poterat uideri, non esse prohibitum, ut aduersus se ipsum quisquã falsus testis assisteret, eo quod in præcepto additum fuit, Contra proximum tuũ, Sed non ideo, si aduersus se ipsum quisque falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum,

Deut. 19
Matth. 18
Luc. 10
S. August

num; quando regulam diligendi proximi, a semetipso dilector accepit. Verum, quia prohibemur proximum lædere falso testimonio. nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut peiorando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura, ac religione coniunctus sit, aliquid utilitatis, aut commodi. Nemini enim mendacio, & uanitate, multo minus periurio studendum est. Quare sanctus Augustinus de mendacio ad Crescentium docet ex Apostoli sententia, mendacium in falsis testimonijs numerandum esse, etiam si in cuiusquam falsa laude dicatur. Nam locum illum tractans, Inuenimur autem & falsi testes Dei, si testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Falsum, inquit, testimonium uocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad eius laudem uidetur pertinere, mentiatur, Sæpissime uero etiam contingit, ut, qui alteri fauet, obsit alteri: certe errãdi causa affertur iudici, qui interdum falsis testibus adductus, contra ius secundum iniuriam statueret, & iudicare cogitur. Nonunmquam etiam fit, ut, qui ob falsum alicuius testimoniũ causam iudicio uicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua uictoria, assuescat corrumpere, & adhibere falsos testes, quorum opera sperat se posse ad id, quodcumq. concupierit, peruenire. Est uero id & ipsi testi grauissimum, qui & ab eo, quem iureiurando subleuarit, & adiuuerit, falsus, & periurus agnoscitur:

S.Augus t

1.Cor.15

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

et ipse, quod ei e sententia succedit scelus, quotidie maiorem exercitationem, & consuetudinem capit impietatis, & audaciæ. Vt igitur testium uanitas mendacia, & periuria prohibentur; sic & accusatorum, & reorum, & patronorum, cognitorum, & procuratorum, aduocatorum, & omnium denique qui iudicia constituunt. Postremo uetat Deus omne testimonium non modo in iudicio, sed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum possit afferre. Est enim in Leuit. quo loco

Leuit. 19. hæc præcepta iterantur, his uerbis: Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. ut nemini dubium esse possit, quin a Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum condemnetur. quod apertissime testatur Da-

Psalm. 5 uid in hunc modum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Detractionis uitiũ quam detestabile.

Prohibetur autem hoc præcepto non modo falsum testimonium, sed detestabilis etiam libido, & consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste, incredibile est, quam multa, & quam grauia & incommoda, et mala nascantur. Hoc uitium maledice, & contumeliose dicendi occulte in alterum, passim

Psal. 100. Iacobi 4 improbant diuinæ litteræ. Cum hoc, inquit Dauid, non edebam. & S. Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Nec uero præcepta solum sacræ litteræ, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleri magnitudo declaratur. nã & Aman,

Esther 13 confictis criminibus, adeo incendit in Iudæos Assue-

rum,

rum; ut is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta est huiusmodi exemplis sacra historia: quorum commemoratione, sacerdotes operam dabunt, ut fideles a rei improbitate deterreant, Ut autem peccati huius uis, quo de altero detrahitur, omnino perspiciatur; sciendum est, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis, amplificandisque criminibus: et si quid occultius ab aliquo commißum sit, quod ubi rescitum fuerit, graue, aut turpe sit ad famam, eam rem qui, ubi, quando, quibus non necesse sit, peruulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur. Verum totius obtrectationis nulla capitalior est, quam eorum qui catholicæ doctrinæ eiusq. prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magistros extollunt laudibus, Nec uero ab horum hominum numero, & culpa seiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter aßentiuntur. Detrahere enim, uel detrahentem audire, scribunt sancti Hieronymus, & Bernardus, utrum damnabilius sit, non facile constat. non enim essent, qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent. In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se cõmittunt, magnopereq. serendis discordijs delectantur; ut summas coniunctiones, ac societates fictis sermonibus dirimentes amicissimos uiros ad immortales inimi-

s. Hieron. & Bern.

Leuit. 19 inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: Non eris criminator, neque susurro in populo. Tales erant multi ex cōsiliarijs Saulis, qui eius uoluntatem a Dauid alienare, & in illum regem incitare conabantur. Peccant denique in hanc partem blandi homines, et assentatores, qui blanditijs, & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut est apud Prophetam, Malum bonum, & bonum

Isa. 5 malum. quos ut arceamus, & pellamus a consue-

Psal. 140 tudine nostra, monuit nos Dauid illa oratione: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quamquam enim isti proximo minime maledicunt, tamen ei maxime nocent, qui, uel laudandis eius peccatis, afferunt ipsi causam perseuerandi in uitijs, quamdiu uixerit. Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. sic Saul, cum Dauidem furori, & ferro Philisthæorum obijcere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis uer-

1. Reg. 18 bis. Ecce filia mea maior Merob: ipsam dabo tibi uxorem: tantummodo esto uir fortis, & præliare

Matth. 22 bella Domini. Sic Iudæi insidiosa ratione Christum

Marc. 12 dominum sunt affati: Magister, scimus, quia uerax es, & uiam Dei in ueritate doces. Longe autem perniciosor oratio est amicorum, affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assentatorie,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

torie, qui mortifero morbo affecti, iam sint extremo spiritu; dum affirmant nullum esse tum ei a morte periculum; dum lætum, & hilarem esse iubent, eumque a peccatorum confessione, tamquam a tristissima cogitatione, deterrent; dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime uersatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo graui damno quisquam affici possit. Plenissimum uero impietatis est mendacium, cum quis in religionem, uel de religione mentitur. Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter offendit Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos uocant: & alijs huius generis cōtumelijs. Præterea ioco, uel officij causa fallere mēdacio, ut si nemo in illo uel damnum, uel lucrū fecerit, tamen omnino indignū est, ita enim nos Apostolus admonet: Deponentes mendacium, loquimini ueritatem. Ad Eph. 4 Nam in eo est ad frequens, grauiusque mendacium magna procliuitas; & ex iocosis mendacijs capiunt homines mentiendi consuetudinem; unde ueniunt in opinionem, non esse ueraces. quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habēt iurare perpetuo. Postremo, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur: nec modo quæ simulate dicuntur, sed quæ ita fiunt, cum scelere coniuncta sunt. tam enim uerba, quam facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo cuiusque, ob eamque causam Dominus sæpe phari-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

pharisæos arguens, hypocritas appellat. Est hæc de priore præcepti lege, quæ ad uetandum spectat.

De iustitia unicuique inuiolabiliter ministranda.

Nunc explicemus, quid in altera iubeat Dominus. Pertinet autem hæc præcepti uis, & ratio ad id, ut iuste, & ex legibus forensia iudicia exerceantur, neue occupent homines, & usurpent iudicia. Non enim fas esse alienum seruum iudicare. Rom.7 scribit Apostolus: ne, re, & causa incognita, sententiam ferant. quo in uitio fuit sacerdotum, et Act.7 scribarum consilium, qui de sancto Stephano iudicarunt. quod item peccatum fuit magistratus Phi Act.16 lippensium: de quibus inquit Apostolus; Cæsos nos publice indemnatos, homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt. Ne condemnent innocentes, aut nocentes absoluant; ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. Sic enim Moses seniores admonet, quos popu Deut.1 li iudices constituerat: Quod iustum est, iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, ut magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. De reis autem, & sontibus, uult eos Deus uerum confiteri: cum ex iudicij formula interrogantur. est enim testimonium, ac prædicatio quædam, illa confessio laudis, & gloriæ Dei ex ip Iosu.7 sius Iosuæ sententia, qui Achan ad ueri confessionem adhortatus inquit: Fili mi da gloriam domino Deo Israel. Sed quoniam hoc præceptum testes potissimum attingit, de his etiam a Parocho diligen

ter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

ter agendum erit. nam præcepti uis ea est, ut non solum prohibeat falsum testimonium, sed uerum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus ueri testimonij, quod sunt innumerabiles res, quas a nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam testimoniorum ueritas in ijs rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa sancti Augustini sententia: Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus est; ille, quia prodesse non uult; hic, quia nocere desiderat. Licet uero interdum uerum tacere, sed extra iudicium. nam in iudicio, ubi testis legitime interrogatur a iudice, uera omnino patefacienda sunt. Quo loco cauendum tamen est testibus, ne suæ memoriæ nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt patroni causarum, & aduocati, actores deinceps, & petitores. Illi igitur opera, ac patrocinio suo non deerunt necessarijs hominum temporibus, & egentibus benigne subuenient: tum iniustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites extrahent, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ suæ, illa iure, & æquo metiantur. Petitores uero, & accusatores monendi sunt, ne cuiquam, amore, aut odio aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Iussum hoc denique diui-

S. August

diuinitus deſcriptum eſt pijs omnibus, ut in congreſſibus, & colloquijs uere ſemper, & ex animo loquantur; nihil dicant, quod alterius exiſtimationi poſſit officere, ne de illis quidem, a quibus lædi ſe, & exagitari intelligunt; cum illud propoſitum habere debeant, ſibi cum illis eam neceſſitudinē, & ſocietatem intercedere, ut membra ſint eiuſmodi corporis. Vt autem libentius hoc mendacij uitium caueant fideles, proponet eis Parochus ſummam huius ſceleris miſeriam, ac turpitudinem. Nam in
Ioan. 9 ſacris litteris, mendacij pater dæmon dicitur. quod enim dæmon in ueritate non ſtetit, mendax eſt, & mendacij parens. Adiunget ad eijciendum tantum flagitium ea mala, quæ mendacium conſequuntur: & quoniam ſunt innumerabilia, fontes, & capita incommodorum, & calamitatum commonſtrabit: ac primum, in quantam cadat Dei offenſionē, quan tumue eius odium incurrat homo uanus, & mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco; Sex
Prouer. 9 ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinans cogitationes peſſimas, pedes uoloces ad currendum in malum, perferentem mendacia, teſtem fallacem: & quæ ſequuntur. Quis igitur ei præſtet incolumitatem, qui in inſigni odio ſit apud Deū, quo minus grauiſſimis afficiatur ſupplicijs? Deinde
Iacob. 3 quid impurius, aut fœdius, ut ſanctus inquit Iacobus, quam in eadem lingua, qua benedicimus Deū,

& Pa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

& Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & similitudinem Dei facti sunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, postea, quantum in ea est, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo. quare fit, ut a cælestis beatitudinis possessione mendaces excludantur. Cum enim in hunc modum quæreret a Deo Dauid; Domine quis habitabit in taber naculo tuo? respondit spiritus sanctus; Qui loquitur ueritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. Maximum uero etiam illud in mendacio incommodũ est, quod fere est insanabilis is animi morbus. Cum enim peccatum, quod, inferendo falso crimine, aut proximi famæ, & existimationi obtrectando, commissum sit, non remittatur, nisi calumniator ei, quẽ criminatus fuerit, satisfaciat iniuriarum; id autem difficile fiat ab hominibus, primo, ut antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo pecca to sit, hunc addictum esse æternis inferorũ pœnis, dubitare non possumus. neque enim quisquam speret, se calumniarum, uel obtrectationis ueniam consequi posse, nisi prius ei satisfaciat, de cuius dignitate, & fama aut publice in iudicio, aut etiam in priuatis, & familiaribus congressibus aliquid detraxerit. Præterea, latissime patet hoc detrimẽtum, et in ceteros diffunditur; qua uanitate, et mẽdacio fides, ac ueritas tolluntur, arctissima uincula

Psalm. 14

ſocietatis humanæ: quibus ſublatis, ſequitur ſumma uitæ confuſio, ut homines nihil a dæmonibus differre uideantur. Docebit porro, uitandum eſſe loquacitatem, Parochus: cuius uitatione & reliqua peccata fugiuntur, & eſt magna cautio mendacij: a quo uitio loquaces ſibi haud facile tēperare poſſunt. Poſtremo ijs illum errorem eripiet Parochus, qui ſe in uanitate orationis excuſant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt: quorum eſſe aiunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod
Rom. 8 uerißimum eſt, prudentiam carnis, mortem eſſe. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & anguſtijs Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant. nam illo qui utuntur perfugio, facile declarant, ſe ſua magis niti prudentia, quam in Dei prouidentia ſpem ponere. Qui cauſam ſui mendacij conferunt in eos, a quibus ſunt mendacio decepti, ij docendi ſunt, non licere hominibus ſe-
Rom. 12 ipſos ulciſci, neque malum malo cōpenſandum eſſe, ſed potius uincēdum in bono malum: quod ſi etiam fas eſſet, hanc referre gratiam; nemini tamen utile, ſe ſuo ulciſci detrimento: eſſe autem id grauißimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Iis, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitem, & fragilitatem, tradendū erit hoc officij præceptum, ut diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humaninitatis obtemperent. Qui conſuetudinem opponunt, admonendi ſunt, ſi mentiri aſſueuerunt, ut dent operam, ut cōtrariam conſuetudinem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

tudinem capiant uere loquendi, præsertim cum qui usu, & consuetudine peccant, grauius delinquant, quam ceteri. Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione ceterorũ hominum, quos passim mentiri, & peierare contendunt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos: & corrigendos; cum autem ipsi mẽtimur, minus auctoritatis in reprehensione, & correctione alterius nostram habere orationem. Alios se ita defendentes, quod uera dicendo, sæpe incommodo sint affecti, sic refellent sacerdotes, esse illam accusationem, non defensionem: cum sit officium Christiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quam mentiri. Restãt duo genera eorum, qui se in mendacio excusent; alteri, qui dicant, se ioci causa mentiri; alteri, se idem facere utilitatis gratia, quippe qui bene nec emerẽt, nec uenderent, nisi mendacium adhiberent. utrosque a suo errore Parochi auertere debebunt. Ac superiores quidẽ illos a uitio abducent, & docendo quantũ eo in genere peccãdi cõsuetudinem augeat usus mentiendi: & illud inculcando, omnis otiosi uerbi reddendam esse rationem: proximos autem Matt. 12 hos acerbius etiam obiurgabunt; quorum in excusatione grauior insit illorum ipsorum accusatio, qui præseferant, se minime illis Dei uerbis fidem & auctoritatem tribuere, Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adijcientur uobis. Matth. 5

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI: NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC OMNIA, QVAE ILLIVS SVNT.

In his duobus præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem fere constitui, qua cetera præcepta seruētur. Nam quod his uerbis præscriptum est, eo spectat, ut, si quis studet superiora legis iussa seruare, hoc maxime faciat, ne concupiscat: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, sabbathum colet, idest quiete perpetua fruetur, maioresque uenerabitur: neminem denique neque re, neque uerbis, neque ullo alio modo lædet. Nam stirps, ac semen malorum omnium est praua concupiscentia; qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & scelerum genus. His animaduersis, & Parochus in ijs, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores. Sed quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quod, cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi uiam habent: Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, uel separatim, ut commodius ei uidebitur, ea tractare: sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quæ

sit

sit horum duorum præceptorum dissimilitudo, quidue una concupiscentia ab altera differat: quã differentiam libro quæstionum in Exodum D. Augustinus declarat. Nam ex iis altera solum spectat, quid utile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines, & uoluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potius & quod utile est, consectatur, quam uoluptatem: si uero alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed uoluptatis cupiditate ardet. Verum horum præceptorum duplex fuit necessitas, altera, ut sexti, septimiq. pręcepti sententia explicaretur. nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, uetito adulterio; nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen plerique ex Iudæis, peccato obcæcati, in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent id a Deo prohibitum esse: immo uero, lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui se legis esse interpretes profitebantur, in eo errore uersati sunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini sermone apud sanctum Matthæum; Audistis, quia dictum est antiquis; Non mœchaberis: ego autem dico uobis: et quæ sequuntur. Altera est horum præceptorum necessitas, quod aliqua distincte, explicateque uetantur, quæ sexto, & septimo explicate non prohibebantur. nam, exempli causa, septimum pręceptum prohibuit, ne quis iniuste concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autẽ uetat ne ullo modo quis

S.Aug.

Matth. 5

concupiſcat, etſi iure, legeque aſſequi id poſſit, ex cuius adeptione proximo damnum importari uideat. Sed illud in primis, ante quam ad precepti explicationem ueniamus, fideles docendi erunt, nos hac lege non ad id ſolum inſtitui, ut cupiditates noſtras cohibeamus; ſed etiam Dei erga nos pietatē, quæ immenſa eſt, cognoſcamus. nam cum ſuperioribus legis præceptis nos quibusdam quaſi præſidijs muniſſet, ne quis nos ipſos, aut noſtra uiolaret; hoc adiuncto precepto, illud maxime prouidere uoluit, ne appetitionibus noſtris nos ipſi læderemus: quod facile futurum fuit, ſi omnia cupere, atque optare liberum nobis, atque integrum eſſet. hac igitur nō cōcupiſcendi lege preſcripta, illud a Deo prouiſum eſt, ut cupiditatum aculei, quibus ad pernicioſa quæque incitari ſolemus, huius legis ui quodam modo excuſſi, nos minus urgeant; maiuſque propterea temporis ſpatium nos moleſta illa cupiditatum ſollicitudine liberati, ad ea præſtanda pietatis, et religionis officia habeamus, quę ipſi Deo multa, maximaque debemus. Neque id ſolum hec lex nos docet, uerum etiam illud oſtendit, legem Dei eiuſmodi eſſe, quæ non externis ſolum munerum functionibus, ſed etiam intimo animi ſenſu ſeruanda ſit: hocque inter diuinas, & humanas leges intereſt; quod hæ rebus tantum externis contentæ ſunt; illæ uero, quoniam animum Deus intuetur, ipſius animi puram, ſinceramque caſtitatē, atque integritatem requirunt. Eſt igitur diuina lex,

quaſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

quasi speculum quoddam, in quo naturæ nostræ uitia intuemur. quamobrem dixit Apostolus: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces. Cum enim concupiscentia, idest peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat; ex hoc agnoscimus, in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere. Habent autem hæc singula precepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid uetent, partim iubeant. Quod ad prohibendi uim attinet; ne quis forte arbitretur, concupiscentiam illam, quæ uitio caret, aliquo modo uitium esse, ut concupiscere spiritum aduersus carnem, uel expetere iustificationes Dei in omni tempore, id quod Dauid summopere cupiebat; Parochus doceat, quæ concupiscentia illa sit, quam huius legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, concupiscentiam esse commotionem quandam ac uim animi, qua impulsi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. & quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuo mali sunt: ita hæc concupiscendi uis non semper in uitio est ponenda. neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus: aut cum frigemus, si calescere, aut contra, cum calemus, si frigescere cupimus. Et quidem recta hæc concupiscendi uis: Deo auctore, nobis a natura insita est: sed primorum parentum nostrorum

Ad Gal. 5

Rom. 7

Psal. 118

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

peccato factum est, ut illa naturæ fines transiliēs, usque adeo deprauata sit, ut ad ea cōcupiscenda sæpe incitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant. Quin etiam hæc uis, si moderata est, suisque finibus continetur, sæpe etiam non mediocres utilitates præbet. nam illud primum efficit, ut assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maxime cupimus. oratio enim cupiditatis nostræ interpres est. quod si recta hęc concupiscendi uis abesset, non tam multæ preces essent in Ecclesia Dei. efficit præterea, ut cariora sint nobis Dei munera. quo enim uehemētiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo carior illa nobis res est, atque iucundior, cum eam adepti sumus: tum uero delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, ut maiore pietate gratias Deo agamus. itaque si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi uim probibitam esse.
Rom. 7 & quamquam D. Paulus concupiscentiam peccatum esse dixit; id in eam tamen sententiā accipiendum est, in quam Moyses locutus est, cuius ille
Exod. 20. testimonium affert id, quod ipsius Apostoli oratio declarat. nam illam carnis concupiscentiam uocat
ad Gal. 5 in epistola ad Galatas: Spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis. Naturalis igitur illa cupiditatis uis, & moderata, quæ fines suos non egreditur. non uetatur, multoque minus spiritalis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. ad hanc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

hac ipsam enim sacræ litteræ nos adhortantur: Cō Sap. 6
cupiscite sermones meos. & : Transite ad me om- Eccle. 24
nes: qui concupiscitis me. Itaque hoc interdicto non ipsa concupiscendi uis, qua tum ad bonum, tum ad malū uti licet, sed usus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiscentia, & peccati fomes uocatur, ac, si animi assensionem adiunctam habeat, semper in uitijs numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantum cōcupiscendi libido uetita est, quam car
nis concupiscentiam uocat Apostolus, illi scilicet Ad Gal. 5
concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus a Deo constitutis continentur. Hæc cupiditas damnata est, uel quia malum appetit, ueluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera, de quibus ita A-
postolus. Non simus, inquit, concupiscentes ma 1. Cor. 10
lorum, quemadmodum & illi concupierunt; uel quia, etsi res natura sua malæ non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet. non enim ea nobis appetere licet, quæ possidere omnino nefas sit: qualia olim in ueteri lege fuerunt, aurum, et argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ, Dominus in
Deuteronomio uetuit, ne quis concupisceret. Ob Deuter. 7
eam præterea causam hæc cupiditas uitiosa prohibetur, quoniā, quæ appetuntur, aliena sunt, ut domus, seruus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & alia multa; quæ cum aliena sint, ea concupiscere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

uetat diuina lex. rerumque eiuſmodi cupiditas nefaria eſt, & in peccatis grauiſſimis numeratur, cum illis concupiſcendis animi præbetur aſſenſus. nam tum peccatum natura exiſtit, cum poſt malarum cupiditatum impulſum animus rebus prauis delectatur, atque his uel aßentitur, uel non repugnat; id quod D. Iacobus, cum peccati originem, & progreſſionem oſtendit, illis uerbis docet: Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus: deinde concupiſcentia cũ cõceperit, parit peccatum: peccatũ uero, cũ cõſummatũ fuerit, generat mortem. Cum igitur lege ita caueatur; Non concupiſces; hæc uerba ad eum ſenſum referuntur, ut noſtras cupiditates a rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis ſitis immenſa eſt, atque infinita, neque umquam ſatiatur, ut ſcriptum eſt, Auarus non implebitur pecunia: de quo ita eſt apud Iſaiam: Vę, qui coniungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis. Sed ex ſingularũ uocũ explicatione facilius intelligetur huius peccati fœditas, et magnitudo. Quare Parochus docebit, Domus uocabulo non locum modo, quem incolimus, ſed uniuerſam hereditatem ſignificari, ut ex diuinorum ſcriptorum uſu, conſuetudineque cognoſcitur. In Exodo ſcriptum eſt; Obſtetricibus a Domino domus eſſe ædificatas. ſẽtẽtia eo ſpectat, ut illarum facultates ab eo auctas eſſe, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac pręcepti

Iacob. 1

1. Ioan. 2

Rom. 8

1. Tim. 2

lege

lege uetitum nobis esse, ne diuitias auide expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamns, sed statu nostro, qualisqualis ille sit, siue humilis, siue excelsus, contenti simus. Alienæ deinde glorię appetitione uetitam esse, intelligere debemus. nam hoc item ad domum pertinet. Quod uero sequitur, Non bouem, non asinum; id ostendit, non solum, quæ magna sunt, ut domus, nobilitas, & gloria, ea cum aliena sint, concupiscere nobis non licere, sed etiam parua, qualia illa sint, siue animata, siue inanimata. Sequitur deinceps, Neque seruum. quod intelligendũ est tam de captiuis, quam de reliquo genere seruorum; quos, ut cetera alterius bona, concupiscere non debemus. liberos uero homines, qui uoluntate seruiunt, uel mercede conducti, uel amore, obseruantiaque impulsi, nullo modo neque uerbis, neque spe, neque pollicitationibus, neque præmijs quis corrumpere, aut sollicitare debet, ut eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt: immo uero, si ante id tempus quo se illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius pręcepti auctoritate admonẽdi sunt, ut ad eos ipsos omnino reuertantur. Quod autem in præcepto mentio fit proximi, id eo pertinet, ut hominum uitium demonstretur, qui uicinos agros, aut proximas domos, aut alienam rem eiusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis uitio, traducitur.

Hoc

Hoc uero præceptum iȷ minime uiolant, qui res, quas proximi uenales habēt, emere de illis cupiūt, aut iusto pretio emunt. iȷ enim non modo proximū non lædunt, sed ualde adiuuant, cum ei pecunia maiori commodo, usuique futura sit, quam res illæ, quas ipse uenditat. Hanc de re aliena non concupiscenda legem altera sequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiscamus uxorē. qua lege concupiscendi libido non ea quidem tantū prohibita censetur, qua adulter alterius uxorem appetit, sed etiam, qua affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiscit. eo enim tempore, cū repudiȷ permittebatur libellus, illud facile euenire poterat; ut quæ ab uno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet. at hoc Dominus uetuit, ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur; aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita præberent, ut eam ob causam quædam quasi necessitas uiris imponeretur illas repudiādi. nunc uero grauius est peccatum, cum mulierem, etiamsi a uiro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. itaque qui alterius uxorem concupiscet, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius uirum mori, aut adulterium admittere cupiet. atque hoc idē de iȷs mulieribus dicitur, quę alteri desponsatę sūt. neque enim has item concupiscere licet, cum iȷ, qui hæc pacta rescindere student, uiolent sanctissimum fidei fœdus, & quemadmodum, quæ alteri nupta est, eam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

eam concupiscere omnino nefas est: sic, quæ ad Dei cultum, religionemque est consecrata, nullo pacto licet illam uxorẽ appetere. Si uero quis mulierem, quæ nupta est, cum eam innuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neque, si in matrimonium alij collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet, id quod Pharaoni, & Abimelech contigisse legimus, qui Saram in matrimonio habere concupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahæque sororem, non uxorem, arbitrarentur; ille certe, qui eo animo est, eiusmodi prę cepti legem uiolare non uidetur. Ge. 12.20

Sed ut Parochus remedia patefaciat, quę ad tollendum hoc cupiditatis uitium accommodata sũt, explicare alteram prę cepti rationem debet; quę in eo consistit, ut, si diuitiæ affluant, cor non apponamus, easque pietatis, & diuinarum rerum studio abycere parati simus, & in subleuandas pauperum miserias libenter pecuniã erogemus: si desint facultates, egestatem æquo, & hilari animo feramus. & quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur rerum alienarũ cupiditates restinguemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarumque despicientia, in sacris litteris, & apud sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege prę cipitur, ut ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus uult, quemadmodũ Domini oratione exponitur

Remedia aduersus noxias cõcupiscentias.

tur. Voluntas autem Dei in eo maxime est, ut nos
singulari quodam modo sancti efficiamur, animũq.
nostrum sincerum, atque ab omni labe purum, inte
grumque conseruemus, & exerceamus nos in ijs
mentis, ac spiritus officijs, quæ corporis repugnant
sensibus; horumque edomitis appetitionibus, ra-
tione, ac spiritu duce, rectum uitæ cursum tenea-
mus; quiue præterea sensus materiam cupiditati-
bus nostris, libidinique præbent, eorum uim maxi-
me reprimamus. Sed ad hunc cupiditatum ardorẽ
restinguendum, plurimum etiam hoc potest, si, quæ
incommoda ex illis accidũt, ea nobis ob oculos pro
ponamus. Primum uero illud incommodum est,
quod, quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in
anima nostra regnat sũma peccati uis, ac potestas.
Rom.6 quamobrem monuit Apostolus; Non regnet pecca
tum in uestro mortali corpore, ut obediatis concu
piscentijs eius. Nam quemadmodum, si cupidita-
tibus resistimus, peccati uires concident: ita, si
ijsdem succumbimus, Dominum a regno suo expel-
limus, & in eius locum peccatum introdcimus.
Alterum præterea incommodum est, quod ab hac
concupiscendi ui, ueluti fonte quodam, omnia pec-
Iacob.1 cata manant, ut D. Iacobus docet. D. item Ioan
nes, Omne, inquit, quod est in mundo, concupiscen-
1.Ioan.2. tia carnis est, & concupiscentia oculorum, & su-
perbia uitæ. Tertium incommodum in eo est, quo-
niam rectum animi iudicium his cupiditatibus ob-
scuratur. homines enim his cupiditatum tenebris
obcæcati

obcæcati, honesta, & præclara putant omnia, quæcumq. ipsi concupiscunt. Opprimitur præterea concupiscendi ui uerbum Dei, quod in animis nostris a magno illo agricola Deo insitũ est: sic enim apud D. Marcum scriptum est: Alij sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui uerbum audiunt, & erumnæ sæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua cõcupiscentiæ introeuntes, suffocant uerbum, & sine fructu efficitur. Iã uero, qui præ ceteris hoc cupiditatis uitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendũ hoc præceptum diligẽtius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus nõ honestis delectãtur, aut qui ludis immoderate abutũtur: mercatoresq. item, qui rerũ penuriam annonæque caritatẽ expetunt, atque id ægre ferunt, ut alij præter ipsos sint, qui uendant, aut emãt, quo carius uẽdere, aut uilius emere ipsi possint: qua in re item peccãt, qui alios egere cupiunt, ut aut uendendo, aut emendo ipsi lucrentur. Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut furare ipsis liceat: medici item, qui morbos desiderant: iure consulti, qui causarum, litiumq. uim, copiamque concupiscunt: tum artifices, qui quæstus auidi, omniũ, quæ ad uictũ, cultũq. pertinẽt, penuriã exoptant, ut inde plurimũ lucrifaciant. In hoc pręterea genere grauiter ij peccãt, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes sunt, nõ sine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præsertim, si, qui illam appetunt, ignaui, nulliusq. pretij homines sunt: fama enim & gloria,

Marc. 6

uirtu-

uirtutis, atque industriæ, non ignauiæ, aut inertiæ, præmium est.

DE ORATIONE.

IN OFFICIO, & munere Pastorali cum primis necessaria est ad salutem fidelis populi, præceptio Christianæ precationis; cuius uim, ac rationē multos necesse est ignorare, nisi pia, & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura uersari debet in eo, ut pij auditores intelligant, quid a Deo, et quo modo orandum sit. Omnes autem necessariæ precationis numeros continet diuina illa formula, quam Christus dominus apostolis, & per illos, eorumque successores, omnibus deinceps, qui Christianā religionē susciperent, notam esse uoluit. cuius uerba, atque sententias sic animo ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores; quæ magis opportuna uisa sunt, hic proposuimus, sumpta ab ijs scriptoribus, quorum eo in genere doctrina, et copia maxime laudatur: nam reliqua, si opus fuerit, Pastores ex ijsdem fontibus haurire poterunt.

DE NECESSITATE ORATIONIS.

Primum igitur docendum est, quam sit oratio necessaria; cuius præceptū non solum consilij causa tradi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

traditum est, sed etiam necessarij iussi uim habet. quod a Christo domino declaratum est illis uerbis, Oportet semper orare. Hanc orandi necessitatem Luc.18
ipsa, etiam illo dominicæ precationis quasi procœmio, ostendit Ecclesia: Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere. Itaque cum esset necessaria precatio Christianis hominibus, & illud a discipulis rogatus esset Dei filius; Domine doce nos orare; & præscripsit Luc.11
eis orandi formam, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent; & ipse documentum fuit precationis, qua non solum utebatur assidue, Luc.6
sed etiam in ea pernoctabat. cuius deinde officij ijs, qui se ad Iesu Christi fidem contulissent, apostoli præcepta tradere non destiterunt. nam sancti & Petrus, & Ioannes, de ea diligentissime pios admonent; & eius rationis memor Apostolus pluribus locis Christianos hortatur ad salutarem orãdi necessitatem. Præterea, tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, & corpus tuendum necessarijs, ut ad precationem confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam, & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, cum nihil cuiquam debeat Deus; reliquum profecto est, ut, quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus: quas preces tamquam instrumẽtum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum: præsertim cum quædam esse constet, quæ nisi eius adiumento non

1.Pet.3.4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

liceat impetrare. Habent enim sacræ preces præstãtem illam uirtutem, qua maxime dæmones eijciuntur. Est enim quoddam dæmoniorum genus, quod non eijcitur nisi ieiunio, & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent, pie ac diligenter orandi. petitione enim non solum honesta, sed etiam assidua opus est ad impetrandũ, quod concupiscas. Nam, ut inquit S. Hieronymus, scriptum est: Omni petenti datur. ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis: petite ergo, & accipietis.

Matth. 17

Luc. 19

DE VTILITATE ORATIONIS.

Habet autem hæc necessitas iucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sument Pastores a sacris scriptoribus, cum opus erit illos impertiri fideli populo: nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus; si quidem est quoddam religionis argumẽtum oratio, quæ in diuinis litteris thymiamati comparatur: Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Quare nos hac ratione Deo subiectos esse profitemur; quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus, in quem solum spectamus, quod unum incolumitatis, salutisque præsidium, atque persu-

Psal. 140

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

perfugium habemus. Huius fructus illis etiam uer
bis admonemur: Inuoca me in die tribulationis; Psalm. 49
eruam te, & honorificabis me. Sequitur fructus
amplissimus: et iucundissimus orationis, cum a Deo
preces audiuntur: est enim, ex S. Augustini sen S. August
tentia, cæli clauis oratio. Nam ascendit, inquit,
precatio, & descendit Dei miseratio: licet alta sit
terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis
linguam. Cuius orandi muneris tanta uis est, tanta
utilitas, ut ea re cælestium donorum amplitudinem
consequamur. Nam & impetramus nobis, ut du-
cem, & adiutorem adhibeat spiritum sanctum:
& fidei assequimur conseruationem, & incolumi-
tatem, & uitationem pœnarum, & diuinum pa-
trocinium in tentationibus, & ex Diabolo uictori
am. omnino inest in precatione singularis gaudij cu
mulus. quamobrem sic loquebatur Dominus:
Petite, & accipietis, ut gaudium uestrum sit ple- Ioan. 16
num. Nec uero, quin huic petitioni præsto sit, &
occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitan
di locus. quod multa comprobant diuinæ scripturæ
testimonia: quæ quia sunt in promptu, illa modo
apud Isaiã exẽpli causa attingemus: Tũc. n. inquit Isa. 58
inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis & di Isa. 65
cet, ecce adsum. & rursus: Eritq. antequã clament
ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego audiã.
Exempla autem eorum, qui Deũ exorauerũt, quia
propemodum sunt et infinita et posita ante oculos,
omittimus, At interdum fit, ut quæ petimus, a Deo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

non impetremus. ita est: sed tum maxime prospicit utilitati nostræ Deus: uel quod alia nobis maiora, & ampliora bona impertitur: uel quod nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus: immo uero fortasse molestum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. Quædam enim, inquit sanctus Augustinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnumquam etiam fit, ut adeo remisse, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem sit oratio, mentis ascensus ad Deum: si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temere precationis verba funduntur; quo modo inanem huius orationis sonitum, Christianam precationem esse dicemus? Quare minime mirum est, si Deus nostræ non obsequitur uoluntati: cum uel ipsi nolle id nos, quod petimus, pene probemus, nostræ negligentia & ignoratione precationis: uel postulemus ea, quæ nobis sunt obfutura. Contra vero scienter, ac diligenter petentibus multo plus tribuitur, quam a Deo postulauerint. quod & Apostolus testatur in epistola ad Ephesios: & illa prodigi filij similitudine declaratur, qui præclare secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarij famuli eum habuisset pater. etsi recte cogitantibus, non solum postulantibus nobis cumulat gratiam suam Deus, non modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi. quod ostendunt diuinæ litteræ, cũ illa utuntur

S. August (beside "ctus Augustinus, negat propitius Deus")

Luc. 15 (beside "in epistola ad Ephesios")

tur loquendi formula: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. intimis enim, & tacitis egentium studijs, ne expectata quidē eorū uoce, Deus occurrit. Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi uirtutes & exercemus, & augemus, maxime uero fidem. ut enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: Quo modo enim, inquit, inuocabunt, in quem non crediderunt? sic fideles, quo studiosius orant, eo maiorem, ac certiorem fidem habent diuinæ curæ, & prouidentiæ, quę potissimū id requirit a nobis, ut ad se de ijs, quæ nobis opus sunt, referentes, omnia postulemus. Posset uero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri, quo modo & animātibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus uitæ necessarios; sed beneficentissimus parens uult a filijs inuocari: uult nos quotidie rite petendo, petere fidentius: uult, impetratis ijs, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem. Amplificatur etiam charitas: nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: &, ut amantes, colloquio & congressu magis ad amorem incenduntur; sic pij homines, quo sæpius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in singulas precationes affecti lætitia, ad eum amandum & colendum incitantur ardentius. Proptea

Psal. 9

Rom. 10

rea nos hac uti uult exercitatione precationis, ut flagrantes petendi studio quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quę antea ieiunus, & angustus animus noster capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre. si gratiæ cęlestis auxilio deseramur, nostra opera nihil consequi posse, propterea que toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime hæc tamquam orationis arma contra naturæ nostræ hostes accerrimos: ait enim sanctus Hilarius: Aduersus Diabolum, armaque eius, orationum nostrarum sonitu certandum est. Præclarum præterea illum orationis fructum assequimur, quod, cum procliues simus ad malum, & ad libidinis uarios appetitus uitio infirmitatis ingenitę, patitur, se nostris cogitationibus concipi; ut, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiæ uoluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus. Postremo ex sancti Hieronymi sententia, iræ diuinæ resistit oratio. itaque sic ad Moy
Exod. 32 sen locutus est Deus; Dimitte me: dum quidem pœnas eum ab illo populo petere uolentem, precibus impediret: nihil enim est, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas, æque retardet, & reuocet a furore, ac preces piorum hominum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

DE PARTIBVS, ET GRAdibus orationis.

Exposita necessitate, & utilitate Christianæ precationis, scire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea constet oratio: id enim ad huius officij perfectionem pertinere testatur Apostolus; qui in epistola ad Timotheum 1.Tim.2 *cohortans ad pie, sancteque orandum, orationis partes diligenter enumerat: Obsecro, inquit, pri-* 1.Tim.2 *mum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus. Quod uero subtilis quædam est harum differentia partiũ, si eius explicationẽ auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulent sanctos scriptores, præcipue S. Hilariũ, & Augustinũ. Sed quoniam duæ sunt precipue partes orationis, postulatio, & gratiarum actio; a quibus, tamquam a capite, manant reliquæ; minime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut, cultum ei, ac uenerationem adhibentes, uel ab eo aliquid impetremus, uel ipsi de beneficijs, quibus assidue ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramque hanc, maxime necessariam, partem orationis, Deus ipse pronunciauit ore Dauidis, illis uerbis; In-* Psal.49 *uoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuinæ liberalitatis, ac bonitatis, quis ignorat, modo summam hominum egestatem, & miseriam*

intueatur? Quam uero ſit propenſa Dei uoluntas in genus humanum, quam effuſa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui ſenſu oculorum, & mente præditi ſint. Nam quocumque oculos conijcimus, quocumque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim habent homines, quod a Dei largitate profectum non ſit? et ſi omnia ſunt eius dona, ac munera bonitatis; quid eſt, quod non omnes pro uiribus beneficentiſſimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione proſequantur? Sed utriuſque officij, & petendi aliquid a Deo, & ei gratias agendi, multi ſunt gradus: quorum alius alio eſt altior, atque perfectior. Vt igitur fidelis populus non ſolum oret, ſed etiam optime fungatur illo munere orationis, proponent ei Paſtores ſummum perfectamque orandi rationem, & ad eam quam diligētiſſime poterunt hortabuntur. Sed quinam eſt optimus orandi modus, & ſummus precationis gradus? nempe is, quo pij, & iuſti homines utuntur; qui freti ueræ fidei ſtabili fundamento, quibuſdam optimæ mentis orationiſque gradibus in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immenſam benignitatem, ac ſapiētiam contemplari poſſunt: ubi etiam in ſpem certiſſimam ueniunt, ſe & quidquid petierint in præſentia, & illam inexplicabilium bonorum uim conſecuturos eſſe, quæ pollicitus eſt Deus largiturum ſe ijs, qui diuinum auxilium pie, & ex animo implorarint.

His,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

His, quasi duabus alis, elata in cælum anima ardenti studio peruenit ad Deum: quem omni gratiarum & laudum honore prosequitur, quod summis ab eo beneficijs affecta sit; tum uero singulari adhibita pietate, ac ueneratione, quasi filius unicus carissimo parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi uoce, exprimunt diuinæ litteræ. inquit enim Propheta: Effundo in conspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum proñucio. Quæ uox eam uim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum uenit, fidenter confugiens in sinum amantissimi parentis Dei. ad id enim nos doctrina cælestis hortatur illis uerbis: Effundite coram illo corda uestra: &; Iacta super Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradũ significat sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion; Quod fides credit, spes et charitas orat. Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur se se erigere, & ad Deum ascendere, sed, propter intermortuas uires, summamque fidei imbecillitatem, se altius a terra tollere non possunt: uerumtamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demisse, ex illo maxime longinquo loco pænitentes, scelerum a Deo ueniam, & pacem implorant. horum oratio suum obtinet locum apud Deum. nam eorũ preces audiuntur

Psal. 141

Psal. 61

Psal. 54

tur. immo uero huiuſmodi homines liberaliſſime
Matth.11 miſericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Ex horum hominum numero fuit ille publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exijt tamen, inquit, e templo magis iuſtificatus, quam phariſæus.
Luc.18 Eſt præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, uerumtamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, uehementer excitātur ad ſtudium, cupiditatemque ueritatis; quam ut doceantur, ſummis precibus petunt. qui ſi manent in uoluntate, a Dei clementia eorum ſtudium non repudiatur.
Act.10 Quod exemplo Cornelij Centurionis comprobatum uidemus. nemini enim, id ex animo petenti, clauſæ ſunt fores diuinæ benignitatis. Poſtremus eſt gradus eorum, quos non modo facinorum, ac flagitiorum non pœnitentes, ſed etiam ſceleribus ſcelera cumulantes, tamen non pudet ſæpe a Deo petere peccatorum ueniam, in quibus uolunt perſeuerare; qui tali ſtatu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut ſibi ignoſcerent, poſtulare. horum oratio a Deo non auditur. ſic enim
2.Mach.9 de Antiocho ſcriptum eſt; Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, a quo non eſſet miſericordiam cō ſecuturus. Quare uehementer hortandi ſunt, qui in graui illa miſeria uerſantur, ut, abiecta peccandi uoluntate, uere & ex animo ſe conuertant ad Deum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

DE IIS, QVAE PETENDA SVNT.

Sed quoniam, singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur; satis hic erit fideles uniuerse illud admonere ut quæ iusta, quæue honesta sint, a Deo petant homines: ne, si contraquam deceat, aliquid postularint, illo responso repellantur; Nescitis, quid petatis. Matth.20 Quidquid autẽ recte optari potest, petere licet: quod illa Domini uberrima promissa testantur: quod cumque Ioan.15 uolueritis, petetis, & fiet uobis: omnia enim se concessurum pollicetur. quare primum optatũ, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summũ studium, desideriumq. referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cũ Deo nos maxime cõiungant: quæ uero nos inde seiungant, aut causam aliquam afferãt disiunctionis, ab omni studio & cupiditate nostra remouẽda sunt. Hinc licet colligere secundum illud summũ, & perfectum bonum, quo modo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda sint, & a parente Deo postulanda. Nam hæc corporis quæ uocant, & externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam sæpe dant peccato, (qua re fit, ut non omnino pie, aut salutariter petantur) erit illa petitio his præscribenda finibus, ut hæc uitæ commoda postulentur necessitatis causa: quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus petere

petere, quæ & Iacob, & Salomon postularunt. ille
Gen. 28 enim in hunc modum: Si dederis mihi panem ad uescendum, & uestimentum ad induendum, erit mihi dominus in Deum. Salomon his uerbis: Tribue
Prou. 30 tantum uictui meo necessaria. Cum uero nobis Dei benignitate suppeditetur ad uictum, & ad cultum par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari;
1. Cor. 7 Qui emunt tamquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura huius mundi. Item: Diuitiæ si af-
Psalm. 62 fluant, nolite cor apponere. quarum fructum, & usum tantummodo nostrum esse, sed ita, ut cum ceteris communicemus, ab ipso doctore Deo didicimus. Si ualemus; si reliquis externis, & corporis bonis abundamus; eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut & facilius Deo inseruire possimus, & proximo omnia eius generis commodare. Ingenij autem bona, & ornamenta, cuius generis sunt artes, atque doctrinæ, petere non licet, sed ea tantum condicione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adiunctione, aut condicione optandum, quærendum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quæ summo illi bono coniungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

His autem cognitis, quæ petenda sint, docendus

est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionem, & gratiarum actionem. quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione uel inimicitiarum, uel gentis, uel religionis. nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est, quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, ut preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. nam eo pertinet illa Apostoli cohortatio: Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Qua in oratione primum petenda sunt, quæ salutem animæ complectuntur, deinde quæ corporis. Debemus autem hoc precationis officium primum Pastoribus animarū tribuere, quod ab Apostolo eius exemplo monemur. scribit enim is ad Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostiū sermonis. quod item facit ad Thessalonicenses. Est præterea in Actis apostolorum: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro. Cuius etiā officij a D. Basilio in libris de moribus odmonemur: pro ijs enim orandum esse, inquit, qui præsunt uerbo ueritatis. Secundo loco pro principibus nos precari oportet, ex eiusdem Apostoli sententia. quanto enim publico bono principibus pijs, & iustis utamur, nemo ignorat. itaque rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsint. Extāt exempla sanctorum hominum, quibus monemur, ut pro bonis etiam, pijsque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum;

1.Tim.2

Ad Col.4

Act.12

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

quod diuinitus factum est, ne superbia efferãtur, dũ
Matth. 5 intelligunt se inferiorum suffragis indigere. Iussit
preterea Dominus precari pro persequẽtibus, et ca
lumniantibus nos. Illud etiã S. August. testimonio
celebratum est, hanc esse acceptã consuetudinẽ ab
apostolis pro ijs, qui ab Ecclesia sunt alieni, pre-
ces, et uota faciẽdi, ut infidelibus donet fides: ut ido
lorũ cultores ab impietatis errore liberẽtur: ut Iu
dæi, discussa animorum caligine, lucẽ ueritatis ac-
cipiant: ut hæretici redeũtes ad sanitatẽ, catholicæ
doctrinæ præceptis erudiãtur: ut schismatici, a qua
desciuerunt sanctissimæ parentis Ecclesiæ cõmunio
ne, cum ea iterũ ueræ charitatis modo iuncti copu
lẽtur. Quantã autẽ uim habeant preces pro huius-
modi hominibus factæ ex animo, constat tam mul
tis exemplis omnis hominum generis, quos quoti-
die, ereptos a potestate tenebrarum, trãsfert Deus
in regnum filij charitatis suæ; & ex uasis iræ, fa-
cit uasa misericordiæ. in quo plurimum ualere pio
rum obsecrationem, nemo, qui recte sentiat, dubi
tare potest. Preces autem, quæ pro mortuis fiunt,
ut ab igne Purgatorij liberentur, ex apostolorum
doctrina fluxerunt. qua de re satis dictum est, cum
de sacrificio Missæ loqueremur. In ijs autem, qui
peccare dicuntur ad mortem, uix quidquam pre-
cibus, uotisq. proficitur. Veruntamẽ est Christianæ
charitatis, et precari pro illis, & lacrymis cõtẽde
re, an eis possint reddere pacatũ Deum. Execratio
nes uero sanctorũ hominũ, quibus in impios utunt
ex

ex patrũ sentẽtia, cõstat esse uel prędictiones eorũ, quę illis euẽtura sunt, uel adhibitas cõtra peccatũ, ut, saluis hominibus, peccati uis intereat. In altera parte precationis, maximas Deo gratias agimus pro diuinis eius, immortalibusq; beneficijs, quibus et sẽper affecit, & quotidie afficit humanũ genus. Maxime autẽ fungimur hoc munere gratiarum actionis sanctorũ omniũ causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, & eorũ uictoriæ, & triũphi, quę de omnibus & intimis, et externis hostibus eius benignitate deportarũt. Huc pertinet prima illa pars Angelicæ salutationis, cũ ea ad præcandũ utimur. Aue Maria gratia plena: Dominus tecũ: benedicta tu in mulieribus. Nã Deum summis & habendis laudibus, & gratijs agendis celebramus, quod sanctissimã uirginẽ omni cælestium donorum munere cumulauit; ipsiq. uirgini singularem illam gratulamur felicitatẽ. Iure autẽ sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni preces etiam et imploratione sanctissimæ Dei matris adiunxit, qua pie atq; suppliciter ad eã cõfugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum, bonaq. tum ad hanc, tum ad æternã uitã necessaria impetraret. Ergo nos exules, filij Euæ, qui hãc lacrymarũ uallẽ incolimus, assidue misericordiæ matrẽ, ac fidelis populi aduocatã inuocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaq. hac prece opẽ et auxiliũ implorare, cuius & præstãtissima merita apud Deũ esse, & summam uoluntatem iuuandi humanum genus, nemo, nisi impie & nefarie, dubitare potest.

QVIS ORANDVS SIT.

Deum autem orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur naturæ uis, insita in homi-
Psalm. 49 num mentibus, non solum tradunt diuinæ litteræ, in quibus licet audire imperantem Deum, inuoca me in die tribulationis: sed Dei nomine tres personas intelligi oportet. Secundo loco confugimus ad auxilia sanctorum, qui in cælo sunt: quibus etiam preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, ut pijs nulla de eo dubitatio possit accidere. quę res quia separatim suo loco est explicata; eo & Parochos, & ceteros reijciemus. sed ut tollatur omnis error imperitorum, operæpretium erit docere fidelem populum, quid intersit inter hanc inuocandi rationem. non enim eodem modo Deum, & sanctos imploramus. nam precamur Deum, ut ipse uel bona det, uel liberet a malis: a sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes. ad Deum enim proprie dicimus, Miserere nobis, Audi nos: ad sanctum, Ora pro nobis. Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere a sanctis ipsis, ut nostri misereantur: sunt enim maxime misericordes. itaque precari possumus eos, ut, condicionis nostræ miseria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent. Quo loco illud maxime cauendum est omnibus, ne, quod Dei proprium

prium est, cuiquam præterea tribuant: immo uero, cum ad imaginem sancti alicuius quis Dominicam orationem pronunciat, ita tum sentiat, se ab illo petere, ut secum oret, sibique postulet ea, quæ Dominicæ orationis formula continentur, & sui denique sit interpres, & deprecator ad Deum. nam eos hoc fungi officio docuit sanctus Ioannes apostolus in Apocalypsi. Apoc. 8

DE PRAEPARATIONE ADHIBENDA.

Est in diuinis litteris: Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, male agit; & cum loquatur cum Deo, a precibus animus eius aberrat. Quare cum tanti intersit, quo quisque animo Deo preces faciat, tradant Parochi uias precationum pijs auditoribus. Primus igitur gradus ad orationem erit, uere humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recognitio; quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se non modo dignum non esse, qui quidquam impetret a Deo, sed qui ne in eius quidem conspectum ueniat oraturus. Huius præparationis sæpissime mentionem faciunt diuinæ litteræ: quæ & illud loquuntur: Respexit in orationem humilium, & non spre- Psal. 101
uit preces eorum. Item: Oratio humiliantis se Eccl. 35
nubes penetrabit. Sed occurrent Pastoribus eruditis loci innumerabiles, qui in eam sententiam conueniant: quamobrem plurium non necessaria com

memoratione supersedemus. tantum uero, quæ
alijs attigimus, ne in hac quidem parte, quia sunt
Luc.18 apposita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittemus. Publicanus est ille notissimus,
qui longe consistens, oculos humo tollere non audebat.
Luc.7 Est etiam mulier illa peccatrix, quæ dolore commota, lacrymis pedes Christi domini perfudit. uterque, quantum afferat orationi pondus humilitas Christiana, declarauit. Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, uel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possimus: quorum utrumque, uel certe alterum, nisi a pœnitente adhibeatur, uenia impetrari non potest. Sed quia sunt quædam scelera, quæ maxime obstant, quo minus in precatione Deus postulationi nostræ concedat, ut cædes, & illata uis; manus abstinendæ sunt ab hac
Isa.1 crudelitate, & uiolentia. de quo facinore sic Isaiæ ore loquitur Deus: Cũ extenderitis manus uestras, auertam oculos meos a uobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim uestræ sanguine plenæ sunt. Fugienda est ira, ac dissidium; quæ magnopere etiam impediunt, ne preces audiantur. de quibus est illud Apostoli; Volo uiros
1.Tim.2 orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione. Videndum est præterea, ne nos
Marc.11 implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam sic affecti, Deum precibus adducere non poterimus, ut nobis ignoscat. Cum enim stabitis, inquit
Matth.6

quit ipse, ad orandum, dimittite, si quid habetis; & si non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Cauendum quoque est, ne duri simus, & inhumani egentibus. nam in eiusmodi homines illud dictum est: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quid dicemus de superbia? quæ quantopere Deum offendat, testis est illa uox; Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Salomonis: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, non cædis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non superbiæ, non despicientiæ diuinæ orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi uenia petatur. Est uero ad hanc quoque præparationem animi, fides necessaria; quæ cui desit, is nec infinitæ summi Patris potentiæ, nec eius misericordiæ, unde orantis fiducia oritur, cognitionem habebit: quemadmodum docuit ipse Christus dominus; Omnia, inquit, quæcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. De huiusmodi fide scribit sanctus Augustinus de uerbis Domini: Si fides deficit, oratio perijt. Caput igitur est ad rite orandum, quod iam dictum est, ut fide firmi, ac fixi simus. quod Apostolus ex contrario ostendit: Quo modo inuocabunt, in quem non

Proue. 21

Iacobi 4
1. Pet. 5
Proue. 28

Matth. 21

Rom. 10

crediderunt? Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quæ preces fundit: preces faciunt, ut, omni dubitatione, sublata, stabilis, ac firma sit fides. In hanc sententiam sanctus hortabatur Ignatius eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio esse animo in oratione: Beatus est, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod uelimus a Deo, maximum pondus affert fides, & certa spes impetrãdi. quod monet sanctus Iaco-
Iacob.1 bus; Postulet in fide, nihil hæsitans. Multa sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta uoluntas, ac benignitas, cum iubet nos se patrem appellare, ut eius nos esse filios intelligamus. Est prope infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt. Est summus ille deprecator, qui nobis semper præsto est, Christus dominus; de quo sic est apud sanctum Ioan-
1.Ioan.2 nẽ; Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Item Paulus aposto-
Rom.8 lus: Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Item ad Timotheum: Vnus
1.Tim.2 enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. Tum ad Hebræos: Vnde de-
Hebr.2 buit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum. Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus, tamen optimi

optimi dignitate interpretis, ac deprecatoris Iesu Christi sperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum rite petierimus, concessurum Deum. Denique nostræ auctor est precationis spiritus sanctus: quo ducce preces nostras audiri necesse est. Accepimus enim spiritú adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Rom.8
qui quidem spiritus infirmitatem, qui inscitiam nostram adiuuat in hoc orandi munere: immo uero, inquit, ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quod si qui titubant interdum, nec se satis esse firmos in fide sentiunt; utantur illa uoce apostolorum; Domine adauge nobis fidem: & cæci illius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maxime & fide, & spe uigentes, omnia a Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem, ac uoluntatem, omnem mentem, actionem, & orationem nostram conformabimus: Si manseritis, enim inquit, in me, & uerba mea in uobis manserint; quodcumque uolueritis, petetis, & fiet nobis. Quamquam ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, ut antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica uoluntas in proximos.

Rom.8 Luc.17 Marc.9 Ioan.15

QVAE RATIO IN ORANDO REQVIRATVR.

Maxime autem refert, quo modo sacris precibus utamur: nam etsi precatio bonum est salutare, tamen, nisi recte adhibeatur, minime prodest: quod

enim petimus, sæpe non assequimur, ut sanctus in-
Iacob.4 quit Iacobus, ob eam causam, quia male petimus. Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ sit optima ratio bene petendi, & priuatim, ac publice orandi. quæ præcepta Christianæ orationis tra-
Ioan.4 dita sunt ex Christi domini disciplina. Est igitur orandum in spiritu, & ueritate. nam cælestis pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu, & ueritate. orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet. a qua spirituali precandi ratione uocalem non excludimus: uerumtamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ a uehementi animo proficiscitur, obsecrationi: quam Deus, cui patent occultæ hominum cogitationes,
1.Reg.1 audit, etiam si non ore proferatur. Audiuit Annæ, eius, quæ fuit mater Samuelis, intimas preces; de qua illud legimus, flentem orasse, & tan-
Psal.26 tum labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid: ait enim: Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea. Huiusmodi exempla in diuinis libris passim legentibus occurrunt. Habet autem uocalis oratio propriam utilitatem, & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem orantis in-
S.August. flammat. quod ad Probam scripsit sanctus Augustinus hoc modo: Nonnumquam uerbis & alijs signis ad augendum desiderium sanctum, nos ipsi acrius excitamus. Cogimur interdum uehementi animi cupiditate, & pietate, uerbis efferre sententiam. nam exultante animo lætitia, par etiam
est,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

est, linguam exultare. & uero decet nos cumulatum illud sacrificium facere & animæ, & corporis. quem Apostolorum orandi morem fuisse, et ex eorum Actis, & ex Apostolo multis locis cognoscimus. Sed quoniá duplex precandi ratio est, priuata, & publica: priuatæ orationis pronunciatione utimur, ut intimum studium, & pietatem adiuuet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religioné instituta est, certis, statisque temporibus linguæ officio supersederi nullo modo potest. Hanc uero spiritu orandi consuetudinem, propriam Christianorum hominum, infideles minime colunt: de quibus ita licet Christum dominum loquentem audire: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt; putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur. nolite ergo assimilari eis: scit enim pater uester, quid opus sit uobis, ante quam petatis eú. Cum autem prohibeat loquacitatem; longas tamen preces, quæ a uehementi, ac diuturno animi studio proficiscantur, tantum abest, ut reijciat; ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur, qui non modo noctes in precatione consumpsit, sed ter eundem sermonem repetijt. Tantum igitur statuendum est, inani uerborum sono minime exorari Deum. Nec uero ex animo orant hypocritæ: a quorum nos cósuetudine deterret Christus dominus in hanc sententiam: Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes, orare, ut uideantur

Matth. 6

Luc. 6

Matth. 26

Matth. 6

ab hominibus.amen dico uobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito; & pater tuus, qui uidet in abscondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest; quod non satis est ingredi, sed præterea occludi oportet, ne quid irrumpat, uel influat in animas extrinsecus, quo precationis integritas uiolari possit. tum enim cæle stis pater, qui omnium mentes, & occultas cogitationes maxime perspicit, orantis postulationi con cedit. Requirit præterea oratio assiduitatem: quæ quantam uim habeat, iudicis illius exemplo, Dei fi
Luc. 18 lius ostendit: qui cum nec timeret Deum, nec homi nem reuereretur, uictus assiduitate, ac diligentia uiduæ, eius postulationi concessit. Itaque assidue Deo preces faciendæ sunt; nec imitandi illi, qui semel, aut iterum orantes, nisi, quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur. nulla enim huius officij laßitudo esse debet: quod nos Christi domini, & Apostoli docet auctoritas. quod si interdum uoluntas in eo defecerit, precibus a Deo petamus perseuerandi uim. Vult etiam Dei filius orationem nostram ad patrem suo nomine peruenire: quæ eius merito, et gratia deprecatoris id pondus assequitur, ut a cælesti patre audiatur. est enim eius illa uox
Ioan. 16 apud S. Ioannem; Amen amen dico uobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis: usque modo non petistis quidquam in nomine meo? petite,

& ac-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

et accipietis; ut gaudium ueſtrum ſit plenum. & iterum: Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Imitemur ardens ſanctorum hominum ſtudium, quod illi in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione iungamus, apoſtolorum exemplo; qui hanc conſuetudinem perpetuo ſeruauerunt: quemadmodum apud Apoſtolum licet uidere. Ieiunium uero, & eleemoſynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium quidem certe maxime eſt cum oratione ſociatum. nam qui cibo, & potu ſunt onuſti, horum mens oppreſſa eſt ſic, ut neque Deum intueri, neque, quid ſibi uelit oratio, cogitare poſſint. Sequitur Eleemoſyna; quæ magnam & ipſa cum oratione ſocietatem habet. quis enim, cui facultas ſit benigne faciendi ei, qui aliena miſericordia uiuat, nec opituletur proximo, & fratri ſuo, ſe charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers ſit charitatis, Dei auxilium implorabit? niſi tum peccati ueniam precatur ſimul & a Deo ſuppliciter poſtulat charitatem. Quare diuinitus factum eſt, ut ſaluti hominum triplici hoc remedio ſubueniretur. cum enim peccando uel offendamus Deum, uel proximos uiolemus, uel nos ipſos lædamus; ſacris precibus placatum reddimus Deum, eleemoſyna redimimus hominum offenſiones; ieiunio proprias uitæ ſordes eluimus. & quamquam ſingula proſint ad omnium ſcelerum genera, tamen proprie ſingulis ijs peccatis, quæ diximus, apposi-

Ioan. 14

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

apposita, & accommodata sunt.

PATER NOSTER QVI ES IN CAELIS.

CVM hæc formula Christianæ precationis, a Iesu Christo tradita, eam habeat uiam, ut, antequam ad preces, postulationesq. ueniamus, certis uerbis loco procœmij nobis utẽdum sit, quibus pie ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere possimus; Parochi officium est, illa distincte, dilucideque declarare, ut alacrior pius populus ad preces adeat, seque cum patre Deo acturum intelligat. Procœmium autem, si spectes uerba, breuissimum est; si res æstimes, grauissimum, mysteriorumque plenissimum. Ac prima quidem uox, qua Dei iussu, & institutione utimur in hac precatione, est PATER. nam etsi Saluator noster diuinam hanc orationẽ prætexere potuit aliquo uerbo, quod plus maiestatis haberet, exempli causa, Creatoris, aut Domini; tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid a Deo petentibus, amorem, fiduciamque conciliat. quid enim iucundius est patris nomine? quod indulgentiam sonat, & charitatem. Quibus autem rationibus patris nomen Deo conueniat, suppeditabit facultas docendi fidelem populum, ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. nam cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Deus hominem creauerit ad imaginem suam, nec illam ceteris animantibus impertiuerit; ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, sed etiam infidelium, Pater in diuinis scripturis appellatur. A gubernatione uero sumi poterit argumentum, quod prospiciendo, & consulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præstat patriam charitatem. Sed ut in huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoscat, de custodia angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum uidetur. Est enim Dei prouidentia datum hoc negotium angelis, ut custodiant humanum genus singulisque hominibus præsto sint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. nam ut parentes, si infesta, & periculosa uia filijs inter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adiutores: sic cælestis parens in hoc itinere, quo ad cælestem patriam contendimus, singulis nobis præposuit angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos uitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, ijsque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error a fallaci aduersario, nos de uia posset deducere, quæ ducit in cælum. Quam uero habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidentia singularis, cuius munus, & administratio mandata est angelis, quorum

inter Deum, & homines media est, & interiecta natura; patet exemplis, quorum copiam suppeditant diuinæ litteræ, quæ testantur, sæpe Dei benignitate factum esse, ut, inspectantibus hominibus angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur, innumerabilia eius generis, quæ sub oculos non caderét, a custodibus nostræ salutis angelis effici utiliter, ac salutariter. Raphael angelus, Tobiæ comes, & dux itineris diuinitus adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem: cui & adiumento fuit, ne ab immani pisce deuoraretur; &, quanta esset in eius piscis iecore, fele, & corde uis, demonstrauit. Ille dæmonium expulit; eiusque impedita, et colligata potestate, ne Tobiæ noceret, effecit. Ille uerú, & legitimum matrimonij ius, & usum adolescentem edocuit. Ille Tobiæ patri, oculis capto, lumina restituit. Angelus item ille, Principis apostolorum liberator, uberé præbebit Pastoribus materiá ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ, custodiæque angelorum, cum demonstrabunt angelum carceris tenebras illustrantem, & Petrum tacto eius latere e somno excitantem, soluentem catenas, dirumpentem uincula, monentem ut surgeret, seque sumptis caligis, & reliquo uestitu sequeretur; cum docebunt ab eodem angelo Petrum per custodias libere eductum e carcere, & aperta denique ianua in tuto collocatum. Huius generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est sanctarum litterarum historia, quibus intelli-

Tob. 5. 6 Tob. 12 Tob. 6 Tob. 12 Act. 12

intelligimus, quanta sit uis beneficiorum, quæ confert in homines Deus, angelis interpretibus, & internuncijs, nec solum certa aliqua, & priuata de re missis, sed a primo ortu, nostræ curæ præpositis, & in singulorum hominum salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoscendam, ac uenerandam Dei paternam de se curam, ac prouidentiam excitentur. Commendabit autem hoc loco Parochus, in primisque prædicabit diuitias benignitatis Dei erga genus humanum; quem cum a primo parente nostri generis, & peccati, usque ad hanc diem offenderimus flagitijs, ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum obliuisci, amens est, & in Deum iacit indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter eius gentis blasphemiam, quæ se arbitrabatur cæle sti ope desertam esse. est enim in Exodo: Tentaue- Exod. 17.
runt Dominum, dicentes; Est ne Deus in uobis, an
non? Et apud Ezechielem, succenset eidem populo Ezech. 8
Deus, quod dixerat; Non uidet Dominus nos; dereliquit Dominus terram. Ergo fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinione detterrendi sunt, fieri posse, ut Deum capiat hominum obliuio. In quam sententiam audire licet conquerentem de Deo apud Isaiam Israeliticum populum; contraque, Deum stultam eius querimoniam benigna similitudine refellen-

Isa. 49 fellentem. Est enim ibi: Dixit Sion: Dereliquit me Dominus; & Dominus oblitus est mei. cui Deus: Numquid obliuisci potest mulier infantem suũ, ut non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Quibus locis quamquam id liquido confirmatur; tamen, ut penitus fideli populo persuadeatur, nullum posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia; Parochi rem clarissimo primorum hominum exemplo comprobabunt: quos, post neglectum, uiolatumque Dei iussum, cum acerbius accusatos, & horribili illa
Gen. 3 sententia condemnatos audis; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; spinas, & tribulos germinabit tibi; et comedes herbas terræ: cum uides e paradiso expulsos; &, ut omnis reditus spes adimeretur, cum in aditu paradisi collocatum legis Cherubin flammeum tenentem, & uersatilem gladium: cum ab ulciscente suam iniuriam Deo illos intimis, & externis molestijs conflictatos intelligis: an non actũ de homine putes? an non credas non modo diuino illum auxilio nudatum, sed etiam cuiuis iniuriæ propositum? Verumtamen in tantis diuinæ iræ & ultionis indicijs oborta est lux quædã Dei in eos cha-
Gen. 3 ritatis: Fecit enim, inquit, dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo

nullo umquam tempore defuturum Deum. Huius etiam sententiæ uim, non exhauriri Dei amorem ulla hominum iniuria, Dauid expressit illis uerbis; Nunquid continebit Deus in ira sua misericordias suas? Psal.76
Hanc Habacuc Deum affatus exposuit, dum inquit; Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Habacu.3
Hanc sic Michæas aperuit; Quis Deus similis tui? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hereditatis tuæ: non immittet ultra furorem suum, quoniam uolens misericordiam est. Mich.7
Omnino res ita se habet: cum maxime perditos nos, & Dei præsidio spoliatos arbitramur, tum maxime, pro immensa sua bonitate, nos quærit, & curat Deus: sustinet enim in ira gladium iustitiæ, nec cessat effundere inexhaustos misericordiæ thesauros. Magnam igitur uim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. sed tamen illud opus redimendi hominem sic eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, parensque noster summam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illustrauit. Quare tradet spiritualibus filijs Parochus, et assidue eorum auribus inculcabit hanc præstätissimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant se, quia redempti sint, admirabilem in modum Dei filios euasisse. Dedit enim, inquit Ioannes, eis potestatem filios Dei fieri, & ex Deo nati sunt. Ioan.1
Quam ob causam baptismus, quod primum redemptionis pignus

pignus & monumentum habemus, sacramentum regenerationis dicitur: inde enim nascimur Dei filij: nam inquit ipse Dominus: Quod natum est ex spiritu, spiritus est: & oportet uos nasci denuo. Item Petrus apostolus, Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per uerbum Dei uiui. Huius pondere redemptionis, & spiritum sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere Dei filij adoptamur, quemadmodum ad Romanos scripsit Apostolus: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Cuius uim adoptionis explanat sanctus Ioannes ad hunc modum; Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus. His expositis, admonendus est fidelis populus, quid ipse uicissim debeat amantissimo patri Deo, ut intelligat, quem amorem, ac pietatem, quam obedientiam, ac uenerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præstare, qua spe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ peruersitatem eorum, si qui tantummodo secundas res, & prosperum uitæ cursum argumento esse existimant, Deum conseruare nobis amorem suum, rebus autem aduersis, & calamitatibus, cum a Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatæ a nobis diuinæ uoluntatis; demonstrandum erit, cum tangit nos manus

Marginal notes: Ioan. 3; 1. Pet. 1; Rom. 8; 1. Epist. 3; Iob 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

nus Domini, minime id hostiliter facere Dominum, uerum percutiendo sanare, & plagam a Deo uenientem esse medicinã. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, et præsenti animaduersione redimat ab exitio sempiterno. Nam uisitat quidem in uirga iniquitates nostras, & in uerberibus peccata nostra, misericordiam autem suam nõ aufert a nobis. Quare monendi sunt fideles, ut in eiusmodi castigatione patriam Dei charitatẽ agnoscant, & illud apud patientissimum Iob in memoria, & in ore habeant: Ipse uulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt. ut illud usurpẽt, quod sub persona Israelitici populi scripsit Hieremias: Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus: conuerte me; & conuertar: quia tu dominus Deus meus. Vt Tobiæ exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatis paternam Dei manũ cædentem sensisset, exclamauit: Benedico te domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me. In quo maxime cauendum est fidelibus, ne, etiam si quouis incommodo affecti, quauis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment: ait enim ipse: Capillus de capite uestro non peribit. immo uero se ipsi illo diuini oraculi solatio consolentur, quod in Apocalypsi dictum est: Ego, quos amo, arguo, & castigo. Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebræos: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim

Psal. 88
Iob 5
Hier. 31
Tob. 11
Luc. 21
Apocal. 3
Heb. 12

diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod si extra disciplinam estis, adulterini estis, & non filij. patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos; non multo magis obtemperabimus patri spirituum, & uiuemus?

NOSTER. Cum patrem inuocamus singuli, & nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis consequi necessario, ut fratres sint fideles omnes, & inter se fraterne amare debeant: Omnes, enim inquit, uos fratres estis: unus
Matth. 23 est enim pater uester, qui in cælis est. Quare etiã in epistolis, fideles omnes, apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se fideles uniuersi fraterna necessitudine coniungantur, sed, quia homo est unigenitus Dei filius, fratres etiã eius & nominentur, & sint. nam in epistola ad Hebræos, cum de filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus; Non confunditur fratres eos uocare,
Hebr. 2 dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis. quod tanto ante Dauid de Christo domino prædixerat. Ipse uero etiam Christus sic apud Euangeli-
Psal. 21 stam loquitur ad mulieres: Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam: ibi me uidebunt. Quod tum ab eo dictum esse constat, cum iam exci-
Matth. 28 tatus a mortuis immortalitatẽ esset consecutus: ne quis existimet fraternam hanc cognationem, eius resurrectione, & in cælum ascensu dissolutam esse.

Tan-

Tantum enim abest, ut hanc coniunctionem, & charitatem Christi resurrectio diremerit, ut ex illa maiestatis, & gloriæ sede, tum cum de omnibus omnis memoriæ hominibus iudicabit, fidelium minimos ab eo, fratrum nomine, appellandos acceperimus. Qui autem fieri potest, ut Christi fratres non simus, cuius coheredes dicimur? Est enim primogenitus ipse, constitutus heres uniuersorum: nos uero secundo loco geniti, coheredes eius, pro modo cœlestium donorum, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos ministros, & coadiutores spiritus sancti; quo auctore ad uirtutem, salutaresque actiones impellimur, & incendimur, ut eius freti gratia in certamen salutis fortiter descendamus; quo sapienter, constanterque confecto, decursoque huius uitæ spatio, iustum coronæ præmium capimus a cœlesti parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum. Non enim, ut ait Apostolus, iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis nostri, & dilectionis. Quam uero hanc ex animo uocem NOSTER proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire non solum pro se, sed pro altero deprecantem; quod pro se orare naturæ est, pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. quibus illa subiunxit: Iucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quam ea, quæ necessitate pronunciat. In hac tanta materia salutaris orationis, monere,

Mat. h. 25

Rom. 8

Hebr. 1

Hebr. 6

& hortari debet Parochus omnes omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter, & fraterne se gerant, neque se alijs alij præferant insolentius. Nam etsi in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus: tamen illa uarietas graduum, & munerum fraternæ necessitudinis coniunctionem minime tollit: quemadmodum in hominis corpore uarius usus, & diuersa functio membrorum nihil agit, quamobrem hæc, uel illa corporis pars membri munus, & nomen amittat. Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater non est omnium, qui Christianæ fidei communione continentur? maxime: quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati sunt, ab eo, a quo pauperes, & qui in regum potestate sunt, extiterunt, sed unus Deus, & parens, & dominus omniũ. Itaq. una spiritualis ortus omniũ nobilitas, una dignitas, unus splendor generis; cum omnes ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramento nati simus filij Dei, & eiusdem hereditatis coheredes. Nec uero alium Christum Deum habent copiosi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi; non alijs sacramentis sunt initiati, nec aliam hereditatem regni cælestis expectant. Fratres sumus omnes, &, ut inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius. Quod idem in epistola ad Galatas significat Apostolus: Omnes filij Dei estis per fidem in Christo Iesu:

Ad Eph. 5

Ad Gal. 3

su: quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis; non est Iudæus, neque Græcus; non est seruus, neque liber; non est masculus, neque femina: omnes enim uos unum estis in Christo Iesu. Hæc autem accurate uersanda res est Pastoribus animarum, & scienter illis in hac sententia commorandum: est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abiectos homines, quam ad coercendam, deprimendamque arrogantiam locupletum, atque potentiũ. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus. Cum igitur has Deo preces facturus es, Christiane memineris te tamquam filium ad patrem Deum accedere. itaque cum precationem ordiris, & illud, Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut seruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, sed ut ad patrem filium uoluntarium, securumque confugere iusserit. Qua in memoria, & cogitatione, quo uicissim studio, & pietate tibi orandum sit, considera: danda enim est tibi opera, te ut talem præbeas, qualem esse decet Dei filium, idest ut oratio, & actiones tuæ non indignæ sint diuino genere: quo te dignari uoluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officij rationem nos Apostolus cohortatur, cum ait: Estote ergo imitatores Dei, sicut filij carissimi: ut uere de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessaloni- Eph. 5

1. Theſſ. 5 cenſes: Omnes uos filij lucis eſtis, & filij diei.

QVI ES IN CAELIS. Conſtat inter omnes qui recte de Deo ſentiunt, ubique locorum, & gentium eſſe Deum. quod non ita intelligendum eſt, quaſi ipſe diſtributus in partes, una parte locum unum, alia alium occupet, ac tueatur. nam Deus ſpiritus eſt, omnis expers diuiſionis. Quis enim audeat Deum, tamquam in ueſtigio poſitum, loci alicuius finibus circumſcribere, cum
Hier. 23 ipſe de ſe dicat; Numquid non cælum & terram ego impleo? Quod rurſum ſic accipiendum eſt, Deum cælum, ac terram, quæque cælo, ac terra cõprehenſa ſunt, ui ſua, ac uirtute complecti, non autem ipſum ullo loco contineri. adeſt enim rebus omnibus Deus, uel creans ipſas, uel conſeruans creatas, nulla regione, nullis finibus uel circumſcriptus, uel ita definitus, quo minus & naturam, & poteſtatem ſuam præſens ubique conſtituat.
Pſal. 138 quod beatus Dauid expreſſit illis uerbis: Si aſcendero in cælum, tu illic es. Verum etſi præſens adſit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamen in diuinis ſcripturis ſæpe dicitur habere domicilium ſuum in cælo. quod ideo factum uidemus, quod cæli, quos ſuſpicimus, ſunt nobiliſſima mundi pars, ijdemque manent incorrupti, præſtantes ui, magnitudine, ac pulchritudine ceteris corporibus, certiſque ac ſtabilibus motibus præditi. Ergo ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam

ſuam

suam potestaté, ac maiestatem, quæ maxime elucet in opere cælorum, se in diuinis scripturis habitare testatur in cælis: sæpe etiam, quod res est, declarat, nullam esse mundi partem, quæ non præsenti Dei natura, & potestate comprehensa sit. Quamquam in hac cogitatione fideles non solum communis omniũ parentis imaginem sibi proponent, sed etiam in cælo regnantis Dei; ut oraturi meminerint, mentem, animumq. esse referendum ad cælum; quantumque spei, ac fiduciæ affert eis patris nomen, tantum Christianæ humilitatis, ac pietatis adiungat præstans illa natura, ac diuina maiestas patris nostri, qui est in cælis. Quæ uerba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum sit: Omnis enim postulatio nostra, quæ ad huius uitæ usum, ac necessitatem pertineat, nisi cum cælestibus sit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est, & indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionem illa Apostoli auctoritate comprobabunt; Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Ad Col. 3

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

Quid a Deo petendum, quoue ordine id agendum sit, magister ipse, ac dominus omnium docuit, & imperauit. nam cum studij, & desiderij nostri

nuncia sit, & interpres oratio, tum recte, & ratione petimus, cum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos uera charitas, totum ut animum, ac studium conferamus in Deum: qui quoniam solus est in se ipso summum bonum, iure est præcipuo quodam, ac singulari amore diligendus. Nec uero ex animo, & unice potest amari Deus, nisi rebus ac naturis omnibus eius honor, & gloria præponatur. bona enim, & nostra, & aliena, & omnino omnia, quæcumque boni uocabulo nominãtur, ab illo profecta summo ipsi bono cedunt. Quare ut ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de summo bono principem, & caput constituit petitionum reliquarum, docens nos, prius quam ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus sint, postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium, & desiderium eius rei nostrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis; qua docemur, & plus Deum, quam nos ipsos, diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus. Et quoniam desiderium, & petitio sunt earum rerum. quibus caremus; nec uero Deo, idest eius naturæ, fieri accessio potest, aut augeri ulla re diuina substantia, quæ inexplicabilem in modũ est omni perfectione cumulata; intelligendum est, extra hæc esse, quæ a Deo ipsi Deo petimus, & ad externam eius gloriam pertinere. cupimus enim, & petimus, ut Dei nomen notius

sit

sit gentibus; ut eius regnum amplificetur; ut plures quotidie obediant diuino numini. quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientia, non in illo ipso sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus. Verum ut, hæ petitiones quam uim habeant, & quid ualeant, planius intelligatur, Pastoris erunt partes, monere fidelem populum, uerba illa, Sicut in cælo, & in terra, ad singulas referri posse primarum trium postulationum; ut, Sanctificetur nomen tuum, sicut in cælo, & in terra: item: Adueniat regnum tuum, sicut in cælo, & in terra: similiter: Fiat uoluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Cum autem petimus, ut sanctificetur nomen Dei; id sentimus, ut augeatur sanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Saluatorem, ut eodé modo sanctificetur in terra, quo et in cælo, idest, ut amplitudine terrestris sanctificatio cælesté exæquet: hoc enim fieri nullo pacto potest: sed ut ex charitate, ex intimo animi studio id agatur. etsi uerissimum illud est, sicuti est, diuinum nomen per se sanctificatione non egere, cum sanctum, & terribile sit, quemadmodú ipse Deus suapte natura sanctus est: neque ei ulla sanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, possit accedere: tamen, quod in terris longe minori honore afficitur, quam par est, nonnumquá etiam maledictis, & nefarijs uocibus uiolatur, propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria celebretur ad exem- Psal. 110

plum

plum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuuntur; idest, ut sic honor, & cultus in mente, in animo, in ore uersetur, ut omni ueneratione & intima, & externa prosequamur, omni celebritate excelsum, purum, & gloriosum Deum ad imitationem supernorum, ac cælestium ciuium complectamur. Vt enim cælites summa consensione, gloria, & prædicatione efferunt Deum: sic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, & omnes gentes Deum cognoscant, colant, & uenerentur; ut nulli plane mortales reperiantur, qui non & suscipiant Christianam religionem, & se totos Deo dicantes credant ex eo omnem sanctitatis fonté existere, neque quidquam esse purum, aut sanctum, quod non a sanctitate diuini nominis oriatur. Testatur enim Apostolus mundatam esse Ecclesiam in lauacro aquæ, in uerbo uitæ. significat autem uerbum uitæ, nomen patris, & filij, & spiritus sancti, in quo baptizamur, & sanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiusquam expiatio, nulla munditia, & integritas esse potest, super quo non sit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus a Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illustratum, huius uim nominis agnoscat sic, ut in eo uerá quærat sanctitatem; & in nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis baptismi sacramentum suscipiens ipsius Dei dextera, perfectam uim sanctitatis consequatur. Pertinet uero optatum, & postu-

Eph. 5

latio nostra nõ minus etiam ad eos, qui flagitijs, & sceleribus cõtaminati, puram baptismi integritaté, & innocentiæ stolam amiserũt: quare factũ est, ut in illis miserrimis suá iterũ sedé impurissimus spiritus collocarit. Optamus igitur, et precamur a Deo, ut in ipsis etiam sanctificetur nomé eius; ut ad cor, & ad sanitatem redeuntes, sacramento pœnitentiæ redimant pristinam sanctitatem, seque ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant. Oramus denique, lumen ut suum Deus præferat omnium mentibus; quo uidere possint, omne datum optimum, & omne donum perfectũ, descendés a Patre luminum, ad nos diuinitus esse delatum; quo temperantiá, iustitiam, uitam, salutem, omnia denique animi, corporis, externa, uitalia, ac salutaria bona illi accepta referãt: a quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedũt: si quid luce sua sol, si quid reliqua sidera motu, & cursu prosunt hominum generi; si circumfuso hoc alimur spiritu; si terra frugum, & fructuũ ubertate uitá sustinet omniũ; si opera magistratuũ quiete, ac tranquillitate fruimur; & hæc, & huius generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiá, quas philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus, mirabiliter effectas quasdá, et ad usum nostrum accõmodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longe, lateque diffundit. Quod auté maxime rem continet in hac petitione, illud est, ut omnes agnoscant, &

uenerentur sanctissimam Iesu Christi sponsam, & parentem nostram Ecclesiam: in qua una est fons ille amplissimus, atque perpetuus, ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum sordes, unde hauriuntur uniuersa salutis, & sanctificationis sacramenta; quibus quasi cælestibus quibusdam fistulis in nos a Deo ille sanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam solam, & ad eos, quos suo sinu, & gremio complexa est, pertinet diuini illius imploratio nominis, quod unum sub cælo datum est
Act.4 hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, boni esse filij, non solum patrem Deum orare uerbis, sed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipso sanctificatio diuini nominis. Vtinam non essent, qui, cum oratione hanc Dei nominis sanctificationem assidue postulent, factis, quantum in ipsis est, illud uiolant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicitur, in quos dictũ
Rom.2 est ab Apostolo: Nomen Dei per uos blasphema-
Ezech.36 tur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum; cum diceretur de eis; populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt. Qualis enim est uita, & ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur: sic de religione ipsa, deque eius auctore religionis multitudo imperita iudicare solet. Quare qui uiuunt ex Christiana religione, quam susceperunt, & ad eius regulam

orationem, & actiones dirigunt suas, magnam facultatem præbent alijs laudandi nomen cælestis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit Dominus, ut illustribus uirtutis actionibus excitemus homines ad laudem, et prædicationē diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangelistam; Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum, qui in cælis est. Et Princeps apostolorum: Conuersationem uestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus uos cōsiderantes, glorificēt Deū.

Matth. 5

Epist. 1. 2.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

Regnum cæleste, quod altera hac petitione postulamus, eiusmodi est, ut eo referatur, ac terminetur omnis euangelij prædicatio. nam & inde exorsus est ad pœnitentiā cohortari S. Ioannes Baptista, dum, Pœnitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Nec aliunde fecit initium suæ prædicationis, Saluator humani generis; & in illo salutari sermone, quo beatitudinis uias discipulis in monte monstrauit, tamquam proposito orationis argumento principium duxit a regno cælorum: nam, Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam causam necessariæ profectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: qui

Matth. 3
Matth. 4
Matth. 5
Luc. 4
Matth. 10

quia ideo missus sum. Hoc idem postea regnum præ
dicare iussit apostolos; & illi, qui se ire ad sepe-
Luc.8 liendum patrem suum uelle dixerat, respondit;
Tu uade, annuncia regnum Dei. Cum uero resur-
rexisset a mortuis, per illos quadraginta dies, qui-
bus apparuit apostolis, loquebatur de regno Dei.
Act.1 Quare Parochi hunc secundæ postulationis lo-
cum diligentissime tractabunt, ut fideles auditores,
quanta sit in hac petitione uis, ac necessitas, in-
telligant. Primum autem ipsis ad rem scienter,
subtiliterque explicandam magnam facultatem
dabit ea cogitatio, quod, etsi hæc petitio coniun-
cta sit cum reliquis omnibus, eam tamen sepa-
ratim etiam adhiberi iusserit a ceteris, ut, quod
petimus, summo studio quæramus: ait enim:
Matth.6 Quærite primum regnum Dei, & iustitiam
eius: & hæc omnia adijcientur uobis. Et qui-
dem tanta uis, & copia cælestium munerum hac
postulatione continetur, ut omnia complectatur,
quæ ad corpoream, & spiritualem uitam tuen-
dam sint necessaria. quem autem regio nomine di-
gnum dicemus, cui ea curæ non sint, quæ regni
salutem contineant? quod si sunt homines de re-
gni sui incolumitate solliciti: quanta regem regum
omnium cura, & prouidentia tueri credendum est
& uitam, & salutem hominum? Hac igitur re-
gni Dei petitione comprehensa sunt omnia, qui-
buscumque in hac peregrinatione, uel exilio po-
tius indigemus: quæ concessurum se Deus benigne
polli-

pollicetur: nam ſtatim illa ſubiűxit: Et hæc omnia adijcientur uobis. Quibus omnino declarauit, ſe eum eſſe regem, qui generi hominum copioſe omnia, largeque ſuppeditat: in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit: Dominus regit me; & nihil mihi deerit. Verum minime ſatis eſt, uehementer petere Dei regnum, Pſal.22
niſi ad petitionem noſtram adhibeamus omnia tamquam inſtrumenta, quibus illud quæritur, & inuenitur. nam & quinque fatuæ uirgines ſtudioſe illæ quidem petierunt ad hunc modum; Domine Domine aperi nobis: uerumtamen, quod Matth.25
illius poſtulationis præſidia non haberent, excluſæ ſunt: nec iniuria: eſt enim illa Dei ore pronunciata ſententia; Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quæ fidelibus deſiderium ſtudiumque commoueant regni cælorum; quæ calamitoſam ſtatus noſtri condicionem illis ob oculos ponant; quæ ſic eos afficiant, ut reſpicientes, & colligentes ſe in memoriam redeant ſummæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna parẽtis Dei domus. Exules enim ſumus, & plane eius loci incolæ, in quo habitant dæmones; qui ſunt infeſtiſſimi, et implacabiles in genus humanű. Quid domeſtica, inteſtinaque prælia, quæ inter ſe corpus, & anima, caro, & ſpiritus aſſidue gerunt? quibus, perpetuo timen-

Matth.7

timendum eſt, ne concidamus: timendum autem? immo uero ſtatim concideremus, niſi propugna-
Rom.7 culo diuinæ dexteræ defenderemur. Quam uim miſeriarum cum ſentiret Apoſtolus, Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hæc infelicitas noſtri generis, quàquam per ſe cognoſcitur, tamen ex contentione reliquarũ naturarum, & creatarum rerum facilius intelligi poteſt. In illis ſiue rationis, ſiue etiam ſenſus expertibus raro fieri uidemus, ut aliqua natura a proprijs actionibus, a ſenſu, uel motu inſito declinet ſic, ut a propoſito, & conſtituto fine deflectat. Hoc apparet in beſtijs agreſtibus, nantibus, uolucribus, ut res declaratione non egeat. Quod ſi cælum ſuſpexeris, non ne ueriſſimum id eſſe intelligis,
Pſal.118 quod a Dauide dictum eſt? In æternum, Domine, uerbum tuum permanet in cælo. Nempe illud continenti motu, & perpetua conuerſione fertur, ut ne mininum quidem a præfinita diuinitus lege diſcedat. Si terram, & reliquam uniuerſitatem conſideres: facile uideas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miſerrimum hominum genus ſæpiſſime labitur; raro, quæ recte ſunt cogitata, perſequitur; plerumque ſuſceptas bonas actiones abijcit, atque contemnit; quæ modo placuerat optima ſententia, ſubito diſplicet, &, illa reiecta, ad turpia conſilia, ſibique pernicioſa delabitur. Quænã igitur eſt huius inconſtantiæ, miſeriæque cauſa? Contemptio plane diuini afflatus. claudimus enim

aures

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

Aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferuntur, nec cæleſtem patrem ſalutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miſerias oculis ſubijciant fidelis populi, & commemorent cauſas miſeriarum, & remediorum uim oſtendant. quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex uiris ſanctiſſimis, Ioanne Chryſoſtomo, & Auguſtino, maxime uero ex ijs, quæ in Symboli expoſitione poſuimus. nam, illis cognitis, quis erit e facinoroſorum hominum numero, quin adiumento Dei gratiæ præeuntis, euágelico illo prodigi filij exemplo conetur exurgere, & erigere ſe, atque in cæleſtis regis, patriſque conſpectum uenire? His explicatis, quæ ſit fidelium fructuoſa petitio, aperient, quid ſit, quod his uerbis a Deo poſtulemus, præſertim cum uocabulum regni Dei multa ſignificet; quorum declaratio & ad reliquã ſcripturæ intelligentiam non erit inutilis, & eſt ad huius cognitionem loci neceſſaria. Communis igitur quædam regni Dei ſignificatio, quæ frequens eſt in diuinis litteris, eſt non ſolum eius poteſtatis, quam habet in omnem hominum, rerumque uniuerſitatem ſed etiam prouidentiæ, qua cuncta regit, & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, ſunt fines terræ. Quibus finibus intelliguntur etiam, quæ occulta ſunt, & abdita in intimis terræ, ac rerum omnium partibus. In hanc ſententiam Mardochæus loquebatur illis uerbis:

Luc. 15

Pſal. 94

TP Domi-

Esther 13 Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta sunt posita; & non est, qui possit tuæ resistere uoluntati. Dominus omnium es; nec est, qui resistat maiestati tuæ. Item Dei regno declaratur præcipua illa, ac singularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios, & sanctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadam Dei cura
Psal.22 dictum est illud a Dauide: Dominus regit me, nihil
Isa.33 mihi deerit. tum ab Isaia: Dominus, rex noster, ipse saluabit nos. In qua Dei regia potestate etsi præcipua ratione sunt in hac uita ij, quos diximus, sancti, ac pij homines: tamen monuit Pilatú ipse Christus
Ioan.18 dominus, regnum suú non esse ex hoc mundo, hoc est, minime ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, ortum habere. nam eo, quem diximus, modo dominantur imperatores, reges, respublicæ, duces, omnesque ij, qui uel expetiti, ac delecti ab hominibus præsunt ciuitatibus, atque prouincijs; uel per uim, & iniuriam dominatum occupauerunt. Christus autem dominus constitutus est rex a Deo, ut
Psal.2 ait Propheta: cuius regnum, ex Apostoli sententia, iustitia est. ait enim: Regnum Dei est iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Re-
Rom.14 gnat autem in nobis Christus dominus per uirtutes intimas, fidem, spem, charitatem: quibus uirtutibus regni quodam modo partes efficimur; & Deo peculiari quadam ratione subiecti, ad eius cultum ac uenerationem consecramur: ut, quem-
Gal.2 admodum dixit Apostolus; Viuo autem, iam non

ego

ego; uiuit uero in me Christus; ita nobis dicere liceat; Regno ego, iam non ego; regnat uero in me Christus. Id autem regnum iustitia dicitur, quia Christi domini iustitia constitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud sanctum Lucam Dominus: Regnum Dei intra uos est. Nam etsi Iesus Chri- Luc.17
stus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, & charitate præditi, se tamquam pura quædam, & uiua membra, Deo præbuerunt, & in his Dei gratiæ regnum esse dicitur. Est uero etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Christum dominum apud sanctum Matthæum loquentem audimus: Venite benedicti patris mei; possidete paratum uo- Matth.25
bis regnum a constitutione mundi. Quod idem ab eo regnum apud sanctum Lucam latro admirabiliter, sua scelera recognoscens, expetebat in hunc modum: Domine, memento mei cum ueneris in re- Luc.23
gnum tuum. Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spi- Ioan.3
ritu, non potest introire in regnum Dei. Meminit item Apostolus ad Ephesios: Omnis fornicator, Eph.5
aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi, & Dei. Eodem pertinent aliquot similitudines Chri- Matth.13
sti domini, loquentis de regno cælorum. Necesse est autem, prius ponere regnum gratiæ. neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria,

 nisi

Ioan.4 *nisi eiusdem gratia in illo regnarit. Est uero gratia, ipsius sententia Saluatoris, fons aquæ salientis in uitam æternam. Gloriam autem quid esse dicemus, nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam? quamdiu enim fragili hoc, & mortali corpore uestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio uagi, & imbecilles absumus a Domino, sæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cum autem regni gloriæ, quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuo consistemus. omne enim & uitium, & incommodum exhaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse denique nostra in anima, & in corpore regnabit Deus. quæ res uberius in Symbolo tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur. His igitur expositis, quæ communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc petitio proprie uelit, dicendum est. Petimus autem a Deo, ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur; ut se ad fidem Christi domini, et ad accipiendam ueri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudæi; & schismatici, ac hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesiæ Dei communionem, a qua desciuerunt, reuertantur; ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod*
Isa.54 *Isaiæ ore dixit Dominus: Dilata locum tẽtorij tui; & pelles tabernaculorum tuorum extende; longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida: ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: quia dominabitur*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.3.2.37

minabitur tui, qui fecit te. Et idem: Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos, & uide, omnes isti congregati sunt, uenerũt tibi: filij tui de longe uenient, & filiæ tuæ de latere surgent. Verum quia sunt in Ecclesia, qui uerbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præseferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tamquam in proprijs domicilijs; petimus etiam, ut ad eos ueniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radijs diuinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem; ut, omnibus e suo regno, cælestis parēs, sublatis hæreticis, atque schismaticis, eiectisque offensionibus, ac scelerum causis, aream purget Ecclesiæ, quæ, Deo cultum pie, sancteque adhibēdo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur. Petimus denique, ut solus in nobis uiuat, solus regnet Deus; ne sit posthac morti locus; sed ut illa absorbeatur in uictoria Christi domini nostri, qui, disiecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & uirtute suo omnia subijciat imperio. Erit autem curæ Parochis, ut, quod postulat huius ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus, has pie Deo preces facere possit. Ac primum hortabuntur, ut uim, ac sententiam intueatur illius similitudinis a Saluatore introductæ; Simile est regnum cælorũ thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit ho-

Isa.60

ad Titũ 1

Matth. 13

mo, abſcondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuerſa, quæ habet, & emit agrum illum. Nam qui nouerit Chriſti domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potentia ſordeſcent. nihil enim eſt, quod illi ſummo pretio comparari, immo uero, quod in conſpectu eius ſtare poſſit. Quare, quibus id noſſe contigerit,
Philipp.3 exclamabunt illi, ut Apoſtolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam. Hæc eſt illa inſignis euangelij margarita, in quam qui pecuniam, ex omnium bonorum uenditione redactam, erogarit, is beatitudine frue-
Matth.13 tur ſempiterna. O nos felices, ſi tantum luminis nobis præferret Ieſus Chriſtus, ut illam uidere poſſemus diuinæ gratiæ margaritam, qua ipſe regnat in ſuis: nam & noſtra omnia, & nos ipſos uenundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis id non dubitāter dicere liberet: Quis
Rom.8 nos ſeparabit a charitate Chriſti? Præſtantem uero regni gloriæ excellentiam, ſi, quæ ſit, ſcire uo-
Iſa.64 lumus, eandem de illa, & Prophetæ, & Apoſtoli
1.Cor.2 uocem, atque ſententiam audiamus: Oculus non uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, ſi, qui ſimus, ipſi nobiſcum reputemus, ideſt Adam progenies, iure e paradiſo eiecti, & exules; quorum indignitas, ac peruerſitas ſummum Dei odium, ac ſempiternas pœnas poſtularet.
Quare

Quare demiſſo tum, & abiecto animo ſimus oportet. Noſtra etiam erit plena Chriſtianæ humilitatis oratio: et omnino nobis ipſi diffidentes, illius more publicani cõfugiemus in Dei miſericordiam; totumq. eius benignitati tribuentes, ipſi gratias agemus immortales, qui nobis ſuum ſpiritum ſit elargitus, quo freti clamare audeamus, Abba pater. ſuſcipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contra uitandum ſit, ut ad cæleſte regnum peruenire poſſimus. non enim a Deo ad otium, & ad inertiam uocati ſumus: quinimmo inquit; Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud: et, Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Itaque non eſt ſatis, petere regnum Dei, niſi ſuum ipſi etiam ſtudium, & operam adhibeant homines. nam adiutores ſint oportet, & adminiſtri Dei gratiæ in eo tenendo curſu, quo peruenitur in cælum Numquam nos deſerit Deus: qui nobiſcũ ſe futurũ perpetuo pollicitus eſt: unũ ut nobis uidendũ ſit, ne Deũ, et nos ipſos deſeramus. Ac Dei quidẽ ſunt in hoc Eccleſiæ regno omnia, quibus et uitã tuetur hominum, et ſalutem illis conficit ſempiternam, et, quæ ſub aſpectũ nõ cadũt, angelorum copiæ, et pleniſſimum uirtutis cæleſtis uiſibile hoc munus ſacramentorum. In his tantum nobis præſidij eſt diuinitus conſtitutum, ut non modo ab acerrimorum hoſtium regno tuti eſſe, ſed ipſum etiam tyrannum, eiuſque nefarios ſatellites proſternere, & conculcare poſſimus. Quare uehementer

Luc. 18
Rom. 8
Matt. 11
Matth. 19

ad extremum petamus a Dei ſpiritu, nos ut omnia iubeat e ſua uoluntate facere; Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat; ut uincat, & triumphet Chriſtus; ut uigeant eius leges toto orbe terrarum; ut decreta ſeruentur; nullus ut proditor, aut deſertor eius ſit; ſed tales ſe præbeant omnes, ut in regis Dei conſpectum non dubitanter ueniant, & conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſſionem adeant regni cæleſtis, ubi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruātur.

FIAT VOLVNTAS TVA.

Matth.7 Cum a Chriſto domino dictum ſit; Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnū cælorum; ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnū cælorum: quicūq. in illud cæleſte regnum peruenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat uoluntas eius. Quamobrem hæc loco poſita petitio eſt ſtatim poſt regni cæleſtis poſtulationem. Vt autem intelligant fideles, quam neceſſariū id nobis ſit, quod hac prece poſtulamus, quantamque uim ſalutarium munerum ex eius impetratione conſequamur; demonſtrabunt Parochi, quibus miſerijs, & ærumnis oppreſſum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis. Nam a principio Deus proprij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propenſione ſuum quærerent, & expeterent finem, a quo illæ numquam, niſi obiecto extrinſecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expe-